

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ÇEVRE BİLİNCİ VE EKO-KENT PLANLAMASI: GÖLBAŞI
ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Seçil Gül MEYDAN YILDIZ

Ankara 2016

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ÇEVRE BİLİNCİ VE EKO-KENT PLANLAMASI: GÖLBAŞI
ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Seçil Gül MEYDAN YILDIZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ayşegül MENGİ

Ankara 2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**ÇEVRE BİLİNCİ VE EKO-KENT PLANLAMASI: GÖLBAŞI
ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşegül MENGİ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı-Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Ayşegül MENGİ (Danışman)

.....
.....

Prof. Dr. Hakan YİĞİTBAŞIOĞLU

.....
.....

Prof. Dr. Tayfun ÇINAR

.....
.....

Prof. Dr. Kıvılcım AKKOYUNLU ERTAN

.....
.....

Yrd. Doç. Dr. Semih Halil EMÜR

.....

Tez Sınavı Tarihi: 27/06/2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (27/06/2016).

Seçil Gül MEYDAN YILDIZ

İmza

TEŐEKKÜR

Doktora eğitimime başladığımda beni ekolojik planlama konusuna yönlendiren ve çalışmamızın her aşamasında yardımcı olan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Ruşen KELEŞ' e ve engin bilgisi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, yakın ilgisi, desteği ve yardımlarıyla beni teşvik eden değerli hocam Sayın Prof. Dr. Ayşeğil MENĐİ' ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezin içeriğinin ve kapsamının oluşmasında değerli bilgi ve görüşleriyle her türlü yardımı sağlayan değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Tayfun ÇINAR' a ve Sayın Prof. Dr. Kıvılcım AKKOYUNLU ERTAN' a, tezin son halini almasında değerli bilgi ve görüşlerinden yararlandığım değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Hakan YİĞİTBAŞIOĞLU ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Semih Halil EMR' e ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Gölbaşı zel evre Koruma Bölgesi ekibine teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak her zaman yanımda olan ve beni destekleyen sevgili aileme ve sevgili eşime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ŞEKİLLER DİZİNİ	IV
TABLolar DİZİNİ	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
1. Tezin Amacı ve Kapsamı	5
2. Tezin Varsayımları ve Yöntemi	17
BİRİNCİ BÖLÜM: EKO-KENT PLANLAMASINDA ÇEVRE	
BİLİNCİNİN YERİ VE ÖNEMİ	19
I. Eko-Kent Planlaması	19
1. Çevre ve Planlama Kavramları	19
2. Eko-Kent Kavramı	24
3. Eko-Kent Planlaması.....	26
II. Eko-Kentin Tarihsel Gelişimi	30
1. Eko-Kentin Doğuşu.....	30
2. Eko-Kentin Genel Özellikleri	37
3. Dongtan Eko-Kent Örneği (İlk Eko-Kent Planı)	40
III. Eko-Kentin Gelişimini Etkileyen Faktörler	45
1. Çevre Bilincinin ve Ekolojik Düşüncenin Gelişimi.....	45
2. Ütopyalar.....	52
2.1. Saint Simon, Robert Owen ve Charles Fourier	53
2.2. Ebenezer Howard, F. L. Wright ve Le Corbusier	58
2.3. Ernest Callenbach, Robert Havemann ve Joel de Rosnay	62
3. Sürdürülebilirlik	69
4. Uluslararası Çalışmalar	73
5. Bilimsel ve Teknolojik Gelişmeler	84
5.1. Akıllı Kent (Smart City)	88
5.2. Girişimci Kent.....	90
5.3. Sakin (Yavaş) Kent	92
6. Tüketmeme Kültürü	94

7. Ekolojik Akımlar.....	99
7.1. Derin Ekoloji.....	99
7.2. Toplumsal Ekoloji.....	104
7.3. Kültürel Ekoloji.....	107
IV. Değerlendirme.....	110
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE’DE EKO-KENT PLANLAMASININ	
 DAYANAKLARI	113
I. Hukuki Dayanaklar	113
1. Anayasa	113
2. Kanunlar	117
3. Yönetmelikler.....	121
II. Yetkili Kurumlar	128
1. Merkezi Yönetim	128
1.1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	128
1.2. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	130
1.3. Kültür ve Turizm Bakanlığı	131
1.4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	132
1.5. Avrupa Birliği Bakanlığı.....	132
1.6. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.....	133
1.7. Orman ve Su İşleri Bakanlığı.....	133
1.8. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı.....	134
2. Yerel Yönetimler.....	135
2.1. İl Özel İdareleri	135
2.2. Belediyeler	136
2.3. Büyükşehir Belediyeleri.....	139
2.4. Köyler.....	141
III. Ulusal Çalışmalar	141
1. Kalkınma Planları ve UÇEP.....	142
2. Çevresel Etki Değerlendirmesi	146
3. Ekolojik Sertifikalar ve Sivil Toplum Kuruluşları.....	147
IV. Özel Çevre Koruma Bölgesi Uygulamaları	152
1. Taraf Olunan Uluslararası Sözleşmeler	153

2. Yasal ve Yönetmelik Düzenlemeler	160
V. Değerlendirme	170
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GÖLBAŞI ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ	
EKO-KENT PLANLAMASI ÖRNEĞİ.....	172
I. Araştırma Alanının Genel Özellikleri.....	172
1. Sınırlar, Coğrafi Konum ve İdari Bölünüş.....	172
2. Tarihsel ve Kentsel Gelişimi.....	180
2.1. 1990 Öncesi (ÖÇKB İlanından Önce)	180
2.2. 1990 Sonrası (ÖÇKB İlanından Sonra)	186
3. Yerel Gündem 21 Süreci ve ÖÇKB İlanı.....	192
4. Demografik ve Ekonomik Yapı	199
5. Doğal Yapı ve Çevresel Kaynaklar.....	207
5.1. Mogan ve Eymir Gölleri	213
5.2. Alternatif Enerji Potansiyeli.....	220
6. Tarihi ve Kültürel Değerler.....	222
II. Mekan Organizasyonu ve Kentsel Alan Kullanımı	227
1. Çevre Düzeni Planı	228
2. Stratejik Plan	246
3. Yönetim Planı	248
4. Arsa-Arazi Değer Değişimleri	249
III. Ekolojik Olanaklar ve Sorunlar.....	256
IV. Eko-Kent Model Önerisi	261
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	269
KAYNAKLAR	279
ÖZET.....	321
ABSTRACT	323
EKLER	

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Eko-Kent Planlaması Süreci	28
Şekil 2: Arcosanti Planı.....	32
Şekil 3: Dongtan Eko-Kent Planı.....	42
Şekil 4: Dongtan Eko-Kent Planı.....	44
Şekil 5: Sürdürülebilir Gelişme Süreci ve Eko-Kent İlişkisi	72
Şekil 6: Ankara İli Gölbaşı İlçesi Sınırı	173
Şekil 7: Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Sınırları	174
Şekil 8: Mogan ve Eymir Gölleri Havza Sınırları.....	175
Şekil 9: Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi İdari Sınırı	178
Şekil 10: Gölbaşı ÖÇKB’de Bulunan Doğal Sit Alanları Sınırı	179
Şekil 11: 1955 Yılında Gölbaşı.....	181
Şekil 12: 1968 Yılında Gölbaşı.....	183
Şekil 13: 1985 Yılı Gölbaşı Arazi Kullanımı.....	185
Şekil 14: 1993 Yılı Gölbaşı Görünümü	186
Şekil 15: Kentsel Gelişimi	188
Şekil 16: Gölbaşı Giriş-Çıkış Kavşak Projeleri	190
Şekil 17: 1995 Yılı E-5 Karayolu Kenarı.....	190
Şekil 18: Gölbaşı Konut Yoğunluğu-Kat Artışı ve Kentsel Görünümü (örnek alan).....	196
Şekil 19: 2015 Yılı Mogan Gölü.....	197
Şekil 20: Mogan Gölü Çevresi- Piknik Alanı	198
Şekil 21: Atatürk Sahil Parkı.....	198
Şekil 22: Günümüzde Gölbaşı/Ankara-Konya Yolu Kent Girişi.....	205
Şekil 23: Gölbaşı ÖÇKB Toprak Sınıfları	210
Şekil 24: Gölbaşı İlçesi Arazi Örtüsü Dağılımı	211
Şekil 25: Gölbaşı ÖÇKB Eğim Durumu.....	212
Şekil 26: Mogan Gölü Kıyı Kenarı Genel Görünümü	213
Şekil 27: 1958 Yılında Mogan Gölü	214
Şekil 28: Mogan Gölü ve Kirlilik.....	215
Şekil 29: Mogan Gölü ve Sazlıklar	216

Şekil 30: Mogan Gölü'nden Eymir Gölü'ne Geçen Su Kanalı.....	219
Şekil 31: Eymir Gölü Genel Görünümü	220
Şekil 32: Rüzgar Enerjisi Santrali Kurulamayan Alanlar	221
Şekil 33: Güneş Enerjisi Potansiyeli	222
Şekil 34: Merdivenli Kaya	224
Şekil 35: Selametli Mağarası	225
Şekil 36: Çömlek Atölyesi	226
Şekil 37: El Yapımı Bıçaklar	227
Şekil 38: 1992 Tarihli Çevre Düzeni Planı	229
Şekil 39: 2006 Yılı Gölbaşı ÖÇKB Çevre Düzeni Planı	235
Şekil 40: Gölbaşı ÖÇKB Kuş Üreme Bölgeleri.....	239
Şekil 41: Gölbaşı Düzlüğü	240
Şekil 42: Mogan ve Eymir Gölleri'nde Doldurulmuş Alanlar.....	241
Şekil 43: 2014 Tarihli Çevre Düzeni Planı	243
Şekil 44: Villa Tipi Konut Alanları.....	249
Şekil 45: 2004 Yılı Gölbaşı Uydu Görüntüsü.....	251
Şekil 46: 2010 Yılı Gölbaşı Konut Yoğunluğu ve Önemli Yatırımlar	252
Şekil 47: Günümüz Gölbaşı Mogan Parkı'ndan Görünüm	253
Şekil 48: Mogan Parkı.....	254
Şekil 49: Yaylabağ Toplu Konut Alanı İnşaat Öncesi	255
Şekil 50: Yaylabağ Toplu Konut İnşaat Alanı	255
Şekil 51: Yıllara Göre Yıllık Yapı Ruhsatı (Yapılacak yeni ve ilave yapılar) Sayısı (1995-2013)	256
Şekil 52: Seğmenler Parkı ve Diğer Mahalle Parkları (örnek alan).....	260
Şekil 53: Mahallelere Göre Park ve Bahçe Alanları	260
Şekil 54: Çevre Bilinci Şeması	264
Şekil 55: Çevre-Mekan-Bilinç Döngüsü	265
Şekil 56: Eko-Kent Planlaması Süreç Şeması.....	279

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Gölbaşı ÖÇKB'nin Yönetiminden Sorumlu İlgili Kurum ve Kuruluşlar.....	176
Tablo 2: Gölbaşı ÖÇKB Yıllara Göre Nüfus Değişimi	199
Tablo 3: Gölbaşı Kenti Okuma-Yazma ve Eğitim Durumu +15 Yaş 2013 Yılı	203
Tablo 4: Sektörel Dağılım.....	204
Tablo 5: Gölbaşı Kentinde Turizm Tesisleri Sınıfları/Kapasiteleri ve Türleri	206

KISALTMALAR

Ar-Ge	: Araştırma ve Geliştirme
ARUP	: A Global Firm Of Consulting Engineers (Uluslararası Mühendislik Danışma Firması)
BM	: Birleşmiş Milletler
CBS	: Coğrafya Bilgi Sistemi
CITES	: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna (Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme)
ÇDP	: Çevre Düzeni Planı
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
ESDP	: European Spatial Development Perspective (Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi)
GOP Mah.	: Gaziosmanpaşa Mahallesi
KAKS	: Kat Alanları Kat Sayısı
IUCN	: International Union for Conservation of Nature (Dünya Doğayı Koruma Birliği)
İAKS	: İnşaat Alanı Kat Sayısı
İbid	: Aynı Yerde, Aynı Eserde
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
ÖÇKB	: Özel Çevre Koruma Bölgesi
ÖÇKK	: Özel Çevre Koruma Kurulu
RES	: Rüzgar Elektrik Santrali
R.G.	: Resmi Gazete

ŞSYŞ	: Şanghay Sanayi Yatırım Şirketi
TAKS	: Taban Alanı Kat Sayısı
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEK	: Türkiye Elektrik Kurumu
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TVKGM	: Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü
UÇEP	: Ulusal Çevre Eylem Planı
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNFCCC	: United Nations Framework Convention on Climate Change (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)
URL	: Uniform Resource Locator (Özgün İnternet Kaynak Adresi)
WWF	: World Wild Foundation (Dünya Doğal Hayatı Koruma Vakfı)

GİRİŞ

Canlıların temel amacı, biyolojik evrim sürecinde değişen koşullara uyarak hayatlarını devam ettirebilmek ve türlerinin devamlılığını sağlayabilmektir (Aydın, 2013: 25). Canlılığın ortaya çıkışında temel olan doğal çevrenin, biyolojik evrim sürecine olan etkisi ve katkısı insan varlığının sürekliliği ve devamlılığı için küresel ölçekte korunması gerekli bir faktördür (Keleş, 1997: 114-119). Ancak, biyolojik evrim mekanizması içinde insanlığın varlığını sürdürebilmesi için ekosistemlerin karmaşık ilişki ağları göz önünde bulundurularak korunması gereklidir.

İnsanı diğer canlılardan ayıran ve çevresel koşullara karşı uyumunu sağlayan biyolojik yeteneklerinin yanı sıra kültürel bir gücü bulunmaktadır (Aydın, 2013: 25). Kültür, insanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliktir. Ancak, insanın sahip olduğu kültürel gücü salt kendi türü için kullanılmaya başladığında, bir parçası olduğu doğanın döngülerini, kaynaklarını ve kurallarını altüst ederek canlıların doğal yaşam ortamlarını yok ettiği ve değiştirdiği, biyolojik evrim süreci içinde gözlenmektedir.

Doğa karşısında güçlenme ve doğaya hükmetme arzusu, temelleri 16. yüzyılda atılan Sanayi Devrimi, makineleşme ve bu sürece bağlı olarak gelişen bir dizi bilimsel ve teknolojik ilerlemeyle hız kazanarak artmış ve bu süreç doğa karşıtı kentleşmeyi ve çevre sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Teknolojik gelişmeler ve makineleşme süreci, insanoğlunun ekosistemler üzerindeki baskısını artırarak yer seçimi kararlarında çevre bilincini göz ardı eden, doğal çevrenin giderek yok olmasına ve doğal kaynakların yenilenme gücünü kaybetmesine yol açan ekonomi, kâr ve rant odaklı alan kullanımlarına neden olmuştur (Meydan, 2013: 175).

Ekonomi ve ekoloji dengesini kuramayan kentsel gelişme süreçleri sağlıksız ve yaşanılmaz kentleri yaratmıştır.

Çeşitli dengeler üzerine kurulu olan doğal yaşam, insanın çevresini değiştirme ve ona hükmetme hırsı ile zedelenmekte, böylece doğal denge zincirlerinin halkalarında kopmalar başlayarak zincirin tümünü etkileyen ve mevcut dengeleri bozan yapay çevreler ortaya çıkmaktadır (Torunoğlu, 2013a: 5). Sürekli değişen çevre koşulları altında değişmeyen, değişmeye uyum sağlayamayan canlılar elenmekte; insan dışındaki canlılar doğal seçim etkisiyle, insan ise kültürel değişimleriyle hayatta kalabilmektedir (Güvenç, 2013: 25).

İnsan, içinde yaşadığı dünyaya biyolojik ve kültürel olmak üzere iki şekilde uyum sağlamaktadır. Biyolojik uyum çevre koşullarının yarattığı değişikliklerle oluşurken; kültürel uyum, biyolojik uyumun tersine, beden/vücut dışında gerçekleşmekte ve değişen çevre koşulları karşısında insanın yetersiz kalan biyolojik uyum kapasitesini güçlendirmektedir (Özbek, 2000: 36). İnsanoğlu, bu özelliği, öğrenme, depolama, biriktirme ve yorumlama yeteneğiyle gerçekleştirmektedir. Doğa, kültür aracılığıyla insanileştirilir, kurallar konulur; böylece doğa, sınıflandırılır ve dönüştürülür (Aydın, 2013: 37). İnsanın doğal çevresine yapmış olduğu bu uyum süreci, onun doğa ile olan ilişkilerini diğer canlılara göre farklı bir konuma getirmiştir (Özbek, 2000: 37). Diğer canlılar, doğa karşısında doğa yasalarına bağlıdır; ancak insanlar doğa yasalarına bazı sınırlar koyup, değişiklikler yapabilmektedir. Bu sınırlar ve değişiklikler bilimsel ve teknolojik faaliyetlerle farklılaşarak çeşitlenmekte ve gelişmektedir. Doğal olaylara yönelik her canlı gibi insanın da kendini korumak için önlemler öngörmesi doğaldır (Aydın, 2013: 37).

Öyle ki, bu önlemlerin doğa yasalarını altüst edecek ve yerküreyi tehlikeye atacak seviyede olmaması gereklidir. Ayrıca, kültürel uyum sürecinin çevre bilinci olarak tanımlanan sorumluluk faaliyetleriyle eyleme dönüştürülmesi gereklidir.

Sanayi toplumunun üretim-tüketim biçimi, örgütlenişi ve işleyişi kentsel ve çevresel sorunların temel kaynağıdır. Üretim ve tüketim süreçleri arasındaki etkinlikler ekoloji ve ekonomi arasındaki ilişkiyi çok yönlü kılmaktadır. Üretim sürecinden tüketim aşamasına kadar geçen süreçte ilk enerji girdisi son enerji çıkışına denk olmadığına, dolayısıyla atıkların dönüştürülmemesi ya da değeri düşük bir kullanıma dönüştürülmesi ekolojik döngü içindeki dengesizlikleri artırmaktadır (Keleş, 2013: 101-102). Bu aşamada, geleceğin yaşanılabilir sağlıklı kentlerinin çevre bilinciyle tasarlanan ekonomi, ekoloji, enerji ve teknoloji bütünlüğü ve dengesi kurabilen eko-kent planlaması modeliyle gerçekleştirilebileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Ekolojik kent düşüncesi, günümüzde çevre odaklı yeni ekolojik yaklaşımlar içinde özel bir öneme sahiptir. Bu yaklaşımlar, çevre bilincinin önemini vurgulayarak ekonomik istikrarın doğa ile dengeli ilerlemesi gerektiğini savunmaktadır. Bu süreç, mekanı markalaştırmaktan çok, doğayı toplumsallaştıran ve tarihselleştiren bir niteliktedir (Aygün-Mutlu, 2006: 15). Dolayısıyla, çevresel sorunların yasal ve yönetsel yapısı, tarihsel bir yaklaşımla ele alınmalı ve kültürel değerlerle ilişkilendirilerek insan-çevre birliği ve ekonomi-ekoloji dengesi kurgulanmalıdır.

Eko-kent planlamasını ve yönetim stratejilerini modern sosyo-ekonomik düşünce sistemleriyle bütünleştirme yeni bir bakış açısıdır. Sürdürülebilirlik ve

kentleşme kavramları demokrasi, eşitlik, özgürlük, eğitim, güvenlik ve çevre konularıyla ilişkilendirildiğinde eko-kent modeli etkinlik kazanmaktadır. Bütün bu ilişkiler, kentleşme sürecinin, daha çok tüketim yapmak, yeni yerleşim alanları açmak, doğayı ve insanı sömürmek gibi kavramların dışında tanımlanmasını sağlamaktadır. Özellikle, sürekli ve dengeli gelişme hedefleri, koruma ve kullanma dengesinin yasal, yönetsel ve toplumsal altyapıyla beslenerek uygulanabilirliğini öngörmektedir.

Kentsel mekan, ideolojilerin şekillendirdiği bir yaşam alanıdır. Çevre bilinci oluşmuş, kentli hakları ve yaşama hakkı demokratik çözümlerle benimsenmiş ve dogmatik düşünce anlayışından sıyrılabilmiş çağdaş toplumlar mekanın şekillenmesinde rol oynayarak ideolojik yaptırımların kısıcında yok olmaktan kurtulabilirler. Böylelikle, kentlerin kimliğini oluşturan doğal, tarihi ve kültürel değerler çevre bilinciyle korunabilmektedir. Bu noktada, ekolojik kentsel planlama doğal değerleri tüketmeden gelecek nesillere aktarmanın ve sosyo-kültürel değerleri korumanın temel yöntemi olmaktadır.

Ekoloji öncelikli bir planlama, tüketmeme, kirletmeme, sahip çıkma ve koruma duygusunu, davranışını ve düşüncesini bir kültür olarak ortaya koyan çok yönlü bir bilinç yaratmaktadır. Eko-kent, hızlı nüfus artışına koşut olarak bilimsel ve teknolojik gelişmeler aracılığıyla çevresel sorunlara çözüm üretmeye yönelmiştir. Bu süreç, ancak makro ölçekte kıt olan kaynakların ölçülü, özenli, ihtiyatlı ve dikkatli kullanımıyla sağlanabilir.

1. Tezin Amacı ve Kapsamı

'Çevre Bilinci ve Eko-Kent Planlaması: Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Örneği' başlıklı bu çalışma, Giriş ile Sonuç ve Değerlendirme dışında Eko-Kent Planlamasında Çevre Bilincinin Yeri ve Önemi, Türkiye'de Eko-Kent Planlamasının Dayanakları ve Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Eko-Kent Planlaması Örneği olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın konusunu, eko-kent planlaması ve çevre bilinci oluşturmaktadır. Köklü bir geçmişe sahip olan eko-kent planlaması, son yıllarda sürdürülebilirlik kavramıyla birlikte daha çok uygulama imkanı bulmuştur (Hersperger, 2006). Mekansal çevrenin doğal çevre üzerindeki baskısı öncelikle kentlerin çevre bilinciyle yenilenmesi, sağlıklılaştırılması ve dönüştürülmesi gerekliliğini yaratmıştır. Bu aşamada doğal güzelliklerin, tarihi, kültürel değerlerin ve endemik türlerin korunmasına yönelik küresel çalışmalar eko-kent planlamasının yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Toplumun bir parçası olan bireyin bugünü ve geleceği düşünerek kendisine, doğaya ve diğer canlılara saygılı olması çevre bilincini ifade etmektedir (Türküm, 2013: 172, Meydan, 2013: 175-176). Çevre bilincinin düşünsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç aşaması bulunmakta ve çevreyle ilgili kararları, yorumları kapsayan düşünceler, bu düşüncelerin yaşama aktarılması olan davranışlar ve bütün bunlarla ilgili çeşitli duyguların tümü çevre bilincini oluşturmaktadır (Türküm, 2013: 172). Çevre bilincinin oluşması, doğa odaklı düşünce tarzının ve yaşam biçiminin küçük yaşlardan itibaren kazanımıyla mümkündür. Dolayısıyla,

bilinçli bir çevre koruma eylemi, ait olunan toplumca benimsenmiş kültürel faaliyetlerin nesilden nesile aktarımı ile sağlanabilmektedir.

Caydırıcı nitelikteki hukuksal ve yönetsel düzenlemeler, çevre bilincinin oluşmasına destek olabilir, ancak toplumun kültürel olarak benimsemediği koruma amaçlı bir yaşam tarzı eksiklikler ve yanlışlıklar içinde zamanla önemini yitirebilir. Nitekim, ülkemizde çevre ve planlama ile ilgili çok sayıda yasa ve yönetmelik bulunmasına rağmen, doğal ve kültürel çevrenin bütüncül korunması, yönetilmesi ve planlanması hususunda yeterli ve birbirini destekleyen ilişki ağları bulunmamaktadır. Yaşam tarzı olarak benimsenmeyen koruma duygusu ve çevre bilinci eksikliği, kültürel, tarihsel ve çevresel değerlerin, rant odaklı dönüşüm projeleri ve kamu yararı içermeyen imar kararlarıyla hızla yok edilmesine ve kentsel çevrenin betonlaşarak ekolojik ve rekreatif açıdan yaşanılmaz bir çevreye dönüşmesine neden olmaktadır.

Sosyal olaylar zaman ve mekan algısı içinde anlam kazanır. İnsanlar, toplumlar, kültürler ve kentler ilkel-medeni, geleneksel-modern, az gelişmiş-gelişmiş, insanmerkezli-çevremerkezli gibi tanımlamalarla tarihsel özelliklere indirgenen kültürel ve ekonomik farklılaşmalar içindedir (Öncü-Weyland, 2010: 11-13). Tarihsel süreç içinde hızlı nüfus artışı, artan yaşamsal gereksinimler, ekonomik gelişme ve rekabet hırsı insan-doğa ilişkilerinde düzenli bir dengenin kurulmasını engellemiştir. Diğer taraftan kentler, farklılıkların ve özgünlüklerin bir ifadesi olarak farklı kültürel ve ekonomik yapıların uzun süreler içinde oluşturduğu toplumsal bir örgütlenme biçimidir (Keleş, 2014: 32, Karakaş,122). Dolayısıyla kentler, parçası oldukları ülkenin ekonomik, toplumsal ve teknolojik düzeyini yansıtmaktadır. Bu

durumda, kentlerde meydana gelen değişimler, toplumdaki örgütlenme, bilgi ve bilinç düzeyinin bir sonucu ve işleyiştir.

Bir kentin doğması, büyümesi, gelişmesi veya yok olması için en önemli iki güç kültür ve ekonomidir. Marx'a göre maddi üretim tarzı, toplumsal, politik ve manevi süreçlerin genel özelliklerini belirlerken toplumsal varoluşlar bireylerin bilinç düzeyini belirlemektedir (Marx, 2003). Dolayısıyla, kentlerin ekonomik yapılanmaları, üretim tarzları ve üretim yolları toplumsal yapısıyla anlam kazanmakta ve farklılaşmaktadır. Hukuk, adalet, eğitim ise ekonomik gelişme sürecine bağlı olarak şekillenmektedir. Böylelikle, toplumun ekonomik yapılanmasına yönelik değişimler ve dönüşümler üst yapının tüm faktörlerini etkilemektedir. Sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerin doğayla uyumlu gelişimi, kentlerin yok olmamaları için bir koşuldur. Kentlerin varlıklarını devam ettirebilmeleri ise çevre ile olan ilişkilerine bağlıdır.

Sanayileşme, teknolojik gelişme, hızlı nüfus artışı, ekonomik rekabet, düzensiz kentleşme, kentsel rant ve arsa spekülasyonu gibi birçok etkenin uzun yıllardan beri zemin hazırladığı çevresel sorunlara yönelik çözüm arayışları 1960'lı yıllarda başlamıştır. Doğa tarihi, ekosistemlerin ve insanoğlunun sürekli etkileşim halinde olduğunu ve yok olan canlıların yeniden elde edilme olanaklarının bulunmadığını kanıtlamaktadır. Dünya bir bütün olarak büyüklü küçüklü ekosistemlerden ve bu ekosistemlerin birbirleriyle olan etkileşiminden oluşan en temel ekosistemdir. Ekosistemlerin herhangi birinde meydana gelecek olan bir bozulma ya da dengesizlik diğer sistemleri de etkileyerek dünyanın dengesini bozabilmektedir. Doğal çevrenin, canlılığın sürdürülebilirliği için sunduğu evrimsel

süreçler gün geçtikçe artan teknolojik gelişmeler ve bilimsel araştırmalarla daha iyi kavranmaktadır. Doğadaki alıcı ortamların kirlilik taşıma kapasitelerinin aşılması, doğal ortamdaki dengelerin geri dönüşü zor, neredeyse imkansız bir şekilde değişmesi, çevre sorunlarının doğrudan canlı sağlığı sorunlarını gündeme getirmesi ve doğal kaynakların tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalması ekolojik dengelerin bozulmasına yol açmaktadır (Torunoğlu, 2013a: 5).

Çağdaş insanbilimi, tarım kültürü temellerinin günümüzden 10-11 bin yıl önce başladığını, insanlık tarihinin en az 2-3 milyon yıllık dönemini ise biyolojik (tarih öncesi) evrim sürecinin oluşturduğunu belirtmektedir (Güvenç, 2013: 9). Doğanın bir parçası olan insan, yerleşik kültüre geçtikten sonra tarih öncesi dönemde elde ettiği bilgi ve yetenekleri geliştirerek evrimsel sürecine devam etmiştir. Yüzyıllar öncesinde günümüz teknolojisi ve bilgi birikiminin temellerini oluşturan ilkel, basit, ancak günümüze kıyasla doğaya saygılı, doğanın bir parçası olan ve gereksinimlerin doğanın sunduğu olanaklarla karşılandığı kültürler bulunmaktadır.

Kültürel evrim süreçlerine bakıldığında, doğayla bütünleşme çabası insanı mutlu kılarken, doğaya yabancılaşma mutsuzluk yaratmıştır (Kottak, 1997). Özellikle, sanayi toplumunun yaratmış olduğu kentsel ve çevresel sorunlar, toplum düşünürlerini yeni kentsel arayışlara ve tasarımlara yöneltmiştir. Özellikle, dönemin aydın düşünürleri ve yazarları kentlerin içinde buldukları yoksulluk ve sefaletle karşı sessiz kalamamışlardır. Çevre bilincinin ve ekolojik düşüncenin gelişiminde etkili olan *ütopyalar* eko-kent planlamasının gelişmesini sağlayan önemli faktörlerdendir.

Küresel ekosistem canlılara hem yaşam kalitesi açısından, hem de niceliksel açıdan sınırlı bir yaşam sunmaktadır. Çevre sorunlarının canlı yaşamını tehdit etmeye başlamasına rağmen, neoliberal küreselleşme anlayışının yol açtığı uluslararası rekabet, istenilen düzeyde bir çevre standardı oluşturulmasını engellemektedir (Kılıç, 2008: 35). Ekonomik açıdan yenilenemeyen kaynakların tüketim hızı ve yenilenebilir kaynakların etkin ve verimli korunamaması çevre standardının oluşturulamamasında en temel sorundur. Dolayısıyla, ekolojik sorunlarının artmasında en önemli unsur tüketici davranışlarına bağlı olarak değişen tüketim alışkanlıklarının kentsel çevreye yansımalarıdır (Tandaçgüneş, 2011: 108). Tüketimin, kalkınma politikalarının temel amacı olarak görülmesi ve yaşam biçimi haline getirilip alışkanlığa dönüştürülmesi sürdürülebilir ve ekolojik bir dünya görüşünü değersizleştirmektedir (Tandaçgüneş, 2011: 105). Tüketim kültürünün statü, kimlik, haz ve saygınlık unsurları olarak değerlendirilmesi doğanın ve doğal kaynakların ekonomik gelir getiren varlıklar olarak görülmesine yol açarak çevreyi bilinçsiz bir şekilde kullanmaya ve çevre kirliliğinin engellenemez boyutlara ulaşmasına neden olmaktadır.

Çevre bilinci, ekolojik düşünce sistemini oluşturan bir bakış açısıdır. Ekolojik yaklaşım, insanın doğanın efendisi haline getirilip, kendinden sonraki kuşakların ihtiyaçlarını ve çıkarlarını göz önünde bulundurmadan doğayı talan etmesine ve diğer canlılardan üstün tutulmasına tepki olarak doğar (Levi-Strauss,1997: 7). Dolayısıyla insana ve topluma ekolojik bakışın, biyolojik ve kültürel farklılıkları hoşgörüyü kabul etme ve koruma arzusuyla bütünleşen, türler arası eşitlikle sağlanabileceği açıktır. Öyle ki, günümüzde aşılmaya çalışılan çevresel ve kentsel sorunların kaynağı, bilimsel ve teknolojik gelişmeler değil; insanoğlunun, bilimi ve teknolojiyi doğa karşıtı bir güç olarak gören 'sömürme' ve 'egemen olma' hırslıdır

(Güvenç, 2013: 44). Öyle ki, sanayileşme, makineleşme, çarpık kentleşme, sosyo-mekansal ayrışma, kentsel rantlar ve çıkar ilişkileri gibi bir dizi sorun bugünün ve geleceğin kentsel ve çevresel sorunları olarak baş göstermektedir.

Kültür, toplumları farklılaştırarak yerel olanı çeşitlendirmektedir. Uzun tarihsel birikimler gerektiren kültürel oluşumlar geleceğe ışık tutarak çevre bilincinin oluşmasını sağlayabilir. Gelişen teknoloji, insan kaynaklı sorunlara ve ekolojik yıkımlara ayak uyduramayan türlerin yok olduğunu ve gelecek nesillerin ve türlerin devamlılığı için sınırlı olan doğal kaynakların etkin ve verimli kullanılması gerektiğini göstermektedir. Yeryüzündeki yaşamın devamlılığı için kaynakların kendini yenileyebilmesi gereklidir. Gelişen ekoloji bilimi ve teknoloji aşırı tüketimin ekolojik dengeleri bozduğunu ve türlerin bu süreçten olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Ekosistemdeki dengelerin bozulması ekolojik dengeye dışarıdan müdahalelerle ortaya çıkmaktadır ve bu durum çevresel ve kentsel sorunları engellenemez boyutlara taşımaktadır (Görmez, 2003: 13, Altuğ, 1990: 10-11).

Bu tezde, insan-doğa birliğini amaçlayan ekolojik çözümlerle çevre bilincinin oluşturulması amaçlanmakta olup, tarihsel ve sosyo-mekansal değişim dinamikleri çerçevesinde kentlerin içinde buldukları sorunlara eko-kent ilkeleriyle çözüm üretmek ve bu sürecin sürdürülebilirliğini sağlayacak aşamaları belirlemek hedeflenmektedir. Bu çalışmada temel olarak, 20. yüzyıl kent stratejilerinden olan eko-kent politikalarının kentsel mekana aktararak uygulanabilirliğinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, eko-kent planlamasına yönelik temel kavramlar ve açıklamalar yapılarak eko-kent planlamasında çevre bilincinin yeri ve

önemi incelenmektedir. Eko-kent planlaması ile ilgili kavramlar açıklanarak, eko-kent planlamasının tarihsel gelişim süreci ve özellikleri irdelenmektedir. Bu bölümde ilk eko-kent projesi olan Dongtan modeli ekoloji ve kent bağlamında açıklanmaktadır.

Günümüz kentlerinin aşmaya çalıştığı sorunlara karşı geliştirilen eko-kent kavramı, ekoloji ve kent kavramlarının birlikte kullanımından oluşmaktadır. Ekolojik veya çevresel değerlere duyarlı bir yerleşim alanını tanımlayan eko-kent planlaması, akılcı ve sürdürülebilir kaynak kullanımının kentsel çevreye aktarılmasıdır (Ahern, 2002: 14, Göksu, 2011: 23). Sanayi Devrimi'nin 18. yüzyılda Avrupa'daki yükselişi ve kapitalizmin küresel boyutta kabulü doğal kaynakların hızla tüketilmesine yol açmıştır. Kapitalizmin ekonomik rekabetçiliği artıran bakış açısı çevresel değerleri hızla tüketmektedir. Bu süreçte, kentler politika söylemlerinin odak noktası haline gelerek rant mekanlarına dönüşmektedir. 20. yüzyılın son yarısından itibaren, farklı bakış açılarının egemen olduğu yeni bir çizgiden kentlerin yeniden inşa edilmesine yönelik ekolojik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Shwayri, 2013: 39). Bu yaklaşımlar, ekoloji biliminin, çevreci ütopyaların, sürdürülebilirliğin ve tüketmeme bilincinin etkisiyle gelişmektedir.

Bu tezde, eko-kent planlamasının çevre bilinci üzerindeki etkisini ve önemini belirlemek amacıyla, eko-kentin gelişiminde etkili olan faktörlerden; çevre bilincinin ve ekolojik düşüncenin gelişimi, ütopyalar, sürdürülebilirlik, uluslararası çalışmalar, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, tüketmeme bilinci ve ekolojik hareketler ele alınarak çalışmanın kapsamı sınırlandırılmıştır. Çalışmamızda, ekolojik hareketlerden derin ekoloji, toplumsal ekoloji ve kültürel ekoloji incelenmektedir.

Eko-kent ilkelerinin oluşumunda ütopyaların önemli bir payı vardır. İdeal olanın, iyinin ve güzelin arayışını ifade eden ütopyalar; ekolojik, sağlıklı ve sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşmasında aydınlatıcı fikirler, çıkarımlar ve tasarımlar ortaya koymaktadır. Eko-kentin gelişimi toplumsal, kentsel ve çevreci ütopyik görüşlerden ayrı tutulamaz (Caprotti, 2014: 11). Kavramsal olarak, eko-kentin kimliği ütopyalardan farklıdır; ancak eko-kent, ütopyalar gibi karmaşık birçok faktörün birleşimiyle ortaya çıkmıştır ve ütopyalardan etkilenmiştir. Çalışmamızda, eko-kentin sosyo-ekonomik ve toplumsal yönünü ele alan toplumsal ütopyacılardan Saint-Simon, Robert Owen ve Charles Fourier'nin, planlı gelişmeyi savunan kent ütopyacılardan Ebenezer Howard, F. L. Wright ve Le Corbusier'nin ve kentsel yaşam tarzını çevreci yaklaşımlarla ele alan ekolojik ütopyacılardan Ernest Callenbach, Robert Havemann ve Joel de Rosnay'in çalışmaları irdelenmekte ve bakış açılarına göre üç bölümde sınıflandırılarak incelenmektedir.

Eko-kent ilkeleri, sürdürülebilirlik kavramından daha eski olmasına rağmen iklim değişikliği, enerji güvenliği ve sınırlılığı gibi kapitalist sistemden kaynaklanan risklerin endişe yarattığı çağımızda sürdürülebilirlik politikasıyla daha da yaygınlık kazanmıştır (Caprotti, 2014: 10). Dolayısıyla, eko-kentin küresel boyutta yaygınlaşmasında ve ilkelerinin belirlenmesinde uluslararası çalışmaların etkisi söz konusudur. Ekolojik kentsel gelişmenin küresel ölçekteki artışı bir dizi kuramsal ve yorumsal bağlamla ilişkilendirilebilir. Eko-kentin kökeni 19. yüzyıldan itibaren süregelen Howard'ın bahçe-kent akımından, 20. yüzyılın teknolojik kentlerine, kirli ve bozulmuş bir dünya yerine yeşil ve sürdürülebilir kent arayışına kadar ekonomi ve ekoloji dengesi kurmaya çalışan çevreci yaklaşımların ve uluslararası çalışmaların bir yansıması olarak açıklanabilir.

Kentlerin ekolojik değerlerini dikkate alan, küresel ölçekte evre tahribatına ve kirlenmeye karşı hedefler ortaya koyan eko-kent planlaması, kentsel ve çevresel sorunlara çözüm arayışlarının mekansal yansımasıdır. Çevreci yaklaşımların yanı sıra ekonomik önceliklere ve rekabetçiliğe dayanan, bilim ve teknoloji aracılığıyla her sorunun çözülebileceğini savunan girişimci kent ve akıllı kent politikaları da eko-kent modelinin gelişmesini etkileyen faktörlerdir. Ancak, temelleri tarım toplumuna dayanan, 20. yüzyılda kuramlaşan ve sürdürülebilirlik kavramıyla küresel düzeyde önem kazanan eko-kent, günün koşullarına göre değişen ve teknolojik ilerlemelere göre çeşitlenen koruma odaklı bir kent modelidir. Bu tezde, eko-kentin bilimsel ve teknolojik gelişmelerle olan ilişkisini ortaya koymak amacıyla girişimci kent, akıllı kent modelleri ve yerel kaynakların korunmasını temel alan sakin kent modeli eko-kentin gelişmesine etki eden faktörler kapsamında incelenmektedir.

Eko-kent, ekoloji ve ekonomi arasındaki çözümsüzlüğün evre bilinciyle dengelenebileceğini savunmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik politikaları, ekolojinin ve ekonomik rekabetçiliğin birbirine bağlı olarak ilerlediği sürece yoksulluk, yoksunluk ve açlık gibi sorunların engellenebileceğini belirtmektedir. Ekoloji biliminin gelişmesi kirliliğin küresel ölçekte canlı sağlığını ve devamlılığını tehdit etmesiyle paralellik göstermektedir. Tüketim faaliyetlerinin mekanda yaratmış olduğu değersizleşme ve aynılaşma, klasik kent planlamasının ve tekniklerinin uygulanamamasına ve kapitalist baskılarla mekanın tüketimine yol açmıştır. Eko-kent planlaması yöntemi mekanın ve kaynakların dengeli kullanımını öngörmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye’de eko-kent planlaması yaklaşımının gelişmesini sağlayacak dayanaklar irdelenmektedir. Ekolojik kentleşmeyi

destekleyen ulusal çalışmalar ve faaliyetler incelenerek uluslararası çalışmalarla karşılaştırılmaktadır. Türkiye’de eko-kent planlamasını destekleyen yasal, yönetsel dayanaklar, Kalkınma Planı, Ulusal Çevre Eylem Planı, Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Özel Çevre Koruma Bölgesi uygulamaları detaylı olarak incelenmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri belirtilerek uygulanan ekolojik sertifikaların hukuksal geçerliliği ve uluslararası uygulamalarla ilişkisi ortaya konulmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, doğa tarihinin önemi ve çevresel bilinçlenme, Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi bağlamında incelenmektedir. Gölbaşı ilçesinin tarihsel, mekansal ve kentsel gelişim ve değişim süreçleri ve bu süreçlerin koruma odaklı politikalarla ilişkisi incelenerek yerel halkın, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının çevre bilincini artırmak hedeflenmektedir. Bölgenin, endemik özellikte olan ancak, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan florasının ve faunasının ve yine kirlilik ve kuruma tehlikesi bulunan Mogan ve Eymir Gölleri ve çevrelerinin yerel, bölgesel ve küresel ölçekteki yeri ve önemi kentleşme süreci çerçevesinde ele alınmaktadır.

Özel Çevre Koruma Bölgesi’nde, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve halkın ekolojik duyarlılığı ile eko-projeler hayata geçirilerek koruma-kullanma dengesi oluşturulabilir. Bu çalışmada, Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak sınırları belirlenmiş Ankara ili Gölbaşı ilçesi örneğinde eko-kent yöntemiyle kentlinin tüketim düzeyini azaltmak, tüketim alışkanlıklarını değiştirmek ve kaynak verimliliğini artırmak amaçlanmaktadır. Eko-kent politikalarıyla doğal kaynakların etkin yönetimi, işletilmesi ve planlanması, kentsel büyümenin doğal kaynak

kullanımıyla ilerlemesi, toplumsal çatışmaların ve ayrıcalıkların azaltılması, yaşam sağlığının ve kalitesinin artması sağlanabilir.

Bu tez çalışmasında, Gölbaşı kentinin seçilmesi rastlantı değildir. Günümüz kentlerinin temel sorunu işsizlik, yoksulluk, yoksunluk, barınma, ulaşım, altyapı eksiklikleri ve sağlıksız kentsel gelişim sürecini besleyen plansız yapılaşmalar ve g n birlilik alınan imar kararları ve uygulamalarıdır. Gölbaşı kenti, özel evre Koruma Bölgesi olarak tanımlanmasına rağmen, bütün bu sorunların yer aldığı ve bunların yanı sıra arsa spekulasyonunun, kentsel rantların, ekolojik bozulmaların ve kirliliklerinin yoğun olarak yaşandığı bir kenttir. İnsan yerleşmelerinin coğrafi ifadesi olan kent mekanının sahip olması gereken niteliklerin, en azından koruma alanı içerisinde tanımlanması ve özel evre Koruma Bölgesi olarak belirlenmiş ekolojik özellikteki alanlarda uygulanması beklenir. Gölbaşı  zel evre Koruma Bölgesi sınırları içinde yer alan Mogan ve Eymir Gölleri plansız ve ekolojik ilkelerden uzak bir kentleşmenin yol açtığı çevresel sorunlar nedeniyle yok olma tehlikesi altındadır. Gölbaşı kentinin kimliğini oluşturan Mogan ve Eymir Gölleri'nin ekolojik özelliklerini sürdürebilmesini ve ekolojik bölge-kentsel yerleşme alanları arasındaki bütünlüğü sağlayacak politikaların eksikliği Gölbaşı kentinin seçilme nedenlerindedir. Endemik türde çeşitli flora ve faunayı barındıran bunun yanı sıra sağlıksız ve düzensiz bir şekilde hızla kentleşen Mogan Havzası'nın korunması gereklidir. Yasal, yönetsel ve toplumsal bir eşgüdümü sağlayacak ekolojik ilkelerin kurulamaması mekanın ve doğal kaynakların t kertilmesine yol açmıştır. Gölbaşı kenti Ankara metropolüne yakınlığı ve ekolojik değerlerinin rekreatif özelliği nedeniyle kentsel rantların, arsa spekulasyonunun ve çevresel kirliliklerin yaşandığı bir mekandır. Plansız kentleşmenin mekanda yarattığı sorunlar toprağın bir k r aracı

haline dönüşmesine yol açmaktadır. Doğa ve insan ilişkilerinde ekolojik kültürün oluşması ve çevre bilincinin toplumsal bir değer olarak kabul edilmesi, sürdürülebilir kalkınmayı-korumayı sağlayacak ekolojik planlama ile hayata geçirilebilir.

Bu çalışmada, eko-kent planlaması yöntemiyle üretim-tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesinde kent mekanının rolü incelenmektedir. Eko-kent niteliklerinin, ekonomi ve ekoloji dengesini kurarak, mekanı değiştirmesi ve alanda tehdit altında olan endemik türlerin ve ekolojik sistemin yeniden canlandırılması ve sürdürülebilirliğinin kurulması ancak, kentlinin, ekolojik düşüncüyü yaşam tarzına dönüştürmesi ve olası kentsel ve çevresel rantları engelleyebilecek bilinç ve duyarlılık içinde olmasıyla sağlanabilecektir. Öncelikle 'ekoloji ve ekonomi arasındaki zıtlıklar göz önünde bulundurularak bir eko-kent nasıl kendini kabul edilebilir kılar?' sorusuna yönelik cevap aranmaktadır. Kentlerin, küresel ekonomide yer alabilmesi için markalaşma yaratması gerekir. Marka oluşumu girişimci kent yapısıyla yani ekonomiyle gerçekleşmektedir. Bu süreçte, tezin amacıyla ilişkili olarak a) Girişimci kent olgusu kaynak seferberliğini savunurken eko-kent bu sürece nasıl eklenmelidir? b) Sürekli gelişen endüstriyel ortamda ekonomi, ekoloji ve eko-kentler arasındaki ilişki her kentte söz konusu olabilir mi? c) Sürdürülebilirlik politikaları, eko-kent projelerinin hayata geçirilmesinde coğrafi açıdan değişiklik gösteriyor mu? d) Özel Çevre Koruma Bölgeleri'nin eko-kent planlamasında öncelikli alanlar olarak ele alınması çevre bilincinin yaygınlaşmasını sağlayabilir mi? e) Ekoloji odaklı planlanan kentsel mekanlar tüketim alışkanlıklarını değiştirerek girişimci kent modelini ekolojik kent modeline dönüştürebilir mi? sorularına yanıt aranmaktadır.

2. Tezin Varsayımları ve Yöntemi

Bu çalışmanın varsayımları:

- Türkiye’de eko-kent planlamasına yönelik yasal dayanaklar bulunmasına karşın, eko-kent özelliklerinin uygulanmasını sağlayabilecek yönetsel ve toplumsal çevre bilinci eksiktir.
- Çevre bilinci eksikliği doğal, tarihi, kültürel ve arkeolojik açıdan korunması gerekli değerleri de olumsuz etkilemektedir.
- Gölbaşı ÖÇKB ilan edilerek yasal olarak koruma altına alınmasına karşın, bu alanda rant odaklı hızlı bir kentleşme süreci başlamıştır. Gölbaşı ÖÇKB sınırları içerisinde yer alan Mogan ve Eymir Gölleri’nin ekosistemi yoğun kentsel gelişmeden olumsuz etkilenmektedir. Bu durum, ÖÇKB ilanından sonra hızla artan kentleşme sürecini yönlendirecek eko-kent planlaması anlayışının benimsenmemiş olmasının bir sonucudur.
- Gölbaşı ÖÇKB kentsel gelişimi yönetsel, kültürel ve ekonomik açıdan çevre bilinciyle ve eko-kent özelliklerine uygun planlandığında bir eko-kent olur.

Çevre sorunlarının canlı sağlığını ve devamlılığını tehdit eder boyutlara ulaşması ve yönetsel işleyişlerin çıkar gruplarına yönelik uygulama kararları ve politikaları, kentsel, tarihsel, kültürel ve çevresel değerlerin korunmasında çevreci çözüm arayışlarına yönelimi gerekli kılmıştır. Bu çalışma Özel Çevre Koruma Bölgeleri’nde uygulanması gerekli olan koruma politikalarını ekolojik kent özellikleriyle bütünleştirmesi açısından önemlidir. Tezin hazırlanmasında tündengelim metodu uygulanarak kavramsal temel açıklamalar ve bilimsel yaklaşımlar irdelenmiştir. Çalışma, sadece kuramsal boyutta sınırlı olmayıp

uygulamaya yönelik içeriğe de sahiptir. Kavramsal çerçeve örneklem alan içerisinde değerlendirilmiştir. Güncel durumlar ve süreçler ortaya konularak Gölbaşı ÖÇKB özelinde eko-kent uygulanabilirliği tartışılmıştır. Bu çalışmada, Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi kapsamında yapılan planlar, güncel uygulamalar ve kararlar karşılaştırılarak incelenmektedir. Özellikle, araştırma alanının tarihsel süreç içerisindeki mekansal gelişimi incelenerek, kamu yatırımlarının, konut üretim politikalarının ve yer seçimi ilkelerinin mevzuata ve planlara uygunluğu ve yerel halkın bu sürece katılımı sorgulanmıştır. Bunun yanı sıra, çalışma alanında yapılan planların uluslararası sözleşmelere uygunluğu, mekansal olarak uygulanabilirliği, çevre bilincini sağlama ve çevresel değerleri koruma yönündeki rolü gözlem ve istatistiki veriler yöntemleriyle gerçekleştirilmiştir. Tezin hazırlanmasında geniş bir kaynak taraması ile yabancı dilde ve Türkçe birçok kaynak incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: EKO-KENT PLANLAMASINDA ÇEVRE BİLİNCİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Çalışmanın bu bölümünde, eko-kent planlaması ile ilgili temel kavramsal açıklamalar yapılarak eko-kent yaklaşımının gelişmesini sağlayan faktörler incelenmekte ve bu faktörlerin çevre bilincinin oluşmasındaki rolü açıklanmaktadır.

I. Eko-Kent Planlaması

Eko-kent planlamasını incelemeyden önce çevre ve planlama kavramlarını açıklamak yararlı olacaktır. Çevre ve ekoloji arasındaki ilişki tanımlanarak eko-kent planlamasının tarihsel gelişim süreci irdelenecektir.

1. Çevre ve Planlama Kavramları

Aristo'nun: "Kainat bir bütündür, kainatı oluşturan unsurlar sonu olmayan bir madde dolaşımı ile birbirine dönüşürler; canlı varlıklar yaşadıkları ortama uymuşlardır, birbirleri ile ve çevreleri ile etkileşim halinde bulunurlar, aynı zamanda da aralarında yaşam için bir mücadele vardır" (Yıldız vd., 2000: 15) açıklaması çevrenin, bütünlüğünü, sınırlayıcılığını, denetimini, yenilenebilirliğini, çeşitliliğini, tepkiselliğini ve sistemliliğini tanımlamaktadır.

Çevre sözcüğünün bakış açısına göre değişebilen dar ve geniş anlamları bulunmaktadır (Keleş, 2013: 23). Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde, çevre kavramı dar anlamıyla a) bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi b) kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam c) aynı konu ile ilgisi bulunan kimselerin tümü, muhit d) bir kimse ile ilişkisi bulunanlar, muhit e) bir birimden önce veya sonra

gelen aynı türden birimlerin tümü, bunların oluşturduğu küçük grup f) düzlem üzerindeki bir şekli sınırlayan çizgi g) hayatın gelişmesinde etkili olan doğal, toplumsal, kültürel dış faktörlerin bütünlüğü olarak açıklanmaktadır.

Çevre, Kentbilim Terimleri Sözlüğünde: “Kişiyi etkileyen, özdeksel ve tinsel (maddi ve manevi olmayan) gelişmesini, biçimlenmesini ve yaşamını belirleyen, dirimbilimsel (biyolojik), iklimle ilgili ve toplumsal etkenlerin tümü” (Keleş, 1998) şeklinde geniş ve kapsamlı tanımıyla verilmiştir. Çevreye ilişkin konuların çeşitliliği, derinliği, çok boyutlu bir yaklaşım gerektirmesi ve çevre ile ilgili değerlerin, sorunların ya da politika ve yaklaşımların bütüncül bir şekilde ele alınması zorunluluğu, kavramın tanımını da kendisi kadar karmaşık hale getirmektedir.

Çevre hususundaki kavramsal tartışmalara açıklık getirecek şekilde, Çevre Politikası kitabında çevre kavramı şu şekilde ele alınmaktadır:

“...genel bir tanımla çevre, insan etkinlikleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da uzunca bir süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır. Böyle tanımlandığında, çevrenin kapsamadığı hiçbir alan ve süreç kalmaz. Kavramı belirgin kılmak için bu tanımla açıklamak gerekirse, şu temel öğelerin altı çizilebilir; insanla birlikte tüm canlı varlıklar, cansız varlıklar ve canlı varlıkların eylemlerini etkileyen ya da etkileyebilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik, toplumsal nitelikteki tüm etkenler” (Keleş vd., 2009: 51).

Çevrebilim olarak da bilinen ‘ekoloji’ ev, yer, yurt anlamına gelen ‘oikos’ ile bilim, söz, söylem anlamına gelen ‘logia/logos’ sözcüklerinden türetilmiş olup ilk

olarak 1867 yılında, Alman biyoloji uzmanı Ernest Haeckel tarafından ortaya atılmış ve hayvanların canlı ve cansız çevreyle ilişkisini belirlemek için kullanılmıştır (Keleş vd., 2009: 46). Haeckel, *Generelle Morphologie* isimli eserinde ekolojiyi “bir hayvanın veya bitkinin organik ve inorganik çevresiyle ve diğer canlı varlıklarla kurduğu dostça veya düşmanca ilişkilerin toplamıdır” şeklinde tanımlamıştır (Görmez, 2003: 76-77). Lamarck’ın, hayvanların çevresel zorlamalar altında değiştiğine yönelik gözlemleri Darwin tarafından geliştirilmiştir. Böylece çevrenin canlılar üzerindeki etkisi ve insanın çevreyle olan bağlantısı araştırılmaya başlanmıştır (Görmez, 2003: 14). Lamarck’ın başlattığı ve daha sonra Darwin’in sistemleştirdiği canlı varlıkların evrimi ve doğal seçim ile ilgili bulgular ekoloji kavramının gelişmesini sağlamıştır (Görmez, 2003: 14).

Ekoloji, biyolojinin bir kolu olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Kökenbilimsel (etimolojik) olarak yerleşme bilimi ya da yurt anlamlarını içermektedir. Uzun yıllar ilgi çekmeyen ve bilim dünyasında genellikle geri planda kalan ekoloji, 20. yüzyılın sonlarına doğru hızlı nüfus artışı, besin kıtlığı, çevre kirliliği gibi sorunların etkisiyle en önemli bilim dallarından biri olarak öne çıkmıştır (Keleş vd., 2009: 46). Ekoloji önceleri hayvan ve bitki ekonomisi olarak kullanılırken günümüzde tüm canlı ve cansız varlıkları ve onların birbirleriyle olan etkileşimlerini kapsayan geniş bir anlam kazanmıştır. Ekoloji, canlı organizmaları ve bu organizmaların çevreleri ile olan ilişkilerini konu alan bir disiplindir. Modern ekolojinin kurucusu olarak görülen Eugene Odum’un ‘Ekolojinin Temel İlkeleri (1971)’ adlı kitabına göre ekoloji, ekosistemlerin işlevlerini inceleyen bilim dalıdır. Bir başka deyişle, ekoloji, ekosistemlerin niceliksel ve matematiksel olarak

çalışabilmeleri için temeli oluşturan enerji akımı, kimyasal madde döngüsü ve popülasyon denetimi işlevlerini incelemektedir.

Çevre Kanunu¹ 1. Bölüm, 2. maddesinde ekosistem, canlıların kendi aralarında ve cansız çevreyle ilişkilerini bir düzen içinde yürüttükleri biyolojik, fiziksel ve kimyasal sistem olarak tanımlanmaktadır. Ekosistem; coğrafi olarak belirli bir mevkide, sınırları belirli bir yetişme ortamında, bu yetişme ortamının özelliklerine uyum sağlamış belirli canlı toplumlarının bir arada yaşadığı ekolojik bir birim, ekolojik sistemdir. Ekolojik sistem, çevresindeki diğer ekolojik sistemlere de açıktır. Bu sebeple, ekolojik sistemin içindeki madde ve enerji dolaşımı ile dönüşümü, komşu ekosistemlerdeki benzer olaylardan etkilenmekte veya onları etkilemektedir. Ekosistem, tüm canlıların bir arada, doğa ile uyumlu bir biçimde varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan koşulların tamamıdır (Görmez, 2003: 12, Özdemir, 1988: 13). Ekolojik sistemi çalıştıran dinamik ilişkiler, kendi içinde ve çevresi ile alışveriş halinde oluşan ve gelişen madde ve enerji dolaşımı-dönüşümü olayları ile bu olayları oluşturan veya onlara bağlı olarak gelişen yaşama işlevleridir. Ekoloji, “insanın içinde varlık kazandığı ve bir parçasını oluşturduğu doğal ortamları olan ilişkisini” ifade etmektedir (Görmez, 2003: 13). Bir başka deyişle ekoloji “doğa ve insanlığın doğal dünya ile ilişkisi hakkında çevreye göre daha geniş bir kavrayış getiren ve biyosferin dengesini ve bütünlüğünü amaç olarak gören bir bilimdir” (Görmez, 2003: 12). Dolayısıyla ekoloji, canlıların çevreleri ile uyum içinde yaşamlarını sürdürmelerini amaçlayan ve bu uyum sürecini inceleyen bir bilim dalıdır (Gürpınar,1989: 3).

¹ R.G. 11.08.1983/ 18132

Planlama, önceden belirlenmiş amaç ve stratejiler doğrultusunda istenilen sonuçlara ulaşmak için akılcı ve müdahaleci sonuçlar ortaya koymaktır (Soyak, 2003: 168). Planlama disiplinlerarası bir yönetim biçimi olup ülke planlama, bölge planlama, aile planlaması, ekonomik planlama ve kent planlaması gibi farklı uzmanlıklara ayrılabilen sosyal, ekonomik, mekansal ve çevresel müdahaleleri içermektedir (Soyak, 2003: 168). Kent planlaması çevreye müdahale etmeyi ifade etmektedir (Günay, 2012c: 3). Çevreye müdahale neyin (kullanımlar), nerede (yer seçim), ne kadar (alan ve hacim), hangi doygunlukta (yoğunluk) olacağına ve aralarında ne kadar ilişki (ulaşım ve iletişim) kurulacağına karar verme süreci olarak tanımlanmaktadır (Günay, 2012c: 3). Karar verme sürecini oluşturan araştırma, çözümlenme, seçenekler üretme ve sonuca varma aşamaları bilimsel ve teknolojik gelişimlere paralel olarak artan çevre bilinci ve ekolojik kaygılar doğrultusunda değişmekte ve bu süreç planlama eyleminin sadece sosyal, ekonomik girdiler ve maliyetler çerçevesinde değil, bunların ekosistemlere etkisi kapsamında ele alınmasını sağlamaktadır.

Kent planlaması, kentsel ve çevresel sorunları çözmek veya önlemek amacıyla, bugünün verileriyle, geleceğe yönelik olasılıkları saptayan, hedefler koyan ve hedeflere ulaşmayı sağlayacak yöntemleri bugünden belirleyen kararlar ve müdahaleler bütünüdür (Kalabalık, 2011). Kentin fiziksel yapısının arkasında, çalışma alanları, kent kültürü, sosyal ilişkiler, aile bağları, kent sosyolojisi ve yaşam kalitesi gibi unsurları bulunmaktadır. Kişi sağlığı ve toplumsal düzenin sürekliliği, çevre kalitesinin korunması ve iyileştirilmesiyle sağlanabilmektedir. Kent, küresel ekosistemin bir parçası olduğundan, kentsel faaliyetlerin yer seçimine yönelik arazi kullanım kararlarında doğal kaynakların, gelecek kuşakları da düşünerek, verimli ve

temkinli kullanılmasına dikkat edilmesi gereklidir (Bookchin, 1996: 106-131). Dolayısıyla, planlamanın temel amaçlarından biri de çevresel kalitenin korunması ve geliştirilmesi, doğal kaynakların sürekliliğinin ve yenilenebilirliğinin sağlanmasıdır (Kalabalık, 2011: 46-47).

2. Eko-Kent Kavramı

1960'ların sonuna doğru dünyaya yayılan çevre bilincinin etkisiyle yeryüzü ekosisteminin korunması ve doğayla iç içe yaşam önem kazanmıştır. Ekolojik, sürdürülebilir, temiz, yeşil, sağlıklı veya sıfır atık-sıfır karbonlu yaşam alanlarının oluşturulması küresel bir vizyon haline gelmiştir. Ekolojik, sürdürülebilir, çevreci ve sağlıklı kent kavramları bilimsel literatürde oldukça belirsiz ve farklı yazarlarca bazen farklı anlamlara gelebilecek, bazen de birbirileri yerine geçebilecek şekilde kullanılmaktadır. Dolayısıyla, eko-kent kavramı için kesin bir tanım ortaya koymak güçtür. En genel ifadeyle eko-kent, çevresini koruyan, kirlletmeyen, doğal, kültürel ve tarihi değerlere zarar vermeyen, ekoloji, ekonomi ve teknoloji arasında denge kurabilen düzenli bir kentsel çevredir (Premalatha vd., 2013: 661). Eko-kent, kendi kendine yetebilen bağımsız bir kent idealinin yanı sıra, çağın yeniliklerine ve gelişmelerine yön veren teknolojik bir kent modelini de içermektedir. Bir başka ifadeyle eko-kent, çevrenin sağladığı imkanlar doğrultusunda kurulan ve uygun teknolojik birikimlerle gelişen kenttir (Jong vd., 2013: 95).

Eko-kentler dünyada birçok politik unsurda ön plana çıkmaktadır. Ekolojik kentsel gelişim sadece çevreyle ilgili değil, demografik, ekonomik, teknolojik ve en önemlisi kültürel dönüşüm ve değişimle de ilgilidir (Caprotti, 2014: 10). Eko-kentler

çevre ile kent arasındaki ilişkinin yinelenmesinde bir adım ileriye temsil ederek yeni unsurları barındıran kapsamlı bir kavramdır.

Nüfus artışı, yoksulluk, su ve enerji kıtlığı, iklim değişiklikleri gibi küresel sorunlar, süregelen mevcut ekonomik ve kentsel yönetim şekillerinin sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Bu durum, çevre odaklı bir kentsel gelişim için yalnızca teknolojik ve teknik yeniliklerin yetmediğini, aynı zamanda sosyal yenilenmenin sağlanacağı mekanların tasarlanması gerektiğini ve bu yeniliklerin uygulanabilirliğini sağlayacak yasal altyapının gerekliliğini göstermektedir (Ciumasu, 2013: 1805). Genel anlamda eko-kent ekolojik etki, ekonomik gelişme, yerelliğe yönelim, halk katılımı, hesap verebilirlik, saydamlık, kuşaklararası eşitlik ve sosyal tarafsızlık hedeflerini içermektedir.

Kentler, bir taraftan kendi bölgelerinin büyüme makineleri, diğer bir deyişle, kalkınmanın ve uygarlığın merkezi (Ciumasu, 2013: 1804), diğer taraftan, doğal çevreye ve ekosistemlere yönelik baskı oluşturan rant odağıdır. Eko-kent, sürdürülebilirliğin mekansal ifadesi olarak çevresel faktörler, ekonomik kaynaklar ve kentli arasındaki dengeye dayanmaktadır. Dolayısıyla, kaynakların akılcı ve sürdürülebilir kullanımını teşvik eden kent modeline eko-kent denilmektedir (Ahern, 2002: 14).

Eko-kent, kendi kendini sürdürebilen, doğal ekosistemin fonksiyonlarını yerine getirebilen, ekolojik olarak sağlıklı bir insan yerleşkesi oluşturan, insan dışındaki canlıların yaşam alanlarına zarar vermeyen, çevreci ve sağlıklı bir kent şeklinde tanımlanmaktadır (Ciumasu, 2013: 1804, Newman, 2010: 149, Jong vd., 2013: 95, Göksu, 2012: 106). Eko-kent, topolojik verilerin ve sosyo-kültürel yapının

sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda bütünleştirilmesini sağlamaktadır (Ahern, 2002). Dolayısıyla, ekolojik kentleşme akıllı, güvenli ve sürdürülebilir yerleşmeleri kapsayan eko-kent planlaması içinde çözümlenen bir amaç niteliğindedir (Newman, 2010: 149). Eko-kent, ekoloji ve ekonomi dengesini sağlayabilecek tüm yapısal koşulların bir araya getirilmesiyle oluşmakta ve kentlerin doğal özellikleri, kaynakları ve değerleriyle farklılaşan koruma politikaları içermektedir.

3. Eko-Kent Planlaması

Sanayi Devrimi ve teknolojik gelişmelere paralel olarak artan nüfus yoğunluğu ve kentleşme politikaları; kaynak israfı, iklim değişikliği, çevre kirliliği ve türlerin yok olması gibi birçok çevresel sorunun da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Buna karşılık çevre, dünyada 1960'lardan itibaren, Türkiye'de ise 20-25 yıllık bir gecikmeyle en çok konuşulan ve tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Çevre konularında bilinçlenmenin başlaması ve özellikle ekoloji biliminin gelişmesiyle, çevrelerini kirletmeyen, ekolojik sistemlerin kalitesine zarar vermeyen ve doğa ile iç içe yaşayabilme olanağı sunan ekolojik kentlerin planlanması önem kazanmıştır.

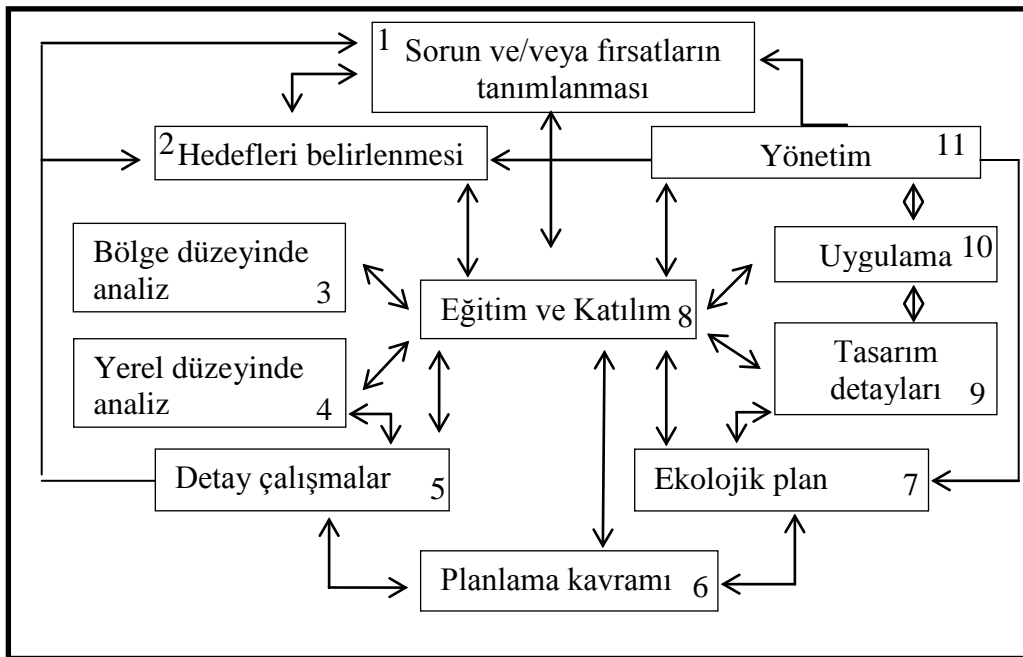
Küreselleşme süreciyle kentleşme, gittikçe daha yüksek oranda ve çoğunlukla yenilenemez enerji tüketimine doğru hızla yol almakta, her gün daha fazla doğal kaynak tüketimi, kirlenme ve sorun hayatımıza girmektedir. Diğer yandan, kaynak gerilimi içinde, hiçbir maddenin boşa harcanmadığı, sürdürülebilir bir eko-kent modelinin tasarlanması zor bir süreçtir (Premalatha vd., 2013:660). Çünkü, kentsel sürdürülebilirlikle ilgili çalışmaların merkezinde, içsel ve çoğu zaman çözümsüz bir gerilim bulunmaktadır. Bu gerilim; a) çevre dostu ve sağlıklı bir kentsel yaşam ideali ile yüksek enerji harcayan, kirlen ve hızla yayılarak genişleyen kent gerçekliği, b)

kent yapılarının altında gömülü kalmış doğa kavramı ile yüksek teknolojiye dayalı yaşam standartları ve c) yerel ve merkezi planlama sürecinde kamu yararı ve kişisel çıkarlar arasındaki çelişki (Joss-Molella, 2013: 115) olarak sınıflandırabiliriz. Oysa, ekonomi ve tüketim öncelikli kentsel gelişme doğrudan insan sağlığını etkilemektedir. Psikolojik sorunlar, kanser, erken yaşta ölüm, iklim değişikliğine bağlı üretim sorunları temelde ekonomik refahın ekolojik yaşam tarzına tercih edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum sadece insanları değil, endemik türleri, doğal değerleri ve kültürleri de tehdit etmektedir. Bu aşamada, klasik planlama anlayışı yerini daha detaylı ve özverili uğraş gerektiren ve ilkelerine uyulması zorunlu olan eko-kent planlamasına bırakmıştır. Ayrıca, gün geçtikçe, eko-kent yaklaşımına yönelik değerlendirmeler ve bakış açıları değişmekte ve sürdürülebilir ekolojik kentleşmeye yönelik ulusal ve uluslararası teşvikler artmaktadır.

Eko-kent planlaması, aktif katılımı sağlanan halka, bilinçli tüketicilere ve sivil toplum kuruluşlarına danışarak oluşturulmaktadır (Jong vd., 2013: 99). Bu süreç eko-kentin sosyal dayanışma ilkesidir. Demokrasi, sürdürülebilir gelişim sürecinin olmazsa olmaz bir parçasıdır. Sürdürülebilir gelişim aynı zamanda katılımcı gelişim biçimidir (Newman ve Kenworthy, 1999). Sürdürülebilirlik ilkelerinin yerel birimlerden başlayarak üst ölçekli planlarla bütünleştirilmesi ve kaynakların etkin ve verimli kullanımını sağlayabilmede tüketmeme bilincinin bir kültür olarak benimsenmesi eko-kent modeliyle gerçekleşebilmektedir. Eko-kent planlaması bu aşamada çevre bilincini sağlamada mekansal düzenlemeler ortaya koyan bir araçtır. Ancak, eko-kent ilkeleri, demokrasi ve bilinçli halk katılımıyla uygulanabilir. Steiner (2000) ekolojik planlama sürecinde eğitim ve katılım boyutunun kilit faktör olduğunu belirtmektedir. Şekil 1’de de görüldüğü gibi Steiner, eko-kent planlamasını

1) sorun ve/veya fırsatların tanımlanması, 2) hedeflerin belirlenmesi, 3) bölge düzeyinde analizler, 4) yerel düzeyde analizler, 5) detay çalışmalar, 6) planlama kavramı, 7) ekolojik planlama, 8) eğitim ve katılım, 9) tasarım detayları, 10) plan uygulaması, 11) yönetim olmak üzere 11 aşamada tanımlamakta ve her aşamayı eğitim ve katılım boyutuyla ilişkilendirmektedir (Özügül, 2012: 109-111).

Şekil 1: Eko-Kent Planlaması Süreci

Kaynak: Özügül, 2012: 110.

Stitt (1999) ekolojik planlamayı: “Doğal kaynakların kullanımına ilişkin olarak, üzerinde uzlaşmış karar verme sürecinde çeşitli olasılıklar veya kısıtlar önermek maksadıyla biyo-fiziksel ve sosyo-kültürel bilgiyi kullanmak” şeklinde ifade etmektedir (Özügül, 2006: 203). Dolayısıyla eko-kent planlaması sadece planlama ve ekoloji arasındaki etkin bağlantının ötesinde, bu süreci etkileyebilecek sosyal, yönetsel, yasal, ekonomik, mekanik ve teknolojik birçok uzmanlığın ekip çalışmasını gerektirmektedir.

Ahern (2002), eko-kent planlamasını katılım, disiplinler arası değerlendirme ve hedef belirleme süreçleriyle ele almıştır. Bu süreçler eş zamanlı olarak geliştirilen koruyucu, önlem alıcı, geliştirici ve yaratıcı planlama stratejilerini içeren farklı alternatif planlarla çeşitlenmektedir (Ahern, 2002: 21). Böylece, ekolojik plan için en uygun alternatif plan, eşgüdüm yöntemiyle seçilebilecektir.

Ahern, ekolojik planlamada, yerleşim alanının biyo-fiziksel ve sosyo-kültürel yapısının zaman ve mekan algısı içinde bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Ahern, 2002: 14). Böylece, eko-kent aracılığıyla kıt kaynakların akılcı ve sürdürülebilir kullanımını teşvik eden bir karar verme süreci oluşabilecektir (Ahern, 2002: 14).

Genel olarak, eko-kent planlamasının stratejileri, a) genelden özele yaklaşımdan çok, özelden genele bir bakış açısı, b) bağımlılıktan çok kendi kendine yetebilme, c) ulusal ve bölgeselden çok yerellik, d) büyük ölçekli devasa (mega) projelerden çok küçük ölçekli projeler şeklinde özetlenebilir. Eko-kent yaygın toplumsal katılımı tasarlanmalı, ekonomiyi olduğu kadar, toplumu ve çevreyi de geliştirmeyi hedef almalı; adalet, eşitlik ve kalkınma politikalarından beslenmelidir (Jong vd., 2013: 98). Mekansal algının bireysel/toplumsal açıdan çevre bilincine dönüşmesi; ancak kentsel sistemlerle yaratılabilir ve kalıcı bir yaşam tarzına dönüşebilir. Eko-kent, sürdürülebilirlik ve tüketmeme bilincinin yaşam tarzı olarak benimsenmesinde bir mekansal algı oluşturarak alışkanlıkların değiştirilmesini sağlamaktadır.

II. Eko-Kentin Tarihsel Gelişimi

Eko-kentin tarihsel gelişim süreci, eko-kentin doğuşu ve eko-kentin genel özellikleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu bölümde ayrıca, ilk eko-kent planı olan Dongtan eko-kent örneği incelenmektedir.

1. Eko-Kentin Doğuşu

Eko-kent yaklaşımı 1970'lerden itibaren, Paolo Seleri, Richard Register, Mark Roseland, Peter Newman, Jeff Kenworthy ve Isabelle Jennings gibi çevreciler, plancılar ve mimarlar tarafından ortaya atılmış ve geliştirilmiştir (Jong vd., 2013: 97). 1975 yılında, Berkeley'de, Richard Register öncülüğünde kurulan 'Kentsel Ekoloji' örgütünün eko-kent kavramının çıkış noktası olduğu ve uluslararası düzeyde yaygınlaşmasını sağladığı söylenebilir (Roseland, 1997: 197). Eko-kent kavramı ilk olarak Register tarafından ortaya atılmış ve insanların yaşama alanlarının ekolojik olarak sağlıklı ve yaşanabilir olması temel koşul olarak belirtilmiştir (Eryıldız-Xhexhi, 2012: 258, Roseland, 1997: 197). Bu süreçte, eko-kent kavramına yönelik olarak ortaya konulan hedeflerin, Ebenezer Howard'ın, Bahçe Kent² hareketiyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Dolayısıyla, Register'in de üyesi olduğu Archeology Circle adındaki gönüllü kuruluş tarafından yaygınlık kazanan (Premalatha vd., 2013: 661) eko-kent kavramının ilk yıllarda Howard'ın Bahçe Kent modeliyle, günümüzde de sürdürülebilir kent terimiyle değişimli olarak kullanıldığı görülmektedir.

Register, eko-kentler için, a) sıfırdan planlanmalı, b) tüm canlılara hitap etmeli, c) biyo-bölgeye uyum sağlamalı ve biyosferi iyileştirmeli, d) enerji tüketimini azaltmalı, e) sosyal tarafsızlık sağlamalı, f) yaya ve bisiklet öncelikli olmalı ve g)

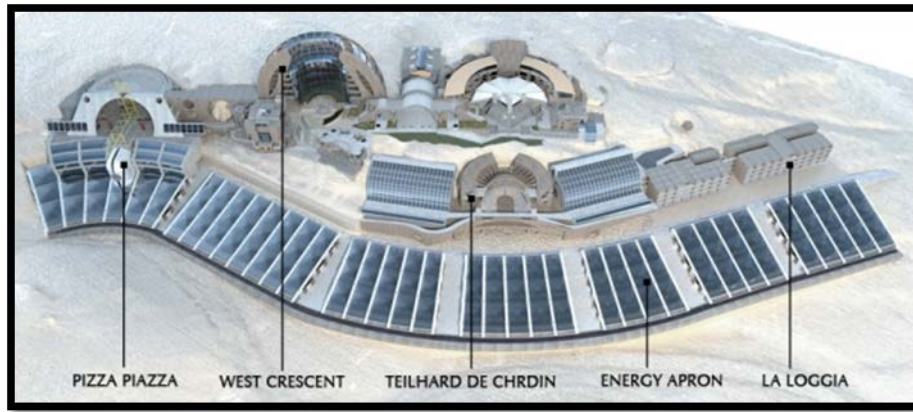
² Detaylı bilgi için bu çalışmanın Ütopyalar kısmına bakınız.

ekonomiye katkıda bulunmalı şeklinde genel özellikler tanımlamıştır. Kentsel Ekoloji örgütü, eko-kent hedeflerini on ilke içinde belirtmiştir. Bunlar: a) Geçiş düğümlerine ve diğer ulaşım kolaylıklarına sahip bölgelerin yakınında bulunan kısa, etkili, yoğun, yeşil, güvenli, bol ve önemli toplumsal kullanım alanlarının bulunduğu toplum alanları için arazi kullanım önceliklerini gözden geçirmek, b) Yaya, bisiklet ve araba ile erişimin desteklenmesi ve erişim yakınlığını vurgulamak için ulaşım önceliklerini gözden geçirmek, c) Zarar gören kent çevrelerini, özellikle de dereleri, kıyı çizgilerini, tepe noktalarını ve sulak alanları eski haline getirmek, onarmak, ç) Ekonomik açıdan farklılıkların olmadığı konut alanları yaratmak, d) Sosyal adaleti beslemek, kadınlar ve engelliler için gelişmiş olanaklar yaratmak, e) Yerel tarımı, yeşil kent projelerini ve çiftçiliği desteklemek, f) Kirliliği ve tehlikeli atıkları azaltarak; geri dönüşümü, yenilikçi uygun teknolojiyi ve kaynak korumasını teşvik etmek, g) Kirlilik, atık ve tehlikeli maddelerin üretimini engellerken, bir yandan da ekolojik açıdan güçlü ekonomik aktiviteyi desteklemek için ilgili kamu ve özel sektörle işbirliği kurmak, h) Gönüllü sadeliğe teşvik etmek ve malzeme ürünlerinin aşırı tüketiminden vazgeçirmek, ı) Toplumda çevre bilincini artırmaktır (Roseland, 1997: 197, Premalatha vd., 2013: 661).

Eko-kent modellemenin boyutları Register'ın Kent Ekolojisi ile yön bulurken bu süreci etkileyen uygun teknoloji, ekonomik kalkınma, toplumsal ekoloji, yeşil hareket, biyo-bölgesellik ve sürdürülebilirlik gibi araştırmalar da bulunmaktadır (Roseland, 1997: 197). Richard Register'ın sunduğu orijinal eko-kent tasarımlarında, kenti çevreleyen biyo-bölgenin taşıma kapasitesi çıkış noktası olarak alınmıştır (Jong vd., 2013: 96). Bunun yanı sıra eko-kentler, ekonomik, demografik ve sosyo-kültürel açıdan kalkınmanın sağlanabileceği işlevleri de içermektedir. Paolo Soleri ve

Richard Register, eko-kentlerin nasıl olması gerektiği üzerine çizimler yaparak, sürdürülebilir yeşillik, kamusal alanlar, organik atıkların dönüştürülmesi ve bisiklet kullanımı gibi fikirleri tasarımlarıyla somutlaştırmışlardır (Jong vd., 2013: 97). İtalyan mimar Paolo Soleri tarafından Arizona Çölü'nde tasarlanan Arcosanti (bkz. Şekil 2), planlanmış eko-kentin ilk örneklerindedir (URL-1).

Şekil 2: Arcosanti Planı

Kaynak: www.arcosanti.org, 2015 / URL-1.

Kendi kendine yetebilen bir yaşam alanı olarak planlanan Arcosanti, 5000 nüfuslu, araçların olmadığı, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanıldığı, düzenli, dengeli ve sağlıklı bir eko-kent modelidir. Arcosanti, hala tamamlanmamış olmasına rağmen, yüzlerce ve daha fazla eko-kent günümüzde tamamlanmış olup, özellikle, Çin'de, Güney Kore ve Hindistan'da eko-kent planlarının örnekleri görmektedir (Shwayri, 2013: 41).

Eko-kent yaklaşımının temel ilkelerini kentin yapısal nitelikleri ve ekonomik üretim-tüketim süreçleriyle ilişkilendirebilmek gereklidir (Jong vd., 2013: 95-96). Birbirine bağlı ürünler ve doğal kaynaklar kullanılarak model oluşturma her kent için farklılıklar göstermektedir (Jong vd., 2013: 95-96). Farklılaşan eko-kent planlarının

arkasında; çevresel zorluklar, sosyo-ekonomik baskılar, kültürel markalaşma, politik ve yasal itici güçler yer almaktadır (Jong vd., 2013: 99, Joss, 2011: 268-285). Eko-kentlerin temel amacı karbon atıklarından kurtulmak, enerjiyi tamamen yenilenebilir kaynaklardan sağlamak ve doğayı kentle bütünleştirerek yeşil bir kent olarak yeniden yaratmaktır. Küresel ölçekte, eko-kentleşmenin sağlanabilmesi öncelikle verimli enerji kullanımı ve enerji dengesinin sağlanması, yenilenebilir enerji kullanımının oluşturulması ve bu sürecin, yoğun kentleşme ve nüfus yerine, dengeli bir kentleşme ve nüfus dağılımıyla desteklenmesidir.

Eko-kentlerin birçoğu yeni inşa edilen kentler için tasarlanmaktadır. Bu durumun temel nedeni meskun yerleşim alanında karşılaşılan ekonomik, toplumsal, demografik ve kültürel sorunlardır. Yeni yerleşim yerlerinde tasarlanan eko-kent, sürdürülebilir, akıllı ve yeşil kent modelleriyle şekillenmekte ve ekolojik yaklaşımlarla çevre bilinci yaratmaktadır. Meskun yapılaşma ile yeni ekolojik kent dokusu arasında yoğunluk farklılıkları ve kültürel gerilimler oluşabilir. Bunun yanı sıra, kültürel ve çevresel etkileşim yoluyla kısa ya da uzun vadede meskun yerleşimin eko-kentlere dönüşümü sağlanmaktadır. Böylece, yeni ve eski arasındaki çelişki kentsel dönüşüm, sağlıklılaştırma, yenileme ve canlandırma ilkeleriyle çözülmektedir.

Çeşitli uluslararası girişimler, kentlerin, en az karbonlu kentsel gelişme hedeflerine ulaşması için teşviklerde bulunmaktadır. Bu süreçte, yerel yönetimler belediye teşvikleriyle binaların yeşil yapı standartlarıyla tasarlanmasını ön koşul olarak getirmektedir. Teknolojiyi yeni binalara entegre etmek daha kolay olduğundan, binalardaki karbon miktarının en aza indirilmesi mümkündür. Hollanda,

Danimarka ve Almanya gibi ülkelerde olduğu gibi dünyanın her bölgesinde çok sayıda örneği bulunan sıfır enerjili binalar hızla gelişmektedir (Newman, 2010: 152). Bina ölçeğinde yapılan dönüşüm uygulamaları, özellikle ömrünü tamamlamış, yıpranmış veya afet riski altında olan mevcut yerleşim dokusunun eko-kent modeline dönüşümünde yönlendirici olmaktadır.

Eko-kentlerin kurulma aşaması maliyetli olsa da, ekonomik gücü garanti eden stratejileri içermektedir. Ayrıca, eko-kent, kent planlama sürecine sağladığı köklü değişimlerle gelecek nesillere sağlam altyapı koşulları sunmaktadır. Yaşamsal gereksinimleri karşılamak, sürdürülebilir gelişimin temel unsurudur. Dolayısıyla, sürdürülebilir kentsel gelişimin sorunlarına engel olabilecek en uygun yöntem, eko-kent planlamasıdır (Jong vd., 2013: 96). Tüm disiplinlerin ekolojik sistem yaklaşımlarına entegre edilmesi, sistem perspektiflerinin oluşturulması, bütünsel çalışmalar ve kentlerin doğal ve sosyal özelliğine saygı duyarak yapılan saydam bilgi paylaşımlarıyla uygulanabilir eko-kentlerin gelişimi sağlanabilmektedir.

Yenilenebilir enerji tekniklerinin ve teknolojilerinin hayata geçirilmesi ve benimsenmesi eko-kentin temel özelliğidir (Newman, 2010: 150). Yenilenebilir enerji, kente ekolojik ayak izini³ azaltma imkanı sağlamakta, bu süreçte biyolojik yakıt kullanımı, kentin gelişmiş ekolojik unsurlarının bir parçasıdır. Eko-kent yaklaşımı, en küçük birim olan ailelerden başlayarak kentin tüm faaliyetlerinde ve yapılarında kaynak kullanımının azaltılması (Jong vd., 2013: 97), üretilen

³ Mathis Wackernagel ve William Rees öncülüğünde gelişen ekolojik ayak izi kavramı tüketilen kaynakların ve üretilen atıkların izlenebilmesini; gereksinimlerin üretimi ve atıkların yok edilmesi için gereken biyolojik üretken alanın ölçülebilmesini sağlayan nicel bir hesaplama tekniğidir (Akıllı vd., 2008).

kaynakların mümkün olan son noktaya kadar kullanılması, atık dönüşümü, enerji geri kazanımı, kazanılmayanların tüketim değerinin saptanması gibi temel hedefleri içermektedir.

Kente enerji sağlayan güneş ve rüzgar gücünü gerekli ölçüde destekleyen altyapının tasarlanması ve özellikle yenilenebilir enerji ögelerinin yer seçiminde en akılcı çözümler yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla, kamu yararı öncelikli kararlar alınarak mülkiyet temelli sorunların en aza indirilmesi eko-kentin temel niteliğidir. Yenilenebilir enerji kullanımının etkin ve verimli olabilmesi için yeterli doğal kaynak, mekan, proje ve teşvikler dışında, yasal kaynakların bulunması gerekmektedir. Eko-kent savunucularından Newman ve Jennings, kentsel alanların sosyal ekosistemlerle gelişmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla, planlama ve yasal süreç bütünlüğü, mekansal ve sosyal fonksiyonların sunduğu algısal değişim hareketliliğiyle oluşmaktadır (Jong vd., 2013: 98). Barcelona kentinde, güneş kent niteliklerinin uygulanması için teşviklerin yanı sıra mevzuat ve denetim mekanizması uygulanabilirlik sağlamıştır. Böylelikle, yeni ve meskun binalarda ihtiyaç duyulan sıcak suyun ve ısınmanın güneşten sağlanması yasal süreçlerle desteklenerek gerçekleştirilmektedir (Newman, 2010: 151).

Eko-kent, kentsel alanın yoğun kullanımı, yerel kaynaklara dayalı üretim ve tüketim yöntemleri, sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanılması ve trafik yoğunluğunu azaltmak gibi stratejileri kapsamaktadır (Jong vd., 2013: 96). Bu model, enerji, ekonomi, ekoloji ve teknoloji dengesi üzerine kurulmaktadır. Yenilenebilir enerji üretimini ve politikalarını, ekonomisi ve alan kullanım kararlarıyla ilişkilendirebilen kentler, ekolojik kent özelliklerini hayata

geçirebilmektedir. Böylece, kentler sadece tüketim mekanları olmak yerine, döngülerin bir parçası haline gelerek sürdürülebilir enerji üretiminde yer alabilmektedir.

Eko-kent yaklaşımı, fosil yakıtların kullanımını en aza indirerek, yenilenebilir enerji uygulamalarıyla, kentlerde sağlıklı ve yaşanabilir ortamlar oluşturmayı amaçlamaktadır. Sağlıklı ve sürdürülebilir bir kent için yenilenebilir enerji kullanımı elbette tek başına yeterli değildir. Dünyada yenilenebilir enerji kaynaklarıyla tamamen bütünleşmiş kent örnekleri bulunmamaktadır. İlk yenilenebilir enerji odaklı eko-kent örneği Çin, Dongtan Projesi olup, politik ve ekonomik nedenlerle tamamlanamamıştır. Ancak, San Francisco'da bulunan Treasure Adası'na yönelik eko-kent projesi güneş enerjisi odaklı ilk kent modelidir (Newman, 2010: 150). Bunun yanı sıra Birleşik Arap Emirlikleri'nde tasarlanan Masdar Kenti yüzde yüz yenilenebilir enerji ve sıfır araç kullanımıyla nitelendirilmektedir (Newman, 2010: 150). Yine meskun kentlere ve binalara güneş pilleri ve rüzgar enerjisinin kullanımını sağlayacak dönüştürücü teknolojik unsurları entegre eden birçok kent projesi bulunmaktadır.

Sıfır karbon hedefi ve uygulamaları sadece bazı işletmeler ve konutlarla sınırlı kalmayıp tüm kente uyarlanmalıdır. Sıfır karbon için eko-kent modellemede üç aşamalı bir süreç bulunmaktadır (Newman, 2010: 151-152). Mümkün olan her yerde, özellikle ulaşımda, sanayide ve konutlarda, enerji kullanımını azaltmak, yenilenebilir enerji kaynaklarını akılcı ve sürdürülebilir kullanmak ve sera gazı salınımını azaltmak, yayılmış karbonu orman alanlarıyla engellemektir (Newman, 2010: 151-152). Mars, Hornsby, Keeler, Burke, Mohsen ve Doherty gibi birçok

mimar eko-kent yaklaşımının ilk oluşumlarını bina ölçeğinde sağlamışlardır. Mimarlar, çatı bahçeleri, su arıtma sistemleri ve enerji yenileme gibi özellikleri bina ölçeğine uygulayarak dayanıklılık ve sürdürülebilirlik odaklı ekolojik tasarımlar sunmuşlardır (Jong vd.,2013: 97). Yerel yönetimler, çevresel ve kentsel sorunların çözümünde önemli roller üstlenmektedir (Chang, 2010: 57). Eko-kent modellemede yasal destekler ve yönetsel birlik önemlidir. Özellikle, yerel kimliğin sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için yerel yönetimlerin planlama ve tasarım sürecinde halkla eşgüdüm içinde bulunması gerekmektedir.

1990'lerden beri 'yeni yerelleşme' kavramıyla, sürdürülebilir yerelleşme ve sürdürülebilirliğin uygulamasında yerelliğin etkisi üzerinde durulmaktadır. Bu aşamada, kentlerdeki yönetim mekanizmalarının halkın çevresel düşüncelerine cevap verebilir nitelikte olması önem kazanmaktadır (Portney, 2003: 16, aktaran: Chang, 2010: 61). Bu süreç, Birleşmiş Milletler'in Gündem 21 ve Habitat programlarında yerelliğin önemini vurgulamasına ve çözüm odağı olarak belirtmesine dayanmaktadır. Eko-kentler, uluslararası çevre politikalarının ve yönetim süreçlerinin ortaya çıkardığı bir sonuçtur (Caprotti, 2014: 11). Dolayısıyla, eko-kent planlarının uygulanması ekonomik, politik ve yasal süreçler arasındaki ilişkiye bağlıdır. Bunun dışında, gönüllü farkındalık yaratımı, geniş ölçülü halk katılımı, derneklerin etkinliği, yapıcı müzakerelerin düzenlenmesi ve bilinçli kamuoyu unsurları eko-kent planlamasının gelişimini desteklemektedir (Jong vd., 2013: 98).

2. Eko-Kentin Genel Özellikleri

Çevre koruma politikalarının mekansal planlama süreçleriyle bütünleştirilmesi (Lange-Schmid, 2000: 156) eko-kent planlamasının temel

özelliğidir. Ekolojik bir kent modeli, ekonomik açıdan kendi kendine yetebilen, tamamıyla yenilenebilir enerji kaynaklarıyla güçlenen ve insanın doğadaki ayak izini en aza indirebilen ve hatta yok edebilen doğal, güvenli ve sağlıklı bir yaşam alanı sunmaktadır. Ayrıca eko-kentler, kaynakların en etkili ve en temiz şekilde kullanılmasını, olabildiğince en az atık üretilmesini, atıkların geri dönüşümünü ve tekrar kullanımını gerekli kılmaktadır (Ahern, 2002).

Başlarda ekolojik toplum yapısı kırsal yerleşmeler boyutunda değerlendirilmiş ve tarım kentlerinin toplumsal özellikleri çerçevesinde ele alınmıştır. Premalatha (2013: 661), bir eko-kentte bulunması gereken özelliklerin temelde kırsal kültürün yaşam biçimiyle örtüştüğünü belirtir. Eko-kent modeli kırsal ve kentsel yapılar arasında uzlaşmayı amaç edinen ve çağın gereksinimleri doğrultusunda yenilenerek gelişen ve çeşitlenen bir planlama anlayışıdır.

Eko-kent ilkelerinin ortaya konulmasını sağlayan özellikler teknolojik ve bilimsel gelişmelerle ilerlemektedir. Yerleşim alanlarıyla sosyal hizmet alanları arasındaki mesafenin yürüyerek sağlanması ve yenilenebilir enerji kaynaklarıyla faaliyet gösteren teknolojik ulaşım modellerinin tasarlanması eko-kent planlamasının temel özelliğidir. Eko-kent ilkel toplum yapısına dönüşü değil aksine, bilimsel, teknolojik ve demokratik temele dayanmaktadır. Bütün enerjisini yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlayabilecek bir kent tasarlayan eko-kent modeli gelecek yüzyılın enerji sorununu çözenin (Premalatha vd., 2013: 661) ve kaynak israfını önlemenin önemli bir yöntemidir.

Kent kültürü içinde oluşturulmaya çalışılan çevre bilinci, sıfır atık ve sıfır karbon ya da az atık, düşük seviyeli karbon salınımı, tarım kültürünün yaşam

biçimini bilim ve teknolojiyle bütünleştirmektir. Bu aşamada eko-kent modelinin, kırsal bir varoluşun bütün pozitif özelliklerini kapsadığı, bunun yanı sıra kentsel ekonomik yapıyı ve ileri teknolojiyi korumayı amaçladığı söylenebilir.

Kentler kapalı kutular değildir ve küresel gelişmeler kentsel süreçleri etkilemektedir. Kentler, küresel ilişki ağı sayesinde kendi yerel kimliklerini bir üst seviyeye, dolayısıyla küresel kimlik seviyesine çıkartabilmektedir (Ciumasu, 2013: 1804). Değişimin çok hızlı yaşandığı, yeniliklerin, bilginin ve her türlü üretimin hızla tüketildiği çağımızda tüketim alışkanlıklarının değişmesinin kısa sürede olmasını beklemek doğru olmadığı gibi bir kentin tamamen eko-kent ilkelerine bağlı dönüşümünün de bir anda gerçekleşmesi beklenemez. Bilinçli değişim kentin tüm yapısal niteliklerinde birkaç kuşak boyunca sağlanabilmektedir. Böylece planlama süreci etaplara ayrılarak toplumsal birikimle sağlıklı bir şekilde ilerleyebilir.

Eko-kent planlamasında, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına teşvik eden ve yer seçiminde ekolojik dengeyi dolayısıyla, biyolojik tür çeşitliliğini ve doğal kaynakların korunmasını hedefleyen kararlar ortaya konmaktadır. Eko-kent planlaması yaklaşımı aslında klasik planlama yaklaşımından çok farklı değildir (Göksu, 2011: 23). Ancak bazı temel ilkelerin uyulması koşulu bulunmaktadır. Bu ilkeler planlama sürecini önemli ölçüde etkilemektedir. Kent sorunları incelenirken, ekolojik bozulmalar, çevre kirlilikleri, biyo-çeşitliliğe verilen zararlar, gaz emisyonlarının değerleri, yaygınlığı, miktarları, topluma ve insan sağlığına verdiği zararlar dikkate alınmalıdır. Bir eko-kentin genel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz: 1) ekolojik prensiplerin uygulanması, 2) kentlerin doğal kent olarak planlanması, 3) iklime ve çevreye uygun hale getirilmesi, 4) çevre kirlenmesinin

önlenmesi, 5) flora ve faunanın korunması, 6) su, hava, toprak kirliliğinin önlenmesi, 7) yağmur suyunun kullanımı, 8) sera gazı emisyonlarının azaltılması, 9) fosil enerji kullanımlarının azaltılması, 10) kent ısıtması, soğutması, ulaşım ve sanayide elektrik üretiminde doğal enerjinin kullanılması, 11) ekolojik mimarinin uygulanması, 12) temiz ve ekolojik ulaşım sistemlerinin yaygınlaştırılması, 13) yaya ve bisiklet ağırlıklı, toplu taşımaya yönelik çözümler üretilmesi, 14) çöplerin geri dönüşümü, 15) en az seviyede tüketim, 16) demokratik katılım, 17) farkındalık, 18) bütünsellik, 19) güvenlik, 20) sağlık, 21) geri-beslenme ve dönüşüm, 22) ileri teknoloji ve doğayla uyum, 23) sanayi çözümlemesinde yeşil politikalar, 24) enerji verimliliği, 25) biyolojik çeşitlilik, 26) tehlike altındaki türlerin korunması, 27) ölçülebilirlik, 28) yoğun olmayan yalın bir kent tasarımı, 29) kırsal-kentsel bütünleşme, 30) turizm ile koruma sağlayarak alternatif istihdam yaratma, 31) ekolojik eğitim, 32) verimlilik, 33) özyeterlilik.

Koruma-kullanma dengesi sağlayan ve çevre bilinciyle gelişen eko-kent planlamasının genel özelliklerinin uygulandığı Dongtan eko-kent planlaması eko-kentin kavramsal içeriğinin ve özelliklerinin mekansal olarak tanımlanması açısından önemli bir projedir.

3. Dongtan Eko-Kent Örneği (İlk Eko-Kent Planı)

Eko-kentin ilk örneklerini gördüğümüz Çin'de, projelerin büyük kentlerin dışında ya da kent çeperindeki mahallelerde inşa edildikleri gözlenmektedir. Çin eko-kent planlarının, kenar mahallelerin kentle bütünleştirilmesi ve ekonomik reform amacı taşıdığı söylenebilir. Bu mahallelerde tarımsal üretim için alan kalmaması,

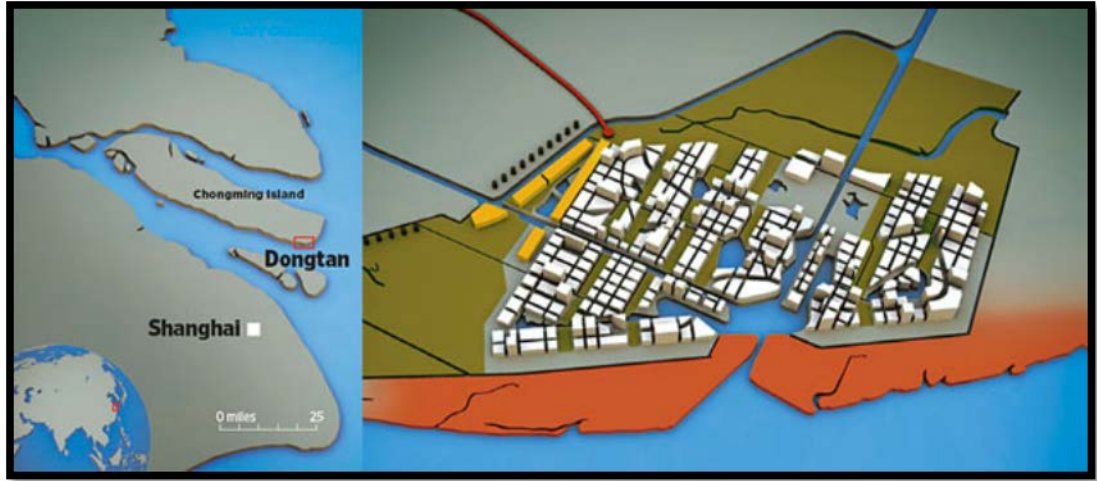
doğal değerlerin yok olması ve canlı türlerinin azalması ekolojik odaklı kent planlarını gerekli kılmıştır.

Eko-kent inşasının ilk örneği Şanghay Chonming Adasındaki Dongtan Projesidir. Ancak, alan kullanım kararlarında ortaya çıkan sorunlar özellikle de tarım dışı alanların kullanımında yaşanan anlaşmazlıklar yüzünden proje, planlandığı gibi gitmemiştir. Dongtan Projesi 2005 yılında Şanghay Sanayi Yatırım Şirketi ile İngiltere merkezli ARUP (A Global Firm Of Consulting Engineers/ Uluslararası Mühendislik Danışma Firması) arasında imar planı hazırlanmasına yönelik anlaşmalarla başlamıştır. Dongtan'daki 80 km²'lik alanın planlanması Şanghay Sanayi Yatırım Şirketi'nin stratejik ortağı olarak ARUP'un sorumluluğuna verilmiştir. Proje, dünya çapında büyük ilgi görmüştür. Her ne kadar Dongtan Projesi'nde, planlanan hedeflere ulaşılamasa da, proje hem yerel şirketlerin ve yabancı firmaların ortaklık projesi olması hem de birçok eko-kent projesinin hayata geçirilmesinde teşvik sağlaması bakımından önemlidir. Çin'de, Dongtan Projesi örnek alınarak yapılan ve yapılmakta olan yüzden fazla eko-kent ya da eko-köy projesi bulunmaktadır (URL-2).

Çin'in Şanghay kentinin yakınlarında yer alan Dongtan eko-kenti, 2020 yılına kadar 80 bin (650 hektar), 2050 yılında ise 500 bin kişilik (3.000 hektar) ekolojik bir yaşam alanı yaratılması amaçlanan ve üç kasabanın birleşiminden oluşan yeşil bir kenttir. Dongtan eko-kentinde, yapılar tüm alanın % 40'ını oluşturmaktadır. Yeşille iç içe bir kent tasarımını amaçlayan planda, her yapının kendi enerji dönüşümünü sağlaması hedeflenmiştir. Yaya, bisiklet ve toplu taşıma öncelikli gelişen yeşil ulaşım planında, benzin veya mazot kullanımı yasaktır. Planda, otopark alanları

kentin girişinde yer almaktadır ve hidrojen yakıt pilli otobüs ve güneş enerjisiyle çalışan deniz taşıtları gibi alternatif toplu taşıma türlerini içeren geliştirilmiş ulaşım ağı bulunmaktadır. Dolayısıyla, sürdürülebilir ulaşım hedefiyle mesafeler kısalmaktadır. Kentle bütünleştirilen doğal su öğeleri, kanallar, göller ve marinalar ulaşımı destekleyici odaklardır. Bu odaklar aynı zamanda rekreasyon alanları olarak da kullanılmaktadır. Şanghay ve Dongtan arasındaki ulaşım mesafesini en aza indirmek için 19 km'lik bir köprü-tünel planlanmıştır (URL-3).

Şekil 3: Dongtan Eko-Kent Planı

Kaynak: [www.cmb-chalmers](http://www.cmb-chalmers.com), 2015/ URL-3.

Tüm enerji ihtiyaçlarını kendi karşılayabilen eko-kentte enerji kaynaklarının kendi kendini yenileme gücüne sahip teknolojiyle uyumu söz konusudur. Rüzgar trafoları, bio-yakıtlar ve tekrar kullanılabilir organik malzemeler, enerji döngüsünde sıfır karbon üretimini sağlayacaktır. Tarımsal üretimin öncelikli olduğu kentte doğal ve sağlıklı yaşam ön plandadır. Kentliler, yerel çiftliklerde yetiştirilecek biyolojik ürünleri tüketerek sağlıklı ve güvenli beslenebilecektir. Organik tarımsal üretim sürecinde kimyasal hiçbir ürün kullanılmadan organik gübreleme yapılması hedeflenmektedir. Organik sebzeler geleneksel tarımdan 6 kat daha fazla ürün

vermeyi sağlayan güneş kaynaklı aydınlatılan yeraltı fabrikalarında hidrofoniik tekniklerle üretilmektedir. Yenilenebilir bir yerel üretim yapılabilmesi için atık ve kanalizasyon gibi geri dönüşüm sistemlerine bağlı karmaşık organik tarım teknikleri geliştirilmektedir (Premalatha vd., 2013: 663). Sosyo-ekonomik açıdan, Dongtan'ın kendi kendine yetebilmesi ve Şanghai'a bağımlı olmaması için en az 30.000 iş imkanı, eğitim ve sağlık tesisleri oluşturulmuştur. İstihdamda turizmin yeri önemlidir. Yaklaşık 50.000 kişilik istihdam sağlayacak turizm tesisleri kurgulanmıştır. Uluslararası şirketleri Dongtan'a çekmek ve yeşil sanayi ekonomisini büyütmek hedeflenmektedir (Premalatha vd., 2013: 663, URL-4).

Çin geleneksel mimari yöntem ve tekniklerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı yapılarda, geleneksel ve yenilikçi yaklaşımlar bir araya getirilmiştir. Binaların, kentsel altyapı ve ulaşım giderlerini azaltacak ve enerji verimini artıracak şekilde planlanması hedeflenmektedir. Konut yoğunluğunun, adanın yumuşak toprak kabiliyetine uygun şekilde düzenlenmesi, mümkün olduğunca ahşap gibi yenilenebilir, düşük maliyetli ve sürdürülebilir malzemelerin kullanımı ve yapı tasarımlarının, caddelerde güneş ışığı ve gölgeden olabildiğince faydalanmayı sağlayacak şekilde tasarlanması temel stratejileridir. Her evde enerji üretimi ve tüketimi ölçülerek, bireylerin gerçek zamanlı enerji kullanımları kontrol edilerek limitin altında kalan enerji kullanımları düşük, limitin üstüne çıkan enerji kullanımları yüksek fiyatlandırılarak teşvikleri sağlanacaktır (Premalatha vd., 2013: 663, URL-4).

Dongtan eko-kentinin planlama hedefleri (Chang, 2013):

- a) Geleneksel ve modern Çin'i ve diğerkültürel değerleri içeren bir toplumsal yapı oluşturmak,
- b) Bütün vatandaşların yönetimle iletişim kurabileceği ve onlar tarafından temsil edilebilecekleri yönetim sistemleri olduğundan emin oldukları bir güven sunmak,
- c) Sağlıklı ve güvenli hayatlar sağlayan bir kent geliştirilerek, herkesin hizmetlerden yararlanabilmesini sağlayacak ve suç oranını düşürmeyi teşvik edecek bir yapı oluşturmak,
- d) Yaş, etnik kimlik ve cinsiyet gözetmeden herkese iş ve sosyal olanaklar sunmak,
- e) Küresel, ulusal ve yerel anlamda ulaşılabilir bir kent oluşturularak sürdürülebilir gelişim ve konaklama sağlamak şeklindedir.

Şekil 4: Dongtan Eko-Kent Planı

Kaynak: www.cmb-chalmers, 2015/ URL-3.

Dongtan eko-kentinin planlama araçları incelendiğinde kültürel açıdan kozmopolitik ve küresel bir toplum yaratılmak istendiği gözlenmektedir. Toplumsal

eşitlik, güvenlik ve sürdürülebilirlik üzerinde odaklanılan planda sosyal tarafsızlık net olarak belirtilmemiş olup, kentin, ulusal ve uluslararası düzeyde cazibe merkezi haline gelebilecek bir yaşam alanı olmasına odaklanılmıştır (Wood, 2007: 18). Dongtan eko-kent planlamasında tek planlama mekanizması devlet olup planlama sürecinde ve uygulanma aşamasında sivil toplum kuruluşlarının ve kentlinin demokratik ve etkin katılımı yoktur. Bu durumun Dongtan eko-kent planlamasının hayata geçirilememesindeki temel etken olduğu görüşleri bulunmaktadır.

III. Eko-Kentin Gelişimini Etkileyen Faktörler

Ekolojik kentsel gelişmenin küresel ölçekteki artışı bir dizi kuramsal bağlamla ilişkilendirilebilir. Bu bölümde, eko-kentin gelişimini etkileyen faktörler, çevre bilinci ve ekolojik düşüncenin gelişimi, ütopyalar, sürdürülebilirlik, tüketmeme bilinci, uluslararası çalışmalar, bilimsel ve teknolojik yenilikler ve ekolojik akımlar şeklinde sınıflandırılarak açıklanmaktadır.

1. Çevre Bilincinin ve Ekolojik Düşüncenin Gelişimi

Avcı-toplayıcı ekonomik sürecin toplumsal yapılanması gereği göçebe toplumu, avlanmak, besin toplamak ve yaşamlarını devam ettirebilmek için uygun çevresel koşullara sahip alanlara sürekli göç ederek çevreleri hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. İnsanoğlunun, çevresel faktörlere yönelik ilk deneyimini oluşturan bu süreç, çevreye yönelik bilgilerinin artmasını sağlar. Ekoloji alanındaki ilk bilgiler, Aristoteles ve onun öğrencisi olan Theophrastus tarafından İ.Ö. 4. yüzyılda yapılan hayvanların ve bitkilerin kendi aralarında ve çevreleriyle olan ilişkilerini tanımlamalarına dayanmaktadır (Tuğcu, 2003). Ekoloji kavramı, ilk kez 1867

yılında, doğada var olan her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğunu ve bu sürecin doğal seçim etkisiyle ilişkili olduğunu belirten Heackel tarafından kullanılmıştır. Ekoloji biliminin gelişmesi çevresel duyarlılıkları artırmıştır. Çevre duyarlılığının oluşmasında dinlerin etkisi de büyüktür. Ortaçağ'ın dünyaya bakış açısını oluşturan kiliselerin, insan-doğa ilişkilerinde uyumu savunan Hristiyanlık inancıyla ekolojinin gelişiminde etkili olduğu söylenebilir. Doğu ve Uzakdoğu düşüncesinin ekolojik düşünceye uygun bir yapıda olduğu uzun yıllardır öne sürülmektedir. Uzakdoğu'da, Çin geleneğinde özellikle Taoizm ve Yeni Konfüçyizm'de doğaya yönelik bir bağlılık bulunmaktadır (Görmez, 2003: 73). Doğu kültüründe, doğa ve ekolojik oluşumlar kutsal ve manevidir. Asya halklarının inandığı Şamanlığın temelinde, insan-doğa birliği ve uyumu düşüncesi hakimdir. Şamanizm'de, dünya, insan, hayvan ve bitkiler bir bütün olarak düşünülür. İslam dini, Hristiyanlığa benzemekle birlikte, doğu geleneklerinden de etkilenmiştir ve insan-doğa birliğini ayırmadan bütüncül bir görüş içinde sunmaktadır (Görmez, 2003: 73). İslam inancı “yeryüzü ve gökyüzündeki canlı cansız bütün varlıkların belli bir ölçü ve dengeye göre yaratıldığını beyan ederken (Hicr 15/16-20; Kamer 54/49), insanın tabiattan faydalanma esnasında bu ölçü ve dengeyi bozmaması gerektiğine de dikkat çekmektedir (Rahman 55/7-12)” (URL-5).

Ekolojik düşüncenin gelişmesinde Malthus ve Darwin'in teorilerinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Malthus'un nüfus teorisi ekolojik düşüncenin kökleri arasında yer almaktadır. Malthus, nüfusun, üretimden daha fazla olacağını, dolayısıyla, nüfus artışı, besin, sağlık koşulları, konut koşulları gibi hayatı sürdürmek için gerekli yaşamsal gereksinmelerin hızlı nüfus artışı karşısında sınırlandığını belirtmekte, besin kaynakları aritmetik olarak artarken, nüfusun geometrik artış

içinde olduğunu, dolayısıyla, nüfus artışının çevrenin taşıma kapasitesi tarafından denetlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Görmez, 2003: 76). Malthus'un doğal kaynakların sınırı ile ilgili bulguları, kapitalist iktisadi düşüncenin temel varsayımını kökten reddederek, ekolojik düşüncenin gelişmesini sağlamaktadır.

Malthus'un, evrimle ilgili çalışmaları Darwin'in çalışmalarını da etkilemiştir. Darwin'in Lamarck tarafından şekillenen evrimci teoriyi Evrim Teorisine dönüştürmesi 1839 yılında yazdığı Türlerin Kökeni isimli eserle olmuştur (Görmez, 2003: 76). Darwin'in teorileri, çevrenin canlılar üzerinde etkili olduğunu kanıtlanması ve doğadaki tüm canlı ve cansız varlıkların doğrudan ya da dolaylı olarak birbirleriyle ve doğayla etkileşim altında olduğunu belirtmesi çevre bilincinin ve ekolojik yaklaşımların gelişmesi açısından önemlidir. Darwin'in evrim teorisi, insanın doğadaki diğer canlılar gibi herhangi bir canlı olduğunu ve diğer canlılar gibi varlığını sürdürdüğü görüşü, sanayi kültürüyle gelişen insan-merkezci bakış açısının canlı-merkezci olarak evrimleşmesini sağlamıştır.

Aydınlanma Çağı'nın başlamasıyla 20. yüzyılın sonlarına doğru, nüfus artışı, hızlı kentleşme, sanayileşme, makineleşme gibi etkenler, çevre sorunlarının ve çevre koruma politikalarının devletlerin, ekonomik, toplumsal, siyasal, kentsel, kültürel ve yönetsel sorunlarıyla bütünleşmesi gerekliliğini yaratmıştır (Keleş, 2013: 160). Üretim ve tüketim kalıplarındaki dengesizliklerin doğal bir sonucu olarak çevre sorunları baş göstermiştir. Bu süreçte, ekonomik kazanç sağlayan ve sınırsız bir değer olarak görülen çevrenin bilinçsizce kullanımının yaratmış olduğu sorunlara çözüm arayışları başlamıştır.

Çevresel sorunlar, nesnel ve yansız temellerle değerlendirildiğinde, çevrenin, hava, su, toprak, gürültü, enerji, trafik ve estetik gibi tüm özelliklerinin ve çevre ile ilgili tüm sorunların doğrudan insana ve kente bağlanması çevre bilincinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kentleşme, sağlıklı bir istihdam yapısına dayandırılmadığında, kırsal alanların yoksulluğu kentlere taşınmakta, dolayısıyla, olumsuz toplumsal ve ekonomik etkiler hızla artmakta ve çevre sorunları ortaya çıkmaktadır (Keleş, 1987: 75).

“Çevre politikalarıyla kentleşme, sadece tek yönlü ilişkiler içinde bulunan değişkenler değildir ve sürekli etkileşim içindedirler” (Keleş, 1987: 73). Çevreye saygı, insanın kendisine ve insanlığına saygısının bir sonucu olarak algılanmalı ve çevre bilinci, gelecek kuşaklara karşı duyulan sorumluluğun, dayanışma duygusunun bir anlatımı olduğundan kültür çerçevesinde kurumsallaştırılmalıdır (Keleş, 1987: 87). Yaşadığı kentin değerleri, bugünü ve geleceği üzerinde hak sahibi olan kenttaş, doğaya karşı, kente karşı, toplumun kültürel birikimine karşı bir suç sayılabilecek eylemlerden kaçınmalı (Keleş, 2005: 16), doğaya ve diğer canlılara karşı sorumluluğunun bilincinde olmalıdır. Çevre bilinci, kentsel ve çevresel kaynakların önemi konusunda farkında olmaktır. Başka bir deyişle, kullanım maliyetinin çevreye, kendisine ve gelecek nesillere olan etkisini değerlendirebilmek ve bu konuda bilgi sahibi olmaktır. Dolayısıyla, sağlıklı bir kentsel gelişme için, toplumsal bilinç düzeyinin artırılması ve yasalarla kente karşı işlenebilecek her türlü suça karşı caydırıcılığın sağlanması gereklidir (Keleş, 2005: 16). Doğanın savunulması, yaşam kalitesinin ve çevre koşullarının korunması, çevre bilincini oluşturmaktadır.

Çevre bilincinin düşünsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç aşaması bulunmaktadır. Bu süreç kişilik gelişiminde etkili olan kültürel yapıyla şekillenmektedir. Karmaşık ve kapsamlı olan çevre bilinci, ekolojik yaklaşımların ve ekolojiyle ilişkili bilimlerin gelişmesine paralel olarak toplumların, kültürel, kentsel ve yönetsel süreçlerinde yer almaya başlamıştır. Çevre bilincini oluşturan düşünsel, duygusal ve davranışsal etkenler her zaman aynı oranda gelişmeyebilir ve çevreyle ilgili bilgisi olan bireyin çevre kirliliklerini umursamaması ya da çevreye yönelik endişeleri olan bireyin, koruma konusunda örnek davranışlar sergilememesi söz konusu olabilir (Türküm, 1998: 172).

Çevre bilinci, doğanın bir parçası olan bireyin ya da toplumların, kentsel ve çevresel haklara uyararak ve bu hakları koruyarak, bugünün ve gelecek kuşakların sağlıklı, temiz ve güvenli bir çevrede yaşayabilmelerini sağlama yönünde bir sorumluluktur. Kentlerin, hızlı, çarpık ve sağlıksız gelişimi ve bunun yanı sıra kentleşmemenin yarattığı kentsel kimlik sorunları tarihi, kültürel ve doğal değerlerin yitip gitmesine dolayısıyla bu değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanamamasına neden olmaktadır (Keleş, 2007: 45-46, Mengi, 2007: 47-49). Tarihi, kültürel ve doğal değerlerin, tahribine ya da yok olmasına yol açan çevre bilinci yoksunluğu kentsel ve çevresel suçları yaratmaktadır. Kentsel suçları çevresel suçlardan ayıramayız, çevre bilincinin oluşmadığı toplumlarda çevrenin niteliksel olarak yapay unsurunu oluşturan kentsel mekanlara verilen zararlar, doğrudan küresel ekosistemi etkilemektedir. Sanayileşme, makineleşme ve teknolojik gelişmeye paralel olarak artan kentsel ve çevresel suçlara yönelik çözüm arayışları çevre bilincinin ve ekolojik düşüncenin gelişmesini sağlamıştır. Kentlerin çevre öncelikli planlamasıyla kentsel ve çevresel suçların engellenebileceği düşüncesi

küresel boyutta önem kazanır. Kentsel suçlar, planlama kararları ve imar uygulamaları sürecinde çevre bilincinin yoksunluğundan kaynaklanan sorumluluk ihlalleridir (Mengi, 2007: 47-49). Çevre bilincinin, duygu, düşünce ve davranış eylemleri uygulamaya geçirilmediğinde kentsel ve çevresel haklar çiğnenerek bugünün ve gelecek kuşakların kentsel, tarihi, kültürel ve çevresel değerlerden faydalanabilmesi engellenmektedir.

Çevre bilinci, ekolojik toplumsal düşünce biçiminin kendine özgü kurallarıyla bütünleşerek ekolojik toplumun oluşmasını sağlamaktadır. Bu süreçte, ilkel toplumun doğaya saygılı bakış açısı benimsenirken, modern toplumun bilimsel ve teknolojik getirileri ve kazanımları doğa sınırları çerçevesinde kullanılmaktadır. Yani, ekolojik düşünce sistemiyle, ilkel toplum yapısının yaşam biçimlerine dönüş söz konusu değildir (Aygün-Mutlu, 2006: 3-4). Ekolojik yaklaşımların özünde, insanın doğaya hakim olma bakış açısının yol açtığı tahribatın, bozulan ekolojik dengelerin ve tarihi süreçte önemli değişmelere uğrayan insan-doğa ilişkisinin yeniden kurgulanması yer almaktadır (Aygün-Mutlu, 2006: 4).

Ekolojik düşünceye göre, toplumların çevreyi hakimiyetleri altına alma çabaları evrensel bir özellik değildir. Sanayi devriminden önce, tarım kentleri ve kültürel özellikleri doğaya hükmetme düşüncesinden tamamen uzaktır. Kapitalist düşünce sisteminin mekanı şekillendiren ekonomik gelişim süreçleri sanayi kenti ve kültürel yapısı özelinde mekanı şekillendirmeye ve çevreyi tahrip etmeye başlamıştır. Ancak, antik çağdan bu yana ekolojik dünya görüşü ve insan-doğa ilişkilerinde dengeyi esas alan düşünceler bulunmaktadır. Bookchin, doğaya bağımlılık için ortak yaşam, komünal bağımlılık ve işbirliği gerektiğini belirterek, sanayi kenti ve

faaliyetleriyle organik toplumun yok olduğunu, böylelikle doğaya bağımlılığı sağlayacak kültürel bağlayıcılığın da ortadan kalktığını belirtmektedir (Bookchin, 1999, Aygün-Mutlu, 2006: 14). Eşitliğin bozulması ile farklılığın, hiyerarşinin, tahakkümün, ben ve öteki kavramlarının ortaya çıkışı, insanın kendi türünden olanla eşitliğini bozarak insanın kendini diğer canlılardan farklı görmesini sağlamıştır (Bookchin, 1999). Böylece, çevresel, kentsel ve yaşamsal sorunların temelini oluşturan ekoloji ve ekonomi karşıtlığı sanayi devrimiyle hız kazanmıştır.

Bookchin (Bookchin, 1999: 11-12), “... toplum ne kadar ‘yeşil’e bürünürse bürünsün, ekolojik bir bakış açısının gerekliliği üzerinde ne kadar görüş sunulursa sunulsun, toplumun yaşama biçimi derinlikli yapısal dönüşümler olmaksızın değiştirilemez. Bu yapısal dönüşümlerden anladığımız, rekabet yerine yardımlaşmanın, kâr gütmenin yerine paylaşımcı ve karşılıklı mutabakata dayalı ilişkilerin geliştirilmesidir” ifadesiyle ekolojik düşüncenin hakim olduğu bir toplumu ima etmektedir. Dolayısıyla ekolojik sorunlar, biyolojik süreçler, bireysel tercihler, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ya da üretim-tüketim ilişkileri içinde şekillenen toplumsal düşünce sistemleri bu değer yargılarından kaynaklanmaktadır.

Bookchin’e göre (1999) çevre odaklı ileri teknolojilerin geliştirilmesiyle, emeğin verimli kullanımı sağlanarak insanlar gereksiz çalışmadan kurtulabilir. Böylece, insanların sosyo-kültürel faaliyetler için boş zamanları oluşur. Bu sayede, bireylerin ve yurttaşların ekolojik düşünce temelli çevre bilincini kültürel bir nitelik olarak benimsemesi gerçekleştirilebilir (Bookchin, 1999: 194). Ekolojik toplumda kentsel ve çevresel sorunlar, evrensel değerlerin tehlikeye atılması olarak

değerlendirilmektedir. Bu durum, ekolojik toplumlardaki bilincin küresel düzeyde olması gerektiğini göstermektedir (Aygün-Mutlu, 2006: 28).

Temel yaşamsal gereksinimlerini tam olarak karşılayamayan toplumlarda ekolojik değerler ve duyarlılıklar kısa vadeli ekonomik çözümler uğruna heba edilebilmektedir (Görmez, 2003: 8). Günümüz koşullarında, ekolojik dengenin korunması ve çevre bilincinin geliştirilmesi geçici ve parçacıl düzenlemelerle sağlanabilecek bir sorun olmaktan çıkmıştır (Görmez, 2003: 8). Özellikle, küresel ölçekte yaşanan iklim değişiklikleri, asit yağmurları, çölleşme, kuraklık gibi canlı türlerinin devamlılığı açısından tehdit oluşturan her türlü kirlilik yerküre ekosistemi içinde çözülmesi gereken çevre sorunlarının başında gelmektedir. Dolayısıyla, ekolojik bir kentin planlanması için ekolojik toplum yapısının bir değer yargısı olarak benimsenmesi ve çevre bilincinin oluşması gereklidir (Görmez, 2003: 9).

2. Ütopyalar

İdeal bir toplum düzeni insanoğlu için her zaman vazgeçilmez olmuştur. Mevcut sistemin aksayan yönlerini, kaybolan değerleri, özgürlük, eşitlik ve barış düşüncesiyle birleştiren mükemmelin arayışı ütopyayı yaratmıştır (Yumuşak, 2012: 65). Helence, yok anlamındaki ‘ou’, mükemmel, iyi anlamındaki ‘eu’ ve yer, toprak, ülke anlamına gelen “topos” kelimelerinden türetilen, gerçekte var olmayanı, tasarlanmış olanı ifade eden ütopya, kurgulanmış ideal toplum, devlet ve kent şekli olarak tanımlanabilir. Geniş anlamıyla ütopya, antik çağlardan günümüze kadar insanların, kırsal veya kentsel yaşam alanlarına ilişkin, ideallerini, istemlerini ve duydukları özlemleri yansıtmaya girişimidir (Keleş, 2014: 59). Bu girişimler eko-kentin

toplumsal yapısı, kent planları ve ekolojik yaklaşımları açısından önemli tasarımları içermektedir.

Eko-kent ilkelerinin oluşumunda ütopyaların önemli bir payı bulunmaktadır. Çalışmamızda, ideal toplum yapısını kurgulayan toplumsal ütopycılardan; Saint-Simon, Robert Owen ve Charles Fourier, sanayi kentinin ekonomik ve mekansal yapısına yönelik çözüm önerileri sunan kent ütopycılarından; Ebenezer Howard, F. L. Wright ve Le Corbusier ve 20. yüzyılın çağdaş yapılarıyla çevreci bakış açısını bütünleştiren ekolojik ütopycılardan; Ernest Callenbach, Robert Havemann ve Joel de Rosnay'in çalışmaları incelenmektedir.

2.1. Saint Simon, Robert Owen ve Charles Fourier

Makineye dayalı üretim biçiminin kentte yarattığı sağlıksız çalışma ve yaşam koşullarına karşı ütopycı sosyalistler Henri Saint-Simon (1760-1825), Robert Owen (1771-1858) ve Charles Fourier (1772-1837) sermaye ile emeğin uzlaşmasına dayalı kolektif yaşamı savunmuşlar ve küçük ölçekli tasarımlarla eşitsizliğin yarattığı toplumsal, ekonomik, kentsel ve çevresel sorunlara çözümler sunmuşlardır (Günay, 2012b: 21). Saint Simon, Robert Owen ve Charles Fourier, Thomas More'un Ütopya ve Platon'un Devlet geleneklerini takip etmişlerdir (Ertan, 2004: 6). Ancak, çalışmaları ütopik ideolojinin yansımaları olarak ortaya çıktığından kısa zamanda ortadan kalkmıştır (Ertan, 2004: 12).

Saint-Simon, 'sanayi toplumu' kavramını ilk kullanan, pozitivism, evrimcilik ve sosyalizm içerikli çalışmalarıyla toplumsal gelişmeleri etkileyen bir düşündürdür. Simon, toplumu, evrimci ve pozitivist bir kavramsal çerçevede ele alır. Yani, toplumsal olayların, doğa bilimlerinde kullanılan bilimsel tekniklerle incelenmesini

savunur (Bozkurt, 2008: 29). Evrimsel gelişme yasasına bağlı olarak feodal veya askeri toplumlardan sanayi toplumlarına doğru bir gelişme süreci yaşanmaktadır. Bu süreçte, sanayi toplumu pozitif bir aşamayı ifade etmektedir. Sanayi toplumunda, üretim, teknoloji, bilgi, bilim, işbölümü ve sınıfsal, siyasal yapı açısından uzmanlaşma ve organizasyon gelişmiştir. Saint-Simon için pozitif aşama, tüm toplumsal sınıfların işbirliği ve uyum halinde tek bir kolektif üretici sınıf temelinde örgütlenerek üretime katıldıkları, sosyalist nitelikte bir toplumsal yapıyı temsil eder (Suğur, 2013: 35). Saint-Simon, toplumun, çalışma ve işbirliği kavramlarına dayalı bir dizi ahlaki değerle yeniden örgütleneceğini belirterek sanayi üretimine dayalı nesnelere yönetiminin sanayicilere bırakılmasını, bilimin ise ruhban sınıfından alınarak insanlara verilmesini savunur (Gönç Şavran, 2013a: 24, Ertan, 2004: 6).

Saint-Simon'a göre toplumlar, her biri farklı bilgi biçimlerine dayanan teolojik, metafizik ve pozitif olmak üzere üç aşamadan geçerler. Bu aşamalara bağlı olarak Avrupa uygarlığı çok tanrılı uygarlıktan tek tanrılığa ve feodalizme, daha sonra da sanayi toplumuna doğru değişmektedir (Gönç Şavran, 2013b: 33). Pozitif aşamada toplum, bilimsel gelişmeler sayesinde doğayı kontrolü altına almaktadır. Üretime dahil olan herkes tek bir sınıf içinde olup zenginlikten üretime katıldığı ölçüde pay almaktadır. Böylece refah üreten bir yapı yaratılmış olur. Dolayısıyla, sanayi toplumu emeği yücelten bir aşamadır. Güç ve refah, üretime katkıda bulunan herkes arasında adil bölüşülecektir.

Saint-Simon'a göre, toplum üretime katkıda bulunanlar (sanayi sınıfı) ve üretime katkıda bulunmayanlar (aylaklar) olmak üzere iki sınıftan oluşmaktadır. Çalışanlar ve üretime katkıda bulunanlar sanayi sınıfını oluşturur ve bu sınıf topluma

fayda sağlayan herkesi kapsamaktadır. Dolayısıyla, herkes kendi yeteneği ve becerisi ölçüsünde çalışarak kazanmaktadır ve en önemlisi saygınlığın kaynağı emek ve çalışmadır. Saint-Simon, sanayi toplumunu eşitlik üzerine kurgular, herkes topluma kattığı değer ölçüsünde kazanç elde eder ve doğuştan gelme her türlü imtiyaza ve hakka karşıdır (Meriç, 2009: 73-99). Saint-Simon, sermaye sahiplerinin elde ettikleri kârı, üretim sonucu meydana geldiği için haklı bir kazanç olarak görmekte ve sermaye sahiplerini aylaklar sınıfına dahil etmemektedir. Ancak, üretim sonucu meydana gelmeyen faizin ve rantın insanın insanı sömürmesi anlamına geldiğini belirterek buna karşı çıkmaktadır. Saint-Simon'a göre, askerler, soylular, hukukçular ve rant geliriyle yaşayanlar aylaktır ve sanayi sınıfını sömürmektedir (Gönç Şavran, 2013b: 34). İşçi sınıfına, sosyal bir kişilik kazandıran Saint-Simon'un sisteminde, yarının toplumunu çalışanlar yönetecektir (Meriç, 2009: 74).

Sanayi toplumunun sanayileşme sürecini kontrol altına alabilmesi için bilimsel politikalar geliştirilmesi gereklidir. Saint-Simon'un ideal toplum düzeninde, hiyerarşik biçimde örgütlenme vardır. Böylece, bilim adamlarının, sanayicilerin ve yönetimde çalışanların yaşam koşulları iyileşebilecektir. Sanayi toplumu, özdeksel bir yapıdadır ve toplumun temel amacı, emekçilerin ve yoksulların iyi bir yaşam düzeyine eriştirilebilmesidir (Ertan, 2004: 6). İdeal toplum düzeninde, doğanın bilimsel alandaki gelişmelerle yeniden keşfedilmesi, feodal düzene karşı duran ve toplumsal ilişkilerde barışçıl rekabetin, işbirliğinin ve ortak ilişkilerin savunulduğu, pozitif aşamayı yaratmıştır. Sınıflar arasındaki çıkar çatışmasında dengenin kurulmasını amaçlayan Saint-Simon, siyaset ve hükümet yerine bilimsel yönetimi savunmaktadır (Ertan, 2004: 6-7). Saint-Simon'a göre, toplumsal düzen, ahlaki düzenle sağlanabilir ve özgürlük, mülkiyet ve aileye saygı toplumun temel taşlarıdır

(Meriç, 2009: 68). Saint-Simon'un ideal toplum düzeninde, herkes emeği ile üretime katılmakta, hak ederek kazanmakta ve ahlaki olarak kolektif yaşama yani, birbirine saygı duymaktadır.

İngiliz ütopyacı sosyalist düşünür Robert Owen, Yeni Ahlaklı Dünya'nın Kitabı adlı tezinde toplumun üzerinde yeniden kurulacağı ve insan soyunun özelliğinin yeniden yaratılacağı yeni temelleri ortaya koymaktadır (Huberman, 2012: 246). Çevrenin olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılmasının ve çalışma koşullarının iyileştirilmesinin, işçiler kadar işverenlerin de yararına olacağını savunan Owen, kapitalizmin sömürsü altında ezilen işçilerin ve yoksulların yaşam koşullarını iyileştirmek, üretimi ve verimliliği artırmak ve mutlu bir sanayi toplumu yaratmak hedefindedir. New Lanark ve New Harmony olarak iki toplum düzeni tasarlar (Ertan, 2004: 7-8). Owen'ın ideal toplum düzeni bahçe kentin de düşünsel temellerini oluşturur (Günay, 2012a: 382). *New Lanark (1800-1824)* tasarımı, kırsal yaşamı taşıyan küçük birliğini bağlayan ve endüstriyel toplum dinamiklerini kırsal yaşama taşıyan küçük ölçekli yerleşim birimlerinden oluşmaktadır. Üretimi ve verimliliği artırmak amacıyla İngiltere'de yalıtılmış boş bir arazi üzerinde planlanan bir köy modelidir. Ancak, yerleşmeye dayalı kurgulanan toplum düzeni bir süre sonra dönemin örgütlenme düzenine ayak uydurmak zorunda kalarak kısa sürede yok olur. Robert Owen'ın bir diğer tasarımı ise Amerika'da akılcı bir dine dayalı toplumsal düzen kurmak amacıyla oluşturduğu *New Harmony (1825-1827)* dir. Çalışkan ve iyi niyetli işçilerden oluşan toplum mutlak eşit haklar üzerine tasarlanmıştır. Mülkiyet hakkının ve alım-satımın yasak olduğu toplulukta tüm üyeler türdeş evlerde kalmakta ve tek örnek giyinmektedir (Ertan, 2004: 8). Saygı, eşitlik, ortak iyelik, bilgi edinme, ilerleme ve iyi niyet ilkeleri ile kurulan toplum, çok kültürlü ve çok ırklı bir

yapıdadır. New Harmony'nin çok kültürlü yapısı, eğitime önem verilmemesi ve genel ilkelerden uzaklaşılması topluluk arasında tartışmalara ve anlaşmazlıklara yol açarak toplumun kısa sürede yok olmasına neden olur.

Charles Fourier'nin ideal toplumu ise komünal *falanster*'lerden (phalanster) oluşmaktadır. Genel felsefesi ise 'aç insan hür bir anlaşma yapamaz'dır (Meriç, 2009: 75). Fourier, insanların tarihi süreçte yabanilik, barbarlık, ataerkillik ve uygarlık olarak yaşadığı evrimsel süreci falanster gibi yeni toplumsal düzenlemelerle daha duyarlı, etkileyici ve uyumlaştırıcı bir yapıya taşınacağını savunmuştur. Falanster toplumculuğun, emekçilerin ortaklığı ve ortaklaşa yaşadığı yer anlamındadır (Günay, 2012a: 382). Gönüllülüğe dayalı kurulan falanster birimleri, tarıma ve sanayiye dayalı küçük ölçekli, kendi kendine yetebilen ve mimari açıdan insan ölçeğine uygun tasarlanmış yapılardan oluşan tarım toplumdur. Farklılıktan ve çeşitlilikten yana olan Fourier, işbirliğine dayalı iyi bir düzen içinde bireysel tutkuların, toplumsal mutluluğu artıracığını savunmaktadır. Fourier'nin önerisi burjuvazi ile ezilen sınıfın işbirliğine dayanmakta ve inisiyatif yüksek sınıflardan beklenmektedir. Bu önerisi birçok sosyalist tarafından küçümsense de toplumsal değişikliği sağlamak için burjuvazi ile işbirliğinin gerekliliği Saint-Simon ve Owen tarafından da ileri sürülür. (Huberman, 2012: 246-247). Fourier, yeni doğan sanayi toplumunu detaylı olarak inceler, ancak Saint-Simon'a kıyasla daha ütopyacıdır (Meriç, 2009: 75). Fourier için, toplumsal olaylar, dogmatik inançlarla değil, doğa olaylarında olduğu gibi Newton Kanunu çerçevesinde açıklanmalıdır.

Saint-Simon, Owen ve Fourier emeğin sömürülmesi ve egemen olma sürecinin toplum düzeninde yaratmış olduğu sorunlara çözüm üretmek ve toplumsal

bütünlüğü sağlayabilmek için ideal toplum düzenleri tasarlamışlardır. İdeal toplum düzenleri, kapitalist kente karşı duran, işbirliğini, eşitliği ve mutluluğu savunan ideolojik kurgulardan oluşmaktadır. Huberman'e göre (2012: 246), sosyalist ütopyacıların temel amacı, toplum için bir plan oluşturmak, zenginlerin ilgilerini bu plana çekmek, küçük çapta deneylerini yapmak, sonra da istenilenin gerçekleşmesi için insanların akılcılığına güvenmektir. Marx ve Engels toplumsal ütopyacıların, burjuva sınıfının inisiyatifine bıraktıkları toplum inşasına karşı çıkmışlardır (Huberman, 2012: 246). Dolayısıyla, Marx ve Engels için, yeni toplum düzenine yol açacak olan egemen sınıfın çabaları değil, işçi sınıfının devrimci eylemidir. Toplumdaki herkesin, hatta en avantajlı durumda olanların bile durumunu düzeltmek isteyen ütopyacılar, sınıf ayrımı gözetmeksizin toplumun bütününe seslenerek barışçıl uzlaşma arayışındadırlar (Marx-Engels, 2008). Ancak, Marx'a göre, ütopyacıların yapmış olduğu mekansal deneylerin kısa süreli olması, sundukları çözüm arayışlarının gerçeklikten uzak olmasının bir göstergesidir (Huberman, 2012: 246).

2.2. Ebenezer Howard, F. L. Wright ve Le Corbusier

20. yüzyılın başlarında kentsel çevrenin bütüncül değişimini öne süren en önemli kent ütopyaları ise Bahçe Kent, Geniş Dönüm ve Işınsal Kent tasarımlarıdır. Fiziksel yalıtılmışlığın üstesinden gelmek; ancak kapitalist düşüncenin oluşturduğu tüm kalıpları ortadan kaldırmakla sağlanabileceğinden; 20. yüzyılın kentlerine yönelik Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent, F. L. Wright'ın Broadacre Kent ve Le Corbusier'nin Işınsal Kent tasarımları kenti güzelleştirmeye değil, devrimci bir coşku ve umutla değiştirmeye yöneliktir.

Sanayi Devrimi'nin kentsel ve çevresel süreçlere olan olumsuz etkilerine duyulan tepki, ideal kent tasarımlarının doğuşuna kaynaklık etmiştir. Bütünsel bir dönüşümü amaçlayan bu ideal tasarımlar, kapitalist düşüncenin emeği ve doğayı sömüren anlayışını reddederek, emeğin değişim değerini ve doğaya uyumu artırmaya dönük çabaların başlangıcı niteliğindedir. İdeal kentlerde, kent yaşamı, ussal ve ideal ölçülerde kır mekanına taşınarak kır-kent sürekliliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla, kır ve kent birliği çalışma yaşamı aracılığıyla gerçekleştirilecek; fiziksel ve zihinsel emek, çalışma ve dinlenme alanları aracılığıyla kaynaştırılabilecektir. Böylelikle, yerleşmeye dayalı toplumsal yarar sağlayan örgütlenme ve işbölümü kurulabilecektir.

Ebenezer Howard, sanayileşme ve kentleşme süreciyle başlayan özekselleşme ve yoğunlaşmaya şüpheyle yaklaşmış ve toplumsal düzen, denetimli büyüme, sınırlı bir nüfus ve doğa ile uyum ilkelerini temel alan 'Bahçe Kent'i tasarlamıştır. Howard, kırın ve kentin olumlu yanlarını Bahçe Kent örneğinde birleştirir (Ersoy, 2012: 30). Beşeri ölçeklerden uzaklaşarak hızla büyüyen sanayi kentlerini iyileştirmek için, Howard, ilk adı Tomorrow: A Peaceful Path to Real Reform (1898) olan ve Yarının Bahçe Kentleri- Garden Cities of Tomorrow olarak değiştirilen kitabında (1902), 20. yüzyılın ideal kentini yaratmıştır. Bahçe Kent, emeğin ve doğanın kapitalist sermaye uğruna sömürülmesine ve fabrikalar arasında kaybolan kentlerin, sağlıklı yaşam çevrelerini oluşturan sosyal, ekonomik ve teknolojik yapısına tepki olarak ortaya çıkmıştır ve sanayi ile toprak arasında dengenin kurulması, dolayısıyla kır-kent sürekliliğinin sağlanması amacıyla önerilmiştir (Ertan, 2004: 12-13). İlimli özeksizleştirim ve kooperatif sosyalizm ilkelerini taşıyan bahçe kent, bozulmamış kırsal alanın ortasında, bütünüyle sanayi kentlerinden bağımsız yeni bir yaşam alanı

sunmaktadır (Fishman, 2002: 113). Planda, bölgesel ilişkiler yönünden kent-kır ve kentsel işlevler arasında denge sağlanmaktadır. Kenti birleştiren ve mahalle birimlerinin dışına taşan bağlayıcı güç, serbest zaman aktiviteleri ve yurttaşlık ruhudur. Kentsel yaşamın gerektirdiği tüm hizmetlerin sağlanabildiği, bunun yanı sıra kırsal yaşamın birincil ilişkilerinin sürdürülebildiği otuz bin kişiyle sınırlanmış tarım nüfusuna sahip bir kent önerilmiştir (Ertan, 2004: 13). Halk, tüm arazilerin ortak sahibi olup, kırsal yaşam ve kentsel yaşam bahçe kent ile mükemmel bir uyum içinde bütünleşmektedir (Tümertekin-Özgüç, 2006: 409-410). Kent, ekonomik açıdan canlı olup, erişilebilirlik açısından, farklı sanayi alanları belirli yerlerde toplanmaktadır. Bahçelerden, parklardan ve büyüklü küçüklü evlerden oluşan kırla kent arası bir yaşamdır.

20. yüzyıla yönelik Frank Lloyd Wright, bireyciliğin egemen olduğu, ‘Geniş Dönüm’ olarak adlandırdığı bir kent tasarlamıştır. F. L. Wright, özeksizleştirimi, Howard’ın ideal olan küçük topluluğunun ötesinde, tekil aileye taşımaktadır. Planda, kırsal alanı kaplayan binlerce çiftlik bulunmakta olup, her biri il özeğinden daha büyük olan kentler, geniş-dönümlerin içinde kaybolmaktadır. Geniş Dönüm’de, herkesin, kişi başına en az bir dönüm olmak üzere, kullanabileceği kadar toprak hakkı bulunmaktadır. Bireyler, zamanlarının bir bölümünü tarlalarında, bir bölümünü de tarlalar arasına serpiştirilmiş olan küçük fabrikalarda, ofislerde ve dükkanlarda çalışarak geçirmektedir. Büyük bir anayol ağı toplumun dağılmış unsurlarını birleştirmektedir. Wright’ın önerdiği bu özeksizleştirim ile herkes kendi toprağı üzerinde kendi seçimi olan yaşam biçimini özgürce sürdürebilmektedir (Fishman, 2002: 114). Kırsal değerleri sanayi kentine taşıma çabası içinde olan Wright, büyük kent yerine yerel birimlerde toplanmış ekonomik işlevleri savunmaktadır (Ertan,

2004: 13). Sanayi kentlerinin olumsuz yaşam koşullarından kurtulmak gerektiğini ve kentsel alanların, banliyölerin gün geçtikçe büyüdüğünü, kırsal kesimde nüfusun hızla azalmakta olduğunu belirtir. Wright, insana ve doğaya yönelik tüm olumsuzlukları yaratan, dönemin sanayi kenti yerine, bireyin ve ailenin gelişebileceği, kır-kent birliğinin sürekliliğinin korunabileceği bir ideal kent kurmaktadır. Wright'ın, ideal kentinde, kır-kent sürekliliği çalışma yaşamı aracılığıyla gerçekleşmekte, fiziksel ve zihinsel emek, çalışma ve dinleme alanları ile bütünleşmektedir (Ertan, 2004: 15). Planda, kent estetiği açısından yerleşim birimleri ile doğa arasında denge kurma çabası hakim olup meydan düzenlemelerinde bile, meydanların birbirleriyle ve çevreleriyle uyumu, tasarımı ve işlevselliği sağlanmaktadır. Geniş Dönüm, doğa ile iç içe küçük ölçekli dengeli ve düzenli bir kenttir (Ertan, 2004: 15-16).

Daha çok başkentler üzerinde yoğunlaşan *Le Corbusier'nin* 20. yüzyıl kenti ise, kolektif yönetim düzenini sağlayabilecek bir kentsel çevrede tasarlanmıştır. Planda, mekanik-kent, mekanik-konut anlayışı ön planda olup işlevsellik ve geometrik unsurlar hakimdir. Geniş yeşil alanlarla çevrelenmiş gökdelenleri, doğal peyzaj unsurlarıyla bütünleştiren planı, aşırı özekselleşmiş planlama anlayışıyla her biri 2700 kişilik mahalleleri olan çağdaş mimari eserlerin yer bulduğu bir kent tasarlar (Ertan, 2004: 13). Le Corbusier'nin *Işınal Kentinde* (1933), eski yapılar yerine parklar, bahçeler ve büyük anayolların üzerinden, cam ve çelikten yapılmış gökdelenler geometrik olarak yükselmektedir (Fishman, 2002: 115). Kenti bir makine olarak betimleyen ve doğanın kente taşınması ilkesini ilk olarak ortaya atan Le Corbusier'nin *Işınal Kenti*, farklılaşmamış işlevleri ve hareketleri olan büyük bir

makineyle ilişkilendirilen küçük ölçekli, özerk ve türdeş mekanlardan oluşmaktadır (Ertan, 2004: 18).

20. yüzyıl kent planlarını yaratan üç plancı da zamanlarının kentlerinden nefret etmekte ve değerli kaynakların, gereçlerin ve insan emeğinin, kentsel düzensizlik içinde gereksiz yere harcandığını düşünmektedirler. Üç plancı da, teknolojiyi doğa öncelikli olarak kullanmış, hayranlıkla takip etmiş ve toplumsal değerlere hizmet eden boyutunu benimsemişlerdir (Fishman, 2002: 118-119). Planları karşılaştırıldığında üç plancının da, önemli ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Fakat, sanayi kentinin tüm olumsuzluklarına karşıt ortak bir çaba söz konusudur. Bu çabayla, mülkiyetin olmadığı bir toplumsal düzeni, sağlıklı bir çevreyi, her biri kendilerine karşılık gelen politik ve toplumsal anlamda bütünleşerek ideal olanı, güzeli tasarlamaktadırlar (Fishman, 2002: 111). Kentsel tasarımları kendi içlerinde yalnızca ussal ve güzel değil ayrıca, toplumsal erkleri de içermektedir. Planlarda, kırsal ve kentin iyi yönleri birleştirilmekte, yabancılaşma önlenmeye çalışılmaktadır. Kentsel ve yaşamsal bütün sorunların planlama yöntemi ile çözümlenebileceğine inanmaktadırlar.

2.3. Ernest Callenbach, Robert Havemann ve Joel de Rosnay

20. yüzyılın ikinci yarısında kaleme alınan ekolojik ütopyalar, doğayla uyumlu kırsal yaşam özünde idealleştirilmiş ve komün topluluklar biçiminde oluşturulmuş çağdaş ütopyalardır (Tandaçgüneş, 2011: 104). Çağdaş ekolojik ütopyalar, Ernest Callenbach, *Ekotopya*, Robert Havemann *Yarın: Yol Ayrımındaki Sanayi Toplumu Eleştiri ve Gerçek Ütopya* ve Joel de Rosnay'ın *Le Macroscopie ve Ortakyaşar İnsan*, iyi toplum düzeni için tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi;

yaşamın sürekliliği için doğaya saygılı olunması, insanın doğanın bir parçası olduğunun unutulmaması ve en önemlisi çevre bilincinin gelişmesi gerektiği konusunda önemli varsayımlar içermektedirler.

Ernest Callenbach, Ekotopya (1975) isimli çevreci ütopyasıyla doğal kaynakların öncelikle güneş ve su enerjisinin en yüksek verimlilikte kullanıldığı, üretimde ve tüketimde akılcılığın savunulduğu bunun yanı sıra arabaların olmadığı, erişilebilirliğin yaya temelli geliştiği, cinsiyet ayrımcılığının olmadığı, kadın, çocuk ve emekçi haklarının savunulduğu eşitlikçi bir toplum tasarlamaktadır (Callenbach, 2010, Keleş, 2013: 185). Kültürel, ekonomik ve siyasal açıdan önemli çözümler içeren kentsel yaşam, dengeli ve düzenli nüfus yapısına sahiptir. Bisiklet şeritleri, çeşmeler, heykeller ve aktif yeşil alan kullanımına ayrılmış olan mekan, serbest zaman etkinlikleriyle doludur. Aceleciliği, tüketimi, sürümü ve sermayeyi benimseten kapitalist ekonominin kültürel unsurları, duyarlılık, doğaya uyum ve sakinlik içinde çevre bilinciyle değişmektedir. Biyolojik ve ekonomik süreçler arasında denge sağlamaya çalışılmakta ve teknolojinin yıkıcı etkisi en aza indirilmektedir. Teknoloji doğayla uyum sınırı içinde özellikle geri dönüşüm, çöp ve atık uygulamalar kapsamında detaylı olarak ve özveriyle kullanılmaktadır. Toplu taşıma sistemlerine yönelik teşvikler bulunmaktadır. Ekotopya'da reklam afişleri ve tabelalar yapaylık ve görsel kirlilik olarak ele alınır. Sokak işaretleri çok az sayıda olup küçük oranda ve görsel kirlilik yaratmayacak şekilde yapılara yerleştirilmiştir. Kentsel birçok sorun, toplumsal maliyet unsurları ve ahlaki ikna mekanizması içinde çözümlenmektedir. Psikolojik olarak güçlü, duyarlı, birbirleriyle iyi geçinen ve yardımsever olan Ekotopyalı için, mülk, statü ve güç değersizdir. İnsanların saygınlık kazanmaları, pratikteki başarılarına bağlı olup, hem kişisel vasıflar, hem de

topluma yararlı olacak yaratıcılık ve mucitlik ödüllendirilmektedir. Eğitim, becerilerin artırılabilmesi ve pratik kazanılabilecek alanlara yönelmiştir. Yirmi saatlik çalışma haftası serbest zaman aktiviteleri için olanak sağlamaktadır. Böylece yaşamaktan zevk alabilen, kurulu bir makine olarak çalışmak zorunda olmayan bireyler, toplumsal yarara dayalı bir cömertlikle daha verimli çalışmaktadır. Toprak, Kızılderili inancı esas alınarak kutsallaştırılmıştır. Geleceğe umutla bakılmakta ve teknolojinin ve bilimin insanlığın hizmetinde doğa yasalarına uygun bir şekilde gelişeceğine inanılmaktadır (Callenbach, 2010).

Robert Havemann, *Yarın: Yol Ayrımındaki Sanayi Toplumu Eleştiri ve Gerçek Ütopya* (1979) yapıtında, kapitalist sistemin temel çelişkilerini ele alarak çevresel, kentsel ve toplumsal sorunların kapitalizmle çözülemeyeceğini savunmaktadır (Havemann, 2005, Keleş, 2013: 185). *Robert Havemann*'ın, tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesiyle sürdürülebilir bir kalkınmanın ve ideal bir toplum düzeninin sağlanacağını vurguladığı ütopyasında, devlet, polis ve asker gibi güvenlik güçleri bulunmamaktadır. İdari yapının olmadığı toplumsal düzende başkente ve başkentten karmaşık mekansal yapılanmasına ihtiyaç yoktur. Kent, bilim, sanat, teknoloji ve eğitim-öğretim ünitelerinden oluşmaktadır. Doğa ile iç içe kurgulanan yaşam alanları doğanın sunduğu olanaklar çerçevesinde dağınık olarak yer seçer ve yaya ulaşımına uygundur. Çalışma alanları, eğitim ve yaşam alanlarıyla iç içedir. Herkes ütopya yararına çalışmakta, yapacağı işi ilgi alanına göre kendisi seçmekte ve seçtiği işe devam edip etmeme konusunda özgür olmaktadır. Herkesin çalıştığı toplumda, genç veya yaşlı bağımlı nüfus kavramı bulunmamakta ve dengeli bir nüfus kurgulanmaktadır. Sevgi üzerine kurgulanan toplumsal düzende, hırs, kıskançlık, sömürü, en iyisini elde etme ve sahip olma arzusu, unvan ve mülkiyet yoktur.

Böylece tabular ve ahlak kuralları da ortadan kalkmıştır. Üretim ve bölüşüm elektronik bilgi işlem merkezleri tarafından yapılmakta olup yaşamak için gerekli tüm üretim sistemleri otomatikleşmiştir. Modern tarım teknikleri kullanılmakta ve seracılığa önem verilmektedir. Ağır sanayi üretiminin gerekli olmadıkça yapılmadığı Ütopya’ da demiryolu, havayolu ve otoban gibi hava ve gürültü kirliliğine yol açan kullanımlar yoktur. Tüketmeme kültürü benimsenerek tüm yaşamsal gereksinimlerde eskimeyen ve uzun ömürlü maddelerin kullanımı sağlanmaktadır. Kapitalist ekonominin yücelttiği rekabet, kâr ve moda önemini yitirmiştir.

Ütopya’da, ütöpik yaşam kültürel devrimle birkaç kuşak sonra kendiliğinden oluşur. Eski düzende, normal kabul edilen kentsel yapılanmalar gökdelenler, betonlar ve devasa yollar gelecek nesillerin ibret alması için kendi kaderine bırakılarak barbarlığın ve çözümsüzlüğün eseri olarak korunmaktadır. Ütopya’ da liman ticareti önemlidir. Enerji üretiminde ileri teknoloji kullanılmaktadır. Radyoaktif atıklara yol açan nükleer santrallerin kullanımı yasaktır. Ekolojik sorunlara yol açmayan hidrojen füzyonu reaktörler ve yenilenebilir enerji kaynakları en yüksek verimlilikte kullanılmaktadır. Sahip olmamanın zenginlik olarak sayıldığı Ütopya’ da insan ilişkileri uyum içinde olup cinsel ayrımcılık, evlilik ve kapalı aile ilişkileri yoktur. Çocuk köylerinde yapılan ve toplu yaşamı gerekli kılan sosyo-kültürel faaliyetler herkesi aktif ve yaratıcı biçimde ütöpik kültürün bir parçası yapar.

Joel de Rosnay’in *Le Macroscöpe* (1975) ve *Ortakyaşar İnsan Üçüncü Binyıla Bakışlar* (1995) yapıtlarında, geleceğin insanını ortakyaşar insan olarak kurgulamıştır (Rosnay, 2014, Rosnay, 1998). Mikro-organizma olarak tanımlanan siber-canlı, insanlar ve insanların yaratmış olduğu teknik, teknoloji, mekanik ve

kültürel ağlardan oluşan canlı bir sistemi temsil etmektedir. Makro-organizmanın yaşamsal dokuları canlı bir organizmanın gibi farklılaşarak çeşitlenmektedir (Rosnay, 2014). Bilgisayarlarla bağlanan gezegen çapındaki iletişim ağları, siber-canlının sinir sisteminin ve beyninin ilk aşamalarıdır. İnsan tarafından yaratılan neobiyoloji gelişerek yeni bilimleri yaratmakta, bu bilimsel ve teknolojik gelişim, insanın çevresinde önce mekanik, daha sonra toplumla ilişkisi sayesinde biyo-elektronik yeni bir doku yaratarak makro-organizmaya bağlanmaktadır. Toplumsal yaşam mekanik, sanal ve yapay gelişimlerle şekillenerek yeni bir ekosistem dengesi kurmaya başlamaktadır. Dolayısıyla, Rosnay'ın ütopyası, yapay doğa ile doğal yapaylık arasında bir farkın kalmadığı, doğal-yapay, gerçek-sanal, maddesel ve maddesel olmayan arasındaki sınırların silindiği bir yaşam ortamına dönüşmektedir. Olağanüstü çeşitlilikte olan ve insanoğlunun kendi yararına yaratmış olduğu yapay çevre, zamanla denetlenemeyen özerk evrimlerle karşı karşıya kalacaktır. Böylece, daha geniş bir çerçevede insanlığı da kapsayan bir üst karmaşık düzeyde yeni bir organizma ortaya çıkmaktadır. İnsan ile yeni organizma arasındaki ilişki ortakyaşar insanı doğurmaktadır (Rosnay, 1998).

Rosnay'e göre, tarım ve enerji metabolizması sayesinde kendini kurma ya da sürdürme, sanayi ve ekonomi ile kendini üretme ve bilgisayar ve bilgi ağlarıyla kendini düzenleme yeteneğine sahip olan siber-canlı, enerji, enformasyon, ekonomi ve ekoloji bileşenlerinden oluşmaktadır. Öyle ki siber-canlı, makro-biyolojinin rasyonel olarak tasarlanıp denetlenmesinden meydana gelir. Makro-biyoloji disiplini, insanla makro-organizma arasındaki ortakyaşam ilişkisi üzerine kurulmaktadır. Bu ilişki de insan beyni ile gezegenin beyni arasında yeni arabirimleri gerekli kılmaktadır. Ortakyaşam, insanın, gezegenin beynini oluşturan bilişim ağlarıyla olan

ilişkinin yansımasıdır. Rosnay, insan beyniyle bilgisayar beyni arasındaki dolaysız ilişkiyi ele almaktadır. Ütopyasının gerçekleşebilir olduğunu güncel biyolojik ve teknik gelişmelerle destekleyen Rosnay, bilgisayarlar ve ağlar arasındaki ortak yaşam sürecinin insanlığın vazgeçilmez bir parçası olduğunu sınıai, mali, idari, ticari, askeri vb. büyük telepatik sistemlerin gezegeni etkilediğini ve gün geçtikçe insanlığın siber dünyaya bağımlılığının artacağını belirtmektedir. Özellikle son yıllarda bilgisayarların insan duyu organlarıyla benzer organlarla donatılmaya başladığını ve bilgisayarın insanı öğrenmesiyle insanla bilgisayar arasındaki ortak yaşamın daha ayrıntılı ve derin bir işlev kazandığını belirten Rosnay, insanı, toplumu, teknolojiyi ve gezegeni, birlikte-evrim içinde, bir bütün olarak ele almaktadır. Rosnay için, bin yıl sonraki insan betimlemesi birçok bilim adamının ve bilim kurgu yazarının tanımladığı gibi ne RoboCop, Terminatör, yarı-insan yarı-robot gibi bir siberetik canlı, ne teknolojiyi üst düzey kullanan kısa boylu, kafası büyük ve sökülüp takılabilen duyu ve organlara sahip, ne de ışınlanma sayesinde yürüme yeteneğini unutan minicik bacaklı, yoğunlaştırılmış (konsantre) besinlerle beslendiğinden dişi olmayan bir fiziksel yapıdadır. Rosnay'e göre, geleceğin insanı, beden ve zihin bakımından 20. yüzyıl insanından farklı değildir. Ama siber-canlıyla kurduğu biyolojik, psikolojik veya biyonik bağlantılar sayesinde, insanoğlu, olağanüstü bilgi ve eylem olanaklarına sahiptir. Bu siber-canlı, yani makro-organizma, ilkel bir halde olmasına rağmen birçok yönüyle şimdiden, kentleri ve kırsal yaşam alanlarını, ulaşım ağlarını ve iletişimi kendi dinamiği içinde sürdüren yaşamsal organ ve dokulara sahip bir yapıda hızla üreyerek çoğalmakta ve çeşitlenmektedir.

Siber-canlının ilişki ağları, toplumu, ekonomik ve ekolojik yapıları kendine özgü kurallarıyla yeniden kurgulamaktadır. Rosnay'e göre, üçüncü bin yılda kentler,

doğrudan gözle görülebilen makro-dünya alanları olarak varlığını sürdürecektir. Ancak yeni iletişim, ulaştırma ve büyük insan yapılarına sonsuz çeşitlilikte yapay manzaralar eklemektedir. Görünmeyen makro-dünya alanları ise ekonomi ve ona bağlı sayısız işlem ağından oluşacaktır. Çiftlik yaşamı insanla doğa arasında ileri düzeyde bir ortakyaşamı temsil etmektedir. Rosney'in ütopyasında, kırsal kesimler biokütlenin enerji mekanizmaları olarak kurgulanmaktadır. Üçüncü binyılın kentlileri, ego-yurttaş bakış açısından uzaklaşarak, eko-yurttaş bilincine sahip olacaktır. Rosnay bu süreci, 'her birimiz kendine' ilkesinin bırakılıp 'her birimiz herkese' görüşüne yönelme olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, gerçek bir ortakyaşamın mümkün olabilmesi, bireylerin tutum değiştirerek doğa ile yapay çevre (ağlar sistemi) arasında bütüncül bir bilinç oluşturmasıyla gerçekleşebilir. Rosnay'in geleceğe yönelik tasarısında çevre ve mekanik-teknolojik sistem uyum içindedir ve birlikte evrimleşmektedir. Ekonomi ve ekoloji arasında kurulacak olan ortakyaşam ilişkisi makro-organizmanın ve insanlığın varlığını sürdürebilmesi için zorunludur. Rosnay için bu süreç, insan-merkezci bakış açısından çıkıp, çevre-merkezci yaklaşımlara yönelmeyi gerekli kılmaktadır. Toplumcu bakış açısı, insanların özel arabalarını başkalarıyla paylaşabilmesi gibi birçok açıdan enerji tasarrufu ve geri-beslenimi özendirecek yönetim anlayışlarını içermektedir. Rosnay'in üçüncü binyıl için önerileri; a) demografik geçişi sürdürerek hızlı nüfus artışını dengelemek, çocuk sayısını düşürmek ve kadının toplumdaki statüsünü artırmak, b) askeri harcamaları azaltarak sağlık, eğitim, çevre ve enerji alanlarına yönelik yatırımları artırmak, c) siber-canlının metabolizmasını çalıştıracak ve doğa ile ortakyaşam sağlayacak dengeli bir enerji politikası oluşturmak, ç) kendi kendini düzenleyen bir ortakyaşam ekonomisi ortaya koymak, d) çevresel etkileri, yerküre çapında eko-etik anlayışıyla

denetlemek, e) herkese temel sağlık, eğitim hizmeti sunmak ve kültürel değerleri korumak, f) gerçek ve sanal ulaşım ağlarını geliştirmek, g) toplumun gereksinimlerine odaklanmış uyumlu teknolojiler geliştirmek, ğ) toplu taşımayı biçimlendiren, mahalle-sokak yaşamını canlandıran, kirletici teknik altyapıyı evre odaklı dönüştüren yeni kent projeleri geliştirmek, h) yönetişim ve toplumsal geribeslenme mekanizmalarıyla uyumlu katılımcı, adaletli ve eşitlikçi ilkelerle beslenen eko-yurttaş, biyo-etik ve evre-merkezci bakış açısına sahip ortakyaşam kurgulamaktır (Rosnay, 1998).

 ekolojik topyacının da, sanayi devrimi, küreselleşme, makineleşme ve kalkınma gibi faktörlerin etkisiyle değişime uğrayan tüketim alışkanlıklarının, doğa temelli değişmesi üzerine yeni bir toplumsal yapılanma kurguladığını, doğaya ve kendine yabancılaşan insanoğlunun daha sağlıklı, daha düzenli, daha adil ve daha eşit bir dünya düzeni için doğayla bütünleşmesi ve ekonomi-ekoloji dengesini sağlaması gerektiğini önerdiklerini görmekteyiz. Bu neriler eko-kent modelinin kavramsal temelini oluşturması açısından önemlidir.

3. Sürdürülebilirlik

Eko-kentin küresel boyutta önem kazanmasını sağlayan gelişmelerden biri de sürdürülebilirlik kavramının küresel bir vizyon olarak kullanılmasıdır. Dolayısıyla, eko-kent ve sürdürülebilirlik ilkeleri birbirleriyle bağlantılı olarak gelişmektedir. Genel olarak insan, doğa, ekonomi ve teknoloji birliğini sağlayan sürdürülebilirliğin özel ifadesi eko-kenttir.

Sürdürebilirlik, “bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden ya da sistemin

yaşamsal bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürebilmesi yeteneğidir” (Kozak, 2014: 390). Sürdürülebilirlik kavramının kullanımı 1973 yılında Dasmann, Milton ve Freeman tarafından yayınlanan ‘Ecological Principles Economic Development’ adlı yayınlara başlamıştır. Bu çalışma, Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (1948) tarafından benimsenen doğayı ve biyolojik çeşitliliği koruma amacından esinlenerek geliştirilmiştir (Bramwell-Lane, 1993: 1-5). Korumacı yaklaşımların küresel ölçekte gelişimi çevresel değerlerin korunması düşüncesine yeni bakış açıları katmaya başlamıştır. Çevre, ekonomi ve sosyo-kültürel olmak üzere üç boyuta sahip olan sürdürülebilirlik kavramı, kaynakların yok edilmeden temkinli kullanımına, ekonomik canlılığın sağlanarak yoksulluğun azaltılmasına, bugünün ve geleceğin kuşaklarının sağlıklı ortamlarda yaşamlarını, kültürlerini, gelenek-göreneklerini, ırk, cinsiyet ve engelli ayrımı yapılmaksızın sürdürmeyi amaçlayan bir planlama yöntemidir (Pekin, 2011: 56, Sonuç, 2014: 20, Günlü, 2014: 65).

Sürdürülebilir ekolojik bir çevre, gelecek kuşakların gereksinim duyduğu kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan, hem bugünün hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm değerlerin yenilenmesi, korunması ve geliştirilmesidir (Kozak, 2014: 389). Stockholm Konferansı’yla (1972) başlayan ve Ortak Geleceğimiz Raporu’yla (1987) resmiyet kazanarak hayatımıza giren ve yaşamın her alanında kullanılan sürdürülebilirlik kavramı çevresel, tarihi ve kültürel güzelliklerden sadece bugünün kuşaklarının değil, gelecek kuşakların da yararlanmasını amaçlayan ilkeler bütünüdür (Keleş, 2013: 109). Sürdürülebilir kalkınma; kuşaklararası eşitlik, sosyal adalet ve sınırlar ötesi sorumluluk bileşenlerinden oluşmaktadır. Sürdürülebilirlik yaklaşımında odak nokta yerel ve

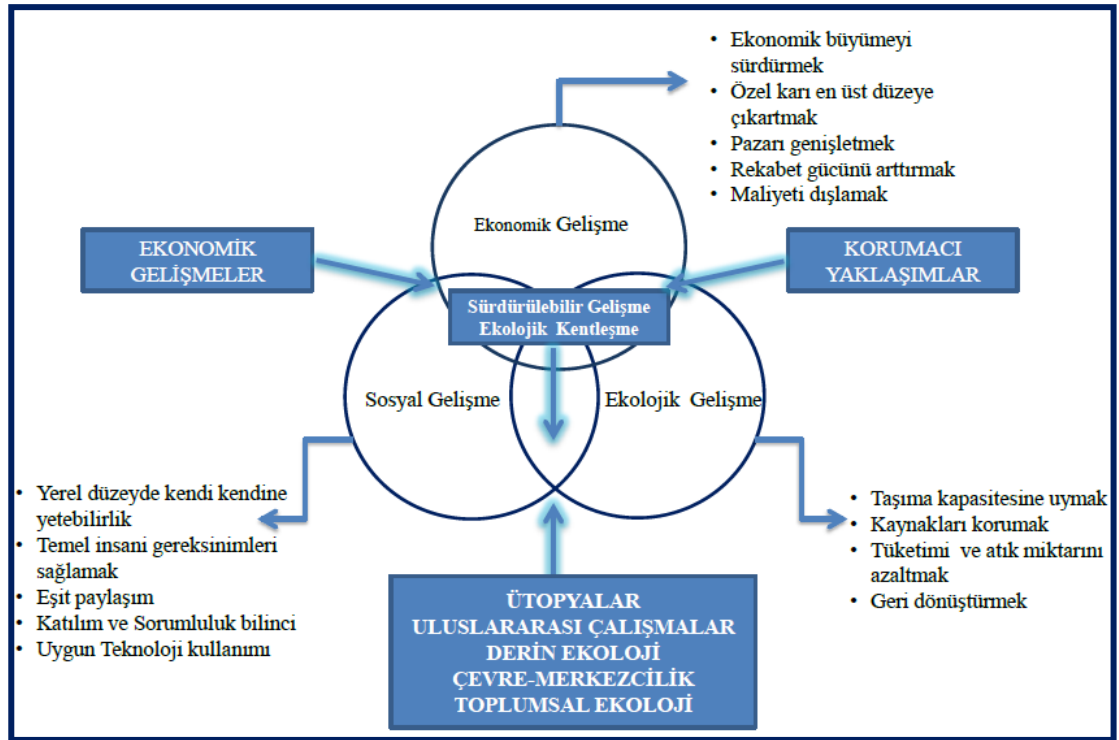
küresel kaynaklar arasında bütünlüğü kurabilmektir. Eko-kent yaklaşımının temel hedefi hem küresel hem de yerel bir model yaratarak tüm kentsel sistemlerde denge sağlamaktır. Sürdürülebilirlik, toplumu güçlendirmeyi ve bireylerin karar süreçlerine nitelikli katılımını hedeflemektedir. Böylece sürdürülebilir gelişim etkin katılım sağlayarak eko-kent planlamasının sosyal boyutuna yön verir. Dolayısıyla, insanların yaşadıkları yeri zenginleştirmeleri için önce hayatlarını etkileyen süreç ve kararların yetkilileri olarak yerleşimin bir parçası olmaları kenti ve çevreyi bilinçli olarak algılayabilmeleri gereklidir.

Dünya Bankası raporunda, sürdürülebilir kentsel gelişimle ilgili dört prensip belirlenmiştir. Bunlar; a) yerel yönetimlerin, yerel ekoloji de dahil olmak üzere, özel durumları da dikkate alarak gelişim sürecine önderlik edebilecekleri kent merkezli bir yaklaşım geliştirmesi, b) kilit hissedarların hareketlerini koordine ederek sürdürülebilir enerji sağlayan, genişletilmiş, işbirlikçi tasarım ve karar verme platformu oluşturulması, c) planlama, tasarım ve tüm kentsel sistemi yöneterek farkındalık sağlanması, d) hayat döngüsü analiziyle, üretilmiş, doğal, insani ve sosyal bütün sermaye olguları ve karar verme mekanizması ile daha geniş açılı bir risk değerlendirmesi oluşturulması, bunun için de işbirliği yapan bir yatırım iskeleti planlanmasıdır (Jong vd., 2013: 98).

Sürdürülebilir kalkınmanın birbiri üzerinde öncelik özelliği bulunmayan, aksine birlikte geliştirilmesi gereken a) çevrenin ve doğal kaynakların korunması, b) ekonomik açıdan kalkınmanın sağlanması olmak üzere iki temel hedefi vardır (Keleş, 2013: 103). Bu hedefler, yalnızca insan odaklı politikalar içermeyip çağdaş kapitalist süreçte hızlı bir tüketim içinde olan insanlığın, hem kendisinin, hem de yeryüzündeki

diğer canlıların geleceği için, ekonomik politikalarını çevre üzerinde egemenlik kurma veya talan etme gibi hırslarla değil, çeşitli ussal eşikler oluşturarak doğa öncelikli planlama yapmaya yöneltmektedir. Bu sayede, tüketmeme, kirletmeme, sahip çıkma ve koruma duygusu, davranışı ve düşüncesi bir kültür olarak benimsenebilir.

Şekil 5: Sürdürülebilir Gelişme Süreci ve Eko-Kent İlişkisi

Kaynak: Kahraman-Türkay, 2006: 81.

Sürdürülebilir gelişme ve ekolojik kentleşme arasında paralel bir ilişki ağı bulunmaktadır. Sürdürülebilir gelişme ve ekolojik kentleşme birbiri üzerinde önceliği bulunmayan ve birlikte gelişmesi gereken ekonomik, sosyal ve ekolojik gelişmelerden ve bu gelişmeleri etkileyen koruyucu yaklaşımların, ekonomik gelişmelerin ve ekolojik hareketlerin eşgüdümü ve başarısı oranında gerçekleşmektedir (bkz. Şekil 5).

Sürdürülebilir gelişme, nüfusun hızlı artışına koşut olarak bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin çevresel sorunları çözebileceğini, hatta yoksulluğu ortadan kaldırdığını ortaya koymaktadır (Keleş, 2013: 108). Ancak, enerjinin ve kıt olan doğal kaynakların ölçülü, özenli, ihtiyatlı ve dikkatli kullanılması gereklidir. Bu süreç çevre bilincinin, toplumsal ekolojik bakış açısıyla bütünleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Sürdürülebilirlik düşüncesini şekillendiren Büyümenin Sınırları ve Ortak Geleceğimiz adlı yayın kentleşmeyi, sürdürülebilirlik önündeki en büyük engel olarak görürken, BM-Habitat, kent ve sürdürülebilirlik birlikteliğini savunmaktadır (Chang, 2010: 58). Problem ya da çözüm olarak görülen kentler, sürdürülebilirlik çalışmalarında, iyileştirilmesi gereken en önemli yapıdır ve kentler ekolojik dengelerin inşa edilmesinde aktif bir rol oynayarak ekoloji-ekonomi dengesi kurabilecek tek faktördür.

4. Uluslararası Çalışmalar

Çevre hareketlerinin başlangıcı ve gelişim süreci, ulusal ve bölgesel düzeyde yapılan yasal düzenlemeler, örgütlenmeler, sivil toplum kuruluşlarının girişimleri ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde etkinlik kazanmıştır. Çalışmamızda uluslararası çalışmalar Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) çalışmaları çerçevesinde ele alınmaktadır.

Tarihi süreçte, çevreye yönelik yaklaşımların, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün ortaya koyduğu ilkelerle, uluslararası düzeyde değişerek geliştiği ve çevre bilincine katkı sağladığı gözlenmektedir. 1960'larda kurulan Roma Kulübü'nün 1972 yılında Büyümenin Sınırları adıyla yayınladığı rapor ortaya koyduğu sıfır büyüme ilkesiyle

gelişmekte olan ülkelerin tepkisine yol açmıştır. Ancak, kaynak kullanımına ve çevreyi koruma ve geliştirme ilkelerine yönelik bir bilinçlenme oluşturmuştur. Yazanakta; dünyadaki ekonomik büyümeyi belirleyen ve sınırlayan, nüfus, tarımsal üretim, doğal kaynaklar, sanayi üretimi ve çevre kirlenmesi ve bozulması gibi temel öğeler incelenerek mevcut nüfus artışı, sanayileşme ve tüketim alışkanlıkları devam ederse önümüzdeki yüzyıl içinde büyüme sınırına ulaşılacağı ve doğal kaynakların kısa zamanda tükeneceği belirtilmiştir. Gelecekte yaşanabilir bir çevre için, gelişmenin yavaşlatılması, durdurulması, böylece sıfır büyüme politikasının benimsenmesi gerektiği vurgulanır.

Raporun, kötü bir senaryo oluşturduğuna yönelik eleştiriler yapılsa da kamuoyunda çevre konusunda bir bilinçlenme sağlamıştır. Yaşamın devamlılığı için, ekonomi odaklı gelişimin çevresel değerler göz önüne alınarak düzenlenmesi, kaynakların koruma, tüketmeme ve geliştirme ilkeleriyle kullanılması, planlama ve yer seçimi kararlarında çevresel etkilerin değerlendirilmesi gibi politikaları tüm yapılarda yer almaya başlamıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından İsveç'in başkenti Stockholm'de 5-16 Haziran 1972 tarihinde düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı uluslararası düzeyde, çevre ve kalkınma arasındaki ilişkinin birbirlerini destekler nitelikte olduğunu vurgulayan önemli bir konferanstır. Türkiye'nin de bulunduğu 113 ülkenin temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen ve çevre sorunlarının uluslararası bir sorun olarak ele alındığı Stockholm Konferansı'nda, dünya ülkeleri gelişmiş ve az gelişmiş olarak ikili bir ayrıma tabi tutularak ülkelerin çevresel sorunlarının kaynağı olarak onların az gelişmiş olmaları gösterilmiştir (Budak, 2004: 411). Dolayısıyla, gelişmiş

ülkelerin az gelişmiş ülkelere destek olmaları ve aynı zamanda gelişmiş ülkelerin çevresel standartlarını yükseltmeleri gibi kararlar alınmıştır. Böylece küresel ölçekte hem yaşam standartları iyileştirilebilecek, hem de kalkınma sağlanabilecektir. Ancak, geçen süre zarfında, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelerin ekonomik kalkınması ve yaşam standartlarının artırılmasına yönelik gayret ve girişimlerinin düşük olduğunu görmekteyiz. Konferans sonunda hazırlanan deklarasyon, özellikle yerel ve merkezi yönetimlere, çevre koruma politikaları ve eylem programları açısından büyük sorumluluklar vermektedir. Bunun yanı sıra, yerleşim alanlarında çevre planlaması ve çevre yönetimi, doğal zenginliklerin kullanımında çevre ağırlıklı koruma bakış açısı, uluslararası düzeyde çevreye zarar veren maddelerin tanımlanması ve denetimi, çevre sorunları ile ilgili olarak eğitim, bilgi ve kültür politikaları, gelişme ve çevre, çevre eylemlerinde uluslararası örgütlerin yer alması konuları ele alınmıştır. Dolayısıyla, bildirge, çevrenin korunmasında uluslararası bir işbirliğine atıfta bulunarak çevre sorunlarına küresel bir boyut kazandırmıştır. Konferansın en önemli sonucu Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) kurulması olmuştur. Bu program, BM bünyesinde yer alan ve amacı BM sistemi içerisinde gerçekleşen çevre eylemleri üzerinde yoğunlaşmak ve çevre programlarını finanse eden bir çevre fonu oluşturmaktır. Çevre fonu uygulaması eko-kent planlamasının yapılacağı alanlarda karşılaşılan kaynak sorunlarının çözülmesi açısından önemli bir gelişme olmuştur. Ayrıca, eko-kent planlamasını destekleyen çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusundaki sonuç bildirgesi uluslararası düzeyde çevre konusunda bilinçlenme yaratarak 'tek bir dünya görüşünü' yaygınlaştırmıştır (Türk, 2011: 56-57). Çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik önemli çıkarımları içeren Stockholm Konferansı, insan-çevre ilişkilerine, insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz

etkilerine, ülkelerin ekonomik gelişme sorunlarına, yaşam koşullarının iyileştirilmesine, uluslararası örgütlere ve haklara yönelik önemli gelişmeleri içermektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun aldığı kararla, 1983 yılında kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında, 1987 yılında Ortak Geleceğimiz adlı Brundtland Raporu'nu yayınlamıştır. Bu raporda, sürekli olarak artan küresel çevre sorunlarının çözülmesine yönelik uluslararası işbirliğinin önemi vurgulanarak ekonomik ve ekolojik faaliyetlerin politik süreçlerle desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir. Rapor, çevresel sorunların gelişmiş-az gelişmiş ülke ayrımı yapılmadan, yerküre sorunları olarak ele alınması ve küresel önlemlerin ve stratejilerin oluşturulması açısından önemlidir. Rapora göre, çevresel tehditler küresel ölçekte tedbirler alınması gerekli olan ortak sorunlardır. Ortak tehditlerin ortadan kaldırılabilmesi ancak sürdürülebilir kalkınma politikalarının yaşam alanlarıyla bütünleştirilmesiyle elde edilebilir. Rapora göre, mevcut ekonomik, toplumsal, kentsel ve teknolojik işlevler kirlenme tehdidini artırmaktadır. Brundtland Raporu ile sürdürülebilirlik kavramı, bugünün gereksinimlerini karşılarken, gelecek kuşakların, kendi gereksinimlerini karşılama imkanlarını tehlikeye atmamak olarak tanımlanır ve kentsel yaşamın her alanında kullanılmaya başlar. Sürdürülebilir kalkınma kavramıyla, kamuoyunda önemli ölçüde çevre bilinci oluştuğunu ve çevresel sorunlara yönelik çözümlerin süreklilik ve devamlılık kavramlarıyla ilişkilendirildiğini görmekteyiz. Özellikle, kuşaklararası eşitlik, sosyal adalet, uluslararası sorumluluk gibi işlevler yasal, yönetsel ve kültürel unsurlarla bütünleşerek sürdürülebilirlik sağlanmaya çalışılmaktadır. Brundtland Raporu'nda, sürdürülebilir kalkınma gelecek kuşakların

kendi ihtiyaçlarını karşılama gücünü tehlikeye atmadan günümüz kuşağının ihtiyaçlarının karşılanması olarak belirtilirken ve insanların gereksinimleri karşılanırken ekolojik sınırlara uyulması gerektiği vurgulanır. Rapora göre, öncelik verilmesi gereken temel yaşamsal gereksinimlerin karşılanması olup, günümüz ve gelecek nesillerin gereksinimlerinin karşılanmasında evre olanaklarının göz önünde bulundurulmasıdır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının gelişmesini sağlayan bu rapor, yerleşim alanlarının sürdürülebilirlik ilkelerini taşıyan eko-kent planlaması yöntemiyle tasarlanmasında önemli bir belgedir. Raporun amaçları: Büyümeyi canlandırmak, büyümenin şeklini değiştirmek, iş, yiyecek, enerji, su ve sağlık hizmetleri için gerekli temel gereksinimlerin karşılanması, sürdürülebilir bir nüfus düzeyi sağlamak, kaynak tabanını korumak ve artırmak, teknolojiyi yeniden yönlendirmek ve riski yönetmek, karar sürecinde evre ve ekonomiyi birleştirmektir. Bu amaçların gerçekleşebilmesi için sürdürülebilir bir gelişme politikası benimsenmeli ve üretim-tüketim faaliyetlerinin, yönetsel, toplumsal ve kültürel yapının bütüncül değişimi sağlanmalıdır.

Stockholm Konferansı, evre ve kalkınma sorunlarına karşı insanlığın dikkatini çekerek önemli lde bir bilinçlenme yaratmıştır. Birleşmiş Milletler evre Programı'nın kurulması ve Birleşmiş Milletler Dünya evre ve Kalkınma Komisyonu'nun Ortak Geleceğimiz adlı raporla sürdürülebilir kalkınma kavramını gündeme getirmesi, uluslararası düzeydeki önemli gelişmelerdir. 1992 yılında ise Rio Birleşmiş Milletler evre ve Kalkınma Konferansı düzenlenerek Rio Deklarasyonu yayınlanmıştır. Deklarasyon, 27 ilkedен oluşmaktadır. Bunlar: İnsanoglu, sürekli ve dengeli kalkınmanın merkezidir ve doğa ile uyum içerisinde sağlıklı ve verimli bir hayat hakkı vardır. lkeler, egemenlik hakları çerçevesinde kendi doğal kaynaklarını

kullanır ve çevre politikalarını oluştururlar. Ancak, devletler bu eylemleri sırasında kendi egemenlik sınırları dışındaki bölgelerin ve ülkelerin çevresine zarar vermeme sorumluluğunu da taşırlar. Kalkınma hakkı, şimdiki ve gelecekteki kuşakların çevresel ve kalkınma ihtiyaçlarını adaletli bir şekilde karşılamalıdır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere, özel öncelik tanınmalıdır. Devletler, dünya ekosisteminin sağlığı ve bütünlüğünün korunması konusunda evrensel bir ortaklık ruhuyla işbirliğine gitmelidirler. Devletler, çevre konularında etkili yasal düzenlemeler oluşturmalıdır. Çevresel standartlar, amaca yönelik yönetim ve öncelikler çevre ve kalkınma şartlarını yansıtmalıdır. Bazı ülkeler tarafından konulan standartlar, diğer bazı ülkelerde haksız ve uygun olmayan sosyal ve ekonomik sonuçlar doğurabilir. Çevre amaçlı ticaret politikası önlemleri keyfi ve haksız bir ayrımcılığın ve uluslararası tecimde gizli bir kısıtlamanın aracı olmamalıdır. Çevre sorunları ile ilgili olarak, ithal eden ülkenin sınırları dışındaki tek taraflı eylemlerden kaçınılmalıdır. Devletler, tüm devletlerde ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma sağlayacak, destekleyici ve açık uluslararası bir ekonomik sistemin geliştirilmesinde ve çevre sorunlarının daha iyi belirlenmesi amacıyla işbirliğine gitmelidirler. Devletler, kirlenme veya çevresel zararın kurbanları için sorumluluk ve bedel konusunda ulusal yasalar hazırlamalıdır. Şiddetli çevre zararlarına neden olan veya insan sağlığına zararlı olarak görülen madde ve faaliyetlerin diğer ülkelere taşınmasının önüne geçilmesi konusunda etkili bir işbirliğine gitmelidirler. Ulusal otoriteler, çevre masraflarının içeriden karşılanmasına ve ekonomik gereçlerin geliştirilmesine, çevreyi kirletenin masrafları karşılaması ilkesiyle gayret etmelidirler. Bunun, toplumsal ihtiyaçların ve uluslararası ticaretin ve yatırımların şeklini ve akışını bozmamasına dikkat edilmelidir. Doğal bir felaketle karşı karşıya olan veya ani

zararlı sonuçlar yaratabilecek herhangi bir acil çevre sorununa sahip devletlere, uluslararası topluluk tarafından her türlü yardım yapılmalıdır. Devletler, muhtemel olarak önemli iç çevre sorunlarından etkilenebilecek olan ülkelere, samimiyetle ve zamanında bildirme yapmalı ve gerekli her türlü bilgiyi sağlamalıdır. Kadınlar, çevresel idare ve kalkınmada hayati bir göreve sahiptirler. Bu sebepten onların tam katılımları, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında bir temel oluşturur. Genç insanların yaratıcılıklarının, ideallerinin ve cesaretlerinin harekete geçirilmesi, hepimiz için daha iyi bir gelecek, sürdürülebilir kalkınma ve genel bir ortaklığın ilerlemesini sağlayacaktır. Barış, kalkınma ve çevre koruma birbirinden ayrılamaz ve bağımsızlardır. Devletler, çevre konulu tüm anlaşmazlıklarını barışçıl ve Birleşmiş Milletler imtiyazı ile uyum içinde çözmelidirler, şeklinde özetlenebilir.

Konferans, çözüm yolu olarak temiz teknoloji kullanımıyla sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasının toplumun çevre bilincini geliştireceğini, böylece ekonomik gereksinimlerin ekolojik kaygılar çerçevesinde dengeleneceğini, gerekli değişikliklerin, ancak alışkanlıkların değişmesiyle sağlanabileceğini ve dünyanın karşı karşıya bulunduğu kirlilik, yoksulluk ve aşırı tüketim gibi sorunların çevre duyarlılığıyla çözülebileceğini belirtmektedir.

1992 Rio Deklarasyonu'ndan 10 yıl sonra, Johannesburg Dünya Sürdürülebilirlik Kalkınma Zirvesi yapılmıştır. Johannesburg Zirvesi, 1992 yılında gerçekleştirilen Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda alınan kararların uygulanabilirliği konusunda bir düzenleme niteliğindedir. 2015 yılından önce gerçekleştirilmesi hususunda alınan yerel kararlar; temiz ve güvenli sudan yoksun insan sayısını yarıya indirmek, halk sağlığı ile ilgili problemleri uluslararası işbirliği

içinde gidermek, modern enerji hizmetlerine ulaşmayı geliştirmek, gelişmekte olan dünyadan daha fazla malın pazarlara girmesini sağlamak, adil ve ulaşılabilir bir entelektüel mal rejimini kurmak için ortakların teknolojik ve bilgi alt yapılarını geliştirmek, her seviyede ve herkese eşitlikçi bir eğitim imkanı sağlamak, kimyasal ve zehirli atıkların olumsuz etkilerini 2020 yılına kadar en aza indirmektir (URL-6). 153 maddelik Uygulama Planı'nın ana başlıkları: Yoksulluğun ortadan kaldırılması, sürdürülebilir olmayan tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın doğal kaynak temeline göre korunması ve yönetilmesi, küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınma, sağlık ve sürdürülebilir kalkınma, gelişmekte olan küçük ada devletlerinin sürdürülebilir kalkınması, Afrika için sürdürülebilir kalkınma, diğer bölgesel inisiyatifler, uygulama araçları, sürdürülebilir kalkınma için kurumsal yapı şeklindedir.

BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio +20), 20-22 Haziran 2012 tarihleri arasında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilmiştir. Rio 2012 olarak da tanımlanan konferans, 1972 yılındaki BM Stockholm Konferansı'nın kırkıncı, 1992 yılındaki BM Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın yirminci ve 2002 yılındaki Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'nin onuncu yıldönümüne denk gelmektedir. Dolayısıyla Rio 2012, ülkelerin kalkınma ve çevre konularında aldıkları önlemleri ve gelişmeleri değerlendirme açısından önemli sonuçlar içermektedir. Bu sonuçlar az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerin işbirliği ilkesiyle hareket etmediğini, küresel kalkınmanın sağlanması konusunda yetersizlikler ve aksaklıklar olduğunu ve çevresel sorunlar yaşayan az gelişmiş ülkelerin çevre odaklı politikalar üretmekte geri kaldığını göstermektedir. Çevre koruma politikalarının ekonomik süreçlerle ilişkilendirilememesi sosyo-kültürel

birikimler ile yönetsel politikalar arasında uyumsuzluklar yaratmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma politikaları uluslararası işbirliğiyle kurgulanması gerekli ekoloji ve ekonomi dengesi kurabilen bir kültür yaratmaktadır. Kültürel olarak benimsenmeyen sürdürülebilirlik olgusu kapitalist ekonomi çerçevesinde yavaşlamakta ve uygulamada sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunun yanı sıra Rio 2012, sürdürülebilir kalkınma politikalarının oluşturulması ve yoksulluğun önlenmesi konularına vurgu yaparak yeşil büyüme ve yeşil istihdam stratejileri üzerinde durmaktadır. İstedığımız Gelecek adlı raporda, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve yoksulluğun ortadan kaldırılması konularında düzensiz bir sürecin yaşandığı belirtilerek, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurumun kapatılması için çalışmaların hızlandırılması, sürdürülebilir kalkınmanın başarılması için yeni fırsatların yaratılması gerektiği vurgulanmaktadır. Her ülkenin kendi ulusal koşulları ve öncelikleriyle uyumlu, farklı yaklaşımları, vizyonları, modelleri ve araçları olan, bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması kapsamında yeşil ekonominin, sürdürülebilir kalkınmanın başarılmasında en önemli araçlardan biri olması ve yeşil ekonomi politikalarının üretilmesi için stratejiler oluşturması, ancak bunların katı kurallar olmaması gerektiği belirtilmektedir. Bu raporda ülkelerin, dünya ekosisteminin, sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesine, yoksulluğun azaltılmasına, aynı zamanda sürdürülebilir ekonomik büyümenin, refahın ve iş imkanlarının geliştirilmesine katkıda bulunması gerektiği belirtilmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın demokratik ortamlarda gerçekleşebileceği vurgulanarak, kadınların özellikle genç kuşakların, sivil toplum kuruluşlarının karar verme süreçlerinde aktif rol almaları ve devletlerin bu süreci desteklemesi gerektiği Rio +20 kapsamında da yinelenmektedir.

Bölgesel düzeyde etkin çalışmalardan olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD), Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi'nin ekolojik planlama ve çevre konularını içeren düzenlemeleri bulunmaktadır. OECD, kalkınma ve kaynak kullanımı arasında denge kurmayı amaçlayan bir merkez olarak kurulmuştur (Hamamcı, 1997: 406). OECD bünyesinde oluşturulmuş olan Çevre Politikası Komitesi çevreye ilişkin birçok alt başlıkta çalışma grupları kurmuştur. Bu gruplar tarım, ticaret, balıkçılık, kimyasallar ve atıklar gibi konulardan oluşmaktadır. OECD Çevre Politikası Komitesi'nin başlıca görevleri; sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi amacıyla çevre ve ekonomi politikalarının bağdaştırılabilmesi ve bütüncül yaklaşımlarla ele alınması için üye ülkeler arasında görüş alışverişinin ve işbirliğinin gerçekleştirilebilmesini sağlamaktır (Arat vd., 2002: 9). Çevre sorunlarının uluslararası ve bütüncül niteliğini vurgulayan OECD ekonomik büyümenin çevreyi önemsememek anlamına gelmediğini, önleyici politikalara ağırlık verilmesi gerektiğini ve ekonomik büyümeyle çevre arasında denge oluşturulması gerektiğini belirtmektedir (Hamamcı,1997: 406-407, Arat vd., 2002: 9).

Avrupa Birliği'nin ekolojik bir kentin oluşturulmasına dayanak olan çalışmalarından ilki 1999 yılında benimsenen Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi (ESDP)'dir. Bu belge, dengeli ve sürdürülebilir gelişmenin, ekonomik ve toplumsal uyumun, doğal kaynakların ve kültürel mirasın korunmasını amaç edinmektedir (Keleş, 2014: 237). 2007 yılında benimsenen Sürdürülebilir Avrupa Kentleri Leipzig Şartı kentteki fiziksel çevrenin iyileştirilmesi ve yoksul bölgelerin düzenlenmesini esas alan ekolojik temelli bir belgedir (Keleş-Mengi, 2014: 47). 2007 yılında düzenlenen Avrupa Birliği'nin Mekansal Gündemi adlı belge ekolojik yapıların ve

kültürel kaynakların sürdürülmesi, iklim değişikliğine yönelik Avrupa çapında risk yönetiminin hazırlanması gibi konuları ele almıştır (Keleş-Mengi, 2014: 47). Avrupa Birliği'nin etkinlikleri; a) teknolojik gelişmelerin, ekonomik kalkınmanın ve toplumsal faaliyetlerin çevre üzerindeki zararlı etkilerini en aza indirmek, b) doğal kaynakları korumak, yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak, çevre kalitesini iyileştirmek, c) nüfus, yoksulluk, ayrımcılık gibi sorunların kentte yarattığı mekansal sorunlara yönelik fiziksel düzenlemeler yapmak ve kentsel politikaları çevre konusuyla bütünleştirmek olarak çeşitlenmektedir (Keleş-Mengi, 2013, Hamamcı, 1997: 407-408, Ertaş, 2012: 57).

Avrupa Konseyi'nin çevre bilincinin artması, çevre öncelikli planlamanın önem kazanması ve çevre sorunlarının etkin çözümü gibi konularda öncü bir rol üstlendiği görülmektedir (Hamamcı, 1997: 409). Kentsel haklar ve çevresel sorunlar hakkında birçok çalışması bulunan konseyin eko-kent planlamasına dayanak olan çalışmaları 1992 yılında kabul edilen ve 2008 yılında Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi adıyla yenilenen Avrupa Kentsel Şartı, 2000 yılında kabul edilen Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve 2000 yılında Hannover kentinde yapılan konferansta kabul edilen Avrupa'da Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yol Gösterici İlkeler olarak sıralanabilir. Avrupa Konseyi'nin Avrupa'da Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yol Gösterici İlkeler başlığını taşıyan belgesi ekolojik ve ekonomik üstünlükleri sağlamada ve çevre üzerindeki zararlı etkilerin azaltılmasında çok merkezli gelişme modellerinin seçilmesi, kırsal-kentsel ilişkileri güçlendirecek bütünleştirici politikaların uygulanması, bilgiye erişim olanaklarının artırılması, çevreye verilen zararların azaltılması, doğal kaynakların, doğal kültürel mirasın korunması ve enerji kaynaklarının geliştirilmesi gibi önerileri içermektedir (Keleş, 2014: 238, Keleş-

Mengi, 2014: 47-48). Eko-kent planlamasına dayanak olan bu belgenin ilkelerinden çevreye verilen zararların azaltılması; planlama faaliyetlerinde çevreye daha az zarar veren tarım ve ormancılık uygulamalarının seçilmesi, çevre dostu ulaşım çözümlerinin yapılması, kentsel alanlarda canlandırma ve sağlıklılaştırma çalışmalarının yapılması, çevresel kirliliklerin azaltılması, çevre koşullarının iyileştirilmesi ve endüstriyel kirliliklere maruz kalan alanların temizlenmesi gibi öneriler yer almaktadır (Keleş-Mengi, 2013: 108). Belgede yer alan su kaynaklarının, ekolojik ağların ve çevresel hassasiyeti olan alanların korunması, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve etkin kullanılması, sürdürülebilir turizmin özendirilmesi gibi ilkelerden yola çıkarak eko-kent planlamasının Avrupa Konseyi çalışmalarında yer aldığı söylenebilir.

5. Bilimsel ve Teknolojik Gelişmeler

Sanayileşme sürecini tamamlayan toplumlar hizmet, teknoloji, bilgi ve bilimin üretimi ve dağıtımını üzerinde şekillenen sanayi sonrası bir ekonomik yapıya dönüşmektedir. Bilgi temelli gelişen bu toplumlarda teknoloji yaşamsal bir öneme sahiptir. Kent, bilgiyi yaratan, kullanan ve saklayan teknoloji organizasyonu içinde şekillenen bir sanayi sonrası kent yapısına bürünmektedir. Sanayileşme süreciyle yaşanan yenilenme, değişim ve dönüşüm süreci, bilişim teknolojisinde yaşanan dönüşümlerle bilgi toplumuna yansımaktadır. Bilgi teknolojisinde yaşanan değişimler sanayi toplumunun yapısını teknoloji temelli olarak kökten değiştirmekte ve ekonomik gelişme süreçlerini farklılaştırmaktadır (Erkan, 1992: 1).

Sanayi kentinde ekonomik büyüme ve kalkınma süreci sermaye birikimine dayalı olarak gelişirken, sanayi sonrası kentte büyümenin kaynağı bilgi birikimidir.

Bilgi birikiminin kaynağı ise eğitim, öğretim, yenilik ve kurumsallaşmadır (Erkan-Erkan, 2008: 9). Kuantum paradigmasıyla üretilen bilimsel bilgi teknolojiye dayanmakta, bilimsel bilgi ve teknoloji de doğa ve yaşam arasındaki dengeyi kurmaktadır. Geleneksel teknolojiler tarım kentini şekillendirirken, mekanik oluşumlar sanayi kentini, kuantum fiziğine dayalı bilimsel ve teknolojik yapılanma ve örgütlenme de sanayi sonrası kenti yaratmaktadır.

Ekonomik ve sosyal gelişmenin sanayileşme ile özdeşleştirilmesinde toplumların sektörel yapısı ve ekonomik gelişme evresinin hangi aşamasında oldukları önemlidir. Günümüzde gelişmiş kentlerde sanayi sektörünün payının oldukça düşük düzeyde veya azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Ekonomik gelişme sürecinde, tarım sektörünün, sanayi sektörünün ve hizmetler sektörünün gelişimi aşamalı olarak ortaya çıkmaktadır (Yumuşak, 2013: 210).

Sanayileşme sürecini tamamlamış olan kentler, hizmetler ve bilişim teknolojilerinin ağırlık kazandığı bir yapıda gelişme göstermektedir. Dolayısıyla, toplumların en gelişmiş düzeyi olan bilgi toplumu, sanayileşme sürecini tamamlamış ve ekonomik yapılarını bilgi temelli ekonomilerle ilişkilendirmiş toplum olarak tanımlanmaktadır (Yumuşak, 2013: 210). Bilgi temelli ekonomilerde hizmetler sektörünün payı diğer sektörler göre daha fazla olmakta veya bilişim sektörü sektörel dağılım içerisinde yer almaktadır. Ekonomik gelişme ile bilgi ve bilişim teknolojisi arasında paralel bir ilişki bulunur. Öyle ki, bilgiye en kısa zamanda erişmek ekonomik açıdan ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet edilebilirliği sağlamaktadır (Aydoğdu, 2013: 16).

Kentlerde, bilişim sektöründeki gelişmeye paralel olarak, yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı söz konusudur. Çevresel ve kentsel değerlerin koruma-kullanma dengesi içinde gelecek kuşaklara aktarılması ve turizm odaklı kalkınma, sanayi sonrası kentleşme sürecinin temel amaçları arasında yer alır. Sanayi sonrası kentte, doğa odaklı bir gelişim hedeflenir. Teknoloji, ekolojik sorunların çözümünde bir araçtır. Sanayileşme sürecini tamamlayan toplum, eğitim seviyesi yüksek, bilinçli, çeşitliliğin ve eşitliğin savunulduğu, küresel işbirliği içinde bilginin kontrol edildiği ve katılımcı demokrasinin politik sistem içinde çözümlendiği bir yapıya sahiptir.

Bilişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler doğrudan kentleri etkilemektedir. Farklı kültürler tarafından benimsenen teknolojik gelişmeler, küresel kültürün etkisiyle, farklı kimlikleri yansıtan kent modellerinde aynılışmaya yol açmaktadır. Küresel kent modellerinin mekanda oluşturduğu gökdelenler, finans ve hizmet merkezleri, akıllı kent unsurlarıyla donanmış güvenli siteler ve alışveriş merkezleri bu yapılaşmanın en belirgin örnekleridir. Küreselleşmenin bir yansıması olan bu süreçte, kentsel mekan, dünya üzerindeki sermayenin, ticaretin, nüfusun, tüketim mallarının ve kültür ürünlerinin dolaşımının hızlanmasında, artmasında ve çeşitlenmesinde kilit rol almaktadır. Kentler, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle hızla sosyo-ekonomik bir değişim sürecine girmekte ve hizmetler, turizm ve sanat ağırlıklı gelişmektedir. Bu süreçte, kentler birbirine benzer mimari oluşumlar sergilemekte ve aynılışmaktadır.

Bilgi toplumunda kentli, bilgiye hakim, haklarının, çevrenin ve canlılığın önemini bilincindedir. Okur-yazar oranının yüksek olduğu bilgi kentinde teknoloji

temelli gelişim sosyo-kültürel faaliyetleri artırarak kentlinin çevre duyarlılığını artırmalıdır. Bu aşamada, kentsel mekanda bilgi alışverişi sağlayacak meydanlar, fuarlar ve teknolojik kütüphaneler (e-devlet hizmetleri) yoğunluk kazanmaktadır. Sanayi sonrası kentte bilgi, üretimin temel kaynağıdır. Teknoloji, insan emeğinin sömürülmesini ve zaman kaybını önleyerek bireyleri toplumsallaştırmalı ve çevrenin korunmasını sağlamalıdır. Sanayi sonrası kentte, gereksinim miktarını ve niteliği dikkate almadan yapılan yığın üretimin yerini, bilişim teknolojileri ile bütünleşen bireyi temel alan esnek üretim anlayışı alır (Yalçınkaya, 2001: 5). Bunun yanı sıra genetik, biyo-teknoloji, uydu sistemleri, araştırma ve geliştirme gibi gelişen yeni bilim dalları, yeni küresel rekabet piyasasını ve yeni gereksinimleri yaratır. Uzmanlaşmaya ve nitelikli emek gücüne dayalı kentsel işgücü önem kazanır.

Tarım toplumunda kullanılan bilgi 'ekolojik bilgi' olup doğrudan yaşam deneyimlerinden elde edilen doğal kaynaklara dayanmaktadır. Sanayileşme süreci, teknolojik gelişme ve kentleşme süreci insanları kırsal yaşamdan ve topraktan uzaklaştırarak ekolojik bilgiden kopmaya doğaya yabancılaşmaya ve doğayı sömürmeye itmiştir. Bu süreç, aşırı üretim ve tüketim odaklı gelişen bir sanayi kültürüyle sonuçlanmıştır. Sınırlı olan doğal kaynakların kendini yenileyebilmesi için gerekli süreye izin vermeyen ve hatta aşırı derecede tüketimle kaynakları yok eden bu kültürel evrim süreci, yeryüzündeki birçok türün yok olmasıyla veya yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasıyla sonuçlanmıştır. Bilim ve teknoloji, uygarlığın bir yansıması olarak, insan-çevre ilişkisinin ekonomi-ekoloji dengesi içinde ulusal ve uluslararası yaptırım ve desteklerle yeniden kurgulanması gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

Eko-kentin bilimsel ve teknolojik gelişmelerle olan ilişkisini ortaya koymak amacıyla girişimci kent, akıllı kent modelleri ve yerel kaynakların korunmasını temel alan sakin kent modeli eko-kentin gelişmesine etki eden faktörler kapsamında ele alınmaktadır. Girişimci kent, akıllı kent ve sakin kent yaklaşımları zaman zaman birbiriyle çelişen özellikler gösteriyor olsa da eko-kent yaklaşımıyla girişimci kentin, akıllı kentin ve sakin kentin bazı özellikleri birleşmektedir.

5.1. Akıllı Kent (Smart City)

1990 yılından itibaren kullanılmaya başlayan akıllı kent kavramı kentsel faaliyetler ve hizmetlerde özellikle üretim araçlarında bilim, teknoloji ve iletişim temelli gelişimi ifade etmektedir. Akıllı kent, iletişim altyapısının, kentsel büyüme ve üretim yapısında, önemli bir role sahip olduğu kenttir (Akgün, 2012: 7). Bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle içeriği ve kapsamı farklılaşan akıllı kent uygulamaları özellikle politikacılar tarafından yerel rekabet konusu olarak değerlendirilmektedir. Hızlı erişimi sağlayan, bilgi alışverişini kolaylaştıran ve yaşam standartlarını iyileştiren teknolojik uygulamaların kentsel mekana uyarlanması bir stratejik araç olarak görölmektedir. Dolayısıyla, bilişim teknolojilerini kente aktarmak rekabet edebilirlikte bir politika haline gelmiştir. Bir kentin akıllı kent olarak gelişebilmesi için akıllı ekonomi, akıllı hareketlilik, akıllı çevre, akıllı toplum, akıllı yaşam ve akıllı yönetişim olmak üzere altı temel özelliği benimsemiş ve uygulamaya dönüştürmüş olması gerekmektedir (Akgün, 2012: 7).

Akıllı kentler, sürdürülebilir ekonomik büyümenin bir çözümlü olarak geliştirilebilir. İleri teknolojik modellerin kentin her alanında yer bulduğu bu kent modelinde, teknolojinin olası sorunları, olumsuz etkileri ve sosyo-ekonomik

farklılıklara, mekansal gerilimlere ve ayrışmalara yönelik çözümlemede nasıl bir rol üstleneceği önemlidir. Dolayısıyla, kentler akıllı kent olabilme stratejileriyle sahip oldukları kaynakları ve mevcut kentsel kalkınma hedeflerini göz ardı edebilir. Teknoloji odaklı stratejik çözümler temelde iş-odaklı, sermaye-odaklı olduğundan uzun vadede çevresel kayıplara yol açabilmektedir (Akgün, 2012: 7). Akıllı kentte veriye erişim ve katılım önem kazanırken planlama, imar uygulamaları ve kararları sağlıklı ve güncel bilgiyle ilişkilendirilmiş mekan kurgusuyla sağlandığında olması gereken noktaya ulaşmaktadır. Bilgisayar teknolojisi, Coğrafya Bilgi Sistemleri (CBS) ve Risk Belirleme Analizleri yardımıyla güncel veri girişlerinin yapıldığı, veriler arası sorgulama tekniğinin uygulanabildiği dijital haritalama yöntemiyle yerel yönetimlerde kaynakların etkin ve verimli kullanımı sağlanabilir. Akıllı kentlerde CBS uygulamaları teknik ve teknolojik verilerin yanı sıra planlama faaliyetlerinde alan kullanımına yönelik verilerin hazırlanmasını ve yorumlanmasını sağlamaktadır (Üstündağ-Akarsu, 2007: 26).

Kentsel çevrede dijital teknolojiden yararlanılarak mekana ait veriler ile sosyo-kültürel duruma ait veriler arasında ilişki kurulabilen yapıya akıllı kent haritaları denilmektedir. Akıllı kent haritaları, “bilginin kullanılabilirdiği, verilerin güncellenebildiği, sorgulama ve analiz işlemlerinin yapılabilirdiği” haritalardır (Üstündağ-Akarsu, 2007: 26). Kent bilgi sistemi içinde altyapı, üstyapı, mülkiyet, sağlık, kültür, güvenlik, eğitim ve turizm gibi kente ait tüm bilgiler depolanmakta, saklanmakta ve yorumlanmaktadır. Bilgisayar temelli veri kullanımı akılcı planlanma yaklaşımının geleneksel kalıplardan sıyrılarak teknoloji ve iletişim altyapısıyla bütünleşmesini sağlayabilir ve kentsel gelişmeyi etkileyen spekülasyon faaliyetleri engelleyerek mülkiyet temelli kentsel rantları önleyebilir. Planlamanın uygulama

aşamasında oluşabilecek kentsel, çevresel ya da mülkiyet kaynaklı tüm sorunlar, baskı ve çıkar gruplarının, yerel ve merkezi aktörlerin, arsa spekülâtorlerinin ya da plancının etik duruşunun olumsuz etkileri, akıllı kentlerde uygulanacak olan kent bilgi sistemi ve akıllı kent haritaları ile engellenebilecektir.

Kent bilgi sistemi içerisinde bulunan topografik, jeolojik, morfolojik yapının, mülkiyet, kirlilik, afet-risk, ekonomik ve sosyal verilerin yorumlanması, kent makroformunun şekillenmesinde olabilecek tüm hataları en aza indirerek doğal, kültürel ve çevresel kaynakların en yüksek verimlilikte kullanılmasını sağlayabilen çözümler ve alternatifler sunmaktadır. Akıllı kentlerde, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle, akıllı kent haritaları ile alan kullanım kararlarının alınması, yaşam kalitesinin artırılması, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, saydam, hesap verebilir ve katılımcı ilkelerle gelişen eko-kent planlamasıyla ilişkilendirilebilir.

5.2. Girişimci Kent

Girişimci kent, 'mekanın markalanmasını' temel alan bir yaklaşımdır. Markalanma süreci tüketimi desteklediğinde eko-kent ve girişimci kent arasındaki ayrımın ortaya konulması gerekir. Ancak, kentin tarihi, kültürel, çevresel ve arkeolojik değerlerin marka oluşturularak ekolojik ilkeler ve sürdürülebilir politikalar içerisinde tanıtımı eko-kent planlamasını desteklemektedir. Aksi takdirde, ekolojik dengeler ya da girişimci politikalar arasında seçim yapılması gereklidir. Kârın en yüksek seviyeye getirilmesini amaçlayan girişimci kent yaklaşımı eko-kentin genel özellikleriyle çelişirken, uluslararası ticari ya da turistik kent olma yönünde belirlediği hedeflerle eko-kent planlamasını desteklemektedir.

Girişimcilik ekonomik kalkınmayı amaç edinerek doğanın yapısını bozmaktayken, eko-kent doğal kaynakların yenilenebilirliğini ve doğal döngülerin sürdürülebilirliğini temel almaktadır. Kentler arasındaki rekabet süreci sermayenin birikimi ve artı değerın yer seçimi sorunları hiyerarşik kentsel mekanları oluşturmuştur. Ekonomik açıdan yarışabilir kentler seviyesine ulaşmak küreselleşme sürecinde yereli güçlendirmeye bağlıdır. Bu süreç kaynak kullanımında çevresel değerleri dikkate almayan ve sanayi ekonomisi dışındaki yerel potansiyelleri kullanabilmeyi amaç edinen bir kalkınma yaratmaktadır. Kalkınma için kentsel değerler tahrip edilmektedir. Özellikle, mevcut değerler kullanılmadan ya da yok edilerek yeni alan kullanım kararları gerektiren olimpiyat alanları, yeni kentsel yaşam alanları, güvenli siteler, gökdelenler, otel/motel alanları ve fuar alanları gibi yapılaşmalarla küresel sermayenin kente yönelmesi amaçlanmaktadır.

Kentlerin rekabet bilinçleri, kentsel, çevresel, kültürel, arkeolojik ve tarihi değerlerle ilişkilendirilip turizm potansiyelini artıracak olan girişimci kent yaratma stratejileriyle bütünleştiğinde ekolojik kentsel yapılanmalar devreye girmektedir. Bu durum ekoloji ve ekonomi dengesi kurgularken kentlerin kentsel, çevresel, kültürel, arkeolojik ve tarihi değerleri koruma yönünde de bir yarışa girmelerini sağlayacaktır. Böylelikle, yeni alan kullanımları yerine kıt kaynaklardan olan toprağın, kıyıların ve orman alanlarının turizm amaçlı korunması ve meskun yerleşim dokusunun yenileme, dönüştürme, sağlıklılaştırma veya fonksiyon değişikliği yöntemleriyle kullanılabilirliğinin sağlanması ekonomi-ekoloji dengesi sağlanır. Girişimci kent ve eko-kent arasında ince bir çizgi bulunmaktadır. Girişimci kent yapısındaki bakış açıları ve benimsenen ilkeler eko-kent sürecini güçlendirebileceği gibi, ekolojik değerlere zarar da verebilir.

5.3. Sakin (Yavaş) Kent

Sakin kent, yöresel ve bölgesel yemek kültürünün yok olmaması veya yeniden canlanması için hızlı yemek yeme (fast food) ve tüketme alışkanlıklarına tepki olarak doğan ve yavaş hareket akımıyla bütünleşen çevre dostu, ekolojik ve sürdürülebilir yerleşim yeridir. Yavaş yemek (slow food), yavaş kentler (slow cities) ve yavaş trafik (slow traffic) tüketimi azaltmak ve hızlı yaşam tarzını değiştirmek için ortaya çıkan yavaş hareketin (slow movement) üç temel stratejisidir (Wong-Yuen, 2011: 7-8). Yavaş yemek hareketi, 1986 yılında Roma'nın simgesi olan Piazza di Spagna meydanının yanında açılışı yapılan McDonalds restoranına İtalyan yemek yazarı Carlo Petrini önderliğinde yapılan protestoyla başlamıştır (Mayer-Knox, 2006: 326). Protesto, McDonalds kültürünün sunduğu ayaküstü, çabucak yeme alışkanlığının İtalyan yemek kültürünü ve meydanın tarihi anlamını zedelediği düşüncesiyle yapılmıştır. Bu hareket, yerel lezzetlere sahip çıkma, doğaya saygı gösterme, rahat yaşama, sağlıklı beslenme, ne yediğini bilme, kendi yiyeceğini yetiştirme, sosyalleşme ve tarihsel, kültürel değerlere sahip çıkma gibi birçok bilincin gelişmesini sağlamıştır.

Yavaş yemek kavramı iyi, temiz ve adil hareketle elde edilecek sürdürülebilir kaliteli gıda, sürdürülebilir kent ve sürdürülebilir dünya anlayışını içermektedir. Yiyecek ve içeceklerin iyi olması; yerken haz vermesi, lezzetli olması ve yerel kültürel mirası yansıtması, temiz olması; üretim sürecinde kullanılan tekniklerin çevreye, hayvan varlığına ve insan sağlığına zarar vermemesi, adil olması; gıda üreticilerin emeklerinin sömürülmemesi, makul fiyata satılması ve yeniden dönüştürmeye uygun olması demektir (Mayer-Knox, 2006: 325-326, URL-7).

Yavaş yemek hareketi yaşam alanlarını da etkileyerek yavaş kent hareketini başlatmıştır. Tüketim odaklı yaşam felsefesinin insanlara mutluluk ve huzur getirmediği düşüncesi ve çevre sorunlarının, ekolojik kaygıların artması yerel yönetimlerin sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir ekonomik gelişme politikalarını kentsel boyutta yavaş yemek hareketiyle bütünleştirmesini sağlayarak Cittaslow’u yaratmıştır. Cittaslow İtalyanca kent anlamına gelen Citta ve İngilizce yavaş anlamına gelen Slow kelimelerinden türetilmiştir. 1999 yılında İtalya’nın Greve in Chianti kentinde Cittaslow Birliği kurulmuştur. Cittaslow nüfusu 50.000 altında olan kentlerin üye olabildiği uluslararası bir belediyeler birliğidir. Kentlerin Cittaslow’a katılabilmeler için öncelikle sakin kent kriterleri doğrultusunda yapılan tüm çalışmalardan 50 ve üzerinde puan alması istenmektedir. Cittaslow’un çevre politikaları, altyapı politikaları, kentsel yaşam kalitesini artırıcı teknolojiler ve araçlar, yerli üretimin korunması ve desteklenmesi, misafirperverlik ve bilinçlendirme, yavaş yemek faaliyetlerine ve projelerine destek, sosyal uyum, farkındalık ve turizm içerikli olmak gibi 59 adet kriteri bulunmaktadır (URL-7). Yavaş hareketin ulaşım modelini yürüyüş, bisiklet ve toplu taşıma (transit) oluşturmaktadır. Yavaş kentler teknolojik yeniliklere ve gelişimlere açıktır. Teknolojiyi kullanarak yaşam kalitesini artırmak yavaş kentin temel hedefleri arasında yer almaktadır (Sırım, 2011: 129).

Yavaş hareket alternatif kentsel gelişme yöntemi ve karakteristik özellikler ortaya koymaktadır. Tüketim toplumunda hakim olan; homojenlik ve tek yönlülük, adaletsizlik, özelleştirme, sürdürülemez yapı ve aynışma, düşük kalite, yerel tarihe ve kültüre duyarsızlık, hızlı hareket, endüstriyel gıda ve üretim yerini; kendine has ve çok yönlülük, adalet, kurumsallaşma, sürdürülebilirlik ve özgünlük, yüksek kalite,

yerel tarihe ve kültüre duyarlılık, yavaş hareket, sağlıklı beslenme ve organik üretim almaktadır (Mayer-Knox, 2006: 325). Yavaş kentler küreselleşme süreciyle aynılaştan homojen kentsel çevreler yerine yerel dinamikleri ve potansiyelleri kullanarak farklılaşan ve özgünleşen Cittaslow kriterleriyle güven kazanan ve markalaştan turistik kentler yaratmaktadır. Terk edilen, yok olma tehlikesi yaşayan veya unutulmuş doğal, tarihi ve kültürel değerlerin markalaştarak dünya ekonomisinde yer almasını sürdürülebilir kentsel kalkınma ve koruma politikalarıyla desteklemektedir (Mayer-Knox, 2006). Dolayısıyla, yavaş hareketin yaşamsal ve kentsel felsefesi her şeyi yavaş ya da sakin yapmak değil, hayatın farklı alanlarındaki aktiviteleri daha tatmin edici, daha derinlemesine ve daha doğru hızda gerçekleştirmektir (Baldemir vd., 2013: 31). Bu hareket duyma, dokunma, tatma, görme ve koklama duyularını harekete geçirerek yerel kalkınmayı destekleyici somut çözümler ortaya koymaktadır (Yaşar-Öztürk, 2012: 479). Sakin kentin, yerel kimliği, biyolojik çeşitliliği ve doğal çevreyi koruyarak sürdürülebilir kentsel kalkınmayı sağlama hedefleri eko-kent planlamasının özellikleriyle birleşmektedir.

6. Tüketmeme Kültürü

Çağdaş kapitalizm tüketimi özendirerek (Keleş, 2013: 102) çevre bilincinin oluşmasını engellemektedir. Üretim ve tüketim süreçleri arasındaki etkinlikler ekoloji ve ekonomi arasındaki ilişkiyi çok yönlü kılmaktadır. Aşırı tüketim küresel ölçekte sorunlar yaratan kentsel ve çevresel bir suçtur.

Tüketim alışkanlıkları, yaşanılan toplumun tarihsel süreç içerisinde belirlemiş olduğu kültürel unsurlarının bir birikimidir. Tüketim kültürü, kapitalist gelişme ve

refah toplumunun yükselişiyile paralellik gösterir (Aytaç, 2006: 30). Modern kapitalizm bir tüketim döngüsü içinde yer almaktadır.

Doğal nüfus artışı ve göçün etkisiyle demografik yapıda oluşan değişimler; moda, reklam, pazarlama, saygınlık, bireysel düşünce ve davranış gibi konularda da değişime yol açmakta, ayrıca teknolojiye bağlı yenilikler ve yaşam standartları tüketici davranışlarını sürekli değiştirmektedir. Dolayısıyla yeni yaşamsal ve çevresel gereksinmeler yeni konut, çalışma, dinlenme ve eğlenme gibi bir dizi farklı alan kullanımlarına ve sonuç olarak yeni kentsel maliyetlere ve kentsel toprakta değer artışına yol açmaktadır.

Kelime anlamı olarak, tüketme kavramı, tahrip etmek, harcamak, israf etmek, bitirmek anlamlarını içermektedir (Aytaç, 2006: 30). Tüketim, emeğin, kaynakların ve iş gücünün sömürüsüne dayanmaktadır. Eşitsizlik, sevgisizlik, güvensizlik gibi olgular tüketim kültürünün oluşturduğu bencillik olgusunun ve bu olguyu geliştiren kapitalizmin yaratmış olduğu aşırı tüketme duygusudur (Odabaşı, 2013: 181). Kapitalizmle tüketim, ideoloji, üstünlük miti, hiyerarşik kıstas ve sınıfsal temsil aracı haline dönüşmüştür (Aytaç, 2006: 28).

Kapitalist sistem içinde, sermaye, yaşam koşullarını yönlendiren bir pusula gibidir. Sanayi kenti, bireyin arzu ettiği her şeye ulaşmayı hedefleyen bir tüketiciye dönüşmesine, kullan ve at bakış açısına ve bireyin ben-merkezci düşünceyi doğal bir davranış olarak görmesine neden olmuştur. Değer yargıları, manevi kültürel unsurlar içinde yer alan, uzun zaman diliminde oluşan ve değişimi zor bir kültürel birikimdir. Sistemin unsurlarıyla birleşen tüketim kültürü kentsel ve çevresel değerlere olan

bakış açısını değiştirmektedir. Kapitalist bakış açısında, bir malın kullanım değeri değil; kazanma ve servet biriktirme boyutu önemlidir.

Teknoloji ve iletişim araçlarında yaşanan gelişme üretim düzeyleri farklı olan toplumları etkilemekte ve ileri teknolojiye sahip, sanayileşme sürecini tamamlayarak bilişim teknolojisi bilincine ve değerler sistemine ulaşan ülkeler, gelişmekte olan ülkeleri etkilemektedir. Kentleşme süreci sanayileşme ile uyumlu gelişmeyen ülkemizde, tüketim toplumunun değerler sistemi ve geleneksel değerler arasında kalmaktadır.

Tüketim ve tüketici ilişkisi Douglas ve Isherwood'a göre: *“Tüketicinin en genel amacı sadece, seçtiği mallarla kavranılabilir bir evren inşa etmek olabilir. Bu öğrenme süreci nasıl gerçekleşir? Başlangıç olarak, toplumsal bir evren, bir zaman boyutunun işaretlenmesini gerektirir. ...bu tüketimde mekan kavramı için de geçerlidir; kültürel sürecin hizmetine koşulan mekanın bölümleri anlamla yüklüdür: konut, boyutlar, sokak cephesi, öbür merkezlerden uzaklık, özel sınırlar; bunların hepsi kavramsal kategorilere dayanak olurlar”* (Aktaran: Tandaçgüneş, 2011: 105). Bireysel değerler ve gereksinimlerden çok, toplumsal standartlaşmalar ve bir zaman boyutu içinde oluşan maddi ve manevi olarak benimsenen kültürel süreçler tüketimi etkilemektedir. Dolayısıyla bireylerin dünyaya bakış açıları, dünyayı anlama ve anlamlandırma biçimleri değiştiğinde, tüketim alışkanlıkları değişmektedir. Tüketim kültürü ve tüketici ilişkisinde, kent yaşamı ve değişen tüketim alışkanlıkları birey ve toplum ilişkisini de değiştirmektedir.

Tüketim kavramına yönelik Warde'in: *“İnsanların kendi kimliklerini göstermesi, sosyal gruplara katılmayı gösterme, kaynakları biriktirme, sosyal*

farklılıkları gösterme, sosyal etkinliklere katılma ve bunlar gibi pek çok şeyi sağlayan bir dizi uygulamayı kapsar” (aktaran: Thorns, 2004: 121) şeklindeki tanımı tüketimin toplumsal ayrışmanın bir ifadesi olan yaşam tarzının, statünün, saygınlığın ve kimliğin yansıması olduğunu göstermektedir. Tüketilen şey, sosyal gruplar ve bireyler arasındaki farklılığı yansıtmakta, tüketicilerin ürünlere yükledikleri anlamlar statülerini ve grup aidiyetlerini göstermektedir. Bu durum, temel yaşamsal gereksinimlerin tatmininden çok, rahatlık, konfor, gösteriş ve rahat yaşamayı bir hak olarak gören bakış açısının bir sonucudur (Odabaşı, 2013: 175).

Tüketim kültürü, egemen ideolojik yapılar ve kurumlar tarafından sürekli desteklenmekte, teşvikler ve baskılarla ilgi uyandırılarak, bireylerin mevcut tüketim kalıplarına uyması sağlanmaktadır. Oysa, kapitalist toplumun, sürekli tüketimi artırma ve üründen en yüksek verimi sağlama mantığı birbiriyle çelişmektedir. A. Gorz’a göre: *“Toplumun ekolojik olarak yeniden yapılanması, ekonomik rasyonalitenin, eko-sosyal bir rasyonaliteye tabi kılınmasını gerektirir. Bu bağımlılık, verimliliğin ve kârın en düşük seviyeye getirilmesine yönelik kapitalist paradigmayla uyum içinde değildir. Bu rekabet halindeki işletmeleri yenilenmeye ve sunularını sürekli olarak farklılaştırmaya, yeni istekler yaratmaya, mümkün olduğunca büyük bir tüketimle tatmin bulmaya ve kendine yeterli üretime ve seçilmiş zamana yönettirecek olan ihtiyaçların öz sınırlanışını engellemeye zorlayan bir pazar ekonomisi ile uyum içinde değildir”* (aktaran: Kılıç, 2013: 99). Aşırı tüketime ve sürekli yenilenmeye dayalı üretim kalıpları sürdürülebilirliğin hayata geçirilmesine ve doğal kaynakların tüketilmeden kullanılmasına engel olmaktadır. Ömrünü tamamlayan mal ve hizmetlerin atık olarak sınıflandırılması zaman sınırlaması içinde verimlilik ve yenileme çelişmesini de beraberinde getirmektedir.

Günümüzde, bireylerin daha iyi, pahalı, çeşitli ve haz yaratan, sembolik değerlere sahip ürünleri edinmeleri ve tüketmeleri, başarıların ve belli bir sosyal sınıfa ait olmanın göstergesi ve sembolü haline gelmiştir. Yüksek gelir gruplarının yeşille iç içe, doğa manzaralı, kentsel gürültü gibi diğer kirliliklerden uzak alanlarda imar uygulamalarını başlatmaları, arsa vurgunculuğu ve baskı ve çıkar gruplarının planlama kararları üzerindeki etkileri mekansal tüketimin nedenlerinden olup, bu durum, uzun vadede, orman alanlarının, göllerin, kıyıların ve doğal değere sahip alanların rant yaratılarak tüketimine yol açmaktadır.

Geleneksel toplumdaki, çağdaş topluma geçen ülkemizde, geleneksel değerler terk edilerek güvenli, huzurlu ve mutlu bir yaşamın tüketimden geçtiği yönündeki politikalarla tüketim özendirilerek çalışma, mal edinme, ilerleme, gelişme gibi değerler beraberinde, iletişimsizlik, yalnızlık, huzursuzluk, bağ kuramamak gibi durumları ortaya çıkarmaktadır. En iyi olma arzusunun yarattığı yarış ve rekabet ortamı ülkeleri, kentleri ve bireyleri esir almaktadır (Odabaşı, 2013: 183). Bireyin kendi geleceğini bile düşünmeden kapıldığı tüketme hırsı insanı doğadan yabancılaştırmaktadır.

Yaşamsal ve kentsel tüm gereksinimler sınırlı bir kaynak olan toprak üzerinde yer seçmektedir. Aşırı tüketim ve savurganlık yeni alan kullanımlarını yaratırken, değişen gereksinimler sadece kentin meskûn makroformunu değil, kent çeperini ve yakın çevresini de değiştirmektedir. Kentin olumsuz etkilerinden uzaklaşmak isteyen yüksek gelir grupları, kent çeperlerinde genellikle doğal güzelliklerin ve korunması gerekli çevresel değerlerin bulunduğu alanlarda villa tipi yapılaşmalarla plan bütünlüğü ve imar kararlarını göz ardı eden günübürlük eylemlerde bulunmakta ve

özel mülkiyet temelli kentsel toprak rantı yaratabilmektedirler. Toplumların, dünyada yaşanan gelişmelere bağlı olarak artan kentsel ve yaşamsal gereksinimleri ve bu gereksinimlerin toprak üzerinde yer seçimi zorunluluğu, daha fazla ve daha farklı alan kullanım gereksinimlerini yaratmaktadır. Bu tüketim kültürü ekonomi öncelikli sürekli değişimi öngörmekte ve kentlerin geleceğine yönelik koruma odaklı hedeflerde bulunan eko-kent kararlarının uygulanamamasına yol açmaktadır.

7. Ekolojik Akımlar

Eko-kent planlamasının gelişmesinde etkili olan ekolojik akımlardan derin ekoloji, toplumsal ekoloji ve kültürel ekoloji yaklaşımları bu başlık altında ele alınmaktadır. Toplumsal ekoloji düşüncesi, kendine özgü ekolojik ilkeleriyle modern toplumu değiştiren ve ekolojik akımlar içerisinde en tutarlı ve somut verilere sahip olan; tarih bilinci ve özgürlüklerin genişletilmesiyle kendiliğinden oluşabilecek bir yapı sunmaktadır (Ünal, 2010). Derin ekoloji çevre bilincinin gelişmesini sağlayan yönlendirici ilkelere sahiptir ve doğayı bir bütün olarak değerlendirmektedir. Kültürel evrim süreçlerinin çevreye olan ve çevrenin kültürler üzerindeki etkisini inceleyen kültürel ekoloji akımı kültürel sürdürülebilirliğin önemini vurgulamakta ve bu akıma bağlı olarak gelişen çevreci akımlarla kent planlamasının dolayısıyla eko-kent planlamasının düşünsel temellerini oluşturmaktadır.

7.1. Derin Ekoloji

Arne Naess'in adı ile özdeşleşen derin ekoloji, yaşamakta olduğumuz çevre bunalımını, kültürel açıdan bütünleşmiş bir teknoloji, ekonomi ve toplumsallık bütünlüğü içerisinde olumlu bir yol çizerek değerlendirmiştir (Keleş, 2013: 169). Derin ekoloji tanımlamalarında genellikle sığ ekolojiyle karşılaştırma yapılmaktadır.

Bu çerçevede, adından da anlaşılacağı gibi derin ekoloji sığ ekolojiye göre insan, diğer canlılar ve doğa üzerinde bütüncül bir fikir birliği sunarken, sığ ekoloji doğaya daha yüzeysel olarak bakmaktadır. Sığ ekolojide hava, su kirliliğinin ve kaynakların tükenme tehlikesinin önlenmesi, gelişmiş ülkelerde, insan sağlığının ve gönencinin korunması gerekliliği ile sınırlı kalırken; derin ekoloji, insanoğlunu diğer canlılardan ayıran bir farklılık gözetmeksizin, yeryüzündeki tüm canlı varlığının eşit olduğu anlayışını esas alan bir bütünselliğe sahiptir (Keleş vd., 2010: 260, Keleş, 2013: 169).

Derin ekoloji içinde, insanların yaşamsal gereksinimlerini karşılamak için doğal kaynakları tüketebileceği, ancak yeryüzünde tek tür olmadıklarının ve doğanın varlığını ve çeşitliliğini bozmaya haklarının olmadığı bilincine varmaları gerektiği belirtilmektedir (Keleş, 2013: 102). Derin ekoloji akımına göre, insanlar ne doğaya karşıdır, ne de doğadan üstündür. Aksine, insan doğanın bir parçasıdır. İnsanlığın geleceği, toplumların doğa üzerinde hakimiyet kurma politikalarıyla değil, çevre konusunda bilinçlenmeleriyle sağlıklı olarak gerçekleşebilecektir (Yaylı-Çelik, 2011: 372).

Derin ekoloji, siyasi açıdan, yeryüzünde egemenlik kuran özel bürokrasilere ve devletlerin kalkınma tutumlarının aşırılığına tepki göstermektedir (Yaylı-Çelik, 2011: 372). Derin ekoloji, kapitalizmin, çağdaş sanayi toplumu ve toplum yaşamı içinde doğurduğu olumsuzlukların kapsamlı bir eleştirisi niteliğinde olup köktenci ve idealist bir canlı-merkezli yaklaşım ortaya koymaktadır (Keleş vd., 2010: 265). Sığ ekolojik yaklaşıma göre, doğadaki çeşitlilik insanlık içindir. Üretim ve tüketim sürecinde insanlık için önemli olmayan kaynaktan söz etmeye gerek yoktur. Bitki ve hayvan türleri sağlık ve beslenme gibi yaşamsal kaynaklar olduğu için kıymetlidir (Tamkoç, 1994). Kaynak kullanımında öncelik bugünkü kuşakların kullanımındadır

ve ayrıca ileri teknolojiyi elinde bulunduran zengin ülkelerdedir. Pazar mekanizması içinde kaynakların tükenmesinin söz konusu olmadığı savunulmaktadır. Miktar azaldıkça artan fiyatın dengeyi sağlayacağına inanılmaktadır. Dolayısıyla, ileri teknoloji sayesinde, tükenen kaynakların yerini tutabilecek kaynakların üretebileceği kanısı hakimdir (Keleş vd., 2010: 263). Çevresel kirlenmeler insan sağlığına zarar veriyor ve ekonomik büyümeyi engelliyorsa, kirlenme konusunda çözümler oluşturulmalıdır (Tamkoç, 1994). Bu yaklaşıma göre, kapitalist bakış açısıyla, katlanılabilir bir kirlilik düzeyi yasalar tarafından belirlenmeli ve kirletici sanayiler tercihen az gelişmiş ülkelere taşınmalıdır (Keleş vd., 2010: 262). Sığ ekolojik yaklaşıma göre, nüfus artışı, ekolojik dengede tehlike yaratabilir ve aşırı nüfus yaşam kalitesini düşürebilir. Uzun dönemde nüfusun esaslı olarak azaltılması temel hedefler arasında yer almaktadır (Keleş vd., 2010: 263). Batı'nın gelişmiş ülkelerinin sanayileşmesinin gelişmekte olan ülkeler tarafından örnek alınması gerektiğine, böylece batı teknolojisinin benimsenmesi sayesinde kültür çeşitliliğinin sağlanabileceğine inanılmaktadır (Keleş vd., 2010: 264). Eğitim ve bilim konusunda, çevrenin bozulması ve kaynakların tükenmesi, ekonomik gelişme ile sağlıklı bir çevrede yaşama amaçları arasında denge sağlanabilmesi için gelişmiş bir teknolojiye gereksinim vardır ve temel bilim alanlarında uzmanlar yetiştirilmelidir (Keleş vd., 2010: 265). Sığ ekoloji felsefesinde, doğa zalimdir ve insanlığın devamı için zalim olması gereklidir (Tamkoç, 1994).

Derin ekolojiye göre, doğadaki çeşitlilik insan için değerlidir ve kaynaklar tüm yeryüzü canlıları içindir. Değeri, insan değeri olarak görmek, ırkçılık olarak değerlendirilmektedir. Bitki ve hayvan türleri kendi özlerinde değerli oldukları için korunmalıdır. Çevresel kirlenmeyi durdurmak, ekonomik gelişmeden daha önemlidir

(Tamkoç, 1994: 99). Kirlilik biyosferik bir açıdan değerlendirilmeli, konuya sadece insan sağlığına etkileri açısından bakılmamalıdır (Keleş vd., 2010: 262). Nüfus artışı, ekosistemi tehdit etmektedir, ancak sanayileşmiş ülkelerin nüfusu ve davranışları ekolojik dengeler üzerinde daha tehlikelidir (Keleş vd. 2010: 264; Tamkoç, 1994: 89). Derin ekolojik yaklaşıma göre, sanayileşmemiş olan kültürleri, sanayi toplumlarının işgalinden korumak gereklidir. Derin ekolojide, insanlar, doğa için yaşam kalitelerinin düşmesini göze alabilmelidir. Sağlıklı ekoloji politikalarının benimsenmesi durumunda, eğitimin tüketime dönük olmayan mallara karşı duyarlılığı artırması ve herkese yetecek kadar bol bulunan tüketim mallarının kullanılması konusunda özendirme ve teşvik yapılmalıdır (Keleş vd. 2010: 265). Derin ekolojiye göre, insan zalimdir ancak, varlığını sürdürebilmesi için zalim olması gerekmez, diğer canlı ve cansız varlıklarla uyum içinde olması yeterlidir (Tamkoç, 1994: 89).

Sığ ekoloji ve derin ekoloji karşılaştırmasından sonra derin ekolojinin savunduğu temel ilkeler şu şekilde özetlenebilir; a) yeryüzündeki tüm canlıların yaşamlarının gönenci ve gelişmesi başlı başına bir değerdir, b) bütün bitki ve hayvan türleri, en basiti, ilkeli ve aşağı düzeyde olanı bile yaşamın zenginliğine ve çeşitliliğine katkıda buldukları için her biri yeryüzünde ayrı bir değer niteliğindedir ve evrim süreci içinde bir zenginlik ve çeşitlilik artışı sağlayacaktır, c) insanlar, yaşamsal gereksinimleri için doğal zenginlikleri ve çeşitliliği azaltma hakkına sahip değildir, d) insan yaşamının ve kültürünün gelişmesinde nüfus artışı olumsuz bir etkiye sahiptir; bu durum, insanlar dışında kalan canlı yaşam için de geçerlidir, nüfusun azlığı zenginlikleri güvence altına alabilir, e) insanın, canlı ve cansız varlıklara yönelik müdahalesi gün geçtikçe artmaktadır, bunların temel nedeni

mevcut politik uygulamalardır. Mevcut politik uygulamaların canlı-merkezli stratejilerle oluşturulması temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıları da doğrudan değiştirecek ve ideal, sürekli ve dengeli ekonomik gelişme anlayışını mümkün kılacaktır. Batı toplumlarında saygınlık kaynağı olan çok tüketim ve savurganlık anlayışı bir hastalıktır, f) yaşam kalitesi sayısallaştırılmaz, ideolojik açıdan yükselen bir yaşam kalitesi temel hedeflerden biri olarak ele alınmalıdır, g) derin ekoloji alçakgönüllü bir yaklaşımdır, dolayısıyla, doğal dengenin korunabilmesi için ahlaki sorumluluk sahibi herkes bu etik ilkelerin uygulanmasından sorumludur (Keleş vd., 2010: 260-262; Keleş, 2013: 169-170).

İnsan-merkezci ve aydınlanmış despotizmin bir türü olan sığ ekoloji, daha çok gelişmiş ülkelerdeki insanları düşünen bir ayrımcılıkla, onların, sağlıklı ve gönüllü bir yaşam sürdürmesini amaç edinen kirliliğe ve kaynakların tükenmesine karşı duran, korumacı bir görüştür (Ökmen, 2004: 351). Derin ekoloji, her şeyin insan temel alınarak düzenlenmesinin, insan milliyetçiliği yarattığını belirterek, biosferik eşitlik ilkesinden hareketle, bio-merkezcilik, eko-merkezcilik veya çevre-merkezcilik açılarından doğaya bir bütün olarak bakılması gerektiğini savunmaktadır.

Derin ekoloji, kültürel değeri, dini, psikolojik, politik, toplumsal ve etik düzeydeki ilkelerle yönlendirmektedir. Bu bakış açısı, insanlar ve diğer canlı ve cansız varlıklar arasındaki ilişkilerin değişmesini ve sonsuz üretim tüketim süreçlerinden farklılaşan bilinçli bir dünya görüşünün oluşmasını sağlayacaktır (Ökmen, 2004: 352-353). Derin ekolojinin doğayı bir bütün olarak gören bakış açısı çevre bilincinin artmasını ve eko-kent planlamasının yaygınlaşmasını sağlamaktadır.

7.2. Toplumsal Ekoloji

Toplumsal ekoloji, ekolojik dengenin korunmasını amaçlayan akımların temsilcileri ve sosyalist düşünürlerce geliştirilmiş bir yaklaşımdır (Keleş, 2013: 172). Ekolojik düşünceyi sosyalist düşünceyle birlikte ele alan görüş, ekolojik bunalımlara akılcı ve tutarlı çözümler sunmaktadır. Toplumsal ekoloji, Murray Bookchin tarafından geliştirilmiş bir ekoloji hareketidir. Akımın kurucusu Murray Bookchin, çeşitli yazılarında, André Gorz ve Barry Commoner gibi çevrecileri, çevre sorunlarına kapitalizm çerçevesinde çözüm aradıkları için eleştirmektedir (Keleş vd., 2010: 293-294; Keleş, 2013: 172). Toplumsal ekoloji, derin ekoloji, biyo-merkezcilik, eko-merkezcilik, insan-merkezcilik gibi insan-doğa ikilemelerine dayalı her türlü akıma karşı durmakta; tamamlayıcılık ve bütünlük ilkesiyle evrimsel sürekliliği savunmaktadır (Ökmen, 2004: 354, Görmez, 2003: 105). Dolayısıyla, derin ekolojinin günümüz çevre sorunlarını akılcı ve tutarlı bir biçimde çözmeye konusunda yetersiz olduğu savunulmaktadır. Toplumsal ekoloji dönemin yaşam biçimine ve geleceğe yönelik akılcı çözümlere yön veren evrimci felsefenin ve sürekli gelişmekte olan evren anlayışının bir ifadesidir. Bookchin, ekolojik sorunların çözümünde, öncelikle toplumsallaşmanın incelenmesi gerektiğini belirterek, böylelikle en ilkel biçimdeki toplumun bile doğadan türediği bilincine varılacağını, toplum kavramının anlaşılmasıyla toplumun, soyut ve genel bir kavram olmaktan kurtulacağını belirtmektedir (Bookchin, 1996: 47). Toplumsal ekoloji egemenlik ve hiyerarşi eleştirisine odaklanır. Egemenlik ve hiyerarşi bağlamında tartışma oluşturan konular, kadınlar, işçiler ve doğa için özgürlüktür.

Toplumsal ekoloji, insanlar ve doğal ekosistemler için bir çalışma alanıdır. Toplumsal ekoloji, bütünsel dünya görüşü, uygun teknoloji, zarar gören

ekosistemlerin tekrar eski hale gelmesi ve yaratıcı insan girişimi odaklıdır (Roseland, 1997: 197). Bu yaklaşım, enerji verimliliği -uygun teknoloji ve eşitlik-sosyal adalet konularıyla bütünleşmektedir. Dolayısıyla, teknolojik yenilikler, biyosferin iyiliği için çeşitlendirilip geliştirilmelidir. Toplumsal ekoloji, çevreciliğin ötesinde bir bakış açısı ortaya koymaktadır. İnsanlık için önemli sorun, doğayı korumak değil, ekolojik toplum yapısının benimsenerek doğa ile uyum içinde kurulmasıdır. Önerilen ekonomik toplumun temel özelliği, eko-toplum yapısı, insan ölçeği ve ekolojik dengeye dayanan devamlı yerleşimler, toplum özgüven ve katılımcı demokrasidir (Roseland, 1997: 199). Toplumsal ekoloji, kentsel yaşamın gündelik pratiklerinde daha iyi bir iletişim, işbirliği ve kamu hizmeti için beraber çalışmayı öngörmektedir (Roseland, 1997: 199). Bookchin, çevre sorunlarının gerçek çözümünün, hiyerarşik olmayan toplumsal düzenlerde sağlanabileceğini belirtmekte ve kapitalizmin temelini oluşturan maddeciliğe karşı çıkmaktadır (Keleş vd., 2010: 293-294; Keleş, 2013: 172). Toplumsal ve çevresel sorunlar, doğanın, insan üretimi ve tüketimi için var olan salt bir kaynaklar yığını olarak görülmesine yol açan, hiyerarşik, sınıfsal ve rekabetçi kapitalist sistemden kaynaklanmaktadır (Bookchin, 2013: 16). Bookchin' e göre, ekolojik sorunların kaynağı hiyerarşi ve tahakkümdür. İnsanın insana tahakkümü, insanın doğaya tahakkümüne yol açmaktadır. Ekolojik sorunları çözebilmek için, hiyerarşiyi ve tahakkümü yaratan ideolojik ve kurumsal yapılardan kurtulmak gereklidir. Dolayısıyla, toplumsal ekoloji, kapitalizmin sınıfsal ve rekabetçi yapısını eleştirmektedir (Ökmen, 2004: 354). Bu yaklaşıma göre, ekolojik bunalımlar, bilgisizlikten ya da duyarsızlıktan değil, sistemden kaynaklanmaktadır (Ökmen, 2004: 354). Toplumsal ekoloji, sistemsel değişimin biranda gerçekleşmesini beklemenin yanlış bir yol olacağını, insanlığın tarihi süreç içindeki kazanımlarının

reddedilmemesi gerektiğini, özgürlükçü, katılımcı ve temsili kurumlarla aşamalı olarak devletin, merkezileşmiş, hantallaşmış siyasal, sosyal ve ekonomik yapısının adem-i merkezi bir yapıya dönüştürülmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Görmez, 2003: 105-106, Ökmen, 2004: 355). Dolayısıyla, kapitalizm sadece ekonomik yapı üzerinde etken olan bir faktör olarak değil, toplum yapısının bir gerçeği olarak kabul edilmelidir.

Çevresel sorunların çözümü için toplum yapısının ekolojik odaklı değişmesi gereklidir. Bu çerçevede, toplumsal ekoloji, modern kölecî ve sömürücü, hiyerarşik ve rekabetçi kapitalist toplumun bile varlığını devam ettirebilmesi için tek çözümün, insan-doğa eşitliğine dayalı yeni bir düzen oluşturmasına bağlı olduğunu ortaya koyar. Günümüzdeki ekolojik krizlerin temel kaynağı sistemsel sorunlardır. Çevre yaklaşımlarının, tutarlı ve akılcı bir şekilde uygulanabilmesi toplumsal ekolojiye dayandırılmasıyla sağlanabilir (Bookchin, 2013). Toplumsal ekoloji, toprakta özel iyeliğe karşıdır ve bireylerin toprağın iyesi değil, kiracısı olması gerektiğini belirterek, iyelik odaklı sorunların çözümünün, toprak üzerinde egemenlik kurmayı engelleyeceğini ve kaynak kullanımındaki sorunları ve sınırlamaları ortadan kaldıracığını öngörmektedir (Keleş, 2013: 172). Böylece, kapitalist düşünce sisteminin bir ürünü olan özel iyelik ve özel iyelikten kaynaklanan rant sorunları aşılabilecek, doğa, rant ürünü olmaktan çıkabilecektir. Rant, kapitalist düşünce sisteminde kentin bir gerçeğidir (Meydan, 2011). Kent, toprak iyeliği ve rant arasındaki bu devingen ilişki, kentsel ve çevresel sorunların çözümsüzlüğüne yol açmaktadır. Öyle ki, Bookchin'e göre, rant merkezli kentsel gelişme süreçleri çevresel sorunları yaratmaktadır ve büyük kentlerin ekolojik toplumlara dönüştürülmesi kentsel rantların oluşumunu engelleyebilecektir. Toplumsal ekoloji,

Marxist ilkelerin güncelliğini koruduğunun bir örneğidir. Ayrıca toplumsal ekoloji ilkeleri eko-kent planlamasının gerçekleştirilmesini sağlayabilecek toplumsal değişimleri içermektedir. Doğayı yabancılaştırmaya, devletler tarafından uygulanan denetimlere, merkeziyetçiliğe ve dar anlamdaki ulusçuluğa, doğanın ve emeğin sömürülmesine, ayrımcılığa ve adaletsizliğe karşı çıkan (Keleş, 2013: 172) bu yaklaşım eko-kentin düşünsel alt yapısını oluşturmaktadır.

7.3. Kültürel Ekoloji

Eko-kent planlamasının düşünsel temellerinden olan kültürel ekoloji akımı ve bileşenleri zaman ve mekan unsurlarına göre gelişerek değişmektedir. Çevre, kent, kültür, toplumsal yapılanmalar ve mekan arasındaki bağ kültürel ekoloji akımıyla gelişmektedir. Bu akıma göre, bütün kültürlerin geliştirdikleri yaşam biçimleri, fiziksel olarak yeryüzünün bir parçasını işgal etmektedir, dolayısıyla her kültür, çevreyle ve diğer kültürlerle etkileşim içindedir (Tümertekin-Özgüç, 2006: 85-86). Julian Steward, kültürel evrimle ilişkili olarak kültürlerin çevreleriyle olan etkileşimi üzerinde odaklanmış kültürel süreçlerin çevresel uyarlanma yoluyla evrimleştiğini belirtmiştir (Gökalp, 2011: 39). Steward'ın teknoloji, kültür ve fiziksel çevrenin eş zamanlı olarak incelenmesi gerektiğini belirten çalışmaları kültürel ekoloji yaklaşımının doğuşuna kaynaklık etmiştir. Kültürel ekolojinin; a) kültürün teknolojisi ve çevresi arasındaki ilişkinin incelenmesi, kültür aracılığıyla gereksinimler karşılanırken, kaynakların etkin ve verimli kullanıp kullanılmadığının sorgulanması, b) kültürün teknolojisiyle bağlantılı davranış kalıplarının incelenmesi, belirli bir kültüre mensup kültür üyelerinin yaşamları için gereken işleri yerine getirme biçimlerinin, tutumlarının sorgulanması, c) davranış kalıpları ve kültürel sistemin diğer öğeleri arasındaki ilişkinin ortaya konulması, kültür üyelerinin iş,

tutum ve bakış açıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi olmak üzere üç temel aşaması bulunmaktadır (Gökalp, 2011: 39).

Kültürel ekoloji, kültürlerle fiziki çevre-iklim, doğal bitki örtüsü, arazi, toprak yapısı, yaban yaşamı vb. arasındaki neden ve sonuç ilişkisini incelemektedir (Tümertekin-Özgüç, 2006: 86). Kültürel ekoloji, çevrenin kültür üzerindeki etkisini ve insanın kültür aracılığıyla ekosistemler üzerindeki etkisini insan ve çevre odaklı olarak değerlendiren bir bakış açıdır.

Kültürel ekoloji, Harlan Barrows ve Richard Chorley gibi coğrafyacılar tarafından ortaya konmuştur (Tümertekin-Özgüç, 2006: 86). Kültürel ekoloji akımı beraberinde Çevresel Determinizm (Belirlenimcilik), Çevresel Olasıcılık, Çevresel Algı ve Değiştirici Olarak İnsan, gibi görüşlerin beşeri coğrafyacılar, mimarlar ve plancılar arasında oluşmasına yol açmıştır.

Çevresel determinizm, fiziki çevrenin, öncelikle iklim ve yer şeklinin kültürlerin oluşmasında etkili olduğunu, insanın bu süreçte edilgen kaldığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla insan, doğanın oluşturduğu kültürel oluşumların bir yansımasıdır ve aynı fiziki çevreye sahip insanların kültürel öğeleri de benzerlik göstermektedir (Tümertekin-Özgüç, 2006: 86). Çevreci deterministler, kültürel ekolojiyi tek yönlü sokak olarak görmektedir ve belirleyici tek güç olarak doğayı ele almaktadırlar (Tümertekin-Özgüç, 2006: 86). Çevre koşulları, insan eylem ve davranışlarının oluşumunu belirlemekte ve bu eylem ve davranışlar, iklim, toprak ve topografya gibi fiziki koşullardan, ekonomik etkinliklerden ve kültürel özelliklerden etkilenmektedir (Keleş vd., 2010: 292). Tarihsel süreçler ve dönemler incelendiğinde, çevresel faktörlerin kültür üzerinde, yani insan davranışlarında ve

inançlarında etkili olan unsurlardan biri olduğu gerçektir ancak, çevreci deterministlerin özellikle beşeri coğrafyacıların, kültürel oluşumlarda çevrenin rolünü çok abarttıkları görülmektedir. 1930'lardan sonra yayılan çevreci determinizm yerini olasıcılık akımına bırakmıştır.

Sanayi toplumunun yeni kentlere ve yaşam biçimine gereksinim duyması çevresel determinizm akımıyla birlikte kent planlamasının da kuramsal temelleri atılmıştır (Çınar, 2004: 78). Bu akım, yerleşim yerlerinin planlanmasında, çevrenin insan davranışları üzerinde olan etkisi temel olarak oluşturulması gerektiği kuramsallaşır. Çevrenin insan yerleşmeleri üzerindeki etkisine yönelik bakış açısı akılcı ve rasyonel planlama tekniklerinin oluşturulmasını ve bu sürecin toplumsal ve mekansal ilişkiler çerçevesinde ele alınmasını sağlamıştır. Çevresel determinizm beşeri coğrafyacılar tarafından ortaya atılan bir akımdır. Ancak, çevresel determinizmin kentbilimiyle ilişkilendirilmesinde toplumbilimcilerinin etkisi bulunmaktadır (Çınar, 2004: 78-79).

Olasıcılık akımı, insan davranışlarında kültürel mirasın en az fiziksel çevre kadar etkili olduğunu vurgulamakta hatta kültürel mirasın tasarımcısının çevreden çok insan olduğunu belirtmektedir. Doğa, kültürün gelişmesi için bir yandan birçok olanak sunmakta, bir yandan da çeşitli sınırlamalar getirmektedir. Eğer teknoloji düzeyi yüksekse doğanın sınırlamaları zayıflatılarak olanağa dönüştürülebilmektedir. İnsanoğlu kendi ihtiyaçları doğrultusunda, doğanın sunduklarını kullanarak tercih yapmaktadır. Aynı çevre koşullarında bulunun insanların farklı davranışlar sergileyerek değişik bir kültür yaratmaları doğaldır. Olasıcılık akımı, kültürel çeşitliliği, doğanın insanlığa geniş bir yelpaze sunmasına bağlamaktadır

(Tümertekin-Özgüç, 2006: 87). Çevresel algıda, tercihlerde çevrenin niteliğinden çok, çevrenin nasıl ve neden öyle algılandığı, zihinde nasıl bir imaj bıraktığının önemli olduğu ve insanların çevrelerini mutlak bir gerçeklikle algılayamayacağı belirtilmektedir (Tümertekin-Özgüç, 2006: 87).

Beşeri coğrafyacılar tarafından ortaya konulan bir diğer farklı bakış açısı da insanın yeryüzünü değiştirici gücüdür. Bu görüş, determinist akıma ters bir sav ortaya koyar. Deterministler, insanları doğanın biçimlendirdiğine inanırken, değiştirici insan rolünü inceleyen coğrafyacılar insanın doğayı biçimlendirdiğini iddia etmektedir. Bu görüşü savunan George Perkins Marsh: “Her ne kadar başkaları Dünya’nın insanı yarattığını düşünüyorsa da, aslında insan Dünya’yı yaratmıştır” sözyle yeryüzünü değiştirici etmen olarak insanı tanımlamıştır (Tümertekin-Özgüç, 2006: 90).

Kültürel değişimlerin çevreye olan ve çevrenin kültürler üzerindeki etkisini belirleyen kültürel ekoloji akımı ve bu akıma bağlı olarak gelişen çevreci akımlar eko-kent planlamasında çevre bilincinin önemini ortaya koymaları açısından önemli akımlardır.

IV. Değerlendirme

Tarihsel perspektifte; bir kentin doğması, büyümesi, gelişmesi veya yok olması ekonomiye bağlıdır. Ekonomik refahın sürekliliği ise doğa koşullarına uygun kentleşmenin planlanması ve toplumda çevre bilincinin oluşturulmasıyla sağlanabilir. Nüfus baskısı, üretim yetersizliği, gelir dağılımındaki bozukluk gibi sosyo-ekonomik sorunlar ekolojik duyarlılığın oluşmasına engel değildir.

Teknolojik ve bilimsel gelişmelerin, ekolojik dengeleri tahrip edecek ya da kalitesini bozacak, türlerin devamlılığını etkileyecek ya da biyolojik çeşitliliği yok edecek düzeyde kullanılması kısa vadede ekonomik kazanç sağlarken uzun vadede çevreye telafisi kolay olmayan veya imkansız zararlar vermektedir.

Eko-kent planlamasının; çevre bilincinin gelişmesini etkileyen süreçler ve uluslararası çalışmalar ışığında değerlendirildiğinde, çevre sağlığını korumak ve iyileştirmek, kişi, toplum, yöre, bölge ve ülke sağlığını korumak ve en önemlisi küresel çevre kalitesini geliştirmek ile eş anlamlı olduğu görülmektedir.

Kent planlaması insan, çevre ve toplum münasebetlerini en yüksek seviyede tutma ve kaynakların verimli kullanımını sağlama şeklinde tanımlanmasına karşın genelde ekoloji ve ekonomi arasında seçim yapmaya yönelten mekansal kararlar olarak değerlendirilmektedir. Oysa, planlamanın özünde düzenleme, organize etme, olasılıkları belirleme ve kamu yararı ilkesine dayalı karar verme gibi ilkeler bulunmaktadır. Mekansal çevrenin ekosistem üzerindeki baskısı öncelikle kentlerin çevre bilinciyle yenilenmesi, sağlıklılaştırılması ve dönüştürülmesi gerekliliğini yaratmıştır. Çevre bilincinin ve ekolojik düşüncenin yaygınlaşması aynı zamanda, doğal güzelliklerin, tarihi, kültürel değerlerin ve endemik türlerin korunmasını amaçlayan ütopyaların, uluslararası çalışmaların ve ekolojik akımların etkisi eko-kent planlamasının gelişmesini sağlamıştır.

Eko-kent planlaması, kamu sağlığını koruyan, sosyal ve mekansal eşitliği sağlayan, kuşaklar arası eşitlik ve ortak gelecek ilkesiyle ekolojik dengeyi ve doğal çeşitliliği bütüncül bir yaklaşımla korumayı ve kullanmayı amaç edinen, uyulması zorunlu ekolojik ilkeler ortaya koymaktadır. Dünya Bankası (2009) eko-kentleri a)

kaynakların verimli ve sürdürülebilir kullanımını sağlayarak uzun vadede kentlere ekonomik fırsatlar yaratan, b) yerel ve küresel değerleri koruyarak doğal ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan, c) yerel refahın ve toplumsal gelişimin planlama ve yönetimle bütünleşmesini sağlayan, ç) ekolojik sistemleri ve biyolojik türleri koruyarak yenilenebilir kaynaklar üzerinden tasarım stratejileri geliştiren bir kent olarak tanımlamaktadır (Dünya Bankası, 2009, Lian vd., 2010: 85-86). Dolayısıyla, kentlerin sahip olduğu tarihi, kültürel, çevresel ve arkeolojik değerlerin korunarak ekolojik ilkeler ve sürdürülebilir politikalar içerisinde tasarlanması eko-kent modelini yaratmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE’DE EKO-KENT PLANLAMASININ DAYANAKLARI

Çalışmamızın bu bölümünde eko-kent planlamasıyla ilgili ülkemizdeki hukuki ve yönetsel düzenlemeler incelenmektedir. Eko-kent ilkelerinin hayata geçirilmesini sağlayacak ulusal çalışmalardan Kalkınma Planı, Çevresel Etki Değerlendirmesi, ekolojik sertifikalar ve sivil toplum kuruluşları genel özellikleriyle açıklanarak Özel Çevre Koruma Bölgesi uygulamalarının amacı, kapsamı ve eko-kent planlamasıyla ilişkisi irdelenmektedir.

I. Hukuki Dayanaklar

Türkiye’de eko-kent planlamasının uygulanmasında ve çevre bilincinin oluşmasında etkili olan hukuki dayanaklar anayasa, kanunlar ve yönetmelikler çerçevesinde incelenmektedir. Gölbaşı ÖÇKB’nin bir eko-kent olarak planlanmasında da bu hukuki dayanaklar büyük önem taşımaktadır.

1. Anayasa

Ülkemizde ekolojik bir kentsel gelişme sürecini destekleyecek temel kaynak anayasadır. Eko-kent planlamasının sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel dayanaklarını Anayasanın, 2., 5., 12., 13., 17., 23., 35., 36., 40., 43., 44., 45., 46., 56., 57., 63., 65., 119., 121., 166., 168., 169. maddeleri oluşturmaktadır (URL-9).

Anayasanın ‘Genel Esaslar’ bölümünde yer alan 2. maddesi sosyal bir hukuk devleti ilkesiyle ve 5. maddesinde belirtilen “...kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal

engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak” hükmüyle eko-kentin devlet şekline ve temel amaç ve yöntemlerine dayanak oluşturmaktadır. Anayasanın ‘Temel Haklar ve Ödevler’ bölümünde yer alan 12. maddesine göre herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olması ve 13. maddesine göre temel hak ve hürriyetlerin, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlandırılabilmesi ve bu sınırlamaların, Anayasanın özüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaması hükümleri eko-kentin temel hak ve hürriyetlere saygılı toplum yapısına dayanak oluşturmaktadır.

‘Kişinin Hakları ve Ödevleri’ bölümünde yer alan ‘Kişinin Dokunulmazlığı, Maddi ve Manevi Varlığı’ başlığı altında düzenlenen 17. maddesine göre: “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir” hükmü ve ‘Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti’ başlığı altında düzenlenen 23. maddesine göre: “Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak; ... ; amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir” hükmü ekolojik kentleşmenin kentsel aktörlere sunduğu kişilik haklarıyla bağdaşmaktadır.

Anayasanın 35. maddesi, mülkiyet hakkının kamu yararına aykırı kullanılmasını yasaklamaktadır. Dolayısıyla mülkiyet hakkı mutlak bir hak olarak tanımlanmayıp kamu yararı kapsamında sınırlandırılabilir (Keleş-Mengi,

2013). Bu hüküm kentsel toprağı, keyfi kullanımlardan ve arsa spekülasyonundan korumaktadır.

Anayasanın 36. maddesi, hakların korunması ile ilgili hak arama hürriyetini içermektedir. Bu madde gereğince; herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Ayrıca, Anayasanın 40. maddesi kapsamında hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

Anayasanın 43. maddesi, kıyıların, devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu, deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetileceğı ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkan ve şartlarının kanunla düzenleneceğini belirtmektedir. Anayasanın 44. maddesinde düzenlenen: “Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tespit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz...” hükmü ve 45. maddesine göre tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasının ve tahribinin önlenmesi hükmü, eko-kentin arazi kullanım kararlarında benimsediğı çevreci bakış açısını desteklemektedir.

Anayasanın 46. maddesinde yer alan: “Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir” hükmü ekolojik açıdan korunması gerekli alanlarda özel mülkiyetten doğabilecek kentsel toprak rantlarının engellenmesi açısından önemlidir.

Eko-kent planlamasının temel ilkelerinden biri olan çevre hakkı Anayasanın 56. maddesinde: “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir” şeklinde düzenlenmiştir. Konut hakkının düzenlendiği Anayasanın 57. maddesi, kentlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözetilen bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacının karşılanması gerektiğini belirtmektedir. Bu madde, doğal ve kentsel çevre arasındaki ekolojik dengenin kurulmasını öngören eko-kentin konut politikasını destekleyen bir hükümdür.

Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda düzenlemeleri içeren Anayasanın 63. maddesi, koruma-kullanma ilkesiyle oluşturulan eko-kentlerin koruma politikalarına dayanak oluşturmaktadır. Ancak, Anayasanın 65. maddesinde belirtilen: “Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir” hükmü devletin mali yetersizlik ölçütüne dayanarak ekolojik kaygıları düşünmeden ekonomi öncelikli kararlar alınmasına dayanak olabilecek ve ekolojik yönetim anlayışıyla çelişen sosyo-ekonomik bir hükümdür.

Anayasanın 166. maddesine göre: “Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak devletin görevidir. Planda milli tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir” düzenlemesi, 168. maddede belirtilen doğal servetlerin ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olması hükmü ve orman alanlarının korunmasıyla ilgili 169. maddesi eko-kent planlamasının sürdürülebilir kalkınma ilkesine dayanak oluşturmaktadır.

2. Kanunlar

Eko-kent planlamasının kanuni dayanaklarını çevre ve kent olarak sınırlandırmak yetersiz kalacaktır. Doğaya ve insana dair tüm yapıların etkileşimini içeren eko-kent süreci sağlıklı, güvenli ve estetik yaşama dair tüm ilkeleri ve teknikleri kapsamaktadır. 2872 sayılı Çevre Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 6831 sayılı Orman Kanunu, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu, 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu ve 5746 sayılı Araştırma ve

Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun eko-kent planlamasında kullanılabilir başlıca hukuki dayanaklardır⁴.

Bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamayı amaçlayan 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun eko-kent planlamasının temel hukuki dayanağı olan başlıca ilkeleri; çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı, sulak alanların doğal yapılarının ve ekolojik dengelerinin korunması, biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından nesli tehdit veya tehlike altında olanlar ile nadir bitki ve hayvan türlerinin korunması, çevrenin korunması ve kamuoyunda çevre bilincinin geliştirilmesi amacıyla okul öncesi eğitimden başlanarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı örgün eğitim kurumlarının öğretim programlarında çevre ile ilgili konulara yer verilmesi ve doğal çevreyi oluşturan biyolojik çeşitlilik ile bu çeşitliliği barındıran ekosistemin korunmasıdır⁵.

Kent planlamasının temel dayanağı olan 3194 sayılı İmar Kanunu, yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların, plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun olarak düzenlenmesini amaçlayan ve plan yapım tekniklerini içeren hukuki kaynaktır. Ekolojik bir kent düzenli ve sağlıklı bir çevreyi amaç edinen planlı bir kenttir. İmar Kanunu yerleşim yerlerinin nüfusa bağlı konut yoğunluğunu (meskun ve gelişme konut alanları) ve buna bağlı olarak sosyal donatıların asgari standartlarını, şehircilik ilkelerini ve planlama esaslarını belirtmektedir.

⁴ Yönetimsel yapıya dair kanunlar bu çalışmanın 'Yetkili Kurumlar' başlığı altında açıklanmaktadır.

⁵ R.G. 11.08.1983/ 18132

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları tanımlanarak bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevleri belirtilmektedir. Tarihi, arkeolojik ve kültürel değerlerin kanunla koruma altına alınması ve koruma ilkelerinin belirlenmesi eko-kent planlamasının vizyonunun gelişmesi ve tarihi çevre koruma bilincinin oluşması açısından önemli bir dayanaktır.

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu⁶ toprağın doğal veya yapay yollarla kaybını ve niteliklerini yitirmesini engelleyerek korunmasını, geliştirilmesini ve çevre öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak, planlı arazi kullanımını sağlamayı amaçlayan ilkeler ortaya koymaktadır.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun⁷ afet riski altındaki alanlarla bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini oluşturmak üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere yönelik esasları içermektedir. Bu uygulama meskun konut dokusunun eko-kent planlaması ilkeleri kapsamında sağlıklılaştırılması, yenilenmesi ve düzenlenmesi açısından önemli bir dayanaktır.

2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu⁸ devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerin, doğal ve kültürel özelliklerini bozmamak, turizm işletmelerine zarar vermemek ve imar planlarına uygun olmak ve Bakanlıktan izin almak kaydıyla

⁶ R.G. 19.07.2005/ 25880

⁷ R.G. 31.05.2012/ 28309

⁸ R.G. 16.03.1982/ 17635

kamuya yararlı diğ er yapı ve tesisler yapılabileceğini belirtmekte ve fiziki çevreyle uyumlu sürdürülebilir turizm ilkelerini iç ermektedir. Kültür ve turizm koruma ve geliş im bölgeleri ve turizm merkezlerinde çevresel etki yaratacak alt yapı ve üst yapı projelerinden önce Bakanlığın olumlu görüşünün alınması gerektiğ i hükmü yer almaktadır. Bu kanun, eko-kent modeliyle planlanan kentin ekonomisinin koruma, kullanma ve kalkınma dengesi sağlayacak eko-turizm politikalarıyla çeş itlenmesine dayanak oluşturmaktadır.

Ç evreyle uyumlu bir kentin planlanmasında önemli bir dayanak olan 5627 sayılı Enerji Verimliliğ i Kanunu⁹ enerjinin etkin kullanılması, israfının önlenmesi, enerji maliyetlerinin ekonomi üzerindeki yükünün hafifletilmesi ve çevrenin korunması için enerji kaynaklarının ve enerjinin kullanımında verimliliğ in artırılmasını amaçlamaktadır.

Ekolojik bir kentin teknolojik geliş melere paralel olarak planlanmasında önemli bir dayanak olan 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun¹⁰ temel olarak Ar-Ge ve yenilik yoluyla ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için teknolojik bilgi üretilmesini, üründe ve üretim süreçlerinde yenilik yapılmasını, ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesini, verimliliğ in artırılmasını, üretim maliyetlerinin düşürülmesini, teknolojik bilginin ticarileştirilmesini ve rekabet öncesi iş birliklerinin geliştirilmesini iç ermektedir. Ayrıca, teknoloji yoğun üretim, giriş imcilik ve bu alanlara yönelik yatırımlar ile Ar-Ge'ye ve yeniliğ e yönelik

⁹ R.G. 02.05.2007/ 26510

¹⁰ R.G. 12.03.2008/ 26814

doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kentlerde yer seçmesi açısından ve nitelikli işgücü istihdamının artırılmasını içermesi açısından önemli bir kanundur.

3. Yönetmelikler

Türkiye’de eko-kent planlamasına dayanak oluşturan yönetmeliklerden başta gelenleri; Sürdürülebilir Yeşil Binalar ile Sürdürülebilir Yerleşmelerin Belgelendirilmesine Dair Yönetmelik, Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik ve Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına İlişkin Yönetmelik olarak sıralanabilir.

Sürdürülebilir Yeşil Binalar ile Sürdürülebilir Yerleşmelerin Belgelendirilmesine Dair Yönetmelik¹¹’in amacı; binanın doğal kaynakları ve enerjiyi verimli kullanarak çevresel etkilerini azaltmak için sürdürülebilir yeşil binalar ile sürdürülebilir yerleşmelerin değerlendirme ve belgelendirme sistemlerinin oluşturulması, belgelendirme süreçlerinde rol alacakların görev, nitelik ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu yönetmelik mevcut ve yeni binalar ile yerleşmelerin teknik özelliklerini ve gereksinimlerini dikkate alarak çevresel, sosyal ve ekonomik performanslarının ve sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesini ve belgelendirilmesini kapsamaktadır. Bu yönetmeliğin genel esaslarına göre Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, sürdürülebilirliğin değerlendirilmesi ve belgelendirilmesi konularında çalışarak iş ve işlemleri

¹¹ R.G. 08.12.2014/ 29199

yönlendirmek üzere bir Daimi Komite oluşturmaktadır. Daimi Komite, binalar ile yerleşmelerin belgelendirilmesine ilişkin performans ilkelerini ve bunların ağırlık yüzdelerini belirlemektedir. Sürdürülebilir yeşil bina ile sürdürülebilir yerleşmeler belgesi almanın isteğe bağlı olduğu tanımlanmaktadır.

Ramsar Sözleşmesi'ne bağlı olarak 'Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği' çıkarılmıştır. Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği'nin amacı; Türkiye'nin karasal sınırları ve kıta sahanlığı dahilinde yer alan sulak alanların korunması, yönetimi ve geliştirilmesi ile bu konuda görevli kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon esaslarını belirlemektir. Bu yönetmelik Türkiye'nin karasal sınırları ve kıta sahanlığı dahilinde yer alan sulak alanların korunması, yönetimi ve geliştirilmesi ile bu konuda görevli kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon esaslarını belirlemektedir. Bu yönetmelik kapsamında belirlenen zorunlu koruma ilkeleri; a) sulak alanların kirletilmemesi, doğal yapılarının ve ekolojik karakterlerinin korunması zorunluluğu, her türlü arazi ve su kullanım planlamalarında, sulak alanların işlev ve değerlerinin korunmasının gözetilmesi, b) sulak alanlarda biyolojik çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi için ilgili idaresince gerekli tedbirlerin alınması, c) sulak alanların koruma kullanma dengesine ve geliştirilmelerine katkı sağlayacak faaliyetlerin desteklenmesi ve teşvik edilmesi, ç) ekolojik karakteri bozulmuş sulak alanların rehabilitasyonunun sağlanması, d) kurutulmuş sulak alanların teknik ve ekonomik olarak uygun olanlarının geri kazanımı için gerekli tedbirlerin alınması, e) sulak alanlarda su kuşları popülasyonlarının korunmasına ve artırılmasına özen gösterilmesi, f) havzada yapılacak proje ve faaliyetlerin sulak alana etkisinin dikkate alınması, g) sulak

alanların korunması, tescili, planlaması ve yönetiminde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu hükümlerinin dikkate alınması, şeklinde belirlenmiştir.

Ekolojik açıdan korunması gerekli hassas bölgelerden olan sulak alanların korunması hususunda önemli bir uygulama olan Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği¹², kapsamında, sulak alanların doldurulması ve kurutulması yasaktır. Dolayısıyla, doldurma ya da kurutma yöntemiyle arazi kazanılmaz, bu hükme aykırı olarak arazi kazanılması halinde söz konusu alan faaliyet sahibince eski haline getirilmek zorundadır. Bu yönetmelikte sulak alanlar; “tabii veya suni, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gelgit hareketlerinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, başta su kuşları olmak üzere canlıların yaşama ortamı olarak önem taşıyan bütün sular, bataklık ve sazlık ile bu alanların kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafına doğru ekolojik açıdan sulak alan kalan yerler” olarak tanımlanmıştır. Sulak alanlarda yer alan sazlık alanlar için mutlak, hassas ve sürdürülebilir koruma bölgelerinde saz ve diğer bitki türlerinin yakılması, sazların sökülmesi ve tahrip edilmesi yasaktır. Yönetim planlarında kesime izin verilen sazlık alanlarda, kuşların kuluçka dönemi dışında, kara tarafından su kesimine doğru, sazlık alanlarda ekonomik ve ticari önemi olan bitki türlerinin kesimi yapılabilir. Yönetim planı hazırlanmamış alanlarda canlıların üreme dönemi dikkate alınarak, varsa mutlak koruma bölgesi dışında kalan sazlık alanın % 30’unu geçmeyecek şekilde, kesim tarihleri ve kesim metotları Bölge Müdürlüğü tarafından belirlenerek kesim yapılabilir, hükümleri yer almaktadır. Ayrıca, “sulak alanlara ve sulak alanları besleyen tüm sulara veya sistemle bağlantılı kuru derelere herhangi bir nedenle arıtılmamış evsel ve endüstriyel atık suların

¹² R.G. 25.11.2014/ 29186

verilemeyeceği, sulak alan ekosisteminin devamlılığının sağlanması veya yeniden kazanılması veya iyileştirilmesi maksadı dışında dip taraması ve dip çamuru dökülmesi” yapılamayacağı belirtilmiştir.

Eko-kentin temiz hava ilkesine dayanak olan Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliđi¹³,nin amacı; “hava kirliliğinin çevre ve insan sağlığı üzerindeki zararlı etkilerini önlemek veya azaltmak için hava kalitesi hedeflerini tanımlamak ve oluşturmak, tanımlanmış metotları ve ilkeleri esas alarak hava kalitesini değerlendirmek, hava kalitesinin iyi olduğu yerlerde mevcut durumu korumak ve diğer durumlarda iyileştirmek, hava kalitesi ile ilgili yeterli bilgi toplamak ve uyarı eşikleri aracılığı ile halkın bilgilendirilmesini sağlamak” şeklinde tanımlanmaktadır.

Su kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi eko-kent planlamasının mutlak ilkelerinden biridir. Türkiye’ de yürürlükte olan Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliđi¹⁴, yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin korunması ve en iyi biçimde kullanımının sağlanması için, su kirlenmesinin önlenmesini sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere gerekli olan hukuki ve teknik esasları belirlemek amacıyla çıkarılmıştır. Bu yönetmelik su ortamlarının kalite sınıflandırmaları ve kullanım amaçlarını, su kalitesinin korunmasına ilişkin planlama esasları ve yasaklarını, atık suların boşaltım ilkelerini ve boşaltım izni esaslarını, atık su altyapı tesisleri ile ilgili esasları ve su kirliliğinin önlenmesi amacıyla yapılacak izleme ve denetleme usul ve esaslarını kapsaması açısından önemli bir dayanaktır.

¹³ R.G. 08.06.2008/ 26898

¹⁴ R.G. 31.12.2004/ 25687

Eko-kent planlamasının temel unsurlarından biri olan eko-mimarinin kensel alanlara uygulanmasına dayanak olan Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği¹⁵, nin amacı; dış iklim şartlarını, iç mekan gereksinimlerini, mahalli şartları ve maliyet etkinliğini de dikkate alarak, bir binanın bütün enerji kullanımlarının değerlendirilmesini sağlayacak hesaplama kurallarının belirlenmesini, birincil enerji ve karbondioksit emisyonu açısından sınıflandırılmasını, yeni ve önemli oranda tadilat yapılacak mevcut binalar için minimum enerji performans gereklerinin belirlenmesini, yenilenebilir enerji kaynaklarının uygulanabilirliğinin değerlendirilmesini, ısıtma ve soğutma sistemlerinin kontrolünü, sera gazı emisyonlarının sınırlandırılmasını, binalarda performans kriterlerinin ve uygulama esaslarının belirlenmesini ve çevrenin korunmasını düzenlemektir. Bu yönetmelik; a) mevcut ve yeni yapılacak konut, ticari ve hizmet amaçlı kullanılan binalarda uygulanmak üzere; mimari tasarım, mekanik tesisat, aydınlatma, elektrik tesisatı ve elektrik tüketen binaların sabit ekipmanları konularındaki asgari performans kriterlerine, enerji performans hesaplama usullerine, enerji kimlik belgesinin hazırlanmasına, binaların kontrolleri ve enerji kimlik belgesini hazırlayacak ve denetleyecek onaylanmış bağımsız yetkili kuruluşların yetkilendirilmesine ve yetkilerinin düzenlenmesine, ülke enerji politikasının oluşturulmasına yönelik gerekli araştırmalar ve incelemeler yapılmasına ve bunun sonucunda elde edilen deneyimler ile ilgili bilgilerin toplanmasına, b) 1000 m²'nin üzerinde kullanım alanına sahip binalarda; elektrik, ısı ve kullanım sıcak suyu ihtiyacının kojenerasyon sistemi ve yenilenebilir enerji kaynaklarından üretim imkanlarının araştırılarak, ekonomik yapılabilirliği olan uygulamalara, c) bina sahipleri ve son kullanıcıların

¹⁵ R.G. 05.12.2008/ 27075

bilinçlendirilmesi, sektörde faaliyette bulunan kurum ve kuruluşların çalışanlarının eğitimleri ve eğitimlerin güncelleştirilmesi vasıtasıyla enerjinin daha verimli kullanılmasına, ç) korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen binalarda, enerji verimliliğinin artırılmasına yönelik önlemler ve uygulamalar ile ilgili, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun görüşü alınarak bu görüş doğrultusunda yapının özelliğini ve dış görüntüsünü etkilemeyecek biçimde enerji verimliliğini artırıcı uygulamaların yapılmasına ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır¹⁶.

1 Ocak 2011 tarihinden itibaren yapılan binalarda Enerji Kimlik Belgesi'nin alınması zorunlu olup mevcut binalar için de 2017 yılına kadar alınması gerekmektedir (Türk Silahlı Kuvvetleri, Milli Savunma Bakanlığı ve bağlı kuruluşları, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı binaları ile mücavir alan dışında kalan ve toplam inşaat alanı 1.000 m²'den az olan binalar için Enerji Kimlik Belgesi düzenlenmesi zorunlu değildir). Enerji Kimlik Belgesi; asgari olarak binanın enerji ihtiyacı ve enerji tüketim sınıflandırması, yalıtım özellikleri ve ısıtma veya soğutma sistemlerinin verimi ile ilgili bilgileri içeren belgedir¹⁷. Yönetmelik gereği, yeni yapılacak olan ve 1.000 m²'nin üzerinde kullanım alanına sahip binalardaki ısıtma, soğutma, havalandırma, kullanım sıcak suyu, elektrik ve aydınlatma enerjisi ihtiyaçlarının tamamen veya kısmen karşılanması amacıyla, hidrolik, rüzgar, güneş, jeotermal, biyokütle, biyogaz, dalga, akıntı enerjisi ve gel-git gibi fosil olmayan enerji kaynaklı sistem çözümleri tasarımcılar tarafından rapor halinde ilgili idarelere sunulmak zorundadır.

¹⁶ R.G. 05.12.2008/ 27075

¹⁷ R.G. 05.12.2008/ 27075

Çevre bilincinin oluşması ve eko-kent planlamasında verimli kaynak kullanımını açısından önemli bir dayanak olan Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik¹⁸'in amacı; enerjinin etkin kullanılmasına, enerji israfının önlenmesine, enerji maliyetlerinin ekonomi üzerindeki yükünün hafifletilmesine ve çevrenin korunması için enerji kaynaklarının ve enerjinin kullanımında verimliliğin artırılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu yönetmelik enerji verimliliğine yönelik hizmetler ile çalışmaların yönlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasında üniversitelerin, meslek odalarının ve enerji verimliliği danışmanlık şirketlerinin yetkilendirilmesini amaçlamaktadır. Aynı zamanda enerji yönetimi uygulamalarına, enerji yöneticileri ile enerji yönetim birimlerinin görev ve sorumluluklarına, enerji verimliliği ile ilgili eğitim ve sertifikalandırma faaliyetlerine, enerji etütleri ve verimlilik artırıcı projelere, endüstriyel işletmelerde verimlilik artırıcı projelerin desteklenmesine ve gönüllü anlaşmalara ilişkin usul ve esasları kapsamı bakımından eko-kent planlamasının enerji verimliliği ilkesine yönelik önemli bir dayanaktır.

Eko-kent planlamasının çevrenin korunması ve ekosistemlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından önemli bir uygulama olan Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına İlişkin Yönetmelik¹⁹, ülkemizin taraf olduğu Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü ve değişiklikleri ile kontrol altına alınan maddelerin kullanılmasına ve bazılarının tüketiminin bir takvim çerçevesinde azaltılarak

¹⁸ R.G. 27.10.2011/ 28097

¹⁹ R.G. 12.11.2008/ 27052

kullanımdan kaldırılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemesi açısından önemli bir dayanaktır.

II. Yetkili Kurumlar

Türkiye’de eko-kent planlamasının uygulanmasını sağlayacak olan yönetsel dayanaklar, merkezi yönetim ve yerel yönetim kurumlarının görev ve sorumlulukları olarak yetkili kurumlar başlığı altında ele alınmaktadır.

1. Merkezi Yönetim

Eko-kent özelliklerinin kentsel ve çevresel alanlara uygulanmasında ve ülke genelinde çevre bilincinin oluşturulmasında görev alan merkezi yönetim birimlerinden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Avrupa Birliği Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı’nın sorumlulukları, görev ve yetkileri incelenmektedir.

1.1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Eko-kent özelliklerinin kentsel çevreye uygulanmasını sağlayacak temel kurumlardan biri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’dır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (29.06.2011) çerçevesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın görev ve yetkileri: a) Yerleşmeye, çevreye ve yapılaşmaya dair imar, çevre, yapı ve yapım mevzuatını hazırlamak, uygulamaları izlemek ve denetlemek, b) Çevrenin korunması, iyileştirilmesi ile çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik prensip ve politikalar tespit etmek, standart ve ölçütler geliştirmek, programlar hazırlamak; bu çerçevede eğitim,

araştırma, projelendirme, eylem planları ve kirlilik haritalarını oluşturmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek ve izlemek, iklim değişikliği ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek, c) Faaliyetleri sonucu alıcı ortamlara katı, sıvı ve gaz halde atık bırakarak kirlilik oluşturan veya oluşturması muhtemel her türlü tesis ve faaliyetin, çevresel etkilerini değerlendirmek; alıcı ortamlar ile ilgili ölçüm ve izleme çalışmalarını yapmak; bahse konu tesis ve faaliyetleri izlemek, izin vermek, denetlemek ve gürültünün kontrol edilmesini sağlamak, ç) Her tür ve ölçekteki fiziki planlara ve bunların uygulanmasına yönelik temel ilke, strateji ve standartları belirlemek ve bunların uygulanmasını sağlamak, d) Yapı denetimi sistemini oluşturarak Yapı Denetimi Hakkında Kanun ile Bakanlığa verilen görevleri yapmak ve kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılan veya yaptırılanlar da dahil olmak üzere yapıların can ve mal emniyeti ile mevzuata ve tekniğine uygunluk bakımından denetimini yapmak veya yaptırmak, e) Yapılarda enerji verimliliğini artırıcı düzenlemeleri yapmak, f) Gecekondu, kıyı alanları ve tesisleri ile niteliğinin bozulması nedeniyle orman ve mera dışına çıkarılan alanlar dahil kentsel ve kırsal alan ve yerleşmelerde yapılacak iyileştirme, yenileme ve dönüşüm uygulamalarında idarelerce uyulacak usul ve esasları belirlemek, g) Depreme karşı dayanıksız yapılar ile imar mevzuatına, plan, proje ve eklerine aykırı yapıların ve bunların bulunduğu alanların dönüşüm projelerini ve uygulamalarını yapmak veya yaptırmak²⁰ şeklinde özetlenebilir.

Çevre kirliliği, ekolojik dengelerin korunması, doğal, tarihi, kültürel ve kentsel çevrenin sürdürülebilirliği ve afet gibi birçok yaşamsal konuda bütüncül karar verebilen Bakanlık, çevre bilinci ve eko-kent özelliklerinin mekana aktarılmasında etkili olan görev ve yetkilere sahiptir.

²⁰ R.G. 04.07.2011/ 27984

1.2. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

“Enerji kaynaklarını ve doğal kaynakları verimli ve çevreye duyarlı şekilde değerlendirerek ülke refahına en yüksek katkıyı sağlamak” amacı ve “enerjide ve doğal kaynaklarda güvenli bir gelecek” vizyonuyla enerjinin ve doğal kaynakların araştırılması, üretilmesi ve kullanılmasında önemli bir aktör olan bakanlığın (URL-8), Yenilenebilir Enerji birimi eko-kentin temel özelliği olan enerji verimliliği ilkesinin uygulanması açısından önemli bir kurumdur.

Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü'nün görevleri: a) Ülkenin hidrolik, rüzgar, jeotermal, güneş, biyokütle ve diğer yenilenebilir enerji kaynakları öncelikli olmak üzere tüm enerji kaynaklarının tespiti ve değerlendirilmesine yönelik ölçümler yapmak, fizibilite ve örnek uygulama projeleri hazırlamak; araştırma kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparak pilot sistemler geliştirmek, tanıtım ve danışmanlık faaliyetleri yürütmek, b) Sanayide ve binalarda enerjinin verimli kullanımı ile ilgili olarak farkındalık oluşturmak ve bu amaçla çalışmalar yürütmek, c) Enerji Verimliliği Koordinasyon Kurulu tarafından onaylanan enerji verimliliği uygulama projelerini ve araştırma ve geliştirme projelerini izlemek ve denetlemek, ç) Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği alanlarındaki çalışmaları ve gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, ülkenin ihtiyaç ve şartlarına uygun olarak araştırma ve geliştirme hedef ve önceliklerini belirlemek, bu doğrultuda araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak, d) Yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesine ve enerji verimliliğinin artırılmasına yönelik projeksiyonlar ve öneriler geliştirmek olarak belirtilmiştir (URL-10).

1.3. Kùltür ve Turizm Bakanlığı

Sùrdürülebilir turizm kapsamında, çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi ve özendirilmesi amacıyla, 1993 yılından itibaren konaklama tesislerine Bakanlıkça, Çevre Dostu Kuruluş Belgesi (Çam Simgesi) verilmektedir. Ekolojik yapılaşma açısından önemli bir uygulama olan Çevreye Duyarlılık Kampanyası; çevrenin korunmasını, çevre bilincinin geliştirilmesini ve turistik konaklama işletmelerinde çevreye duyarlı yapılaşmanın ve işletmecilik özelliklerinin teşvik edilmesini hedeflemektedir.

Çevreye Duyarlılık Kampanyası kapsamında işletmelerin su tasarrufunu, enerji verimliliğini artırmasını, çevreye zararlı maddelerin tüketimini ve atık miktarını azaltmasını, yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmasını, konaklama işletmelerinin yatırım aşamasından itibaren çevreye duyarlı olarak planlanmalarını, turistik tesisin çevreye uyumunu, çevreyi güzelleştirici düzenleme ve etkinliklerini, ekolojik mimariyi amaç edinmelerini, çevreye duyarlılık konusunda turistleri bilinçlendirmelerini ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmalarını amaçlamaktadır (URL-11). Eko-kentlerin turizm işletmelerinde olması gereken faaliyetler, Kùltür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütölen Çevreye Duyarlılık Kampanyası ile uygulanmaktadır. Böylece, işletme düzeyinde başlayan çevre bilincini oluşturmaya yönelik faaliyetler kentin tüm yapılarına aktarılabilir. Bu uygulama eko-kent planlamasının sürdürülebilir turizm özelliğini gerçekleştiren idari dayanaklarından biridir.

1.4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın çevre bilincinin gelişmesinde ve ekolojik kentin toplumsal yapısının oluşmasında önemli katkıları olabilir. Bakanlığın; "...mutlu birey ve güçlü ailelerden oluşan müreffeh bir toplum için, zamanın ruhunu yakalayan, değişimi yönetebilen ve buna yönelik dönüşümü gerçekleştiren ve uygulayan bir bakanlık olmak" vizyonuna ve "birey, aile ve toplum refahını artırmak amacıyla dezavantajlı kesimler öncelikli olmak üzere tüm toplumu hedefleyen katılımcı anlayışla, adil ve arz odaklı bütüncül sosyal politikalar üretmek, uygulamak ve izlemek" amacına sahip olduğu savunulmaktadır (URL-12). Bakanlık, aile ve toplum hizmetleri, çocuk hizmetleri, engelli ve yaşlı hizmetleri, kadın statüsü ve sosyal yardımlaşma birimleri aracılığıyla ekolojik bir kentin önemli aktörleri olan kadın, çocuk, yaşlı ve engelli konularında destek olması ve projeler üretmesi beklenmektedir.

1.5. Avrupa Birliği Bakanlığı

Bakanlığa bağlı olan Sektörel Politikalar Başkanlığı, Avrupa Birliği'nin çevre politikası ile ilgili uygulamaların, projelerin ve yeniliklerin ulusal politikalar ve projelerle uygunluğunu sağlamaktadır (URL-13). Sektörel Politikalar Başkanlığı'nın görevleri, Avrupa Birliği Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamesi (03.06.2011) 9. maddesinde: "Taşımacılık, çevre, enerji ve trans-Avrupa şebekeleri konularında kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülen Avrupa Birliği müktesebatına uyum çalışmalarını izlemek ve koordine etmek" olarak belirlenmiştir²¹. Çalışmamızın birinci bölümde açıklanan Avrupa Birliği'nin çevre

²¹ R.G. 08.06.2011/ 27958

etkinlikleri ülkemizde Avrupa Birliği Bakanlığı aracılığıyla hukuksal nitelik kazanmaktadır.

1.6. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Bakanlığa bağlı olan Sanayi Genel Müdürlüğü'nün çevre ile ilgili görevi, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de; çevre ve iklim değişikliği konularındaki gelişmeleri takip etmek, sanayi politikası oluşturma çalışmalarını değerlendirmek olarak tanımlanmıştır²². Sanayi kuruluşlarının çevre bilincinin artırılması ve yeşil sanayi politikalarının fiziksel çevrede uygulanması eko-kent planlaması için önemli bir idari dayanaktır.

1.7. Orman ve Su İşleri Bakanlığı

Doğal çevrenin koruma-kullanma dengesi gözetilerek geliştirilmesinden sorumlu olan Orman ve Su İşleri Bakanlığı eko-kent politikalarının doğal çevrede uygulanmasını sağlayan görev ve yetkilere sahiptir. Bakanlığın görevleri arasında yer alan başlıca hükümler: 1) Ormanların korunması, geliştirilmesi, işletilmesi, ıslahı ve bakımı, çölleşme ve erozyonla mücadele, ağaçlandırma ve ormanla ilgili mer'a ıslahı konularında politikalar oluşturmak, 2) Tabiatın korunmasına yönelik politikalar geliştirmek, korunan alanların tespiti, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, sulak alanlar ve biyolojik çeşitlilik ile av ve yaban hayatının korunması, yönetimi, geliştirilmesi, işletilmesi ve işlettilmesini sağlamak, 3) Su kaynaklarının korunmasına ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına dair politikalar oluşturmak, ulusal su yönetimini koordine etmek, 4) Meteorolojik

²² R.G. 08.06.2011/ 27958

olayların izlenmesi ve bunlarla ilgili gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik politika ve stratejiler belirlemek şeklindedir (URL-14).

1.8. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

Kurumsal vizyonu: “Güvenle ulaştıran, hızla eriştiren, sevilen, şeffaf, başarı örneği olarak gösterilen bir kurum olmak” ve misyonu: “Toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesine ve ülke kalkınmasına katkı sağlamak amacıyla; ulaştırma, denizcilik, haberleşme, uzay ve bilgi teknolojileri alanlarında dengeli, güvenli, ekonomik, erişilebilir, ekolojik yapıyı gözeten, sürdürülebilir, kaliteli hizmet verilmesini sağlamak ve denetlemek” olarak tanımlanan bakanlığın haberleşme, denizcilik, karayolu, demiryolu ve denizyolu hizmetlerinde çevre bilincinin önemi ve gerekliliğini ortaya koyan ve uluslararası standartlarda bilgi ve iletişim altyapısı sağlayacak teknolojiler oluşturan politikalar hedeflemektedir.

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın ekolojik yapıyı dikkate almasına dayanak olan görevleri, kuruluş kanunu olan 655 Sayılı KHK hükümlerinde; yükümlü olduğu hizmetlerin ekonomik, seri, elverişli, güvenli, kaliteli, çevreye kötü etkisi en az ve kamu yararını gözetecek tarzda serbest, adil ve sürdürülebilir bir rekabet ortamında sunulmasını sağlamak şeklinde belirtilmiştir²³. Ayrıca, altyapı kararlarında insan sağlığı etkileyen, çevre kirliliğine ve ekolojik dengenin bozulmasına yol açan etkileri azaltmak enerji verimliliğini, temiz yakıt ve

²³ R.G. 04.07.2011/ 27984

çevre dostu araç kullanımını sağlayan ulaşım ve erişim sistemlerine öncelik vermek Bakanlığın ekolojik yükümlülükleri arasında yer almaktadır²⁴.

2. Yerel Yönetimler

Sorunların kaynağında çözülmesini sağlayan yerinden yönetim eko-kent planlamasının temel ilkelerinden biridir. Neoliberal politikalar ve küreselleşme süreciyle merkezileşme yerine yerelleştirme ve yönetim politikaları uygulanmaya başlanmıştır (Çınar, 2005: 30). Kentsel sorunların çözülmesinde sorunun kaynağının bilinmesi ve kalıcı çözüm önerilerinin kentlinin gereksinimleri doğrultusunda oluşturulması gerekir. Yerel potansiyelleri en iyi bilen aktörler yerel yönetim birimleridir. Ülkemizde merkezi yönetimin temel birimi olan bakanlıkların yerel düzeydeki birimleri ilgili bakanlıkların müdürlükleridir (Keleş, 2013: 247). Çalışmamızda, yerel yönetim kuruluşlarından olan il özel idaresi, belediyeler, büyükşehir belediyeleri ve köyler ele alınarak bu kuruluşların kentsel, tarihi, kültürel ve çevresel değerlerin korunması, iyileştirilmesi ve düzenlenmesindeki rolleri eko-kent özellikleri çerçevesinde irdelenmektedir.

2.1. İl Özel İdareleri

İl Özel İdaresinin tanımı, yetkileri ve görevleri 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 3. maddesinde il halkının ortak gereksinimlerini karşılamak üzere kurulan kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmaktadır. İl Özel İdareleri, il sınırı içinde gençlik, spor, sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni planı,

²⁴ Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, (2014), Stratejik Plan 2014-2018, Merdiven Reklam Tanıtım Yayını, Ankara <http://www.udhb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 10.01.2016).

bayındırlık ve iskan, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları, ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapımı, bakımı ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetlerden sorumludur. Belediye sınırları dışındaki alanlarda imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetlerden sorumludur²⁵.

İl Özel İdaresi sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulamaktadır²⁶. İl Özel İdareleri, ekolojik bir kentsel yönetimin taşınması gerekli idari yükümlülükleri sorumlu olduğu alanlarda uygulayabilecek yetkilere sahiptir. İl halkının yerleşim alanlarındaki huzuru ve refahını sağlayacak çevre koruma ve önleme amaçlı çevresel duyarlılık yaratacak, kalkınma planlarına, varsa bölge planlarına uygun olarak, stratejik planlar hazırlamakla yetkilidir.

2.2. Belediyeler

Belediyelerin tanımı, görev ve yetkileri 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda yer almaktadır. Belediyeler yerleşme alanına özgü doğal kaynakları, işgücü potansiyelini, hinterland ilişkileri, sosyo-mekansal ayrışmaları ve kültürel yapıyı en iyi bilen yerel düzeylerdir. İmar planlarının yapımından sorumlu

²⁵ R.G. 04.03.2005/ 25745

²⁶ R.G. 04.03.2005/ 25745

olan belediyeler alan kullanım kararlarının en etkili aktörleridir. Kentsel rantların, arsa spekülasyonlarının ve kentsel/çevresel sorunların çözümünden ya da çözümsüzlüğünden sorumludurlar. Dolayısıyla, belediyeler kentlinin ekonomik, mekansal, toplumsal ve kültürel gereksinimlerini karşılamak ve kentsel sorunlarını çözmekle görevlidir (Şengül, 1999: 94).

Belediyelerin karar organlarının yerel halk tarafından seçilmesi ve yerel yaşama yakın olması (Şengül, 1999: 94), eko-kentin toplumsallık, demokrasi ve katılımcılık ilkeleriyle özdeşleşmektedir. Eko-kent planlaması kendi kendine yetebilen ve öz kaynakları etkin ve verimli kullanabilen bir kent modeli tasarlamaktadır. Belediyeler, kentsel yaşamın çevreye uyumlu bir biçimde sürdürülmesinden sorumlu yerel birimlerdir (Şengül, 1999: 96). Böylece belediyeler aracılığıyla kentin ekolojik değerleri, korunması gerekli arkeolojik alanları veya sorunlu yerleşim yerleri ve riskli bölgeleri tespit edilerek güçlü yönler avantaja, zayıf yönler fırsata dönüştürülebilmektedir. Belediyeler kentin çevresel değerlere uygun olarak planlı ve düzenli gelişmesini sağlamak, kaçak yapılaşmaları önlemek, şehir içi ulaşımı, otopark alanlarını ve yaya mekanlarını düzenlemek, katı ve sıvı atıkları toplamak ve zararsız hale getirmek, hava, toprak ve su kirliliğini önlemek, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak ve çevre kirliliğinin oluşmaması için gereken tedbirleri almakla görevlidir. Ayrıca, doğal afetlerden korunmak veya bunların zararlarını azaltmak amacıyla yerleşim yerinin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum planlarını yapmak, tarihi,

kültürel, çevresel ve kentsel değerlerin korunması ve geliştirilmesine yönelik gerekli tedbirleri almak belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında yer alır²⁷.

Belediyelerin eko-kentin toplumsal hizmet eşitliği ve kültürel birlik özelliğini gerçekleştirebilecek hemşehri hukukuna yönelik sorumlulukları bulunmaktadır. Belediye Kanunu'na göre belediyeler, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapmak ve bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler almakla görevlidirler.

Kent konseylerinin etkili ve verimli yürütülmesi hususunda belediyeler sorumludur²⁸. Kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentli haklarının korunması, kentsel suçların önlenmesi, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye yönelik önemli bir uygulama olan kent konseyleri, ekolojik kentsel yapının önemli bir temsilcisidir. Hemşehri hukukuna yönelik düzenlemelerde Avrupa Konseyi'nin 1992 yılında kabul ettiği Avrupa Kentsel Şartı (Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi) önemli bir dayanaktır. Sağlıklı bir çevreye, güvenli bir yaşam alanına, standartlara uygun spor, rekreasyon, ulaşım, konut ve ticaret alanlarına her kentlinin sahip olması gerektiğini belirten belge ekolojik, yani doğayla uyumlu ve yaşanılabilir bir kent planlaması için yerel yönetimlere hemşehri hukukunu sağlamalarını ve kentlilerin de, yaşadıkları mekanın kurucuları olduklarının farkında olması gerektiğini belirtmesi açısından önemlidir

²⁷ R.G. 13.07.2005/ 25874

²⁸ R.G. 08.10.2006/ 26313

(Keleş-Mengi, 2014: 33). Değişen sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak Avrupa Kentsel Şartı-II 2008 yılında yapılan 15. Genel Oturumunda, Avrupa yerel yönetimlerinin sürdürülebilir kentler ve kasabalar inşa etmesini destekleyen ‘Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto’ kabul etmiştir. Manifesto, kentsel ekolojinin geliştirilmesini, çevresel ayak izlerinin azaltılmasını, doğal kaynakların korunmasını, biyolojik çeşitliliklerin korunmasını ve zenginleştirilmesini, kamu değerlerinin herkes için erişilebilir kılınmasını ve yenilenebilir enerji kullanımının önemini vurgulamaktadır. Yerel yönetimlerin, kentleri ve kasabaları, sakinlerine gerek çeşitli kentsel işlevlere ve hizmetlere gerekse dinlenme alanlarına ve korunmuş doğal alanlara kolay ulaşma olanağı sağlayabilen, yoğun olmayan ve yayılmamış kent formları oluşturacak şekilde planlamalarını ve bisiklet kullanmaya teşvik eden ulaşım tarzlarını sürdürülebilir ulaşım politikası olarak kullanmalarını önermektedir. Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto, kentsel gelişmenin sürdürülebilirlik boyutunun (yayılmamış kentler, gönüllülük esasına dayalı denetimli ulaşım, çevreye saygı) sadece yaşam kalitesinin iyileştirilmesi yönünde atılmış bir adım olmadığını, doğru mekansal gelişimin de vazgeçilmez bir ön koşulu olduğunu vurgulayan ve kentsel planlamanın sürdürülebilir kalkınma politikalarıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini belirten önemli bir belgedir. Şart, bir antlaşma niteliğinde olmayıp devletlerin, dolayısıyla ülkemizde bulunan yerel yönetimlerin çağdaş kentsel ve çevresel politikalar oluşturmalarına ışık tutmaktadır.

2.3. Büyükşehir Belediyeleri

Büyükşehir yönetimi kavramsal olarak Yunanca meter (ana) ve polis (şehir) kelimelerinin birleşiminden oluşan meterpolis kelimesinden yani metropolis, anakent kavramlarından türetilmiştir (URL-15). Ülkemizde, son düzenlemelerle (06.12.2012

yılı 6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve 22.03.2013 tarihinde 6447 sayılı kanun ile değiştirilen 6360 sayılı kanun), toplam 30 il büyükşehir belediyesi olmuştur. Büyükşehirlerde bucaklar ve bucak teşkilatları bulunmamaktadır. Ayrıca, büyükşehirlerde, il özel idarelerinin tüzel kişiliği yoktur. Toplam nüfusu 750000'den fazla olan illerin il belediyeleri kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilmektedir.

Büyükşehir belediyeleri; çevre düzeni planına uygun olmak kaydıyla, büyükşehir belediye sınırları içinde 1/5000 ile 1/25000 arasındaki her ölçekte nazım imar planını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak, Büyükşehir ulaşım ana planını yapmak veya yaptırmak ve uygulamak, sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak, Büyükşehir'in bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak ve afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları tahliye etme ve yıkım konusunda ilçe belediyelerinin talepleri halinde her türlü desteği sağlamakla görevlidir²⁹. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, yerel kalkınma, tarihi, kültürel ve çevresel değerleri koruma, kentsel ve çevresel sorunları çözme gibi birçok ekolojik görev ve sorumluluklara sahiptir.

²⁹ R.G. 23.07.2004/ 25531

2.4. Köyler

Yerel yönetim birimlerinin en küçüğü olan köylerin yönetim organları, köy derneği, ihtiyar meclis heyeti ve muhtardan oluşur (Baykal, 2010: 487). Köyler geçimini doğrudan tarım ve hayvancılıktan sağlayan ve geleneksel sosyal ilişkileri sürdüren kırsal yerleşim alanlarıdır (URL-16).

Üretimin doğa koşullarına ve imkanlarına bağlı olduğu kırsal yerleşmelerin yönetim düzeyi, ekolojik değerlerin korunması ve tüketmeden kullanılması açısından eko-kentin kırsal alanları için önemli bir dayanak oluşturur. Köy Kanunu³⁰, köy yollarının ve meydanının çevresine ve köyün içinde ve çevresindeki su kenarlarına, mezarlıklar ile mezarlık ve köy arasına her yıl adam başına en az bir ağaç dikmesi, fidanların zarar görmemesi için gerekli tedbirlerin alınması, köy sınırı içinde uygun yerlerde orman yetiştirilmesi, yol kenarlarına ağaç dikilmesi, köy sınırı içindeki yabani ağaçların aşılması, çeşme, kuyu ve pınar başlarında gübre, süprüntü bulundurulmayıp daima temiz tutulması, fazla suların etrafa yayılarak bataklık yapmaması için akıntı yapılması, çürümüş ve kokmuş şeylerin köyden dışarıya götürülüp gömülmesi ve köy korusu olmayan yerlerde koru yetiştirilmesi gibi çevreyle ilgili görevler yer almaktadır.

III. Ulusal Çalışmalar

Türkiye’de eko-kent planlamasının uygulanmasını ve çevre bilincinin oluşmasını sağlayan ulusal çalışmalardan; Kalkınma Planları, Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP), Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), ekolojik sertifikalar ve sivil toplum kuruluşları incelenmektedir.

³⁰ R.G. 07.04.1924/ 68

1. Kalkınma Planları ve UÇEP

Eko-kent planlamasının temel dayanaklarından biri Kalkınma Planları'dır. Ulusal Kalkınma Planı, belirli bir süre içinde ulaşılmak istenen ekonomik, çevresel, siyasi ve sosyal hedeflerin belirlendiği ve bu hedefler doğrultusunda ulusal kaynakların harekete geçirildiği bir eylem planıdır (Kalabalık, 2011: 75-76). Ulusal kaynakların etkin kullanımını ve ülke bütününde adil ve eşit hizmet dağılımını temel alan Kalkınma Planları, ülkelerin geri kalmışlıktan kurtulup çağdaş yaşam seviyesine çıkabilmeleri için yönlendirici özelliğe sahiptir.

Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı ve çevre koruma politikası arasındaki tutumunu belirlemede önemli bir çıkarım olan Kalkınma Planları ortalama beş yıllık süreler için hazırlanmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulduğu tarihten (30.09.1960) itibaren dokuz adet kalkınma planı uygulamaya konulmuştur. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Çevre konusu Birinci ve İkinci Kalkınma Planı içinde yer almamıştır. Üçüncü Kalkınma Planı (1973-1977) çevre sorunlarına yönelik hedeflerin yer aldığı ilk plandır. Bu planda, çevre sorunlarına yönelik tanımlamalar, ilkeler ve tedbirler ortaya konulmuştur. Kalkınmaya zarar verebilecek çevre politikalarının benimsenmeyeceği ve çevre sorunlarının kalkınmaya ayrılmış fonları olumsuz etkilemesinin önleneceği belirtilmiştir. Bu planda, çevre sağlığının korunması gerektiği, çevre sağlığının büyük bir sorun olarak ortaya çıkışının, düzensiz yerleşme, mali güçsüzlük, eğitim yetersizliği, hızlı nüfus artışı ve ilgili kurumların gereken etkinliklerden uzak olması gibi temel nedenlerden kaynaklandığı üzerinde durularak çevrenin korunması ve geliştirilmesinde halk eğitiminin araç olarak kullanılacağından söz edilmektedir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), ‘çevre sorunları toplumsal değişim süreci ile birlikte çözüme kavuşturulmalı’ ilkesi ışığında geliştirilmiştir. Bu planda; a) sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme sürecinde çevresel unsurların dikkate alınacağı, doğanın ve doğal kaynakların kullanımında ve korunmasında rasyonelliğin sağlanacağı ve uzun dönemde geriye dönüşü zor çevre sorunları yaratılmayacağı, b) sanayileşmenin mekana yayılmasında doğal ve tarihi çevrenin korunacağı, c) ekonominin gelişmesi sırasında arazi kullanımı taleplerinin ve rekabetin en yüksek olduğu deniz ve göl kenarları, büyük kentlerin yakın çevresi, gelişme aksları gibi yerlerde kaynakların korunması için kent üstü ölçeklerde arazi kullanım planlarının yapılacağı, ç) çevre sorunlarını gidermeye yönelik önlemlerin yöresel ortamın özelliklerine göre yapılacağı ve insan sağlığını tehdit eden kirliliklerin bulunduğu yörelere öncelik verileceği, d) çevre sorunları konusunda çalışan vakıf, dernek ve benzeri gönüllü kuruluşların faaliyetlerinin destekleneceği ve özendirileceği belirtilmiştir. Beşinci Kalkınma Planında (1985-1989), enerji üretiminin artırılmasında yenilenebilir enerji kaynaklarından (güneş, jeotermal, biyogaz başta olmak üzere) yararlanılacağı vurgulanmaktadır. Bu planda, çevre sağlığı hizmetlerinin geliştirilerek çevrenin iyileştirileceğinden ve kamu kuruluşlarının yatırım projelerinde ve çevresel etkisi söz konusu olabilecek özel sektör yatırımlarında projelendirme çalışmaları için ‘Çevresel Etki İrdelemesi’ raporu hazırlanacağından söz edilmektedir. Bu plana göre ülkenin çevre politikasında, sadece mevcut kirliliğin ortadan kaldırılması ve kirliliğin engellenmesi değil, kaynakların gelecek nesillerin de yararlanabileceği en iyi şekilde kullanılması, muhafazası ve geliştirilmesi temel ilke olarak ele alınmıştır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1990-1994) başlıca, a) ekonomik ve sosyal faaliyetlerin

yürütülmesinde, beşeri ve doğal kaynakların israfının önlenmesinde ve çevrenin korunmasında araştırma-geliştirme faaliyetlerinin ve yüksek teknolojinin kullanılması, b) sanayileşme sürecinde rekabet gücü-çevre korumacılığı dengesine özen gösterilmesi, c) çevre bilincinin artırılması hedeflenmiştir. Bu planda ülkenin çevre politikası, insan sağlığını ve doğal dengeyi koruyarak, sürekli bir ekonomik kalkınmaya imkan verecek şekilde doğal kaynakların yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere insana yakışır bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak olarak tanımlanmıştır.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000), mevcut durum analizi yapılarak daha önceki planlarda benimsenen çevreye ilişkin hedeflerin istenilen düzeyde gerçekleşmediği vurgulanmıştır. Bu planda, çevre politikası olarak 'sürdürülebilir kalkınma' ilkesinin benimsenmesi ve etkin bir çevre yönetimi için Ulusal Çevre Strateji Planı'nın hazırlanması hedeflenmiştir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın çevre sorunlarına yönelik belirlediği ilkeler doğrultusunda, Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP) hazırlanmıştır. Bu plan döneminde, Dünya Bankası'nın desteği ile hazırlanan ve 1998 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yayınlanan UÇEP Raporu, farklı sektörlerin çevreye duyarlılıklarını artırma açısından somut eylemler içermektedir. Ancak, UÇEP yasal bir bağlayıcılığa sahip olmadığı için hukuksal bir yaptırımı olmamıştır (Torunoğlu, 2013b: 118). UÇEP çalışmalarında insan sağlığı, ekolojik denge, kültürel-tarihsel estetik değerler ve ekonomik verimlilik temel alınmıştır. UÇEP'in stratejik ve yol gösterici ilkeleri bulunmaktadır. Stratejik hedefler; a) kirliliğin önlenmesi, b) alt yapı hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, c) kaynakların sürdürülebilir kullanımının özendirilmesi, ç) sürdürülebilir uygulamaların desteklenmesi ve çevresel tehlikelerin en az seviyeye

indirilmesidir. Yol gösterici ilkeler; a) katılım, b) demokrasi, c) uzlaşma, ç) sahiplenme (gönüllülük), d) verimlilik, e) eşgüdüm, f) yerel odaklı çözüm politikaları geliştirme olarak belirtilmiştir (URL-17). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), UÇEP stratejik hedeflerini ve ilkelerini esas alan bir politika ortaya koyarak UÇEP'in güncellenmesini ve yasallaştırılmasını vurgulamaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda (2007-2013), a) çevre dostu tekniklerle verimli üretimin artırılacağı ve atıkların azaltılacağı, b) tarım, sanayi, turizm ve hizmetler sektöründe ekolojik dengelere uygun koruma-kullanma politikalarının benimseneceği, c) çevreci yatırımlarda özel sektörün destekleneceği, ç) çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitimlerin ve kamuoyu bilgilendirme çalışmalarının yapılacağı üzerinde durulmaktadır.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), uluslararası çalışmalara, Avrupa çevre mevzuatına ve yerel çalışmalara bağlı olarak geliştirilmiş çevre bilincine ve 'ekolojik duyarlılığa sahip kentsel gelişme' vizyonuna vurgu yapmaktadır. Bu planda, dengeli ekonomik büyüme, hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurlar yer almaktadır. Onuncu Kalkınma Planı, eko-kent planlamasının gelişmesine katkıda bulunacak temel politikaları içermektedir. Bunlar; a) üretim sektöründe 'yeşil büyüme' modelini temel alan, çevre dostu, ekolojik ve ekonomik olarak etkin kentleşmenin benimsenmesi, b) nanoteknoloji ve biyoteknoloji alanlarındaki gelişmelerin çevresel ve etik boyutta değerlendirilmesi, c) temiz teknolojinin destekleneceği, enerji verimliliğini, temiz yakıt ve çevre dostu araç kullanımını sağlayan ulaşım sistemlerine öncelik verilmesi, ç) kullanıcı odaklı, güvenli, çevreyle barışık, enerji verimliliğine ve mimari estetiğe sahip yapıların

üretimi için tasarım ve yapım standartlarının geliştirilmesi, d) kentlerin, afetlere dayanıklı, çevreye duyarlı, kültürel değerleri esas alan ve sosyal dayanışmayı sağlayacak şekilde tasarlanması, e) çevresel kalitenin korunmasını sağlayacak ve gelecek nesillerin refah ve mutluluğunu azaltmayacak bir kalkınma ve mekansal gelişme modelinin benimsenmesi, f) sürdürülebilir kentleşmeye uygun olarak kentlerde atık ve emisyon azaltma, enerji, su ve kaynak verimliliği, geri kazanım, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi, çevre dostu malzeme kullanımı gibi uygulamalarla çevre duyarlılığının ve yaşam kalitesinin artırılması, g) tüketim alışkanlıklarının sürdürülebilir yaşam koşulları çerçevesinde değiştirilmesi ve doğanın korunması başta olmak üzere çevre bilincinin artırılmasına yönelik uygulamaların yaygınlaştırılması gibi hedefler yer almaktadır.

2. Çevresel Etki Değerlendirmesi

Ekolojik bir kentin planlanması sürecinin temel öğelerinden biri olan Çevresel Etki Değerlendirmesi³¹ (ÇED), herhangi bir ekonomik faaliyetin çevre üzerinde olumsuz bir baskı oluşturmasını engellemek amacıyla yapılan karar verme sürecidir (Karacan, 2012: 532, Keleş, 2013: 105). Bu sürecin, yeterli düzeyde elde edilen bilgi, belge ve veriye dayanan ayrıntılı, tarafsız ve keyfi uygulamalardan uzak bir incelemeye bağlı olarak oluşması gereklidir (Keleş, 2013: 105). ÇED: “Bir ekonomik faaliyetin çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz, doğrudan ya da dolaylı etkilerini önceden belirleyerek gerekli önlemlerin alınmasını amaçlayan, önleyici çevre politikalarının en etkili aracıdır” (Mengi, 2012: 80). ÇED, “yasal kararların, politikaların, programların, projelerin ve işletme koşullarının biyo-jeofiziksel çevre ile insan sağlığına ve mutluluğuna olan etkilerinin belirlenmesi ve bu etkilerin

³¹ R.G. 25.11.2014/ 29186

boyutlarının önceden tespiti için yapılan çalışmalar, çalışma sonuçlarının yorumlanması ve yayımlanması işlemleridir” (Uslu, 1993: 3-4). Çevresel Etki Değerlendirmesi, yatırımların, maliyet ve yarar karşılaştırmasından daha ileri ve kapsamlı olarak ekonomik, toplumsal, fiziksel ve biyolojik değerlendirilmesi ve izlenmesi sürecidir (Keleş, 2013: 105). ÇED çalışması, a) hazırlık çalışmaları ve problemin tanımı, b) eleme, c) kapsam ve etkilerin belirlenmesi, ç) çevrenin mevcut durumunun belirlenmesi, d) çevresel etkilerin niceliksel kestirimi ve değerlendirilmesi, e) gerekli çevre koruma önlemlerinin belirlenmesi, f) proje seçeneklerinin değerlendirilmesi ve önerilerin hazırlanması, g) rapor hazırlanması, ğ) karar verme süreci (olumlu ya da olumsuz), h) proje sonrası izleme ve değerlendirme aşamalarını kapsamaktadır (Kahraman-Türay, 2006: 60-61).

2872 sayılı Çevre Kanunu, 10. maddesinde ÇED: “Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir Çevresel Etki Değerlendirme Raporu hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir. Çevresel Etki Değerlendirme Raporu’nun hangi tip projelerde isteneceği, ihtiva edeceği hususlar ve hangi makamca onaylanacağına dair esaslar yönetmelikle belirlenir” şeklinde tanımlanmaktadır.

3. Ekolojik Sertifikalar ve Sivil Toplum Kuruluşları

Küreselleşme ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ülkelerin küresel boyutta yaşanan gelişmelerden haberdar olmasını ve yeni gelişmeleri uygulamaya başlamasını sağlamaktadır. Özellikle sağlıklı yaşanılabilir yerleşim alanlarının

oluşturulmasında etkili olan uluslararası örgütler küresel bilinçlenme yaratmıştır. Bu süreçten, gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye de etkilenmekte ve uluslararası sivil toplum hareketlerini örnek alan önemli dernekler, sertifika kurumları ve örgütlenmeler kurmaktadır.

Uluslararası düzeyde yaşanan çevre bilinci çalışmaları uluslararası örgütlerin kapsamlı çalışmasıyla yürütülmekte ve Türkiye'nin çevre koruma ve geliştirme konularında yasal ve yönetsel dönüşümler yaşamasını sağlamaktadır. BM bünyesinde kurulan Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Çevre Programı (UNEP), Kalkınma Programı (UNDP) gibi uzmanlıklar ve OECD, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Bizim Amerika Halkları için Bolivarcı İttifak (ALBA), Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA), Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA), Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC), Çevre Amaçlı Bölgesel Örgütlenmeler (Akdeniz Eylem Planı, Mavi Plan, Karadeniz'de Kıyısı Bulunan Ülkeler İşbirliği Teşkilatı vb.) gibi örgütlenmeler çevre bilincinin gelişmesinde etkili olmuştur. Özellikle bu örgütlerin oluşturduğu ilkeler ve Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler çevre bilincinin artması ve eko-kent planlamasının bir planlama yöntemi olarak kabul edilmesi için önemli gelişmelerdir.

Dünya'daki çevre ve çevre koruma alanında önde gelen sivil toplum kuruluşları kalkınma, eğitim ve koruma faaliyetleri sunarak gün geçtikçe etkinliklerini yaygınlaştırmakta, toplumsal duyarlılık sağlamakta ve çevre bilincini artırmaktadır (Karacan, 2013: 14-15). Bu süreçte yapılan çalışmalar Türkiye'nin ekolojik değerleri koruma ve çevre sorunlarını azaltma konusundaki uygulamalarına

da yansımaktadır. Dünya’da önde gelen sivil toplum kuruluşları arasında; Doğa ve Doğal Kaynak Koruma Derneği- Adenex (Association for the Defense of Nature and Resources of Extremadura- İspanya), Çevre Yönetimi Alman Birliği- BAUM (Bundesdeutsche Arbeitskreis für Umweltbewusstes Management- Almanya), Yenilenebilir Enerjiler ve Sürdürülebilir Teknoloji Merkezi- CREST (Centre for Renewable Energy and Sustainable Technologies- ABD), Avrupa Doğal Kaynaklar ve Kültürel Mirasın Korunması Örgütü (Europe Conservation- İtalya), Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği- IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources), Greenpeace International ve Yağmur Ormanları Aksiyon Ağı- RAN (Rainforest Action Network) bulunmaktadır.

İnsanların doğal, kültürel, tarihi, arkeolojik ve çevresel değerlere yönelik duyarlılığını artırmayı ve sorumluluk bilincini geliştirmeyi amaçlayan sivil toplum kuruluşları ekolojik kentsel gelişmenin temel zincirlerindedir. Türkiye’de eko-kent ilkelerinin uygulanmasını ve çevre bilincinin oluşmasını sağlayan birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği (BUĞDAY), Sualtı Araştırmaları Derneği Akdeniz Foku Araştırma Grubu (AFAG), Bölgesel Çevre Merkezi (REC), Çevre ve Kültür Kuruluşları Dayanışma Derneği (ÇEKÜD), Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı (ÇEVKO), Sıvı Gıda Karton Ambalaj Kullanıcıları Üreticileri Derneği (KARDER), Deniz Temiz Derneği (TURMEPA), Doğa Derneği, Doğal Hayatı Koruma Derneği ve Vakfı (DHKD & WWF Türkiye), Doğa ile Barış Derneği, Ege Doğal Yaşamı Koruma Derneği, Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO), Geleneksel Tıp Derneği, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalara Hayır Platformu, İstanbul Çevre Konseyi Federasyonu, Kuş Gözlem Toplulukları, Organik Ürün Üreticileri ve Sanayicileri Derneği

(ORGÜDER), Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma (TEMA) Vakfı, Temiz Enerji Vakfı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV), Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu (TÜRÇEK) ve Yeşiller Grubu gibi sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır.

Çevre bilincine sahip toplumlar yeşil sertifika ya da eko-etiket (ekolojik etiket) olarak tanımlanan çevre dostu ürünleri tüketmektedir. Onuncu Kalkınma Planı'nın hedefleri içerisinde yer alan sağlıklı üretim-tüketim yapısıyla çevreye zarar vermeyen ürünlerin yaşamın her alanında kullanılması öngörülmektedir. Organik ve geleneksel yöntemlerle üretilen tüketim malzemeleri geri dönüşümü kolay ve doğaya zarar vermeyecek ya da en az düzeyde zarar verecek şekilde tasarlanmaktadır. Gıda, giyim ve inşaat sektörü olmak üzere çeşitli uzmanlık alanlarına ayrılan ekolojik üretimin teknik ve teknolojileri yeşil büyüme ve yeşil istihdam politikalarıyla yaygınlık kazanmıştır.

Ekolojik ürünler, çevreye duyarlı, doğayı kirletmeyen, ekolojik dengeleri bozmayan, kıt kaynakları tüketmeyen, geri dönüşümü sağlanabilen ve canlı-cansız hiçbir varlığa zarar vermeyen ürün grubudur (Kozak, 2014: 392). Araştırma geliştirme merkezleri olarak tanımlanan uygulama alanları üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, yerel halk ve diğer çalışma alanlarının işbirliği ve eşgüdümüyle kurulan uygulama, deney ve araştırma faaliyetlerini içeren ve sertifika çalışmalarını yürüten birimlerdir. 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun³², da araştırma ve geliştirme faaliyeti: “Kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yeni süreç, sistem ve

³² R.G. 12.03.2008/ 26814

uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmaları, çevre uyumlu ürün tasarımı veya yazılım faaliyetleri ile alanında bilimsel ve teknolojik gelişme sağlayan, bilimsel ve teknolojik bir belirsizliğe odaklanan, çıktıları özgün, deneysel, bilimsel ve teknik içerik taşıyan faaliyetleri” olarak tanımlanmaktadır.

Kentsel sistemlerde eko-ürünlerin tasarlanması sürdürülebilirlik kavramıyla ilişkili olarak gelişmeye başlamıştır. Küresel ölçekte özellikle yeşil bina uygulamaları ve enerji tasarrufu sağlayan ürünler geliştirilmektedir. Yapılı çevrede enerji tasarrufu sağlamak ve ekolojik duyarlılıkları artırmak için uluslararası geçerliliği olan çevre sertifikaları kullanılmaktadır. Birçok ülkede çevre sertifikası olmayan yapıların inşası yasaklanmıştır. Yapıların çevresel değerlere uygun, atık üretmeden ve enerji dönüşümünü temel alarak planlanmasını sağlayan sertifika sistemleri genellikle bina ölçeğinde uygulanmakta ve yenilenebilir enerji kaynaklarından en üst düzeyde faydalanabilmeyi sağlamaktadır. Çevre sertifikaları, çevrenin kirlenmesini ve ekolojik dengelerin kalitesinin bozulmasını önlemede önemli bir uygulamadır.

Yaygın olarak kullanılan yeşil bina sertifikalarından İngiltere’de BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method), Amerika Birleşik Devletleri’nde LEED (Leadership in Energy and Environmental Design), bazı ülkelerin birlikte kurdukları IISBE (International Initiative for Sustainable Built Environment), Japonya’da CASBEE (Comprehensive Assessment for Built Environment) ve Almanya’da DGNB (Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen) sertifika sistemleri, Dünya Yeşil Bina Konseyi (WGBC) Tam Konsey

statüsüne sahiptirler. Amerikan Yeşil Bina Konsülü (USGBC- United States Green Building Council), uluslararası geçerliliği olan ve yeşil bina tasarımı, uygulaması, inşası ve bakımı gibi konularda internet üzerinden de dersler veren LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) sertifika sistemine sahiptir. Su, enerji ve malzeme tasarrufu konularında bilgilendiren LEED sistemi eko-kent uygulamalarında çevre dostu yapıların hayata geçirilmesi konusunda önemli bir uygulamadır (URL-20, Tokman, 2013: 137).

En küçük yapı ölçeğinden kentsel alanlara kadar uygulanan sertifikalar yapılı çevrenin doğa öncelikli tasarlanmasına ve eko-kent planlamasının gelişmesine yardımcı olmaktadır. Uluslararası kurumların yanı sıra ülkemizde, inşaat sektörünün ekolojik ilkeler çerçevesinde ilerlemesi amacıyla 2007 yılında kurulan ve 2012 yılında Dünya Yeşil Binalar Konseyi (WGBC) Tam Konsey Statüsü kazanan Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği (ÇEDBİK) bulunmaktadır (URL-21). Ülkemizde, sertifika uygulamalarının yanı sıra enerji tasarrufu sağlamak ve sürdürülebilir mimari tasarımları artırmak amacıyla, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliğine bağlı olarak, Enerji Kimlik Belgesi'nin alınması 2011 yılından beri zorunlu hale getirilmiştir (Tokman, 2013: 138). Bu uygulamalar eko-kent planlamasının enerji verimliliği ve tasarruf özelliklerinin kentsel mekana aktarılması konusunda önemli bir dayanaktır.

IV. Özel Çevre Koruma Bölgesi Uygulamaları

Türkiye'de Özel Çevre Koruma Bölgeleri uluslararası sözleşmelere ve bu sözleşmeler çerçevesinde yapılan ulusal düzenlemelere bağlı olarak oluşturulmuştur. Çevre bilincinin ve ekolojik duyarlılıkların fiziksel planlamaya aktarılmasında

yönlendirici olan Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB) uygulamaları ve içeriği taraf olunan uluslararası sözleşmeler ve bu sözleşmeler doğrultusunda yapılan yasal ve yönetsel düzenlemeler çerçevesinde açıklanmaktadır.

1. Taraf Olunan Uluslararası Sözleşmeler

Akdeniz'in korunmasına yönelik yapılan çalışmalar ülkemizde Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilmesini ve yasallaşmasını sağlayan önemli bir adımdır. 1974 yılında UNEP tarafından Bölgesel Denizler Programı Faaliyet Merkezi kurularak Akdeniz Eylem Planı (1975) oluşturulmuştur. Akdeniz Eylem Planı çerçevesinde yürütülecek olan faaliyetlerin hukuki dayanağı olarak 'Akdeniz'in Kirlenmesine Karşı Korunması Sözleşmesi (Barcelona Sözleşmesi)' 1976 tarihinde Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin ve Avrupa Topluluğu temsilcilerinin katılımı ile imzalanmıştır (URL-35).

Uluslararası çevre koruma politikalarına bağlı olarak Barcelona Sözleşmesi ekli protokollerle genişletilmiş ve Akdeniz Havzası kapsamında uygulanan Özel Koruma Bölgeleri (Special Protected Areas) kavramı geliştirilmiştir. Akdeniz'de biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirlik kapsamında 1986 yılında 'Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol' yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu protokolü Bakanlar Kurulu Kararıyla 1988 yılında onaylanmıştır. Akdeniz'de Özel Koruma Alanları Protokolü'nde³³ Özel Koruma Alanları, Akdeniz deniz alanını kapsayan biyolojik ve ekolojik değere sahip bilimsel, estetik, tarihi, arkeolojik ve kültürel açıdan korunması gerekli alan şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca Özel Koruma Alanı; toprak altı ve deniz yatağını, deniz yatağı ve onun bölgesel denize ait

³³ R.G. 23.10.1988/19968

genişliğinin ve yayılımının ölçü alındığı ana hat olarak kabul edilen toprak altından karaya doğru uzanan suları, tatlı su sınırına kadar olan dereleri, sulak alan olarak kabul edilen ve Tarafların her biri için karaya ait kıyı alanları olarak belirlenmiş yerler olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2010: 288).

1995 yılında BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kabul edilen belgeler ve özellikle Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'ne (1992) uygun olarak 'Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol' yürürlüğe girmiştir. Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol³⁴, Akdeniz özelliklerinin hakim olduğu alanlarda 'Özel Koruma Alanları' kurularak insan etkinliklerinin ekosistemler üzerindeki derin etkilerinin önlenmesinin, Akdeniz'in doğal ve kültürel mirasının durumunun geliştirilmesinin, aynı zamanda tehdit altındaki türlerin korunması ve muhafazası yoluyla, korumanın ve uygun olduğu ölçüde geliştirmenin önemini vurgulamaktadır. Protokol'de, coğrafi kapsamı Akdeniz alanı şeklinde sınırlanan Özel Koruma Alanları'nın hedefleri; (madde 4) a) uzun dönemli olarak varlıklarını güvence altına alabilecek ve biyolojik çeşitliliklerini sürdürülebilecek büyüklükteki temsil kabiliyetine sahip kıyı ve deniz ekosistemleri tiplerini, b) Akdeniz'deki doğal dağıtım alanlarında yok olma tehlikesi altında bulunan veya gerilemelerinin ya da kendiliğinden kısıtlı olan alanlarının bir sonucu olarak küçülmüş bir doğal alana sahip olan yaşama ortamlarını, c) tehlikeye düşmüş, tehdit altında veya endemik olan bitki ve hayvan türlerinin varlıklarını sürdürmeleri, üremeleri ve yeniden kazanılmaları için kritik önemi olan yaşama ortamlarını, ç) bilimsel, estetik, kültürel veya eğitsel açıdan ilgi çekmelerinden dolayı özel öneme sahip alanları korumak şeklinde belirlenmiştir. Özel Koruma Alanları'nın koruma

³⁴ R.G. 22.08.2002/ 24854

önlemleri (madde 6) uluslararası hukuka uygun olarak her bir Özel Koruma Alanı'nın karakteristik özelliğine bağlı olarak; a) özel koruma alanının bütünlüğünü doğrudan ya da dolaylı olarak bozma olasılığı olan atıkların ve başka maddelerin boşaltımının veya atılmasının yasaklanması, b) gemilerin geçişinin ve her türlü durmanın veya demirlemenin düzenlemeye tabi tutulması, c) söz konusu özel koruma alanına buranın yerlisi olmayan herhangi bir türün veya genetik değişikliğe uğramış türlerin ve aynı zamanda özel koruma alanında mevcut veya daha önce mevcut olmuş türlerin sokulmasının veya yeniden sokulmasının düzenlemeye tabi tutulması, ç) toprağın incelenmesini veya değişikliğe uğratılmasını ya da kara toprak altının, deniz yatağının veya deniz toprak altının kullanımını içeren her türlü etkinliğin düzenlemeye tabi tutulması veya yasaklanması, d) her türlü bilimsel araştırma etkinliğinin düzenlemeye tabi tutulması, e) balıkçılığın, avcılığın, hayvanların alınmasının ve bitkilerin ürünlerinin toplanmasının veya bunların tahrip edilmesinin ve aynı zamanda özel koruma alanı kökenli hayvanların, hayvan bölümlerinin, bitkilerin, bitki bölümlerinin ticaretinin düzenlemeye tabi tutulması veya yasaklanması, f) türlere zarar verme veya bunları rahatsız etme veya ekosistemlerin veya türlerin esirgenme durumlarını tehlikeye düşürme ihtimali bulunan veya özel koruma alanlarının doğal veya kültürel karakteristiklerine zarar verebilecek başka her türlü faaliyet veya kararın düzenlemeye tabi tutulması ve gerekirse yasaklanması, g) ekolojik ve biyolojik süreçlerin ve peyzajın korunmasını amaçlayan her türlü önlem olarak sıralanmıştır. Özel Koruma Alanlarında Planlama ve Yönetim (7. madde) için Taraflar; a) hukuki ve kurumsal çerçeveyi ve uygulanabilir yönetim ve koruma önlemlerini belirleyen bir yönetim planının geliştirilmesi ve kabulü, b) ekolojik süreçlerin, yaşama alanlarının, nüfus dinamiklerinin, peyzajın ve aynı

zamanda insan etkinliklerinin etkilerinin sürekli izlenmesini, c) böyle alanların kurulmasından etkilenebilecek yerel sakinlere yardım edilmesini de içerecek şekilde, yerel topluluk ve nüfusların, uygun olduğu biçimde, özel koruma alanlarının yönetimine aktif katılımını, ç) özel koruma alanlarının desteklenmesinin ve yönetiminin finansmanı için mekanizmalar kabul edilmesini ve aynı zamanda bu yönetimin bu alanların hedeflerine uygun olmasını güvence altına alan faaliyetlerin geliştirilmesini, d) özel koruma alanlarının kurulma hedeflerine uygun etkinliklerin ve bu etkinliklere ilişkin izinlerin koşullarının düzenlemeye tabi tutulmasını, e) yöneticilerin ve nitelikli teknik personelin yetiştirilmesini ve aynı zamanda uygun alt yapının geliştirilmesini içeren planlar yapmak ve hem kara hem de deniz alanlarını kapsayan Özel Koruma Alanları kurulduğunda Taraflar Özel Koruma Alanları'nın bir bütün olarak eşgüdümünü ve idaresini temin etmeye çalışacakları belirtilmektedir.

Türkiye'de doğal, tarihi ve kültürel mirasın korunmasını sağlayan ve ÖÇKB kapsamını ve amacını etkileyen sözleşmeler arasında Türkiye'nin 1983 yılında taraf olduğu Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme³⁵ (1972) yer almaktadır.

UNESCO Genel Konferansı 1972 yılında Paris'te toplanan 17. oturumunda; kültürel mirasın ve doğal mirasın sadece geleneksel bozulma nedenleriyle değil, sosyal ve ekonomik koşulların değişmesine bağlı olarak da tahrip edildiği ve yok olma tehdidi yaşadığı belirtilerek, kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının dünya mirası için yoksullaşma teşkil ettiği

³⁵ R.G. 14.02.1983/ 17959

vurgulanmaktadır³⁶. Sözleşmede anıtlar³⁷, yapı grupları ve sitler kültürel miras, estetik, jeolojik, biyolojik ve fiziksel açıdan olağanüstü evrensel değeri olan doğal anıtlar, doğal sitler ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği alanlar doğal miras olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası değer taşıyan kültürel ve doğal mirasla ilgili başvuruların ve izleme raporlarının değerlendirilmesi için UNESCO kapsamında ‘Dünya Mirası Komitesi’ oluşturulmuştur. Böylece kültürel ve doğal mirasın korunmasında evrensel birlik oluşturularak eko-kent modelinin uygulanması sağlanabilir.

Türkiye, doğal değerlerin korunmasında sulak alanlar için 1993 yılında Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi, 1971)’ye taraf olmuştur. Ramsar Sözleşmesi³⁸ kapsamında Taraflar, insan ve çevre bütünlüğünü tanıyarak sulak alanların temel ekolojik fonksiyonlarını ve su rejimlerini düzenlemeyi ve karakteristik bitki ve hayvan topluluklarının, özellikle su kuşlarının yaşama ortamlarını desteklemeyi, sulak alanların ekonomik, kültürel, bilimsel ve rekreasyonel olarak büyük bir kaynak teşkil ettiğini ve kaybedilmeleri halinde bir daha geri getirilemeyeceği bilinciyle sulak alanların kaybına sebep olacak hareketleri durdurmayı ve sulak alanların ve onlara bağlı bitki ve hayvan topluluklarını

³⁶ R.G. 14.02.1983/ 17959

³⁷ Kültürel miras sınıflamasında, anıtlar, tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri; yapı toplulukları, mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları; sitler, tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar olarak tanımlanmıştır.

³⁸ R.G. 17.05.1994/ 21937

korunmaya yönelik uluslararası faaliyetlerle ilişkili olarak ulusal politikalar oluşturmayı kabul etmektedir. Taraflar, sözleşmenin 3. maddesine göre listeye dahil ettirdikleri sulak alanların korunmasını geliştirmek ve ülkelerindeki diğer sulak alanların mümkün olduğu kadar akıllıca kullanılmasını sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca, sözleşmenin 4. maddesi gereğince Taraflar, listeye dahil olan ya da olmayan sulak alanlarında doğayı koruma alanları ayırarak sulak alanlarının ve su kuşlarının korunmasını geliştirmek ve tedbirler almak, sulak alanlar ve bu sulak alanların bitki ve hayvan toplulukları hakkında araştırma yapılmasını, bilgi ve yayınların değişimini teşvik etmek ve uygun sulak alanların yönetimi yoluyla su kuşları popülasyonlarının artırılması için çaba göstermek zorundadır.

Türkiye’de ÖÇKB’nin oluşturulmasına katkıda bulunan diğer uluslararası sözleşmeler Bern Sözleşmesi olarak da bilinen Avrupa’nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi³⁹ ve Avrupa Peyzaj Sözleşmesi⁴⁰ dir. Bern Sözleşmesi’nin amacı; yabancı flora ve faunayı ve bunların yaşam ortamlarını muhafaza etmek ve nesli tehlikeye düşmüş ve düşebilecek türlere, özellikle göçmen olanlarına özel önem vermek olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, Taraflar, planlama ve kalkınma politikalarını saptarken ve kirlenme ile mücadele önlemleri alırken, yabancı flora ve faunanın muhafazasına özen göstermek zorundadır. Türkiye’de Özel Çevre Koruma Bölgeleri’nin belirlenmesinde Bern Sözleşmesi’nin ek listeleri (ek liste I kesin olarak koruma altına alınan flora türleri, ek liste II kesin koruma altına alınan fauna türleri, ek liste III korunan fauna türleri, ek liste IV yasaklı av metot ve araçları ile diğer yasak işletme şekilleri) kapsamında

³⁹R.G. 20.02.1984/ 18318

⁴⁰ R.G. 27.07.2003/ 25181

belirlenen ve sözleşme gereği ülkemizde bulunan türlerin bulunduğu ekolojik alanların korunması göz önünde bulundurulmuştur.

Avrupa Konseyi'nin 2000 yılında kabul ettiği Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'ni Türkiye, 2003 yılında onaylamıştır. Eko-kentin temel bileşeni doğal ve yapay yeşil alanların korunması ve geliştirilmesidir. Sözleşmede peyzaj; özellikleri, insan ve doğal faktörlerin etkileşimi ve eylemi sonucunda insanlar tarafından algılandığı şekliyle oluşan küresel öneme sahip alanlar olarak tanımlanmıştır. Doğal oluşumu veya insan eylemlerinden kaynaklanan miras değeri açısından önemli olan bu alanların korunması ve devamı için peyzaj yönetimi ve peyzajın değerinin artırılması, iyileştirilmesi veya oluşturulması için peyzaj planlaması yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu sözleşmeyle sürdürülebilir gelişmenin, sosyal ihtiyaçlar, ekonomik faaliyetler ve çevre arasındaki ilişkinin dengesine ve uyumuna dayandığı, peyzajın kamu yararı taşıdığı ve yerel kültürün özelliklerini taşıdığı kabul edilmiştir. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'yle peyzajların değerinin, rolünün ve değişimlerine karşın sivil toplum, özel kurumlar ve kamu yönetimleri arasındaki duyarlılığın artırılmasına yönelik bilinç sağlanacağı ve peyzaj öğelerinin yaşam kalitesinin bir parçası olarak görülüp koruma projelerinin üretileceği onaylanmıştır.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nin temel amacı peyzaj korunmasını, yönetimini ve planlanmasını geliştirmek ve peyzaj konularında Avrupa işbirliğini düzenlemektir. Bu sözleşme gereğince Tarafların; a) peyzajları, yasal olarak insanların çevrelerinin önemli bir bileşeni, onların paylaştıkları kültürel ve doğal mirasın çeşitliliğinin bir ifadesi ve kimliklerinin bir temeli olarak tanıtmak, b) peyzajın korunması, yönetimi ve planlanmasını amaçlayan peyzaj politikaları oluşturmak ve uygulamak, c) katılımı

sağlamak, ç) peyzajı, bölgesel ve kentsel planlama politikalarına ve kültürel, çevresel, tarımsal, sosyal ve ekonomik politikalara ve aynı zamanda peyzaj üzerinde doğrudan veya dolaylı etkisi olabilecek diğer politikalarla ilişkilendirmekle yükümlü olmaları eko-kent planlamasının uygulanmasında önemli katkılar sağlayabilecektir.

2. Yasal ve Yönetmelik Düzenlemeler

Uluslararası ölçekte gerçekleşen sözleşmelere bağlı olarak Çevre Kanunu, 3416 sayılı yasayla 1988 yılında değiştirilmiştir. Değişiklik kapsamında, küresel ölçekte sosyal, kültürel, biyolojik ve ekonomik öneme sahip olan alanlarda, çevre kirliliğinin önlenmesi, ekolojik dengelerin kalitesinin korunması ve bu alanlardaki doğal güzelliklerin gelecek kuşaklara aktarılmasını teminat altına almak üzere ‘Özel Çevre Koruma Bölgesi’ olarak ilan etme ve bu bölgelerle ilgili koruma, kullanma ve planlama ilkelerini belirleme hususunda Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır. Uluslararası sözleşmeler ve çevre mevzuatı neticesinde, 1989 yılında 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Özel Çevre Koruma Kurumu (ÖÇKK) Başkanlığı⁴¹ kurulmuştur. ÖÇKK kuruluş amacı, Bakanlar Kurulunca Özel Çevre Koruma Bölgeleri olarak tespit ve ilan edilen alanlardaki çevre değerlerini korumak ve ona yönelik tedbirleri almaktadır (URL-18). ÖÇKK 1991 yılında Çevre Bakanlığı’na, 2003 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı’na bağlanmıştır.

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı denetimindeki Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Özel Çevre Koruma Kurumu’nun 2011 yılında kaldırılmasıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlanmıştır. 17.08.2011 tarih ve 28028 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 648 sayılı ‘Çevre ve Şehircilik

⁴¹ R.G. 13.11.1989/ 383

Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname' ile Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (TVKGM) kurulmuş, Bakanlığın 18.08.2011 tarih ve 2239 sayılı oluru ile teşkilatlanmıştır⁴². ÖÇKB tüzel kişiliğe sahip Özel Çevre Koruma Kurumu yerine devlet tüzel kişiliği içinde yer alan TVKGM' ye bağlanmıştır.

ÖÇKB doğal, tarihi, ve kültürel değerler açısından ulusal ve uluslararası önem arz eden, ancak kentleşme, turizm, tarım ve sanayi gibi sektörlerin kirlilik tehdidi ve baskısı altında olan hassas ekolojik alanlardır⁴³. ÖÇKB kapsamında yer alan ulusal ve uluslararası doğal değerler mutlak koruma alanları olarak tanımlanmakta ve çevrelerindeki diğer kullanımlarla (kentleşme, turizm, tarım, sanayi vb.) birlikte ele alınmaktadır. 1988-1990 yılları arasında Barcelona Sözleşmesi kapsamında 12 adet ÖÇKB ilan edilmiştir. Bunların 9 tanesi, Köyceğiz-Dalyan (12.06.1988), Fethiye-Göcek ÖÇKB (12.06.1988), Gökova (12.06.1988), Patara (18.01.1990), Kaş-Kekova (18.01.1990), Göksu Deltası (18.01.1990), Foça (22.10.1990), Datça-Bozburun (22.10.1990) ve Belek (22.10.1990) Akdeniz Havzası'nda; 3 tanesi, Gölbaşı (22.10.1990), Pamukkale (22.10.1990) ve Ihlara (22.10.1990) ülkenin iç kesimlerinde yer almaktadır. 1990 yılından sonra ülkenin iç kesimlerinde bulunan Tuz Gölü (14.09.2000), Uzungöl (07.01.2004), Saros Körfezi (22.12.2010) ve Barcelona Sözleşmesi kapsamında Finike Denizaltı Dağları (16.08.2013) ÖÇKB ilan edilmesiyle toplam 16 adet ÖÇKB bulunmaktadır.

⁴² R.G. 17.08. 2011/ 648

⁴³ R.G. 11.08.1983/ 18132

Ülkemizde bulunan ÖÇKB'lerin genel özelliklerini kısaca tanımlamak yararlı olacaktır (URL-19, URL-34).

Belek ÖÇKB; Antalya ili, Serik ve Manavgat ilçelerine bağlı 5 belde ve 5 kırsal yerleşim alanından oluşmaktadır. Toplam alanı 12.500 hektar olup yaklaşık % 10,9'unu (1363 ha) maki-fundalık ve mera, % 4,7'sini (594 ha) kıyı kumulları ve % 75,3'ünü (9408 ha) tarımsal alanlar ve hem tarımsal alanlar hem de doğal ortamlar içinde bulunan turizm ve ikinci konut alanlarının oranı ise % 9,1 (1135 ha) dir. Bölgede antik döneme ait eserler, arkeolojik sit alanları, özgün bitki ve kuş türleri bulunmaktadır. Bu alanlara yönelik turizm öncelikli kararların yol açtığı tahripler söz konusudur (URL-34).

Foça ÖÇKB; İzmir ili, Foça ilçesinden Foça'ya bağlı bir bucak ve 5 kırsal yerleşim alanından oluşmaktadır. Bölgede nesli tehlike altında olan Akdeniz foku bulunmaktadır. Tarihi ve kültürel zenginliğe sahip olan alanda arkeolojik, doğal ve kentsel sit alanları yer almaktadır. Kentsel silueti ve çevresel değerleri açısından bozulmamış bir yerleşim merkezidir (URL-34).

Datça-Bozburun ÖÇKB; Muğla ili, Datça ve Marmaris ilçeleri ve bunlara bağlı 2 belde 17 ilçeden oluşmaktadır. Bölgede antik dönemden günümüze kadar çeşitli medeniyetin sosyal, ekonomik ve mimari özelliklerini temsil eden arkeolojik, kentsel, doğal ve tarihi sit alanları bulunmaktadır. Bu alanlar yarımada üzerinde dağınık olarak yer almaktadır. Datça-Bozburun kentsel yerleşimler dışında büyük ölçüde doğallığını yitirmemiştir (URL-34).

Fethiye-Göcek ÖÇKB; Muğla ili, Fethiye ilçesi ve buna bağlı 6 belde 6 kırsal yerleşim alanından oluşmaktadır. Akdeniz Havzası içinde 5 türle temsil edilen deniz kaplumbağalarından 3 türü (*Caretta caretta*, *Chelonia mydas*, *Dermochelys coriacea*) bu alanda yer almakta olup doğal çevresi ve arkeolojik yapısıyla önemli turizm merkezlerindedir. Kentin denize doğru olan kesimlerinde Helenistik ve Roma Dönemi'ne ait kalıntılara rastlanmaktadır.

Gökova ÖÇKB; Muğla ili, Ula ve Marmaris ilçeleri ve bunlara bağlı 3 belde ve 4 kırsal yerleşim alanından oluşmaktadır. Akyaka, Gökova, Akçapınar, Gökçe, Çamlı, Karacaköy ve Çetibeli yerleşim alanlarını kapsamaktadır. Özgün flora ve faunası ile ekolojik yönden Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi bitki örtüsü özelliklerini birlikte göstermektedir.

Göksu Deltası ÖÇKB; Mersin ili, Silifke ilçesine bağlı 4 belde ve 7 kırsal yerleşimden oluşan yaklaşık 15000 hektarlık ekolojik, tarihi ve arkeolojik öneme sahip bir alandır. Silifke-Göksu Deltası hassas habitat tür alanlarından olup doğal bitki örtüsü Akdeniz'in maki formasyonu ile yoğun kumul bitkileri ve tuz steplerinden oluşmaktadır.

Gölbaşı ÖÇKB; Ankara ili, Gölbaşı ilçesinde yer alan Mogan ve Eymir Gölleri ile yakın çevresinde bulunan ekolojik ve rekreasyonel açıdan önemli sulak-bataklık alanlarını, doğal ve tarihi sit alanlarını içermektedir. Nesli tehlike altında olan flora ve fauna türlerinin yer aldığı bölge yoğun kentsel ve endüstriyel faaliyetlerin yol açtığı kirlilik baskısı altındadır.

Ihlara ÖÇKB; Aksaray ili, Güzelyurt ilçesine bağlı 2 belde ve 2 kırsal yerleşim alanından oluşan Kapadokya Bölgesi'dir. Özgün jeolojik yapıya ve mimari dokuya sahip olan bölgede doğal ve arkeolojik sit alanları bulunmaktadır. Bölgenin en önemli akarsuyu Melendiz Irmağı olup farklı türde birçok flora ve fauna içermektedir.

Kaş-Kekova ÖÇKB; Antalya ili ne bağlı 3 kırsal yerleşim alanından oluşmakta olup arkeolojik, kültürel ve ekolojik açıdan önemli bir turizm merkezidir. Bölgeye adını veren Kekova, bölge içinde yer alan en büyük adadır. Kekova Adası'nda denize gömülmüş eski kent surları, kale kalıntıları bulunmaktadır. İç Ada, Toprak Adası, Aşırılı Ada ve Kişnali Ada bölgede yer alan diğer önemli adalardır. Kıyıya paralel uzanan Sıcak Yarımadası ve Kekova Adası bir iç deniz niteliği taşıyan Ölüdeniz'i oluşturmaktadır.

Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB; Muğla ili, Köyceğiz ilçesi ve buna bağlı 4 belde 13 kırsal yerleşim alanından oluşan bölge önemli sazlık-bataklık alanlarını içermektedir. Akdeniz'deki deniz kaplumbağalarının (Caretta caretta) en önemli üreme alanlarından biri olan bölgenin sahil şeridi yaklaşık 4,5 km uzunluğundadır. Köyceğiz ve Dalyan yerleşim alanları turizm ve rekreasyon odaklı gelişmektedir. Köyceğiz Gölü ve Dalyan Boğazı'nın doğal niteliklerinin korunmasını esas alan bir planlama yaklaşımıyla korunmaktadır. Tümüyle hassas olan Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB doğal, tarihi ve ekolojik açıdan önemli bir alan olup aynı zamanda özellikle Dalyan, turizm yatırımlarının yoğunlaştığı bir yerleşmedir. Köyceğiz Gölü, akarsular, Dalyan Kanalı ve Dalyan ağzı çevresel kirlilik ve bozulma tehlikesi altındadır.

Pamukkale ÖÇKB; Denizli ili, Akköy ilçesine bağlı 2 belde ve 2 kırsal yerleşimden oluşmakta olup hassas jeolojik yapıya (Pamukkale Travertenleri) ve tarihi değerlere sahip bir alandır. Bölgede kahverengi orman toprağı ile koluviyal toprak olmak üzere iki ana toprak grubu yer almaktadır.

Patara ÖÇKB; Muğla ve Antalya illeri Fethiye ve Kaş ilçeleri ve bunlara bağlı 5 belde 4 kırsal yerleşim alanından oluşmaktadır. Ekolojik ve arkeolojik değerlere sahip bölge önemli bir turizm alanıdır.

Tuz Gölü ÖÇKB; Ankara, Konya ve Aksaray illeri sınırlarında yer alan önemli bir sulak alan olup jeolojik olarak tektonik kökenlidir. Tuz Gölü Havzası ülkemizde biyolojik çeşitliliğın korunması açısından büyük önem taşıyan ve uluslararası kriterlere göre A sınıfı bir sulak alandır. Bölgenin ekonomik faaliyetlerini tuz üretimi, tarım, hayvancılık ve turizm oluşturmaktadır. Tuz Gölü ÖÇKB'de tuzcul flora ve akarsu etkisinde kalan bölgelerde tuza dayanıklı seyrek bitki örtüsü yer almaktadır.

Uzungöl ÖÇKB; Trabzon ili, Çaykara ilçesi sınırlarında bulunmakta olup ekolojik ve rekreasyonel açıdan önemli bir alandır. Uzungöl kıyısında yer alan Uzungöl yerleşmesi turizm alanı olarak gelişmektedir. Geleneksel ahşap mimarinin ve yayla turizminin yer aldığı Uzungöl ÖÇKB deniz seviyesinden 1090 m yükseklikte olup sık orman ekosistemiyle kaplıdır.

Saros Körfezi ÖÇKB; Çanakkale ve Edirne kent sınırları içinde yer almaktadır. Birçok deniz bitkisinin bulunduğu alan ekolojik, floristik, biyogenetik ve turistik özellikleri açısından korunması gerekli bir bölgedir. Ege Denizi'nin en tuzlu

kesinlerinden birini oluşturan Saros Körfezi karmaşık girdaplar çizen akıntılarla kendi kendini temizleyen bir körfez konumundadır.

Finike Denizaltı Dağları ÖÇKB; ülkemizin deniz alanında ilan edilen ilk koruma alanı olma özelliğini taşımaktadır. Toplam 1.124.173 hektar olan alan derin deniz biyolojik çeşitliliği, ender bulunan banklar, denizaltı dağları, özgün ekosistemi ve nesli azalan türleri içermesi açısından önemli bir alandır.

Bazı Alanların Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Tespit ve İlanı ile Bu alanlarda Uygulanacak Esaslara İlişkin Karar⁴⁴ gereğince ülkemizde Özel Çevre Koruma Bölgesi ilanlarınının 1) ekolojik öneme sahip, 2) çevresel kirliliklere ve bozulmaya hassas, 3) tarihi ve doğal değerlerin bulunduğu alanlarda yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, Özel Çevre Koruma Bölgesi tespit ve ilan amacı bu alanların gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak, getirilecek koruma ve gelişme kararları ile bu alanların devamlılığını temin etmektir. Dolayısıyla, ÖÇKB kaynakların sürdürülebilirliği, çevrenin korunması, dengeli gelişme ve kalkınmanın sağlanması amaçları doğrultusunda genel çevreden ayrı olarak korunması gerekli olan alanlardır (Ege, 2006: 82).

Özel Çevre Koruma Bölgeleri, tarihi, doğal, kültürel ve arkeolojik değerler açısından bütünlük gösteren, tedaviden önce koruma, koruyarak kullanma ve geliştirerek koruma ilkelerinin uygulanacağı alanlardır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2010). TVKGM, kalkınma ile ekolojik denge arasındaki en rasyonel çözüm politikasını oluşturarak küresel ölçekte ekolojik öneme sahip olan ve biyolojik çeşitlilik açısından tehlike altında olan alanları, çevre öncelikli yaklaşımlar

⁴⁴ R.G. 21.11.1990/ 20702

doğrultusunda ekolojik özellikleri dikkate alarak planlamakla yükümlüdür. ÖÇKB’de, her türlü kirletici tesisin kurulmasının yasaklanması ve yürürlükte bulunan nazım ve uygulama imar planlarıyla imar yasalarına ve ilgili yönetmeliklere aykırı her türlü yapının yıkılması gerekmektedir (Keleş-Mengi, 2014: 98).

ÖÇKB’de, uluslararası sözleşmeleri, çevre mevzuatını ve ilgili tüm hakları dikkate alarak plan yapmak, revize etmek, planları onamak ve uygulanabilirliğini denetlemek gibi geniş yetkiler söz konusudur. Yetki karmaşasının önlenmesinde önemli bir gelişme olan bu süreç, koruma için her türlü icraatta bulunma, araştırma ve incelemeler yapma ve yaptırma, gerektiğinde tüm kamu kurum ve kuruluşları, ilgili dernekler ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğini sağlama yetkilerine sahiptir. Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın, TVKGM’ye bağlı, araştırma ve tescil, koruma-izleme, harita-kamulaştırma, imar planlama, yönetim hizmetleri ve yatırım-proje alt birimlerinden oluşan özel çevre koruma bölgeleri kurulu, toplumda çevre koruma anlayışının gelişmesine katkıda bulunmak ve kalıcı davranış değişikliklerini sağlamak amacı ile toplumun her seviyesinde çevre koruma eğitimi vermeye yetkilidir (URL-21). Bunun yanı sıra planların uygulanabilirliğinin sağlanması, ilgili belediyenin yükümlülüğü altındadır. Yerel birimler, saydamlık, hesap verebilirlik, yenilikçilik, koruma, toplumsal adalet, eşitlik ve demokrasi ilkelerini ekolojik yönetim aracı olarak kullanarak tarihi, arkeolojik, kültürel ya da doğal özelliği nedeniyle korunması gerekli ÖÇKB’yi uygun teknik ve yöntemlerle korumak ve geliştirmekle yükümlüdür.

TVKGM’nin amacı; 1) dünya ve ülke ölçeğinde doğal, tarihi ve kültürel değerlere sahip çıkmak, 2) kentleşme, turizm, tarım ve sanayi baskısı altındaki

korunan alanlarda bütünleşik alan yönetimi yaklaşımı ve çok yönlü bakış açısı ile sektörler arası eşgüdümü sağlamak ve 3) biyolojik çeşitliliğin korunmasını, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin sürdürülebilirlik anlayışıyla yönetilmesini sağlamaktır (URL-36).

644 Sayılı 29.06.2011 tarihli Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname⁴⁵ de TVKGM'nin görevleri; a) milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, sulak alanlar ve benzeri koruma statüsü bulunan diğer alanların tescil, onay ve ilanına dair usul ve esasları belirlemek ve bu alanların sınırlarını tescil etmek, b) tabiat varlıkları ve doğal sit alanları ile özel çevre koruma bölgelerinin tespit, tescil, onay, değişiklik ve ilanına dair usul ve esasları belirlemek ve bu alanların sınırlarını tespit ve tescil etmek, yönetmek ve yönetilmesini sağlamak, c) milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, doğal sit alanları, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri ve benzeri koruma statüsü bulunan diğer alanların kullanma ve yapılaşmaya yönelik ilke kararlarını belirlemek ve her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını yapmak, yaptırmak, değiştirmek, onaylamak, uygulamak veya uygulanmasını sağlamak, ç) tabiat varlıkları, doğal, tarihi, arkeolojik ve kentsel sitler ile koruma statüsü bulunan diğer alanların çakıştığı yerlerde koruma ve kullanma esaslarını ilgili bakanlıkların görüşünü alarak belirlemek ve bu alanların kısmen veya tamamen hangi idarelerce yönetileceğine karar vermek, her tür ve ölçekteki çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını yapmak, yaptırmak ve onaylamak, d) orman alanları dışında yer alan korunması gerekli taşınmaz tabiat varlıkları, koruma alanları ve doğal sit alanlarının Bakanlıkça belirlenen ilke

⁴⁵ R.G. 04.07.2011/ 644

kararlarına, onaylanan planlara uygun olarak kullanılmak üzere tahsisini gerçekleştirmek, uygulamaların tahsis şartlarına uygun olarak gerçekleşmesini izlemek ve denetlemek, e) tabiat varlıkları ve doğal sit alanları ile özel çevre koruma bölgelerine ilişkin olarak; halihazır haritaları aldirmek, gerekli görülen projeleri yapmak, yaptırmak ve onaylamak, her türlü araştırma ve inceleme yapmak, yaptırmak, izlemek, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yürütmek, kullanım yasağı getirilen alanların kamulaştırma veya benzer yollarla kamunun eline geçirilmesini sağlamak, kontrol ve denetim yapmak, gerekli görülen alanların korunması ve kirliliğin önlenmesi amacıyla yatırım yapmak veya ilgili idarelerin yatırım projelerini desteklemek, bu alan ve bölgelerde Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlere ilişkin her türlü tasarrufta bulunmak, işletmek, işlettirmek ve kullanım izinlerini vermek, korunan alanlara ilişkin insan ve finansman kaynağı sağlamak olarak belirtilmektedir.

Özel Çevre Koruma Bölgeleri, tarihi, doğal, kültürel ve arkeolojik değerler açısından bütünlük gösteren, tedaviden önce koruma, koruyarak kullanma ve geliştirerek koruma ilkelerinin uygulanacağı alanlardır. ÖÇKB Kurulu, kalkınma ile ekolojik denge arasındaki en rasyonel çözüm politikasını oluşturarak küresel ölçekte ekolojik öneme sahip olan ve biyolojik çeşitlilik açısından tehlike altında olan alanları, çevre öncelikli yaklaşımlar doğrultusunda ekolojik özellikleri dikkate alarak planlamalıdır. ÖÇKB'lerde, her türlü kirletici tesisin kurulmasının yasaklanması ve yürürlükte bulunan nazım ve uygulama imar planlarıyla imar yasalarına ve ilgili yönetmeliklere aykırı her türlü yapının yıkılması gerekmektedir (Keleş-Mengi, 2014: 98).

V. Değerlendirme

Türkiye’de sanayileşme, kentleşme ve üretimi en yüksek seviyeye getirme hedeflerinin uluslararası boyutta yaşanan gelişmelere bağlı olarak değiştiği gözlenmektedir. Bu süreçte, doğal kaynakların akılcı ve verimli kullanılmasına yönelik oluşturulan sözleşmelerin ve organizasyonların ulusal çevre politikası haline geldiği görülmektedir. Uluslararası çalışmalar, Türkiye’de çevre bilincinin gelişmesini ve çevresel değerlerin hukuksal güvence kazanmasını sağlamıştır.

Türkiye’de 1980’li yıllarda başlayan çevre öncelikli gelişme politikası uluslararası sözleşmelerin etkisi, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ve bu gelişmelerin ulusal mevzuatta yer almasıyla önem kazanmıştır. Doğal kaynakların korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi için oluşturulan yasal ve yönetsel düzenlemeler eko-kent planlamasının gelişmesine yön vermektedir.

Türkiye’deki yönetim kurumlarında, çevrenin korunması, sürekli ve dengeli gelişme ve ekonomik politikaların çevre politikalarıyla bütünleştirilmesi ortak bir vizyon haline gelmiştir. Ancak, çevre koruma politikalarının mevzuat çerçevesinde sınırlı kaldığı ve kentsel mekana aktarılmasında eksikliklerin olduğu açıktır.

Yasal ve yönetsel düzenlemeler kapsamında, küresel ölçekte sosyal, kültürel, biyolojik ve ekonomik öneme sahip alanlarda, çevre kirliliğinin önlenmesi, ekolojik dengelerin kalitesinin korunması ve bu alanlardaki doğal güzelliklerin gelecek kuşaklara aktarılmasını teminat altına almak üzere ‘Özel Çevre Koruma Bölgesi’ ilan edilmiştir.

ÖÇKB ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı toprak ve su alanlarını, biyolojik çeşitliliğin, doğal kaynakların ve bunlarla ilgili kültürel kaynakların gelecek kuşaklara ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi ve bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin tek elden hazırlanması amacı ve yetki karmaşasını önleme hedefiyle⁴⁶ eko-kent planlaması özellikleriyle birleşmektedir.

Ülkemizde, eşsiz doğal güzelliğe sahip alanlar her zaman cazibe merkezi olmuştur. Hızlı sanayileşme, kentleşme ve nüfus artışına paralel olarak gelişen plansız, sağlıksız ve çarpık kentleşme doğal, arkeolojik ve kültürel değerlere sahip alanların doğallıklarının bozulmasına, betonlaşan ve çevreden uzaklaşan alanlara dönüşmesine yol açmaktadır.

Türkiye’de eko-kent modellemenin uygulama alanı olabilecek öncelikli yerleşimler ‘Özel Çevre Koruma Bölgesi’ olarak tanımlanan korunması gerekli alanlardır. Bu alanların hem ekolojik, jeolojik, tarihi ve kültürel değerlere sahip olmaları hem de kentsel gelişme ve turizm alanı içinde bulunmaları özel bir kapsamda planlanmalarını gerektirmektedir.

⁴⁶ R.G. 03.08.2013/ 28727

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GÖLBAŞI ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ EKO-KENT PLANLAMASI ÖRNEĞİ

Bu bölümde, tezin araştırma alanını oluşturan Ankara ili Gölbaşı ilçesinin sınırları içinde yer alan Gölbaşı ÖÇKB' nin ekonomik, yönetsel, sosyal, kültürel, çevresel ve mekansal gelişimini etkileyen ve dönüştüren süreçler tanımlanarak güncel alan kullanım kararları ve imar planları incelenmektedir. Ayrıca araştırma alanının; genel özellikleri, mekan organizasyonu, kentsel alan kullanımı, ekolojik olanakları-sorunları ve alternatif enerji kaynakları, çevre bilinci ve eko-kent planlamasının ilkeleri çerçevesinde karşılaştırılarak eko-kent model önerisi geliştirilmiştir.

I. Araştırma Alanının Genel Özellikleri

Araştırma alanının genel özellikleri ilçe bütünü ve Özel Çevre Koruma Bölgesi kapsamında ele alınmaktadır. Çalışmamızda Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin sınırları, coğrafi konumu, idari bölünüşü, tarihsel ve kentsel gelişimi tanımlanarak Yerel Gündem 21 ve ÖÇKB süreci, demografik yapısı, ekonomik yapısı, doğal yapısı ve çevresel kaynakları eko-kent özellikleriyle ilişkilendirilerek açıklanmaktadır.

1. Sınırlar, Coğrafi Konum ve İdari Bölünüş

Gölbaşı kenti, Başkent Ankara'ya yaklaşık 20 km mesafede, 970 metre rakımlı bir İç Anadolu platosu üzerinde bulunmaktadır. Etrafında Mogan ve Eymir Gölleri'nin yer aldığı kentin, batısında Yenimahalle, doğusunda Bala, kuzeyinde Çankaya ve güneyinde Haymana ilçeleri bulunmaktadır. Kentin yüzölçümü 740 km² dir.

Şekil 6: Ankara İli Gölbaşı İlçesi Sınırı

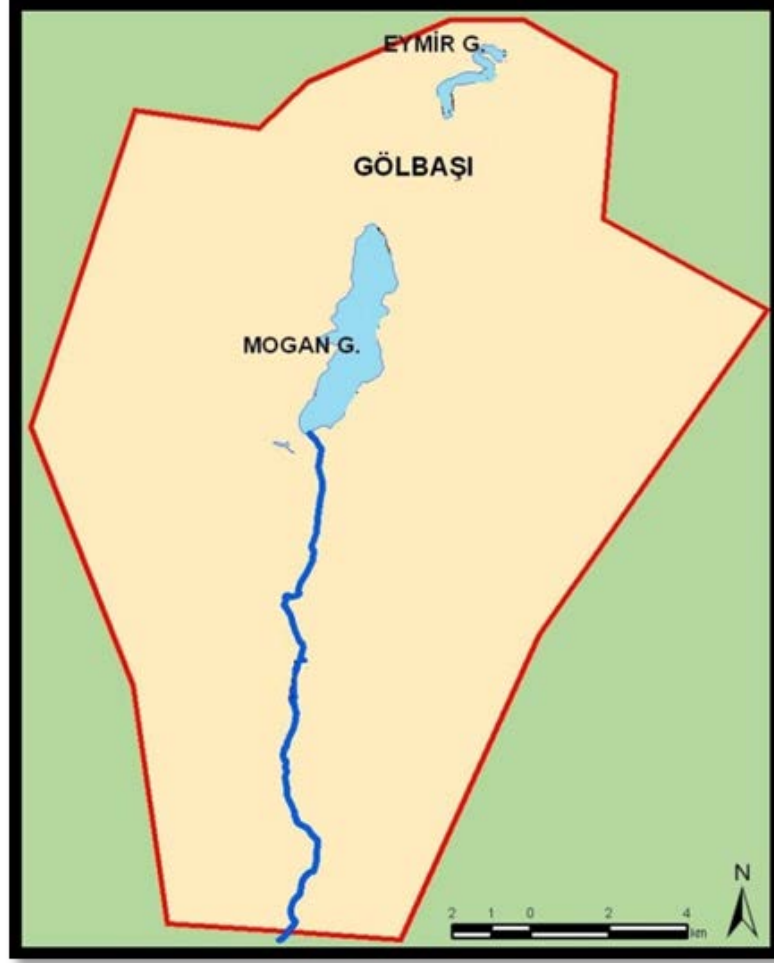
Kaynak: www.frmartuklu.org/ URL-23.

22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı⁴⁷ ile Gölbaşı İlçe sınırları içindeki Mogan ve Eymir Gölleri'ni kapsayan alan Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Gölbaşı İlçe sınırları içinde yer alan Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin yüzölçümü 273,94 km² dir.

Uluslararası ve ulusal düzenlemeler gereği, koruma ve kullanma dengesinin sağlanacağı Özel Çevre Koruma Bölgeleri'nde halk, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler gibi ilgili kurum ve kuruluşların görüş ve önerileri değerlendirilerek akılcı ve kapsamlı bir etkilenme bölgesi belirlenmeli ve ÖÇKB sınırı çizilmelidir.

⁴⁷ R.G. 21.11.1990/ 20702

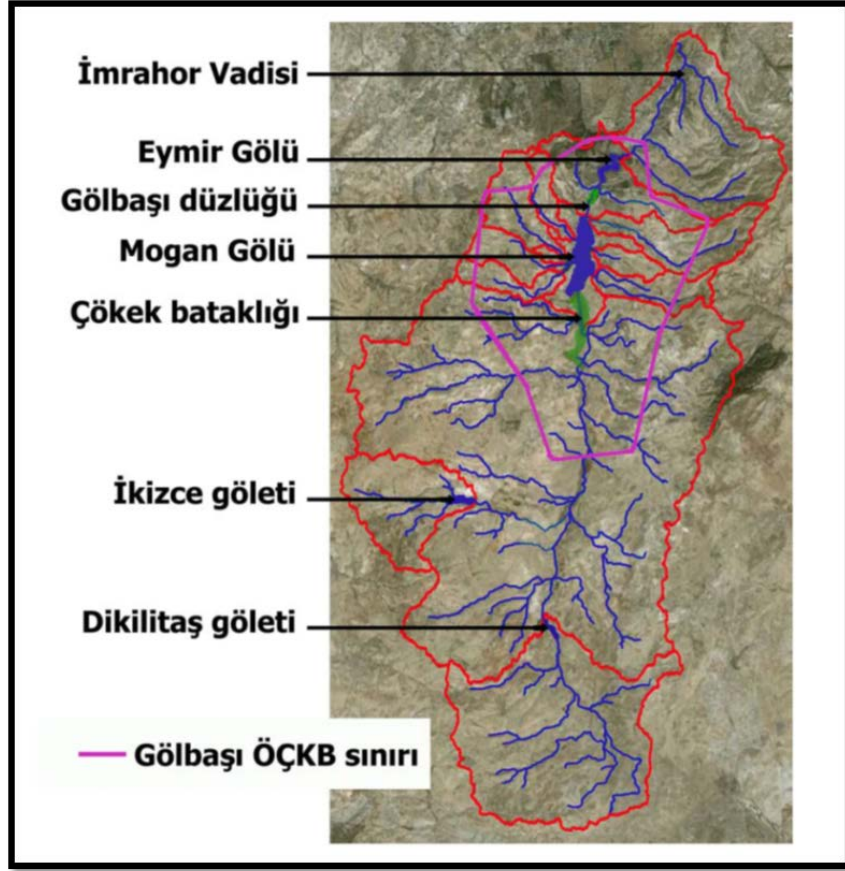
Şekil 7: Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Sınırları

Kaynak: Gölbaşı Belediyesi, 1995b.

Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin sınırlarının belirlenmesinde merkeziyetçi bir yaklaşımın söz konusu olduğu, alanda yaşayan halkın ve ilgili uzmanların talepleri, bilgileri veya eğilimleri ve Mogan ve Eymir Gölleri'ni besleyen havza sınırı (bkz. Şekil 8) dikkate alınmadan bölge sınırlarının çizildiği gözlenmektedir (Eyyubi, 2004: 80).

Şekil 8: Mogan ve Eymir Gölleri Havza Sınırları

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 25/ URL-39.

Bu durum idari yapılanmada ve yetki uygulamalarında sorunlara yol açmaktadır. Özellikle ÖÇKB ilanıyla yetki karmaşası sorunu artmıştır. Gölbaşı ÖÇKB yönetsel açıdan farklı kurum ve kuruluşların görev ve sorumluluğu altındadır. Tablo 1’ de ÖÇKB sınırları içinde sorumlu olan kurum ve kuruluşlar ve ilgili yasal dayanakları belirtilmiştir.

Tablo 1: Gölbaşı ÖÇKB'nin Yönetiminden Sorumlu İlgili Kurum ve Kuruluşlar

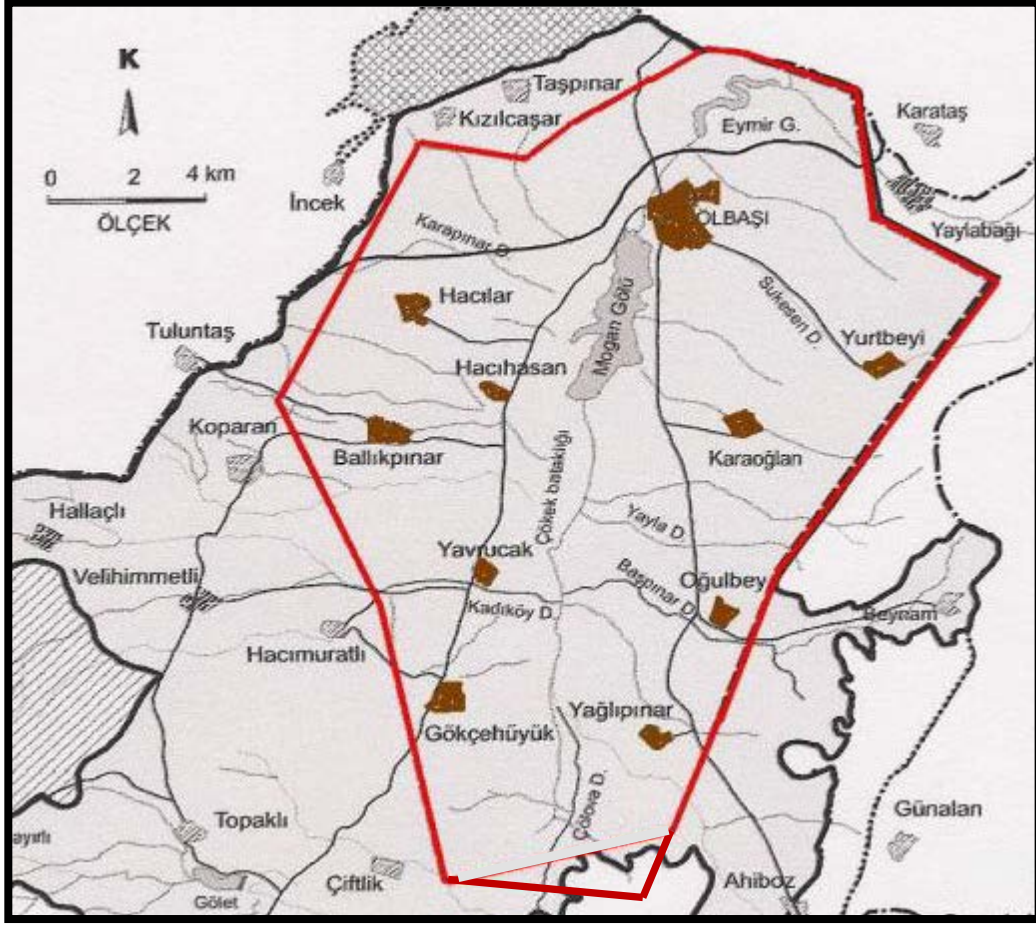
Kurum/Kuruluş	İlgisi	İlgili mevzuat
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı -Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü -Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü	-Özel Çevre Koruma Bölgesi -Doğal Sit Alanları -Çevre Düzeni Planı	-Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında 644 ve 648 Sayılı KHK'lar
Orman ve Su İşleri Bakanlığı -Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü -Su Yönetimi Genel Müdürlüğü	-Yaban hayatının korunması -Merkez Av Komisyonu Kararları -Sulak alan ekosistemi	-645 sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK -4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu -Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği
Orman Genel Müdürlüğü	Alan içerisinde bulunan orman rejimine tabi alanlar	-3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nın Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun
Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	Yeraltı ve yerüstü sularının yönetimi	-6200 sayılı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	-Tarım ve hayvancılık alanları -Su ürünleri istihsal sahası	-639 sayılı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK -1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu
Maliye Bakanlığı	Alan içerisindeki hazine alanları	178 Sayılı Maliye Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Tarihi yapılar ve Turizm yerleri	4848 Sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
Milli Eğitim Bakanlığı	Okullarda ve halk eğitim merkezlerinde eğitim bilinçlendirme faaliyetleri	652 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK

Kurum/Kuruluş	İlgisi	İlgili mevzuat
Sağlık Bakanlığı	Halk sağlığının korunması ve geliştirilmesi, hastalık risklerinin azaltılması ve önlenmesi, su kalitesi ve hijyen	663 sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
Emniyet Genel Müdürlüğü	Görev alanı dahilinde yasadışı uygulamaların denetlenmesi	3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu
Jandarma Genel Komutanlığı	Görev alanı dahilinde yasadışı uygulamaların denetlenmesi ve önlenmesi	2803 Sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu
Ankara Valiliği	Mülki amir	27958 Sayılı İçişleri Bakanlığı Valilik ve Kaymakamlık Birimleri Teşkilat, Görev ve Çalışma Yönetmeliği
Gölbaşı Kaymakamlığı	Mülki amir	27958 Sayılı İçişleri Bakanlığı Valilik ve Kaymakamlık Birimleri Teşkilat, Görev ve Çalışma Yönetmeliği
Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı	Büyükşehir Belediye sınırı	5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
Gölbaşı Belediye Başkanlığı	Belediye sınırı	5393 sayılı Belediye Kanunu
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Üniversiteye Tahsisli alanlar	1950 yılında çıkarılan özel kanun
Hacettepe Üniversitesi	Üniversiteye Tahsisli alanlar	2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu
Muhtarlıklar	Mahalle sınırları içindeki yerleşim alanları	5393 sayılı Belediye Kanunu

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 11/ URL-39.

Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde köy statüsünde idari bir yapı bulunmamaktadır. Gölbaşı ÖÇKB sınırları içerisinde merkez ilçeyi oluşturan Bahçelievler, Karşıyaka, Seğmenler, Eymir, Gaziosmanpaşa ve Şafak Mahalleleri ile 6360 sayılı kanunla birlikte köy statüsünden mahalle statüsüne dönüştürülen Örencik, Ballıkpınar, Gökçehöyük, Hacıhasan, Hacılar, Karaoğlan, Oğulbey, Yağlıpınar, Yavrucak ve Yurtbeyi Mahalleleri yer almaktadır (bkz. Şekil 9).

Şekil 9: Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi İdari Sınırı

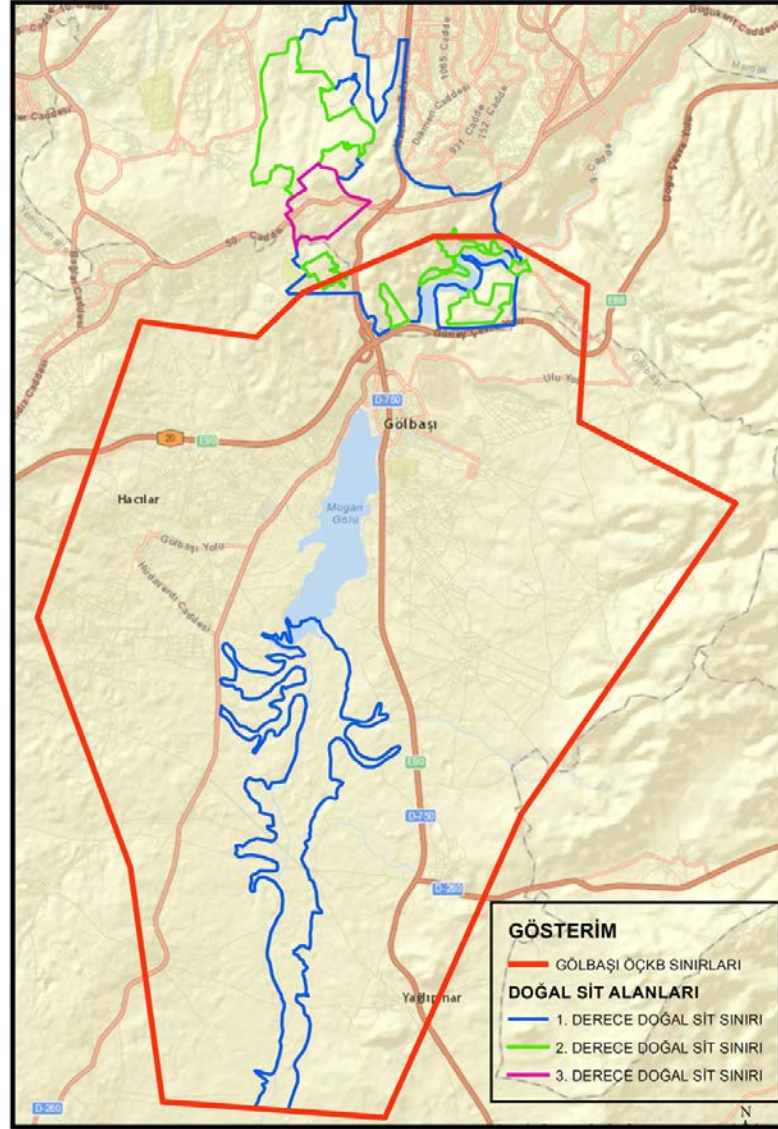
Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 8/ URL-39.

Gölbaşı ÖÇKB'nin ülke ve bölge içindeki ulaşım bağlantısı Ankara-İstanbul, Ankara-Konya-Adana, Ankara-Eskişehir, Ankara-Samsun Devlet Karayolları ve Ankara Çevreyolu ile sağlanmaktadır. Ankara Çevreyolu'nun 15 km'lik bölümü Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi içinden geçmektedir. Hacılar Mahallesi'nin kuzeyinden başlayıp Gölbaşı yerleşiminin kuzeyinden ve Eymir Gölü'nün güneyinden geçen Ankara Çevreyolu, Samsun E-23 Karayolu'na bağlanmaktadır.

Gölbaşı ÖÇKB içerisinde birbiriyle bağlantılı olan Mogan ve Eymir Gölleri ve gölleri çevreleyen yerleşim alanları, tarım alanları, bozkır ve orman ekosistemleri

bulunmaktadır. Bölgede yer alan Mogan ve Eymir Gölleri ve bunları çevreleyen sazlık ve bataklık alanlar, sulak çayırlar ve bozkır alanlar hem yaban hayatı yaşama ortamı olarak hem de rekreasyonel açıdan önemli ekolojik unsurlardır.

Şekil 10: Gölbaşı ÖÇKB’de Bulunan Doğal Sit Alanları Sınırı

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 27/ URL-39.

Gölbaşı ÖÇKB sınırları içinde I. Derece ve II. Derece Doğal Sit Alanları sınırları bulunmaktadır (bkz. Şekil 10). Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma

Kurulu'nun 06.03.1995 tarihli ve 3895 sayılı kararıyla Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) arazisinde yer alan ağaçlık alanlar I. Derece Doğal Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 28.08.2001 tarihli ve 7506 sayılı kararıyla Mogan Gölü'nün güneyinde yer alan Çökek Bataklığı uluslararası düzeyde ekolojik öneme sahip bir sulak alandır. Biyolojik çeşitliliği ve Mogan-Eymir Gölleri'ni besleyen su kaynaklarına sahip olması nedeniyle I. Derece Doğal Sit Alanı olarak tescil edilmiştir. Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 06.03.1995 tarihli ve 3895 sayılı kararıyla endemik türde birçok flora ve fauna bulunan Eymir Gölü çevresi II. Derece Doğal Sit Alanı olarak belirlenmiştir.

2. Tarihsel ve Kentsel Gelişimi

Çalışmamızda Gölbaşı ÖÇKB'nin 1990 yılında ilan edilmesi temel alınarak Gölbaşı'nın tarihsel ve kentsel gelişimi 1990 öncesi ve 1990 sonrası olarak incelenmektedir. Gölbaşı ÖÇKB'nin tarihsel ve kentsel gelişim sürecinin 1990 öncesi (Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilmeden önce) ve 1990 sonrası (ÖÇKB ilanından sonra) olarak incelenmesi, koruma kararlarının kentleşme politikalarına etkilerinin tarihsel olarak belirlenmesi açısından yönlendirici olacaktır.

2.1. 1990 Öncesi (ÖÇKB İlanından Önce)

Gölbaşı kenti Mogan Gölü'nün kıyısında Virancık (Örencik) Köyü'ne bağlı olan Gölhan Mahallesi olarak kurulmuştur. Mogan Gölü'nün oluşumunun 1900'lü yılların başına dayandığı ve göl alanının Gölbaşı ilçesi de dahil olmak üzere bütün

bataklık alanları kapsadığı tahmin edilmektedir⁴⁸. Bunun aksine, Mogan Gölü'nün oluşumunun çok daha eski olduğuna dair farklı bilgiler bulunmaktadır. Gölhanı, 10 haneli bir mahalle olarak gelişmiştir. 1923 yılında Oğulbey Köyü'nde bulunan Bucak Müdürlüğü'nün ve Jandarma Karakolu'nun Gölbaşı'na taşınması ile Gölbaşı Nahiyesi (bucağı) kurulmuştur. Mogan ve Eymir Gölleri etrafında kurulan yerleşim alanı 1936 yılında Çankaya'ya bağlanmıştır. Gölbaşı, 1955 yılına kadar Ankara-Konya yolu üzerinde kurulan yaklaşık 10-15 adet tek katlı konut, Jandarma Karakolu, Bucak Müdürlüğü, han, lokanta, fırın, yol kenarı kahveleri, testiciler ve tuğla ocaklarının bulunduğu bir yerleşim alanıdır (bkz. Şekil 11).

Şekil 11: 1955 Yılında Gölbaşı

Kaynak: Gölbaşı Belediyesi, 1995b: 13.

⁴⁸ Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, **Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi**, Hazırlayan: Derya Kuşhan, Özel Çevre Koruma Kurumu Yayını, Ankara, s. 22.

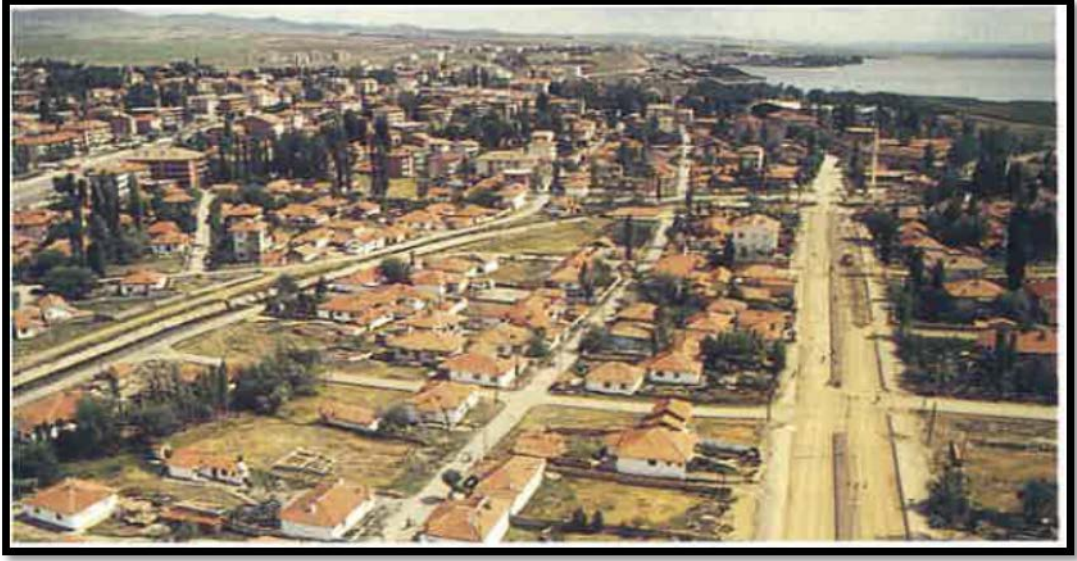
Yerleşim alanına başlayan göçler ve imarsız yapılaşma 1952 ve 1957 yıllarında Hasan Balbudak tarafından yaptırılan eğitim binaları ile başlamıştır. Göçlerin büyük bir bölümü eğitim amaçlı olup çevre köylere aittir. 1955 yılında E-5 karayolunun Gölbaşı İlçesi'nden geçmesi, anayol boyunca sanayi alanlarının ve ticari kullanımların gelişmesine ve yeni gecekonduların oluşmasına yol açmıştır.

Arazi kullanımını açısından ilk gelişme Eymir Çiftliği arazisi üzerinden hisseli konut yapısıyla başlamıştır. İlk konutların çoğu hazine arazisi üzerine inşa edilmiştir. Bu durum mülkiyet durumunda karışıklıklar meydana getirmiştir.

Mülkiyet yapısındaki karışıklıkların politik kaygılardan dolayı çözülmemesi, kent planlarının gelişmelerden sonra yapılması ve ıslah çalışmalarının yapılmaması kentsel alan kullanımını sorunlarının sürekli artmasına yol açmıştır. 1960'lı yıllarda yöre ekonomisinde balıkçılık önem kazanmıştır. Mogan Gölü etrafında günübirlik tesisler ve çay bahçeleri kurulmaya başlamıştır. 1965 yılında Gölbaşı Belediyesi kurulmasına rağmen yerleşmenin kırsal niteliği bozulmamıştır.

İlk kentsel planlama çalışması İller Bankası'nca 1962 yılında onaylanmıştır. Ancak kentsel gelişme planla uyumlu olmamıştır. 1969 yılında 14000 nüfus öngörüsüyle İller Bankası tarafından imar planı yapılmış ancak artan sanayi, konut talebi ve mülkiyet bölünmeleri nedeniyle uygulanamamıştır.

Şekil 12: 1968 Yılında Gölbaşı

Kaynak: Gölbaşı Belediyesi, 1995a: 26.

1968 yılında Mogan Gölü'nün taşması sonucu, Gaziosmanpaşa Mahallesi'ndeki yapılar zarar görmüş ve 1969-1970 yıllarında 775 Sayılı yasa gereği bu bölgedeki dar gelirlilere arsa dağıtılmıştır (Gölbaşı Belediyesi, 1995b: 45). 1970'li yılların başında Ruh Sağlığı Hastanesi, 1975 yılında Polis Koleji ve 1980 yılında TEK tesisi yapılmıştır. 1955-1970 yılları arasında Mogan Gölü'nde, Mogan Spor İhtisas Kulübü önderliğinde yelken çalışmaları yapılmış, ancak gölün kirliliği ve sazlık alanların zamanla artması nedeniyle devam etmemiştir⁴⁹.

1970'lerden itibaren Mogan Gölü'nde kamış, sazlık gibi bitkiler ortaya çıkmaya başlamıştır⁵⁰. Bu dönemde katı atıklar (çöp toplama alanı) Mogan ve Eymir Gölleri arasındaki Gölbaşı Düzlüğü⁵¹ olarak adlandırılan alana boşaltılıp, yerleşimin

⁴⁹ Gölbaşı Mogan-Eymir Gölleri için Su Kaynakları ve Çevre Yönetim Planı Projesi, s. 34.

⁵⁰ Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, **Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi**, Hazırlayan: Derya Kuşhan, Özel Çevre Koruma Kurumu Yayını, Ankara, s. 24.

⁵¹ Detaylı açıklama için bkz. sayfa 240.

teknik alt yapı sorunlarını çözebilecek bir plan olmadığından evsel ve endüstriyel atıkların göle bırakıldığı görülmüştür.

1982 yılında onaylanan '1990 Ankara Nazım Planı'nda (1970-1975) Gölbaşı'nın bugünkü kentsel kimliğini etkileyecek olan makro kararlar alınmıştır. 1990 Ankara Nazım Planı'nda Mogan Gölü ve çevresi rekreasyon ve orman alanı olarak planlanmıştır. Planda gecekondulara yönelik bir çözüm önerisi bulunmamaktadır. Gölbaşı'nın merkez nüfusu 1990 yılı için 100.000 kişi olarak önerilmiştir. Kent merkezini sanayi faaliyetlerinden uzaklaştırmak için Konya yolu üzerinde 50 hektarlık sanayi alanı öngörülmüştür (Gölbaşı Belediyesi, 1995c: 34).

Ankara'nın kentsel yoğunluğunu azaltmaya yönelik kararlar içeren '2015 Ankara Yapısal Planı'nda (1985) Gölbaşı Ankara'ya en yakın ilçe ve nüfusu en çok artan banliyölerden biri olarak tanımlanmıştır. 2015 Ankara Yapısal Planı içinde alınan kararlar onaylanmamasına rağmen Gölbaşı'ndaki kentsel yoğunluğu artırmıştır. Bu kararlar; 1) yeni yerleşim alanlarının kentin içinde bulunduğu topografik çanağın dışındaki yeni çanaklara sıçraması, 2) 35-40 km²'lik halka içinde bulunan yerleşimlerin değişik türde iş alanlarını ve konut alanlarını bir arada buldurması, 3) kamu ulaşım sistemine dayanan, kenti çevresine bağlayan ana yollar üzerindeki yerleşmelerin oluşturduğu yıldız biçiminde bir metropoliten alan formu yaratılması şeklinde sıralanmaktadır. Bu kararlar doğrultusunda Taşpınar, Hacılar, Virancık ve Karaoğlan yerleşimleri konut kullanımına açılmış ve Ankara-Konya yolu sanayi aksı olarak planlanmıştır (Gölbaşı Belediyesi, 1995c: 34-35). Ankara'nın güneybatı koridorundaki kentsel yayılma hedefleri güney yönündeki konut gelişimini hızlandırmıştır. Böylece Eskişehir-Konya yolu güzergâhındaki 20-

35 km²'lik bir alanda çok hızlı bir üst gelir grubu konut alanı (villalar bölgesi) ortaya çıkmıştır.

1985 yılında Mogan Gölü etrafındaki yerleşimin kırsal kimliğini koruduğu, tek katlı kaçak yapılaşmalarla düzensiz olarak geliştiği görülmektedir. Ankara'nın Kentsel Ulaşım Ana Planı'na temel olacak şekilde ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğretim elemanlarının yapmış olduğu 2015 Ankara Yapısal Planı analiz çalışmasında Gölbaşı yerleşim alanı düzensiz konut alanlarının bulunduğu bölge olarak analiz edilmiştir (bkz. Şekil 13).

Şekil 13: 1985 Yılı Gölbaşı Arazi Kullanımı

Kaynak: Altaban, 1987: 145.

29.11.1983 tarihli ve 2963 sayılı Kanun ile Gölbaşı ilçe olmuştur. Kent, 1983 yılında Turizm Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Turizm Bölgesi ilanı kararıyla birlikte, Gölbaşı planı ile entegre olabilecek bir göl çevresi imar planı hazırlanmıştır. 1984 yılında onaylanarak yürürlüğe giren bu plan, 1990 yılında Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi ilanı ile askıya alınmıştır.

2.2. 1990 Sonrası (ÖÇKB İlanından Sonra)

22 Ekim 1990 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile Gölbaşı ilçe sınırları içindeki Mogan ve Eymir Gölleri'ni kapsayan alan Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Gölbaşı Belediyesi, İçişleri Bakanlığı'nın 14.08.1991 tarihli onayı ile Ankara Büyükşehir Belediyesi ilçe belediyeleri kapsamına alınmıştır. 1990'lı yıllarda Gölbaşı'nın kırsal kimliği hızla değişmeye ve konut formunda apartmanlaşmalar oluşmaya başlamıştır (bkz. Şekil 14).

Şekil 14: 1993 Yılı Gölbaşı Görünümü

Kaynak: Gölbaşı Belediyesi, 1995b: 44.

Özellikle yerel halkın bulunduğu merkezin çevresi üst gelir grupları için yatırım aracı haline gelmiştir. Ankara genelinde tek ve iki katlı villa türü konutların, kentin sıkışıklığından uzak alanlarda talep edilmeye başlamasıyla Gölbaşı'nda bu tip konutlar için yer seçilmeye başlanmıştır (Gölbaşı Belediyesi, 1995a: 51-52). Üst

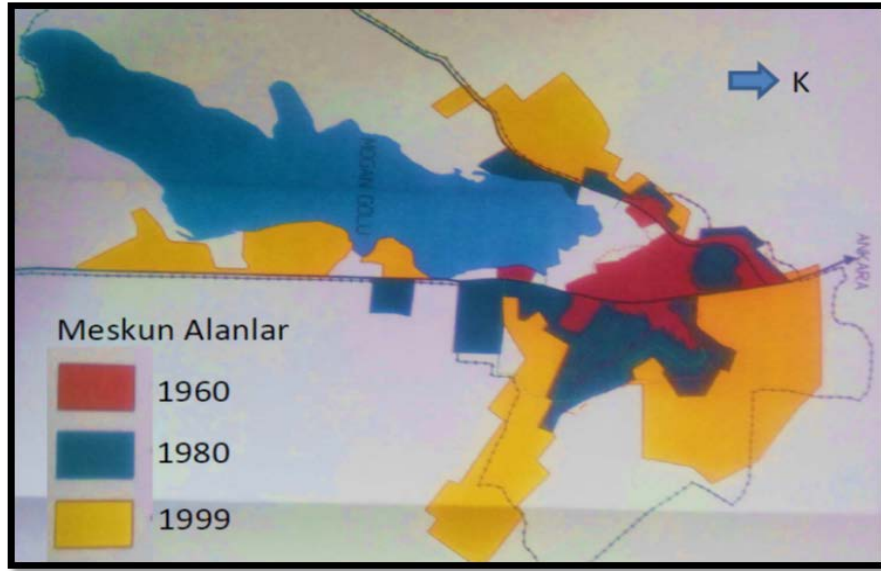
gelir grupları tarafından yapılan ve hala yapımı devam eden villa türü konutlar çok geniş bir alana parçalar halinde dağılmaktadır. Özellikle 1990'dan sonra Mogan Gölü çevresinde günübirlik tesisler, lüks lokantalar ve resmi kurumların sosyal tesisleri Ankara-Konya Karayolu boyunca yayılmıştır.

Ankara için öngörülen kentsel gelişme yönü ve alınan plan kararları, 1990'lardan itibaren Mogan Gölü etrafındaki yerleşim alanının yoğunlaşmasına ve kentsel gelişmenin yayılmasına sebep olmuştur. 1990 yılından itibaren inşaat sektörü hızlanmıştır. Konut kooperatifleri, gecekondular modelinde ancak düzenli tek katlı konut alanlarının bulunduğu merkez etrafında orta ve üst gelir gruplarına yönelik yeni kentsel mekanlar oluşturulmaya başlanmıştır (Gölbaşı Belediyesi 1995a: 51-52). Bu durum tarımsal faaliyetlerin azalmasına, tarımsal alanlarda toprak rantının artmasına ve konut sektörünün kent ekonomisinde yeni bir boyut kazanmasına yol açmıştır.

1990'lara kadar kırsal kimliğiyle ön plana çıkan kentte tek katlı, bahçeli, doğa ile iç içe olan ve organik gelişen bir kent modelinin hakim olduğunu görmekteyiz. 1990'lardan itibaren hisseli tapu sorunun çözülmesiyle apartmanlaşmalar başlamıştır. Mülkiyet sorunlarının ilk yerleşimden itibaren yaşandığı kentte özellikle tapu kavramı 1980'lerin sonlarında resmîyet kazanmıştır (Gölbaşı Belediyesi, 1995a: 52). Kentte yerel yönetimin, finansal açıdan ve mekan planlamasına yönelik merkezi yönetimden destek bulamaması, yerel yöneticilerin kişisel çabalarıyla yaptıkları kamu hizmetlerinin ve teknik alt yapı yatırımlarının düzenli ve sağlıklı bir kentsel gelişmeyi sağlamada yetersiz olduğu görülmektedir.

İlçede plansız bir şekilde gelişen kamu yatırımları ve sanayi faaliyetleri, kentin mekansal yapısını değiştirerek, arsa spekülasyonunun hızla artmasına ve bölgede birbirinden kopuk ve düzensiz çok sayıda sanayi alanının ve konut kooperatifinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ankara'nın en önemli rekreasyon alanı olan Mogan ve Eymir Gölleri, sahip oldukları doğal değerlerle cazibe merkezi ve arsa spekülatörlerince arsa satın alınan yatırım alanı haline gelmiştir.

Şekil 15: Kentsel Gelişimi

Kaynak: Gölbaşı Belediyesi, 1999.

1992 yılında bölgenin 1/ 25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı onaylanmıştır. Gölbaşı ÖÇKB Çevre Düzeni Planı ile yeni planlar yürürlüğe girmiştir. Sadece 1991 yılında 52 adet mevzi imar planı onaya sunulmuştur (Gölbaşı Belediyesi, 1995c: 48). Gölbaşı'nın 1990'lı yıllardan itibaren hızlanarak artan kentleşme sürecini a) Ankara Nazım Planı çerçevesinde alınan kararlar, b) Eymir ve Mogan Gölleri'nin rekreatif çekiciliği, c) Ankara'ya ve özellikle konut gelişme alanlarına yakınlığı, ç) büyük ve

ucuz arsa sunumları, d) ÖÇKB ilanı ve sonrasında alınan koruma politikalarının uygulamada yetersiz kalması ve yetki karmaşası başlatmıştır.

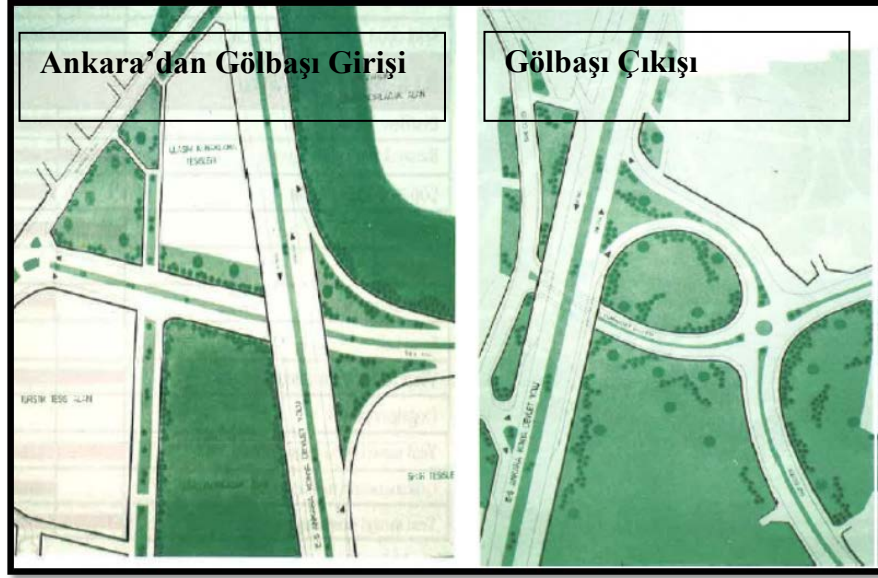
1993 yılında ODTÜ Rektörlüğü ve Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü arasında imzalanan protokolle Gölbaşı Mogan ve Eymir Gölleri için Su Kaynakları ve Çevre Yönetim Planı Projesi başlatılarak 1995 yılında tamamlanmıştır. Projenin amacı, Gölbaşı ÖÇKB için altyapı master planı, su kaynakları ve çevre yönetim planı geliştirmektir. Raporda, içme suyu, kanalizasyon, kirlilik önleme, kirlilik arıtma, dip çamuru temizleme, yeraltı suyu kullanımı, taşkın kontrolü ve katı atık depolama alanları hakkında öneriler sunulmuştur. 1995 yılında Mogan Gölü'nün su kalitesi⁵², balıkçılık ve su sporları için uygun olmayacak seviyede çevre sağlığına zararlı hale geldiği rapor edilmiştir. 1998 yılında göl dibinin tamamen sualtı çayırı şekline dönüştüğü ve kıyı bölgelerde daha önce görülmeyen yerlerde kamış, sazlık gibi bitki türlerinin ortaya çıktığı, daha önce görülen yerlerde ise çoğalarak genişlediği tespit edilmiştir⁵³. Bölgede konut ve sanayi gelişimi için bütüncül bir plan oluşturulamaması mevzi imar planlarını gündeme getirmiştir.

1995-1998 yılları arasında tamamlanan Gölbaşı giriş-çıkış kavşak projeleri, E-5 Karayolu ile ikiye bölünmüş olan yerleşim alanının doğu-batı yönündeki ulaşımını sağlamaktadır (bkz. Şekil 16). Gölbaşı giriş kavşağı Haymana yolunun 150. metresinde bulunan göbek kavşağın doğu yönünde yer almaktadır. Gölbaşı çıkış kavşağı, işlevsel olarak E-5 Karayolu'nu kesmeden trafik akışını sağlamakta, Sahil Caddesi'ni Cumhuriyet Caddesi ile birleştirerek Devlet Hastanesi ve Gazi Üniversitesi yoluna bağlamaktadır.

⁵² Gölbaşı Mogan-Eymir Gölleri için Su Kaynakları ve Çevre Yönetim Planı Projesi, s. 32.

⁵³ İbid.

Şekil 16: Gölbaşı Giriş-Çıkış Kavşak Projeleri

Kaynak: Gölbaşı Belediyesi 1995b: 118-119.

Şekil 17: 1995 Yılı E-5 Karayolu Kenarı

Kaynak: Gölbaşı Belediyesi 1995b: 107.

1990-1995 yılları arasında mülkiyet kaynaklı tapu sorunlarının çözüldüğü kentte arsa sahiplerinin anlaşmasıyla apartman tipi yüksek katlı yapılaşmalar hız

kazanmıştır. E-5 Karayolu kenarındaki alanlarda yol düzenlemeleri yapılarak park alanları planlanmıştır (bkz. Şekil 17).

Mogan ve Eymir Gölleri'nin Gölbaşı'nın hızlı ve çarpık kentsel gelişmesi altında yok olmaları tehlikesine karşı 18-20 Ocak 1995 tarihinde 'Mogan ve Eymir Gölleri I. Çevre Kurultayı' düzenlenmiştir. Kurultayın temel amacı Mogan ve Eymir Gölleri üzerindeki kentsel baskının ve çevresel kirliliğe yol açan unsurların saptanması, korumaya yönelik çözüm önerilerinin ve projelerin oluşturulması, göllerin korunmasını sağlayacak kaynakların araştırılması, kirliliğin önlenmesi için yapılacak eğitimlerin ve yetki karmaşasını önleyici politikaların belirlenmesi olarak özetlenebilir (Gölbaşı Belediyesi, 1995e: 346). Kurultay sonrası koordinasyon yetkisi Gölbaşı Belediyesi'ne verilmiştir. Kurultayda saptanan sorunlar: "1) Bölgedeki göllerle birlikte doğal çevreyi olumsuz etkileyen yayılımcı kentsel gelişme süreci yaşanmaktadır, 2) bölgedeki kentsel mekanlar istenen düzeyde kentsel yaşam kalitesi sunamayan, altyapısız ve sağlıksız yapılaşma alanlarıdır, 3) Ankara kentinin rekreasyon ve açık alan ihtiyacını karşılayabilecek bölge potansiyelleri iyi değerlendirilmemektedir, 4) henüz yapılaşmamış tarımsal alanlar, kentsel gelişme ve yapılaşma baskısı altındadır, 5) bölgede yetkili ve sorumlu otoriteler arasında kentsel çevre sorunlarının çözülmesine yönelik işbirliği ve koordinasyon bulunmamaktadır" şeklinde sıralanmıştır (Gölbaşı Belediyesi, 1995c: 52).

9-10 Mayıs 1996 yılında ikincisi düzenlenen Çevre Kurultayı'nda Mogan ve Eymir Gölleri ve çevresini kapsayan 16 bildiri sunulmuştur (Gölbaşı Belediyesi, 1997). Kurultayın başlıca, kamuyu kentsel ve çevresel kararlar hakkında bilgilendirmek, ekolojik, sosyal ve ekonomik verileri koordine edecek bir veri

bankası oluşturmak, yatırım programının uygulanmasını takip etmek, uygulamaya yönelik uluslararası ve ulusal teknik yeni kaynaklar yaratmak ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon kurmak gibi sonuçları bulunmaktadır. Çevre Kurultayları'nda çevre bilincinin gelişmesine yönelik önemli kararlar alınmıştır. Ancak, bu kararlar hayata geçirilememiştir.

Gölbaşı ÖÇKB'de özellikle mülkiyet konusunda yaşanan sorunlar ve yöneticilerin tek katlı konutların yüksek katlı yapılara dönüşümüne yönelik tavizleri yık-yap anlayışına yol açmıştır. Kentte iç göçe teşvik eden yatırımlar Gölbaşı'nın kırsal kimliğini yok etmiştir. Koruma öncelikli alınan kararlar uzun vadede koruma alanının cazibe merkezi haline dönüşmesine yol açmıştır. Yasal ve yönetsel süreçler arasındaki uygulamaya yönelik sorunlar koruma-kullanma önceliği ile yapılan Yerel Gündem 21 ve ÖÇKB Çevre Düzeni Planı uygulama sürecini kentsel rant aşamasına taşımıştır.

3. Yerel Gündem 21 Süreci ve ÖÇKB İlanı

1992 Rio Konferansı'nın sonuç belgelerinden biri olan Gündem 21, Yerel Gündem 21 uygulamalarının dayanağıdır. Rio Konferansı'nda, Gündem 21, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Ormancılık İlkeleri ve Çevre ve Gelişme Üzerine Rio Bildirgesi olmak üzere beş uluslararası belge kabul edilmiştir. Gündem 21, üç ana ve bir tamamlayıcı kısım olmak üzere toplam 40 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal ve ekonomik çözümler yer almaktadır. Bu bölümde uluslararası işbirliği, sürdürülebilir kalkınmanın hızlandırılması, açlıkla mücadele, tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi, nüfus ve sürdürülebilirlik, insan sağlığının korunması, sürdürülebilir

insan yerleşimleri, karar verme düzeyinde çevre ve ekonominin bütünleştirilmesi konuları ele alınmaktadır. İkinci bölümde, kaynakların korunması ve yönetimi başlığı altında atmosferin korunması, arazilerin kullanımında sürdürülebilirliğin sağlanması, çölleşme, kuraklık ve erozyonla mücadele, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunması, biyo-teknoloji ve atık yönetimi gibi çok sayıda konuya değinilmiştir. Üçüncü bölümde, etkin grupların rolünün güçlendirilmesi başlığı altında kadınlar, çocuklar ve gençler, yerel halk, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, iş çevreleri, ticaret birlikleri, bilimsel ve teknolojik topluluklar gibi grupların faaliyetlerinin artırılması konuları değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde, uygulama mekanizmaları başlığı altında finansman, teknoloji transferi, bilim, bilinçlendirme, organizasyon, uluslararası işbirliği, kurumsal düzenlemeler, hukuki araç ve mekanizmalar ile enformasyon konuları detaylandırılmıştır (Aksu, 2011, Emrealp, 2005: 16).

Gündem 21, çevre sorunlarının ekonomik ve toplumsal faaliyetlerden bağımsız olmadığını ve çevre ile ilgili politikaların ekonomik ve toplumsal yapıyla birlikte oluşturulması gerektiğini ortaya koyması açısından önemlidir. Kalkınma politikaları, yerel halk, sivil toplum kuruluşları ve kamu otoritelerinin işbirliği ve eşgüdümü ile sürdürülebilir nitelik kazanır. Yerel Gündem 21, halk katılımını özendirme, demokrasiyi sağlama, sorunları çağdaş, toplumsal ve ekonomik düşünce sistemi içinde çözümlenme, işbirliği ve dayanışma sağlama gibi hedeflerin yerel ölçekte yaşama geçirilmesine yönelik önemli bir eylem planıdır (Arapkirlioğlu-Yener, 2007: 60).

Yerel Gündem 21, sürdürülebilir kırsal ve kentsel yerleşim alanları oluşturabilmek için yönetim, planlama ve uygulama gibi karar verme süreçlerinde çevre ve ekonomi dengesinin kurulması, bununla birlikte alan kullanım kararlarında işbirliği, organizasyon ve eşgüdüm oluşturulması hedeflerini taşımaktadır.

Türkiye, 1990'lerden itibaren başlayan katılımcı demokrasi, yaşam kalitesinin artırılması ve sürdürülebilir kalkınma odaklı çevre politikalarıyla çevresel bilinçlenme olarak nitelendirilebilecek bir süreci yaşamaktadır. Yerel Gündem 21, bu sürecin yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve halk katılımıyla gerçekleşmesine yönelik önemli bir adımdır. Başlangıçta yalnızca dokuz kenti içeren Yerel Gündem 21 projeleri bugün birçok kenti kapsamaktadır.

Türkiye'de, Yerel Gündem 21 uygulamaları 1996 BM İstanbul Habitat II Konferansı'nın etkisiyle 1997 yılında başlamıştır. Türkiye'deki Yerel Gündem 21 uygulamaları, başlangıcından bu yana Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın desteğinde ve Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı (UCLG-MEWA) koordinasyonunda sürmektedir.

Eylem Planları kapsamında, dokuz pilot kent belediyesinden biri olan ve bu tezin örneklem alanı olarak belirlenen Gölbaşı'nda Yerel Gündem 21 Eylem Planı uygulanmaktadır. Türkiye'nin taraf olduğu Ramsar Sözleşmesi (Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme) ve bu sözleşme gereğince yürürlüğe giren Sulak Alanlar Yönetmeliği'ne göre sulak alanların korunması gereklidir. Yine, Çevre Kanunu'nun 9. maddesine göre, doğal çevreyi oluşturan biyolojik çeşitlilik ile bu çeşitliliği barındıran ekosistem korunmalı ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve kullanım esaslarının

belirlenmesinde yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili diğer kuruluşların görüşleri alınmalıdır. Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilen alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin hangi bakanlıkça hazırlanıp yürütülmesi gerektiğini belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilendirilmiştir.

Gölbaşı Yerel Gündem 21'in ilk adımları, 1995 yılında ilki gerçekleştirilen Mogan ve Eymir Gölleri I. Çevre Kurultayı ile atılmıştır. 1995-1996 yıllarında gerçekleştirilen kurultaylarda Gölbaşı Yerel Gündem 21'e ışık tutacak olan çok değerli bildirimler sunulmuştur. Bir diğer önemli gelişme de, o dönemde Çevre Bakanlığı'na bağlı olan Özel Çevre Koruma Kurumu'nun hazırlamış olduğu raporlar ve Yerel Gündem 21 projesine katılan temsilcilerin çalışmalarıdır. Gölbaşı Yerel Gündem 21 Projesi'ne katılım kararı 1998 yılı başında alınan Gölbaşı Belediye Meclisi Kararı'yla gerçekleşmiş; bu kararı izleyen günlerde, çalışmayla ilgili eşgüdümü sağlayacak Yerel Gündem 21 Sekreterliği oluşturulmuş; yılsonuna doğru, katkı payının yatırılması ile projeye resmi olarak başlanmıştır (Arapkirlioğlu-Yener, 2007: 61).

Gölbaşı sınırları içerisinde tanımlanan eylem planı iki yönlü olarak gerçekleşmiştir. İlk olarak yerel halkın sürece katılımını sağlamaya yönelik posterler, broşürler ve toplantılar yapılarak bilgilendirme sağlanmaya çalışılmış, diğer taraftan mevcut durum raporunu hazırlamaya yönelik veri toplama ve değerlendirme toplantıları düzenlenmiştir (Arapkirlioğlu-Yener, 2007: 61). Ancak, yeterli bir halk katılımı sağlanamamıştır. Gölbaşı, projenin uygulanmaya konulduğu 1998 yılında, merkezde yaklaşık 30.000, köyleriyle birlikte 50.000 civarında bir nüfusa sahiptir.

Bunun yanı sıra, Ankara'nın 20 km güneyinde yer alan, gerçekte ciddi bir gelişme potansiyeli taşıyan küçük kırsal bir yerleşme görünümündedir.

Şekil 18: Gölbaşı Konut Yoğunluğu-Kat Artışı ve Kentsel Görünümü (örnek alan)

Kaynak: 2003-2014 Google Earth görüntülerinden uyarlanarak yapılmıştır.

Şekil 18, Mogan Gölü'nün kuzeydoğu bitiminde yer alan konut alanlarının 2003 ve 2014 yılları arasındaki değişimini gösteren örnek alandır. Gölbaşı 1998 Revizyon İmar Planı'nda belirtilen kat yüksekliğine (taks: 0.40, kaks: 1.16) bağlı olarak dönüşümler yapıldığı görülmektedir.

Kentin müstakil konut dokusu plan uygulamaları ve plan hiyerarşisi göz önünde bulundurulmadan sürekli revizyon uygulamalarıyla değiştirilmiştir. Kentsel toprak rantının planları değiştirdiğinin en iyi örneğini gördüğümüz Gölbaşı kentinde ÖÇKB ilanı korumanın değil koruyamamanın ve planlama sürecindeki keyfi uygulamaların yarattığı sorunların bir örneği olmuştur.

1990’larda Mogan ve Eymir Gölleri Gölbaşılılardan çok Ankaralıların mesire yeri olarak kullandıkları ve nefes aldıkları bir kaçış mekanı niteliğindedir. Konya yolunun kentsel alanı ikiye böldüğü yerleşim, o dönemde sahip olduğu bakımsız göl ve sazlıklarla, onu çevreleyen çıplak, yer yer kooperatif yapılaşmalarıyla çekici olmayan; ama hafta sonlarını yoğun kent yaşamından uzakta geçirmek isteyen, ‘doğal’ bir ortam arayışında olan Ankaralıları için kente en yakın alternatif olmuştur (Arapkirlioğlu-Yener, 2007: 61). Günümüzde hala mesire alanı özelliğini koruyan bölge, Kıyı Şeridi Planlaması’yla tasarlanan parkları (Atatürk Parkı ve Mogan Parkı), otel, dinlenme, eğlenme ve konferans merkezleriyle ilgi odağı olmayı sürdürmektedir.

Şekil 19: 2015 Yılı Mogan Gölü

Çekim Tarihi: 06.09.2015 (Meydan Yıldız, S.).

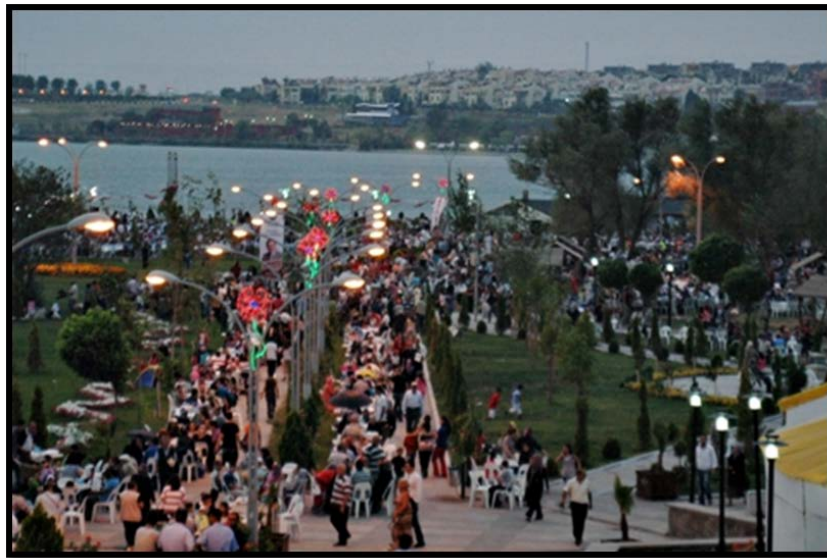
Şekil 20: Mogan Gölü Çevresi- Piknik Alanı

Çekim Tarihi: 23.08.2015 (Meydan Yıldız, S.).

Gölbaşı yerleşimi, kentsel gelişme potansiyeli taşıyan, kolay ulaşılabilirliği ile turizm, dinlenme, eğlenme, yönetim ve konferans merkezi gibi birçok farklı kimliği taşıyabilecek olanaklara sahip bir kenttir. Şirket merkezlerinin toplandığı, rekreasyon alanı, konaklama ve eğlence merkezi, kongre turizmi bölgesi, üniversite kampüsleriyle bir öğrenci beldesi gibi farklı vizyonları taşıyabilecek özelliktedir.

Şekil 21: Atatürk Sahil Parkı

Kaynak: www.golbasigazetesi.com/ URL-37.

4. Demografik ve Ekonomik Yapı

Demografik açıdan, 1990'lara kadar durağan bir gelişim gösteren kent, ÖÇKB ilan edilmesi ve birçok altyapı projesiyle arsa spekülasyonuna ve ranta öncülük etmiştir. Doğal ekosistemiyle korunması gerekli olan bölge, hızlı bir kentleşme süreci içine girerek hızla yoğunlaşmakta ve mekansal olarak yayılmaktadır. 1955 yılında E-5 Karayolu'nun hizmete girmesi ve 1965 yılında Belediye Teşkilatı'nın kurulmasıyla merkezde 3351, köylerde ise 18177 nüfusa sahip bir yerleşmedir. 1964 yılından itibaren E-5 Karayolu üzerinde kurulmaya başlayan sanayi tesisleri ile bölge oldukça yoğun dış göç almaya başlamıştır. Özellikle Bayburt, Artvin, Kars ve Kırşehir illerinden göç almaktadır. 1975 yılında merkez nüfusu 7197, köy nüfusu 13340 iken, 29.11.1983 gün ve 2963 sayılı kanunla ilçe olmasıyla, nüfusu 1985 yılında 18262 kişiye ulaşır ve kır yoğunlukta gelişen kır-kent nüfus dağılımı kent ağırlıklı gelişmeye başlamaktadır.

Tablo 2: Gölbaşı ÖÇKB Yıllara Göre Nüfus Değişimi

Yerleşim Alanı	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2010	2014	2015
Gölbaşı Merkez Mahalleler	5493	7197	10491	18262	25123	35308	65975	86665	90011
Balıkpınar	243	210	232	180	333	522	924	800	832
Gökçe höyük	2094	847	1772	572	595	765	1640	1414	1067
Hacılar	491	485	577	724	514	647	1765	1213	1288
Hacıhasan	-	-	-	-	202	261	987	484	496
Karaoğlan	418	277	397	399	391	627	1020	772	748
Oğulbey	574	422	561	558	494	873	1185	1632	1565
Örencik	382	320	340	370	444	763	1459	1081	1087
Yağlıpınar	217	152	185	170	324	340	297	361	361
Yavrucak	280	237	307	286	299	279	324	384	364
Yurtbeyi	344	287	298	300	305	418	407	738	717
Toplam	7060	10434	15160	21821	29024	40803	75983	95544	98536

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ URL-24.

2010 yılında ÖÇKB toplam nüfusu 75983 iken 2015 yılında toplam nüfusu 98536 olmuştur. Tablo 2 incelendiğinde, Gökçehöyük, Hacıhasan, Hacılar, Karaoğlan, Oğulbey ve Örencik gibi Gölbaşı ilçe merkezi ile Haymana ve Konya Karayolları'na yakın yerleşimlerde nüfus artışının yüksek olduğu, diğer yerleşimlerde durağan veya çok az artış olduğu görülmektedir. Gölbaşı ÖÇKB sınırları içindeki nüfusun yıllara göre artış eğiliminde olduğu gözlenmektedir.

Nüfus özellikleri açısından oldukça heterojen bir yapıya sahip olan Gölbaşı'nda, merkezin çoğunluğunu Gölbaşı kökenli olmayan, ancak zamanla buranın bir parçası olmuş aileler oluşturmaktadır. Gölbaşı'nın yakın çevre köylerinden gelip burada yaşayanlarıyla birlikte özellikle Artvinli, Çorumlu, Konyalı, Kırşehirli, Yozgatlı, Bayburtlu, Kırıkkaleli ve Karşlı grupların yerleşimin nüfus yapısına egemen olduğu söylenebilir⁵⁴. Nüfus açısından farklı bir kente kayıtlı olan, ancak Gölbaşı'nda ikamet eden nüfus sayısına baktığımızda, yıllara oranla Gölbaşı'na olan göçün arttığı ve kuşak değişimiyle yeni bir kültürel yapılanma olduğu söylenebilir. Kentte fazla sayıda olan hemşehri dayanışma dernekleri grupların geldikleri yörelerin kimliklerini hala koruduklarını ve dernekleri aracılığıyla folklorlarını ve yörelerinden getirdikleri bazı geleneklerini de sürdürmeye çalıştıkları gözlenmektedir. Gölbaşı'nda, hemşehrilik hem siyasal yapılanmada, hem de yerleşim yapısının şekillenmesinde belirleyici bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır (Arapkirlioğlu-Yener, 2007: 61). Bu özelliklerin Gölbaşı'nın yerel kimliğinin ve doğal değerlerinin korunmasında önemli bir faktör olan sosyal sorumluluk projelerine, kentsel ve çevresel değerlere sahiplenmeyi ve kentsel

⁵⁴ Detaylı bilgi için bu çalışmanın Ekler bölümüne bakınız.

kararlarda söz sahibi olmayı sağlayan evre kurultaylarına ve kent konseylerine katılımların ve katkıların az olmasına yol açtığı söylenbilir.

İlk kent konseyi 2004 yılında gerçekleşen Gölbaşı kentinde yıllara oranla kent konseyine katılım oranının azaldığı ve hatta kent konseyi toplantılarının yeterli katılım sağlanamadığı gerekçesiyle sürekli ertelendiğı görölmektedir (URL-37). Genel olarak hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma ve çevreye duyarlılık ilkelerini temel alan Gölbaşı kent konseylerinde alınan kararların sadece yazılı olması ve uygulamaya geçmemesi katılım oranının yıllara göre daha da azalmasına neden olmuştur.

Gölbaşı kent konseylerinde başlıca alınan kararlar; kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel ve doğal değerlere sahip çıkmak ve geliştirmek, kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak, yaşam kalitesini geliştiren, çevreye duyarlı ve yoksulluğı giderici programları desteklemek, sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak, çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini artırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak, Gölbaşı'nın yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına katkıda bulunmak ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma içinde Mogan Gölü'nün markalaştırılmasını sağlamak şeklinde özetlenebilir. Ancak, kent konseylerinde alınan bu kararları gerçekleştirmek için gerekli çabanın gösterilmemesi yerel halkın ve sivil toplum kuruluşlarının konsey toplantılarını gereksiz bulmasına ve kent konseylerinin önemini yitirmesine yol açmıştır.

Yerel halkın kentin kimliğine sahip çıkmasını, tarihi değerleri korumasını ve kentin geleceğine yönelik alınan kararlarda yer almasını sağlayan kent konseyleri demokratik bir müzakere ortamında kentsel ve çevresel sorunların ele alınmasını sağlamaktadır. Kent konseyinde ortaya konulan kent yaşamına ve çevreye yönelik koruyucu, geliştirici ve önleyici politikaların uygulanması ve denetlenmesi çevre bilincinin oluşmasında önemli bir faktördür. Uluslararası sözleşmelerde belirlenen kente ve kentsel yaşama yönelik temel ilkelerin hayata geçirilmesinde önemli bir öge olan kent konseyleri ekolojik kentleşmenin temel dayanaklarından biri olan katılım ilkesinin de temel bileşenidir.

Çevre bilincinin gelişmesini sağlayan temel unsurlardan biri dernekler ve derneklerin aktif çalışmalarıdır. Gölbaşı'nda bulunan derneklerin % 60'ı 1990 yılından sonra kurulmuş olup % 37'si eğitim, % 29'u hemşehrilik ve dayanışma, % 1,5'i spor, sağlık, kültür ve sanat faaliyetlerine % 1'i cami yaptırma derneklerine ve % 0,8'i kamu kurumu hizmet derneklerine yöneliktir (Gölbaşı Belediyesi, 1999: 22). Gölbaşı'nda ÖÇKB'nin korunmasını, geliştirilmesini sağlayacak kent ve kentlilik bilincini artıracak aktif bir dernek bulunmamaktadır.

Çevrenin korunması ve geliştirilmesinde okur-yazar oranının yüksek olması önemli bir etkidir. Ortalama hane halkı büyüklüğü 2013 yılı itibariyle 3,49 olan Gölbaşı kentinde, 15 yaş ve üzeri eğitim durumu incelendiğinde (bkz. Tablo 3) lise ve dengi okul mezunu % 27, ilkokul mezunu % 20 ve yüksekokul mezunu % 18'dir. Okuma yazma bilmeyen oranı % 2 ve okuma yazma bilen ancak bir okul bitirmeyen oranının % 3 olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Gölbaşı Kenti Okuma-Yazma ve Eğitim Durumu +15 Yaş 2013 Yılı

Eğitim durumu	Kişi	Oran %
Okuma yazma bilmeyen	2151	2
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	2494	3
İlkokul mezunu	17619	20
İlköğretim mezunu	15327	18
Ortaokul veya dengi okul mezunu	4780	6
Lise veya dengi okul mezunu	23361	27
Yüksekokul veya fakülte mezunu	16028	18
Yüksek lisans mezunu	1853	2
Doktora mezunu	709	1
Bilinmeyen	2839	3

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ URL-25.

Gölbaşı ilçesinin yıllara göre tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde çalışan sayıları incelendiğinde, Tablo 4'e göre, hizmet sektörünün en yüksek orana sahip olduğu ve kentin, hizmetler ağırlıklı bir ekonomik yapıya sahip olduğu görülmektedir. Tarım ve hizmetler sektöründe çalışan sayılarının yıllara oranla arttığı ancak sektörel dağılım içindeki payının azaldığı, sanayi sektörünün sektörel dağılım payı içindeki oranının ve sayısının yıllara göre arttığı gözlenmektedir.

Tablo 4: Sektörel Dağılım

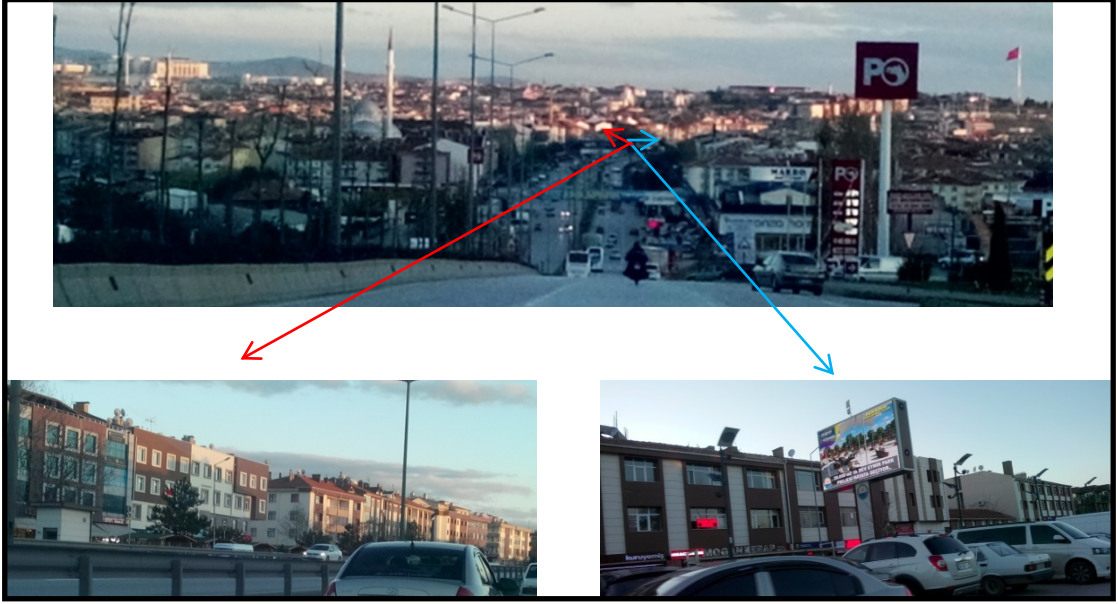
Sektörler	1999 Yılı		2004 Yılı		2010 Yılı	
	Çalışan Sayısı	Oran (%)	Çalışan Sayısı	Oran (%)	Çalışan Sayısı	Oran (%)
Tarım	3.784	%21.9	3.967	%20.3	4.847	%18.5
Sanayi	7.559	%43.7	8.893	%45.7	16.283	%56.8
Hizmetler	5.947	%34.4	6.350	%34	6.893	%24,5

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ URL-24, Gölbaşı Belediyesi 2009.

2014 yılı itibariyle ticari faaliyetlerin kentsel alandaki dağılımı ve sayıları incelendiğinde (bağımsız ve konut altı ticaret olarak), 44 adet internet kafe (% 11), 53 adet kiraathane (% 14), 168 adet restoran, kafeterya, bar ve lokanta işletmesi (% 43), 20 adet otel, pansiyon, yurt ve hamam (% 5), 14 adet banka şubesi (% 4), 17 adet playstation alanı (% 4), 40 adet süpermarket (% 10), 23 adet fabrika (% 6) ve 10 adet taş kesme atölyesi (% 3) yer almaktadır. Kentte kiraathane kültürünün kentsel yaşamda önemli bir yere sahip olduğunu söylemek, güncel gözlemlerin yanı sıra alandaki dağılımına bağlı olarak da yanlış olmayacaktır.

Kentin, turizm potansiyeli ve çok kültürlü yapısının bir yansıması olarak farklı medeniyetlerin yöresel yemek çeşitliliğini sunan restoran, lokanta ve kafeterya çeşitliliği bulunmaktadır. E-5 Karayolu'nun kenti ikiye bölmüş olmasının etkisiyle kentin iki yakasında bankalar yer seçmektedir. Ayrıca bu yol üzerinde hala devam eden konut cephesi yenileme projeleri yapılmaktadır (bkz. Şekil 22). Kahverengi ahşap görünümlü ve beyaz-krem renkte olan ve hemen hemen birbirinin aynı yapılaşma modeli sunan proje, merkezin 4 katlı yapılarla yoğunlaştığı alanını tekdüzeleştirmektedir.

Şekil 22: Günümüzde Gölbaşı/Ankara-Konya Yolu Kent Girişi

Çekim Tarihi: 02.05.2015 (Meydan Yıldız, S.).

Turizm sektöründe hem Ankara'ya hem de Gölbaşı'na önemli katkısı olan Mogan ve Eymir Gölleri gününbirlik gezinti alanı olmasının dışında çeşitli sportif (Beynam Ormanları ile bağlantılı olarak doğa yürüyüşü, yamaç paraşütü, dağ bisiklet sporu ve su sporları gibi) faaliyetlerin de yapıldığı bir rekreasyon, kamp ve karavan konaklama alanı olma özelliğine sahiptir. Mogan Gölü etrafında çok sayıda konaklama ve eğlence alanı bulunmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu, 31.10.2014 tarihli güncel turizm konaklama tesis sayıları ve sınıflandırmasına göre, Gölbaşı'nda 'çevreye duyarlı konaklama tesisi' bulunmamaktadır. Başkent Ankara ile olan konumu ve görsel imkanlarıyla yüksek gelir gruplarının ve bürokratların konferans, toplantı, seminer ya da düğün-nişan gibi faaliyetleri yaptıkları bir mekan olan Gölbaşı özellikle Mogan Gölü çevresinde yer seçen lüks turizm tesisleri ve restoranlarıyla

markalaşmıştır. Restoranlar genellikle 1. Sınıf olup 5 yıldızlı otel bulunmamaktadır (bkz. Tablo 5).

Tablo 5: Gölbaşı Kentinde Turizm Tesisleri Sınıfları/Kapasiteleri ve Türleri

Tesis adı	Tesis Sınıfı	Tesis Türü
Clup Mirador	-	Özel Tesis
Capital Country Club	-	Günübirlik Tesis
Kolej-In	-	Günübirlik Tesis
Çağlar Restaurant	1.Sınıf	Lokanta
Erguvan Kasrı	1.Sınıf	Lokanta
İncek	2.Sınıf	Lokanta
Kronos	3 Yıldızlı/ 30 Oda, 60 Yatak	Otel
Patalya Lakeside Resort Otel	4 Yıldızlı/ 42 Oda, 88 Yatak	Otel
Ulaşan Otel	4 Yıldızlı/ 42 Oda, 102 Yatak	Otel
Olimpik Park Otel	4 Yıldızlı/ 65 Oda, 165 Yatak	Otel
Beykoz	2. Sınıf	Lokanta

Kaynak: <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/> URL-26.

Gölbaşı ilçesi doğal güzellikleri yanında doğal kaynakları yönünden de zengin bir bölge olup, sanayi ve metalik maden yataklarına sahiptir. Özellikle andezit taşı, mermer, linyit ve manganez yatakları bulunmaktadır. Andezit taşı; tersiyer (üçüncü jeolojik zaman) ve kuvaterner (dördüncü zamandaki kuvaterner buz çağlarında) dönemlerindeki volkanik olaylar sonucu meydana gelen kor kayaçlardır. Volkanik kayaçlardan olan andezit taşları, magmanın yeryüzünde veya yeryüzüne yakın bölgelerde katılaşması ile meydana gelir (Çelebi, 2010: 22). Andezit taşı önemli bir inşaat malzemesidir. Ancak, çıkartılması aşamasında yapılan bilinçsiz faaliyetler sonucu dere ve akarsulara atıkların bırakılması göl ekosisteminin kalitesini bozmaktadır.

Maden sektörü açısından önemli bir taş olan andezit taşı Gölbaşı yerleşiminin doğusundaki Yurtbeyi, Örencik ve Karaoğlan civarında bulunmaktadır. Doğal bir malzeme olan andezit taşı aşınmaya dayanıklıdır. Kaymayı engelleyici özelliğe sahiptir. Dekoratif amaçlı kullanılabilmesinin yanı sıra ısı geçirgenliğinin az olmasından dolayı yapılarda yalıtım malzemesi olarak kullanılmaktadır (URL-27). Son 10 yıl içinde Altınpark, Susuz Gölet, Hacı Bayram Veli Camisi, Harikalar Diyarı gibi birçok alanın çevre tasarımında andezit taşı kullanılmıştır (Erdoğan, 2008). Ancak, andezit taşı üretimini yapan taş ocaklarının, üretim aşamasında, çevreye verdikleri zararlar derelerin kirlenmesine ve derelerle beslenen Mogan Gölü'nün ekolojik kalitesini bozmasına yol açmaktadır. Bu işletmelerin, Gölbaşı Çevre Düzeni Planı ve ÇED gereğince çalışma izni almaları ve çevreye zarar verecek faaliyetlere yönelik önlem almaları gerektiyken birçok maden alanı tarım arazilerini ve Mogan Gölü'nü besleyen dereleri kirlenmeye devam etmektedir. Gölbaşı ÖÇKB sınırları içinde 2001-2015 yılları arasında turizm, konut, enerji ve madencilik sektörlerinde yapılan ÇED sonuçlarının hepsinde olumlu kararı alınmıştır (URL-40).

5. Doğal Yapı ve Çevresel Kaynaklar

Daha önce de belirtildiği gibi, 22.10.1990 tarihinde Ankara ili Gölbaşı ilçe sınırları içinde 273,94 km²'lik bir alan Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB) olarak ilan edilmiştir. Bölgenin ÖÇKB ilan edilme etkenleri, ilçe sınırları içinde yer alan Mogan ve Eymir Gölleri'nin ekolojik açıdan kuruma ve bataklıklaşma tehlikesi altında olmaları ve bu bölgede yer alan sulak-bataklık alanların birçok endemik bitki ve hayvan türüne ev sahipliği yapmasıdır. Mogan ve Eymir Gölleri'nde bulunan yaklaşık 488 bitki türünün 52'si endemik bitki olup, yaklaşık 227 kuş türünün 22'si yırtıcı kuş niteliğindedir.

Balıkçılık yasak olmasına rağmen, göl etrafında yer seçen ticari balık restoranları göl balığını kullanmaktadır. Sığ özellikte olan Mogan Gölü, etrafında yer alan Kaldırım, Sukesen, Tatlım, Başpınar, Gölova, Gölcük, Yavrucak ve Çolakpınar derelerinden beslenmektedir. Bunlardan en önemlileri olan, Sukesen Deresi, Elmadağ yamaçlarından beslenip Yurtbeyi ve Örencik Mahalleleri'nden geçerek, Kaldırım Deresi, Soğulcak, Bezirhane ve Bağıcı arazilerinden beslenip Mogan Gölü'ne ulaşmaktadır. Yaz aylarında çoğu tamamen kuruyan derelerin kış ve ilkbahar mevsimlerinde meydana gelen şiddetli yağışlarla debileri artmaktadır⁵⁵.

Mogan Gölü, kuzeydoğusundaki regülatör kontrolünde Eymir Gölü'ne akmaktadır. Yeraltı suyu beslemesi oldukça düşük seviyede olan Mogan Gölü'nün güneyinde bulunan I. Derece Doğal Sit Alanı, yaklaşık 750 hektarlık bir bataklık bölgedir (Ankara Valiliği, 2013: 25). Çökek ve Gölcük Bataklıkları mevsimsel sulak çayırlar, küçük gölcükler, deltacıklar ve tarım alanlarından oluşmaktadır. Gölün güneyindeki tarıma uygun olmayan hidromorfik alüvyal topraklar, zengin sucul bitki örtüsü ve yaban hayatına ev sahipliği yapmaktadır (Ankara Valiliği, 2013: 172). Mogan Gölü, açık göl alanı ve bu alanı çevreleyen sazlık, ıslak çayır, bozkır, kuru tarımsal alan ve yapay ağaçlık alanlardan oluşmaktadır.

Türkiye'nin taraf olduğu Bern Sözleşmesi Ek II Kesinlikle Korunması Gerekli Türler Listesi'nde yer alan Dikkuyruk, Küçük Balaban, Alaca Balıkçıl ve Küçük Kerkenez Mogan ve Eymir Gölleri'nde bulunan mutlak korunması gerekli türlerdir (Erdoğan, 2008: 122). Mogan Gölü balıklar, yırtıcı kuşlar ve ördek türleri için önemli bir üreme, konaklama ve kışlama alanıdır. Dikkuyruk (*Oxyura*

⁵⁵ Çevre ve Orman Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurulu, (2010), **Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Habitat ve Tür Koruma İzleme Projesi**, Ankara, s. 26.

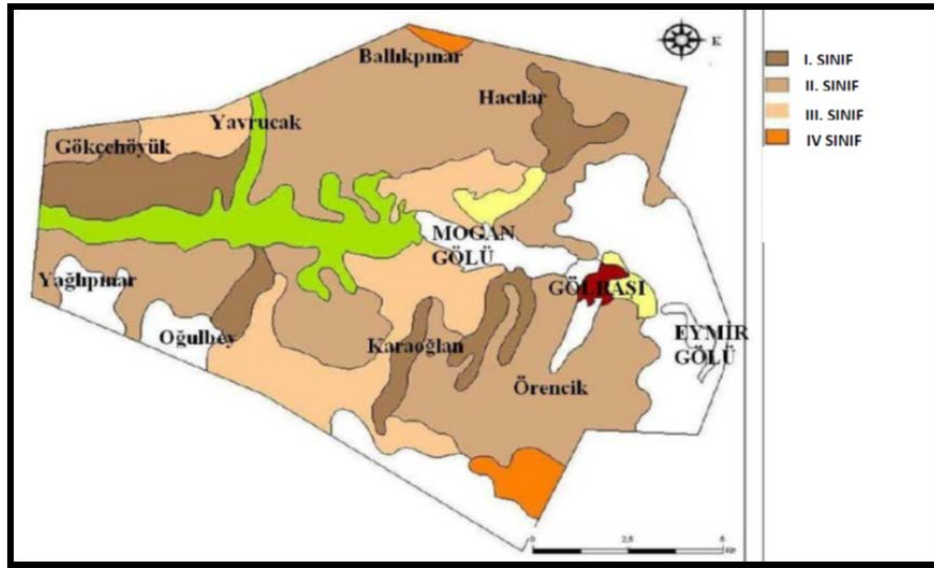
leucocephala) sayısı 1995'ten bu yana artma eğilimi göstermektedir. Ancak, son yıllarda yapılan saz sökümü ve dolgu çalışmaları, türün alandaki varlığını tehlikeye atmıştır. Pasbaş Patka ve Küçük Tarla Kuşu (*Aythya nyroca* ve *Calandrella rufescens niethammeri*) bu bölgede yaşayan nesli tehlike altında olan diğer kuş türleridir. Mogan ve Eymir Gölleri'nin yanı sıra Dikilitaş, İkizce Göletleri ve Çökek Bataklığı kuş türleri açısından önemli alanlardır. Gölbaşı'nda 227 kuş türü bulunur. Bunlardan bazıları; Alaca Balıkçıl, Macar Ördeği, Pasbaş Pakta, Küçük Tarla Kuşu ve Dikkuyruk'tur. Gölbaşı'nda bulunan diğer türler; Küçük Balaban, Küçük Batağan, Kızıl Boyunlu Batağan, Kara Boyunlu Batağan, Yeşilbaş, Boz Ördek, Bahri, Söz Delicesi, Uzunbacak ve Sakrameke'dir (Ankara Valiliği, 2013: 192). ODTÜ kampüsünde yapılan çalışmada 128 değişik kelebek türü tespit edilmiştir. Nesli tehlike altındaki kelebek türlerinden biri olan Güzel Nazuğum (*Euphydryas orientalis*) kelebeğinin dünyada ve ülkemizde bilinen en önemli popülasyonu ODTÜ yerleşkesi içindedir.

Türkiye'de bulunan on altı adet ÖÇKB'den biri olan Gölbaşı, doğal kaynak değerleri, barındırdığı su kuşları ve göçmen kuşlar için konaklama bölgesi olması, yerli kuşlar için üreme ve yaşama alanı sağlaması, IUCN (International Union for Conservation of Nature/ Uluslararası Doğayı Koruma Birliği) kırmızı listesine göre nesli dünya ölçeğinde tükenmekte olan su kuşu türlerinden yedi tanesinin yaşam alanı olması sebebiyle koruma bölgesi olarak ilan edilmiştir. Ayrıca Yanardöner Çiçeği (*Centaure tchihatcheffii*), Kırmızı Bülten'de Kritik, Dünya Doğayı Koruma Birliği kriterlerine göre Nesli Tehlike Altında, Bern Sözleşmesi'ne göre de Kesin Korunan Bitki Türü listesinde yer almaktadır. Günümüzde sadece Ankara Mogan Gölü etrafındaki verimli topraklarda büyüyen Yanardöner Çiçeği (Sevgi Çiçeği),

düzensiz yapılaşma ve bilinçsiz tarımsal faaliyetler sebebiyle gün geçtikçe azalmaktadır (Günöz, 2008: 3-24).

İmrahor Vadisi'nin başlangıç noktasını oluşturduğu Mogan ve Eymir Gölleri, İncesu Çayı ile Bentderesi'ne kadar uzanan geniş bir sulak alan havzasının ekolojik bir parçasıdır (Arapkirlioğlu-Yener, 2007: 61). Toprak kabiliyetlerinin gösterildiği Şekil 23 incelendiğinde, Gölbaşı ÖÇKB sınırları dahilinde yer alan başlıca büyük toprak grupları; kahverengi topraklar ve hidromorfik alüvyal (tuzlu alkali) topraklardır. Arazi yetenek sınıflamasında ise yörenin I. ve II. sınıf arazileri alüvyol ve kolüvyol bünyeli topraklar üzerinde yer almaktadır. Bu alanlar yapılaşma olmaması gerekli verimli tarım arazileridir.

Şekil 23: Gölbaşı ÖÇKB Toprak Sınıfları

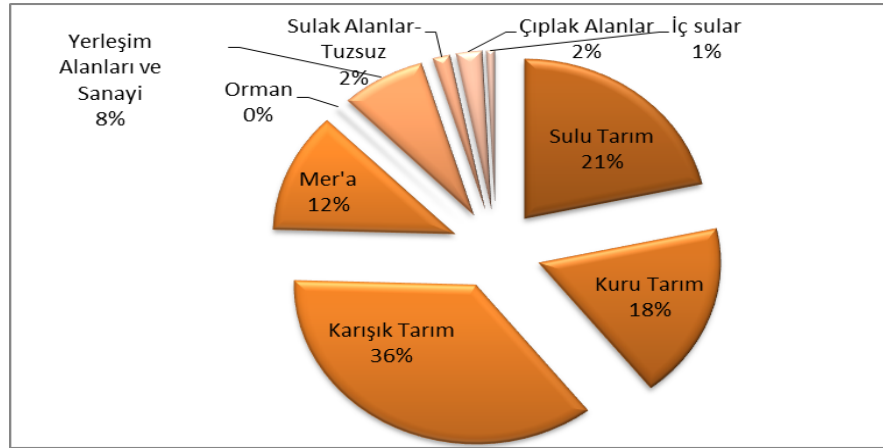
Kaynak: Gölbaşı Belediyesi, 1995c.

Jeomorfolojik verilere göre Gölbaşı Havzası, kuvaternerde (dördüncü zamandaki buz çağlarında) İmrahor Vadisi ve kollarının sağladığı akarsu süreçleri etkisinde gelişmiş, yaklaşık 250 metre derinlikte bir akarsu havzasıdır. Çok sığ olan

Mogan ve Eymir Gölleri akarsuların taşıdığı alüvyal malzemelerin birikmesiyle zengin bir ekosisteme sahip olmuştur (Çelebi, 2010: 23). Vadi tabanlarında, temelin gevşek ve dağınık kum, kil ve çakıldan oluşması ve taşkın riski taşıması nedeniyle Mogan Gölü çevresinde konut yerleşimlerinden ve sanayi kuruluşlarından kaçınılması gereklidir.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın 2012 yılında yayınladığı hektar cinsinden arazi örtüsü sınıflandırılmasına göre (bkz. Şekil 24), sulu tarım, kuru tarım, karışık tarım, mer'a, orman, yerleşim alanları-sanayi, sulak alanlar-tuzsuz, çıplak alanlar ve iç sular dağılımında, Gölbaşı kentinde, tarım alanları, mer'a ve yerleşim-sanayi alanları en yüksek orana sahiptir.

Şekil 24: Gölbaşı İlçesi Arazi Örtüsü Dağılımı

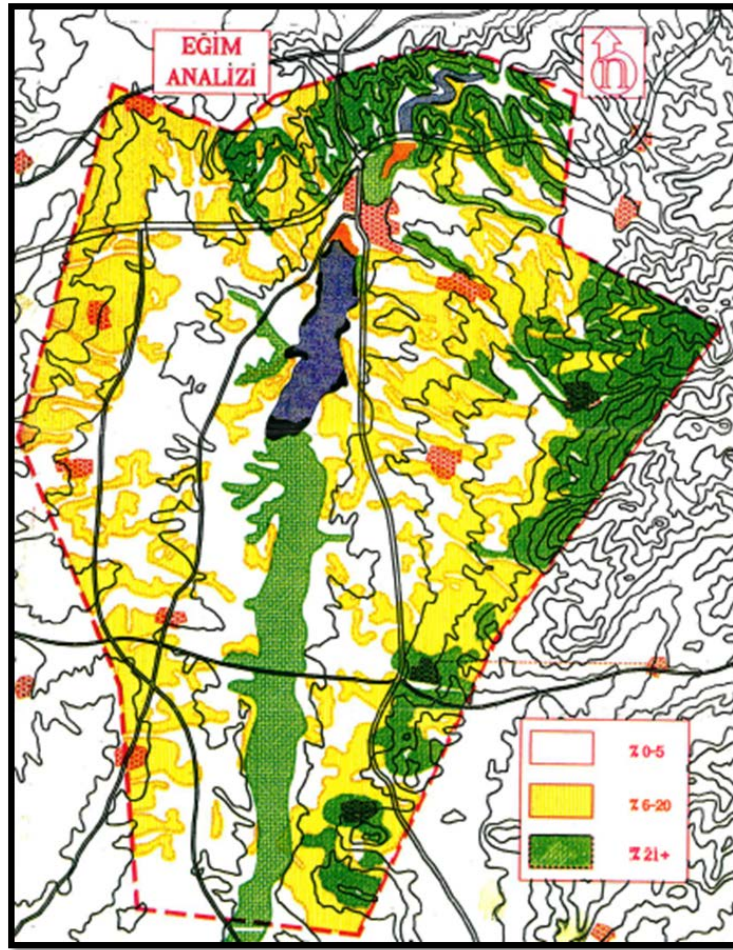

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012.

ÖÇKB'nin eğim durumunu gösteren Şekil 25 incelendiğinde, kuzey ve doğusunda dik ve eğimli araziler, güney ve batısında ise orta ve az eğimli araziler bulunmaktadır. Bölgedeki en dik araziler Mogan Gölü'nün kuzey, doğu ve güneydoğusunda yer almaktadır. Bu bölge % 20 ve üzeri eğime sahiptir. Orta

derecede olan eğim grupları % 6-20 arasında değişmektedir. Bu eğim grupları daha çok Mogan Gölü'nün batı ve güneybatısında olmakla beraber ÖÇKB alanının birçok yerinde görülmektedir. Düz veya düze yakın eğim grupları % 0-5 arasında değişmektedir. Bu eğim grupları Mogan Gölü'nün batısında, güneyinde ve güneydoğusunda görülmektedir.

Şekil 25: Gölbaşı ÖÇKB Eğim Durumu

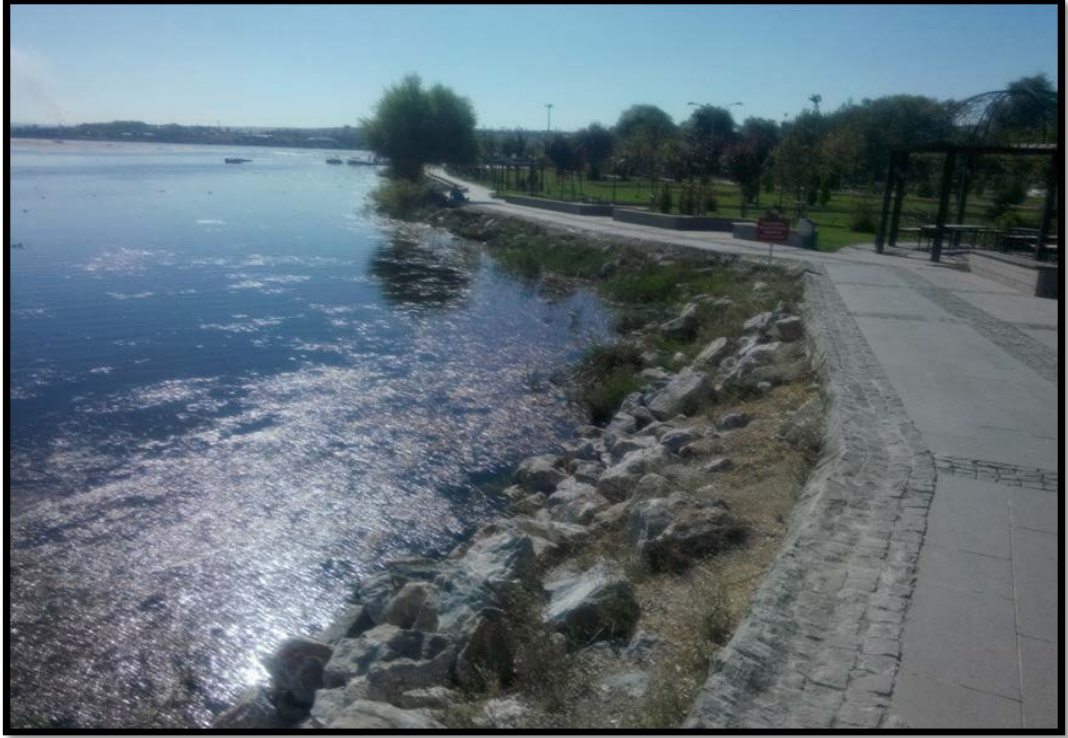

Kaynak: Gölbaşı Belediyesi, 1995c.

5.1. Mogan ve Eymir Gölleri

Mogan Gölü 567,5 hektarlık yüzey alanına sahiptir. Normal su kotu 972 metre, alanı 6,35 km², göl çevresi uzunluğu 14 km, göl uzunluğu 5,5 km, göl ortalama derinliği 3-6 metre arası olup hacmi 13,34 milyon m³'tür.

Şekil 26: Mogan Gölü Kıyı Kenarı Genel Görünümü

Çekim Tarihi: 23.08.2015 (Meydan Yıldız, S.).

1900'lü yıllarda oluştuğu tahmin edilen berrak ve ışık geçirgenliği yüksek Mogan Gölü organik dip çamuru özelliğiyle kendine özgü doğal bir ekosisteme sahiptir. Ancak, bu doğal yapısı düzensiz nüfus politikaları ve sağlıksız yapılaşma alanlarıyla tahrip edilmiştir. Gölbaşı kentinin kimliğini oluşturan Mogan Gölü kentsel baskı altında yok olma tehlikesi içindedir. Öyle ki, 1970'lere kadar yüzme amaçlı kullanılan ve sahili bulunan alan (bkz. Şekil 27) bugün dolgu yöntemleriyle doğallıktan uzaklaşmış ve kent baskısıyla kirlenmiştir.

Şekil 27: 1958 Yılında Mogan Gölü

Kaynak: Gürpınar, 2012.

Mogan Gölü ve çevresi Ankara metropolünün yoğun baskısı altındadır. Gölün kuzey, kuzeybatı ve kuzeydoğu kıyılarının neredeyse tamamı yapılaşma ve kıyı düzenlemesi nedeniyle doğallığını kaybetmiştir. Sadece güney kıyıları doğallığını koruyabilmiştir. Ancak bu bölgede de kooperatif tipi yapılaşmalar ve turizm amaçlı yüksek katlı oteller yapılmaya başlamıştır. Yapılaşma önlenmediği ve insan faaliyetleri kontrol edilemediği takdirde, alanın tamamı doğallığını kaybedecek ve gelecekte hem yaban hayatı değerleri, hem de ekosistem işlevleri yok olacaktır (Yönetim Planı, 2016: 93/ URL-39).

Mogan Gölü'nde kirlilik düzeyi yüksek olduğundan içme ve sulama suyu olarak kullanılmamaktadır. Gölün kuzeyi günübirlik tesislerle çevrilidir. Ticari balıkçılığın yasak olduğu gölde, kuş gözlemciliği, sportif balıkçılık, kürekçilik, yelkencilik ve doğa fotoğrafçılığı gibi faaliyetler yaygın olarak yapılmaktadır.

Mogan Gölü'nün etrafında yer alan Gölbaşı yerleşim yeri hızla yoğunlaşarak yağ lekesi şeklinde gelişmektedir. Gölün doğu ve kuzeydoğu kıyıları lokanta, düğün salonu, lokal gibi düzensiz ticari birimlerle dolarken göl çevresi Ankaralıların rekreasyon alanı olarak kullanılmaktadır. Sığ yapıda olan ve hemen hemen sirkülasyonun yok denecek kadar az olduğu gölde kirlilik, atıklar ve erozyon ötrofikasyon sürecini hızlandırarak gölün sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Hızla artan konut üretimi, sanayi faaliyetleri ve ticari birimler nüfus yoğunluğuyla birlikte artan çevresel kirlilikleri de beraberinde getirmektedir.

Şekil 28: Mogan Gölü ve Kirlilik

Çekim Tarihi: 06.09.2015 (Meydan Yıldız, S.).

Şekil 29: Mogan Gölü ve Sazlıklar

Çekim Tarihi: 02.04.2015 (Meydan Yıldız, S.).

Sazlık alanlar ve çamur sınırları doğal yaşamın devam ettiği ekolojik bölgelerdir ve bu alanlara biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliği için müdahale edilmemesi gereklidir. Endemik kuş türlerinin yumurtalarının korunduğu, bitki tohumlarının saklandığı ve canlıların beslendiği bölgeler yerleşim sınırıyla iç içe geçmiş durumdadır. İnsan-merkezli bakış açısıyla düzenlenen göl tasarımları, dolgular, iskeleler, ticari işletmeler ve eğlence alanları biyolojik çeşitliliğin ve doğal özelliklerin yok olmasına yol açabilir.

Mogan Gölü hidrojeolojik, biyolojik ve iklimik açıdan korunması gerekli sulak ve bataklık alanlar kapsamına girmektedir. Bu alanlar, sel etkisini azaltma, fırtınayı önleme, fiziksel ve kimyasal kirleticilerin tutulması gibi önemli fonksiyonlara sahiptir (URL-31). Bataklık alanlar ve sazlıklar birinci derecede korunması gerekli alanlardır. Göl havzası içinde artan imar kararları derelerle beslenen gölün ekosistemini yapaylaştırmaktadır.

Mogan ve Eymir Gölleri ile koruma bölgesi statüsü kazanan alanın; nüfus, istihdam ve mülkiyet gibi karar ve uygulamalarda diğer kentlere oranla daha özverili, dengeli ve planlı ilerlemesi gereklidir. Toplu konut, güvenli site ve villa tipi konut üretim modellerinin teşvik edildiği bölge hızla betonlaşmakta ve topraktan kâr elde etmek isteyen arsa spekülörlerince işgal edilmektedir.

Gelişme odaklı planlanan göl çevresindeki dağınık sanayi alanları, yoğunlaşan ve yayılan kentsel konut projeleriyle göl ekosistemini tehdit etmektedir. Çevre koruma alanı olarak tanımlanan bölge, 1990'lı yıllardan itibaren, alınan imar kararları ve yatırımlarla nüfus artışını ve göçü destekleyen, bunun yanı sıra Ankara metropolünün yoğunluğunu çekebilecek gelişme bölgesi niteliğine dönüşmüştür. Dengeli bir nüfus politikasının ve ekolojik, sürdürülebilir imar kararlarının uygulanması gerektiği kentte, kaynak kullanımında tüketmeme bilincinin ve sorumluluğunun kazandırılması gereklidir. Ancak birçok sakin, alanın koruma bölgesi olduğunun bilincinde değildir (Eyyubi, 2004: 160).

Mogan Gölü etrafında başlayan sanayileşme ve kentleşme faaliyetlerinin artması, evsel ve endüstriyel atıkların arıtılmadan bilinçsizce Mogan Gölü'ne bırakılması ve tarımsal üretimde organik olmayan kimyasal ilaç ve gübre kullanımı, birbirine bağlı olan Mogan ve Eymir Gölleri'nin kirlilik, kuruma ve bataklıklaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. 1990'lardan itibaren başlayan koruma ve iyileştirme çalışmaları Yerel Gündem 21 projesiyle hız kazanarak ortak bir dil oluşturulmasını ve alanın bütüncül bir şekilde düşünülmesini sağlamaya yönelmiştir. Ancak geçen süre içinde alınan sosyal, ekonomik ve mekansal kararların

çevre sorunlarını çözmekte yetersiz kaldığı ve uygulamalarda aksaklıklar yaşandığı açıktır.

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği kapsamında yapılan 2006-2013 yıllarını içeren Su Kalitesinin İzlenmesi Projesi'ne göre; Mogan Gölü kuzey ucu ve Mogan Gölü güney ucu su kirlilik analizi sonuçlarına göre kuzey ucunda toplam fosfor, toplam azot ve kimyasal madde değerlerinin güney ucuna göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kuzey uçta özellikle fosfor dikkate alındığında evsel atıklardan kaynaklandığı görülmektedir. Mogan Gölü güney ucunda ise özellikle azot değerinin çok yüksek olduğu, dolayısıyla başlıca kirlilik kaynağının tarımsal faaliyetlerden kaynaklandığı görülmektedir. Kimyasal oksijen ihtiyacı kuzey uçta, güney uca göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Yönetim Planı, 2016: 48/ URL-39).

Hollanda Ülke İçi Sular Yönetimi ve Atık Su Arıtma Enstitüsü'nde (Institute for Inland Water Management and Wastewater) görevli Dr. Paul Boers, 2001 yılında Mogan Gölü'nde yapmış olduğu incelemeler sonrasında, alanla ilgili çalışmalarda ekolojik bakış açısının kuvvetli olmadığını, alanın her şeyden önce su öncelikli bir ekosistem ve restorasyon planları temeline dayanarak planlanması gerektiğini vurgulamaktadır (Yönetim Planı, 2016: 52/ URL-39). Mogan Gölü'ne yapılan kaçak atık su deşarjları gölün biyolojik çeşitliliğini ve ekolojik yapısını bozmaktadır.

Eymir Gölü Orta Doğu Teknik Üniversitesi arazisi içinde bulunmaktadır. Gölbaşı yerleşiminin içinde bulunan Mogan ve Eymir Gölleri ekolojik özellikleri gereği yer üstünden ve yer altından birbirleriyle bağlantılıdır. Mogan Gölü kuzey yönünden Eymir Gölü'ne bağlanmaktadır. Eymir Gölü havza özellikleri Mogan Gölü

ile aynı olup aralarında yaklaşık 3 metre kot farkı bulunmaktadır. Su akış yönü, daha alçak olan Eymir Gölü'ne doğrudur (Erdoğan, 2008).

Şekil 30: Mogan Gölü'nden Eymir Gölü'ne Geçen Su Kanalı

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 27/ URL-39.

Ankara'nın 15 km güneyinde bulunan Eymir Gölü'nün su kotu 968,5 m, göl alanı 1,25 km², göl çevresi uzunluğu 9 km, göl uzunluğu 4,2 km, göl ortalama derinliği 6-10 metre arasında olup hacmi 3,88 milyon m³ tür. Mogan Gölü suyu kuzeydoğusundaki regülatör kontrolünde Eymir Gölü'ne akmaktadır (Ankara Valiliği, 2013: 25).

1957 yılında Eymir Gölü etrafındaki alanlar, ODTÜ tarafından, kamulaştırılarak ağaçlandırılmış ve göl ekosistemi koruma altına alınmıştır. 1991 yılına kadar ODTÜ tarafından arıtma ile içme suyu olarak kullanılan Eymir Gölü'nde, Mogan Gölü'nün kirlenmesine paralel olarak bozulmalar başlamıştır. İki göl arasında kanalizasyon sularının karıştığı beton bir kanal yer almaktadır (Erdoğan, 2008). Eymir Gölü etrafında endüstriyel alanlar bulunmamasına rağmen, Eymir Gölü'nün ana su kaynağını oluşturan Mogan Gölü ve Kışlakçı Deresi suyundaki kirliliklerden Eymir Gölü de etkilenmektedir.

Şekil 31: Eymir Gölü Genel Görünümü

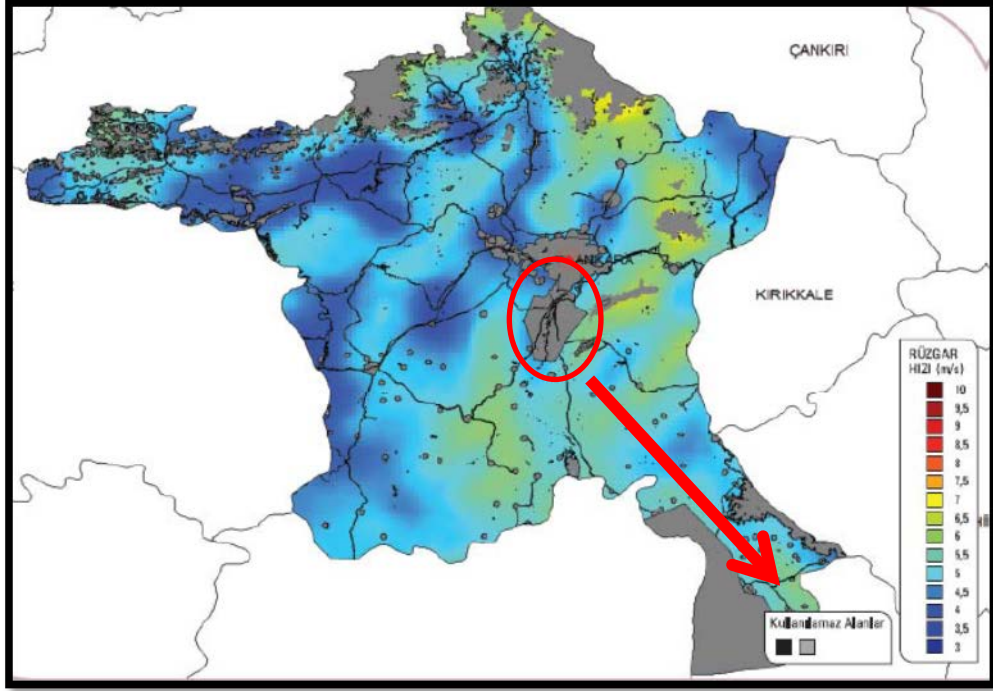

Kaynak: Çevre ve Orman Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurulu, (2010), Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Habitat ve Tür Koruma İzleme Projesi, Ankara, s. 25.

5.2. Alternatif Enerji Potansiyeli

Alternatif enerji kaynakları ve kullanım alanları incelendiğinde göçmen kuşların göç güzergahı içinde bulunan Gölbaşı ÖÇKB, rüzgar enerjisinin kullanımını sağlayan rüzgar santrallerinin kurulabilmesi açısından uygun bir alan değildir.

Şekil 32: Rüzgar Enerjisi Santrali Kurulamayan Alanlar

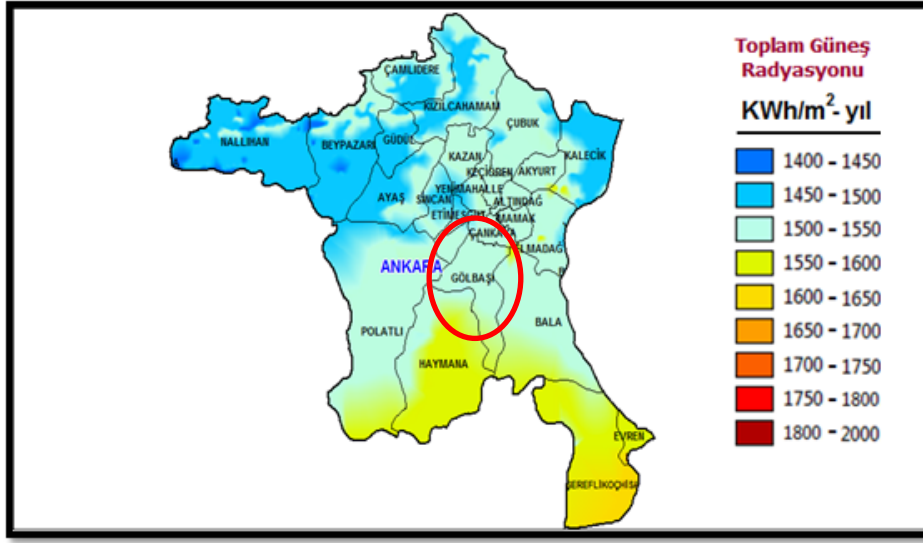

Kaynak: www.eie.gov.tr/URL-32.

Ekonomik RES yatırımı için en az 7 m/s rüzgar hızı ve % 35'in üstünde kapasite gereklidir. Gölbaşı ÖÇKB, 3.5-4 m/s rüzgar hızı ve % 10-15 kapasitededir. Şekil 32'de gösterilen ve Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmaya göre Gölbaşı ÖÇKB sınırları rüzgar santrallerinin kurulamayacağı alan olarak gri gösterilmiştir.

Gölbaşı, orta derecede ışıınım almaktadır. Uygun güneş panelleri kullanılarak konutlarda güneş enerjisinden yararlanılarak elektrik ve ısı enerjisi üretilip hanelerin temel ihtiyaçları ve konfor şartları sağlanabilir. Ayrıca kentin aydınlatılmasında ve sinyalizasyon sistemlerinde güneş enerjisi kullanımının uygun olduğu görülmektedir.

Şekil 33: Güneş Enerjisi Potansiyeli

Kaynak: www.eie.gov.tr/ URL-33.

Konumu ve güneş radyasyonu potansiyeli açısından Gölbaşı kenti güneş enerjisi kullanımıyla gelişmeye uygun bir alandır. Bu durumda, Ankara metropoliten sınırları içinde, doğal kaynaklar aracılığıyla organik yaşamı ve üretimi sürdürmeye yardımcı olan güneş enerjisi etkin ve verimli planlandığında temiz enerji üretiminin olanaklı olduğu görülmektedir.

6. Tarihi ve Kültürel Değerler

Eko-kent planlamasının önemli öğelerinden biri olan eko-turizmin uygulanması için bölgenin tarihi ve kültürel değerleri üzerinde de durmak gerekir. Gölbaşı ÖÇKB sınırları içinde Hitit, Roma ve Bizans dönemlerine ait önemli höyükler ve kalıntılar yer almaktadır. Taşınar'da Roma mezarlıkları ve sütun başlıklar, Karaoğlan Mahallesi'nde Bizans dönemine ait sikkeler, Yurtbeyi Mahallesi'nde kilise kalıntıları yer almaktadır (Gölbaşı Belediyesi, 1995a: 22-24,

Gölbaşı Belediyesi, 1995b: 33). Doğal varlıklar açısından, Tuluntaş Mahallesi'nde bulunan ve 'I. Derece Arkeolojik Sit Alanı' olan Tuluntaş Mağarası önemli turistik değerler arasında yer almaktadır.

Bezirhane Mahallesi'nde bulunan Kaletepe Tümülüsü, 22 metre yüksekliğinde doğal bir tepe üzerine kurulmuştur (Gölbaşı Belediyesi, 1995b: 36). Yapılan kaçak kazılarla tahrip edilen Tümülüs'te Roma dönemine ait çok sayıda seramik parçaları bulunmuştur. İlk, Orta, Geç Tunç ve Demir Çağları'nda yerleşmeler olduğu saptanmıştır. Alanın kuzey yamacında kaçak kazı izleri tespit edilmiştir. Koparan Mahallesi sınırları içinde yer alan Taşdeve (Taştepe) Mağarası'nın girişi kaçak kazılarla tahrip edilmiştir.

Koparan Höyüğü, Koparan Mahallesi yakınında bulunmakta olup çok sayıda çömlek ve seramik içermektedir. Karaağzılı Höyüğü, Hacımuratlı Mahallesi sınırları içinde düz arazi üzerinde tümsek formlu bir höyüktür. Kaçak kazıların yapıldığı höyükte İlk Tunç Çağı'na ait yapıtlar tespit edilmiştir. Gökçe Höyüğü (Çerkez Höyük), Gökçehöyük Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır. Höyüğün eteğindeki taş temel izlerinden İlk Tunç Çağı'nda iskân gördüğü anlaşılmaktadır. Çayırılı Höyüğü, Çayırılı Mahallesi'nin güneydoğusundadır. İlk, Orta, Geç Tunç ve Demir Çağı'na ait seramik parçaları tespit edilmiştir. Merdivenli Kaya, Çayırılı Mahallesi'nin kuzeyinde, Merdivenli Kaya Tepesi'nin doğu yamacında bulunmaktadır. Kayalara yontulmuş dört basamaktan oluşan bir merdiven kayalıktır (bkz. Şekil 34). Bölgede kaçak kazı yapıldığı ve köylülerce koyun ağılı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Şekil 34: Merdivenli Kaya

Kaynak: Çevre ve Orman Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurulu, (2010), Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Habitat ve Tür Koruma İzleme Projesi, Ankara, s. 15.

Halilören Höyük, Yaylabağ Mahallesi (yeni kurulan kısımda) sınırları içinde 1,5 km güneyinde yer almaktadır. Orta büyüklükte, yayvan bir höyüktür. İlk, Orta, Geç Tunç ve Demir Çağı'nda iskân görmüştür. Karaoğlan Höyüğü, Karaoğlan Mahallesi içinde bulunmaktadır. Bölgede bulunan ilk yerleşmelerdendir. En eskisi İlk Tunç Çağı'na ait olup, Geç Kalkolitik kültürü temsil ettiği belirtilmiştir (Gölbaşı Belediyesi, 1995a: 25). Yapılan kazılarda geometrik motiflerle bezenmiş damga mühürler bulunmuştur. Mühür motifleri arasında bir haçta dörde bölünen dairenin her bir parçasında tek merkezli çeyrek dairelerin çizilmesiyle oluşan bezeme en yaygın olanıdır. Ankara kültür bölgesine özgü seramik kaplar, gaga ağızlı testiler, Kuzey Suriye'den ithal edilmiş kaplar bulunmuştur.

Esentepe Tümülüsü, Mahmatlı Mahallesi'nin 2 km doğusunda Horhor mevkiinde yer almakta olup Roma dönemine aittir. Oğulbey Mahallesi'nde Galat Kralı Deiotarus'un damadı Saokondarios'un oğlu Kastor'un krallığının kenti olan

Gorbeus'u kurmuştur. Mahallede bu döneme ait mermer sütunlar bulunmaktadır. Oğulbey Mahallesi'nin 1,5 km güneydoğusunda, eski Ankara-Kayseri Karayolu'nun hemen kenarında, dik bir tepe üzerinde oluşmuş orta büyüklükteki Kaletepe Höyüğü özel şahıs korumasındadır. Gavurkalesi Höyüğü, Bağıçi (Zıva) yerleşiminin 1,5 km batısında sivri bir höyüktür. Höyüğün üzerinde mimari kalıntılar ve taş blokları bulunmaktadır. Demir Çağı, Bizans ve Türk Dönemlerine ait iskân gördüğü bilinmektedir. Selametli Mağaraları ve Kalesi, Selametli Mahallesi içinde yamaç kayalıklarda bulunmaktadır. Frigyalılara ait olduğu tahmin edilmekte olup, iki katlı bir mağaradır (bkz. Şekil 35). Rakımı 1190 metredir. Selametli Kalesi Roma Dönemine aittir. İçinde burçlar ve seramik kalıntılar bulunmaktadır.

Şekil 35: Selametli Mağarası

Kaynak: Çevre ve Orman Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurulu, (2010), Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Habitat ve Tür Koruma İzleme Projesi, Ankara, s. 19.

Köklü bir tarihe sahip olan Gölbaşı'nda tarihi değerleri koruma konusunda bütüncül stratejik hedefler oluşturulamadığı, hemen hemen bütün antik alanların

kaçak kazılarla tahrip edildiği ve koruma politikalarının uygulamada yetersiz kaldığı görülmektedir.

Geleneksel el sanatlarından çömlekçilik, Gölbaşı kentinde Velihimmetli Mahallesi'nde devam etmektedir. Mogan ve Eymir Gölleri çevresindeki yapılaşmaların artması çömlek yapımında kullanılan toprakların azalmasına ve ticari gelir olarak çömlek yapımının önemini yitirmesine neden olmaktadır.

Şekil 36: Çömlek Atölyesi

Kaynak: Çevre ve Orman Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurulu, (2010), Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Habitat ve Tür Koruma İzleme Projesi, Ankara, s. 20.

Geleneksel el sanatlarından bıçakçılık Mogan ismiyle markalaşmıştır. Yanardöner Çiçeği motifleri ile yapılan bıçaklar, av bıçağı ve hobi amaçlı bıçak olarak kullanılmaktadır (bkz. Şekil 37). Çömlekçilikte olduğu gibi bıçakçılık zanaatı da yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Şekil 37: El Yapımı Bıçaklar

Kaynak: Çevre ve Orman Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurulu, (2010), Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Habitat ve Tür Koruma İzleme Projesi, Ankara, s. 22.

II. Mekan Organizasyonu ve Kentsel Alan Kullanımı

Ankara'ya 20 kilometre mesafede yer alan ve E-5 Karayolu ile ikiye bölünmüş durumda olan Gölbaşı kentinde, ÖÇKB kapsamında yapılan plana kadar yapılaşmalara yön verecek ve düzenleyecek bütüncül bir çalışma yapılmadığından han, karakol, tuğla, kiremit ve taş ocaklarından oluşan yerleşim spekülatif faaliyetlere açık bir şekilde düzensiz gelişmiştir.

Gölbaşı ilçesinin ilk imar planı 15.05.1984 tarihinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Göl Çevresi İmar Planı 28.05.1986 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Gölbaşı'nın Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilmesiyle daha önceki plan uygulamaları iptal edilmiş ve 17.05.1991 tarihinde kent merkezine ait 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı tarafından hazırlanarak onaylanmıştır. 17.05.1991 tarihli Uygulama İmar Planı sonrası 18.09.1991 tarihinde ise kıyı bandına ait 1/ 1000 ölçekli İmar Planları hazırlanmıştır. 31.08.1992 tarihinde 1/ 25000 ölçekli Gölbaşı ÖÇKB Çevre Düzeni Planları hazırlanmış ve Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nca onaylanmıştır.

ÖÇKB Çevre Kurultayı'nda Mogan ve Eymir Havzası'nda planlama yöntemi ve imar hakkı aktarımı ile Mogan Gölü çevresinin imara açılmaması gerektiği konusunda öneriler getirilmiştir (Balamir, 1995).

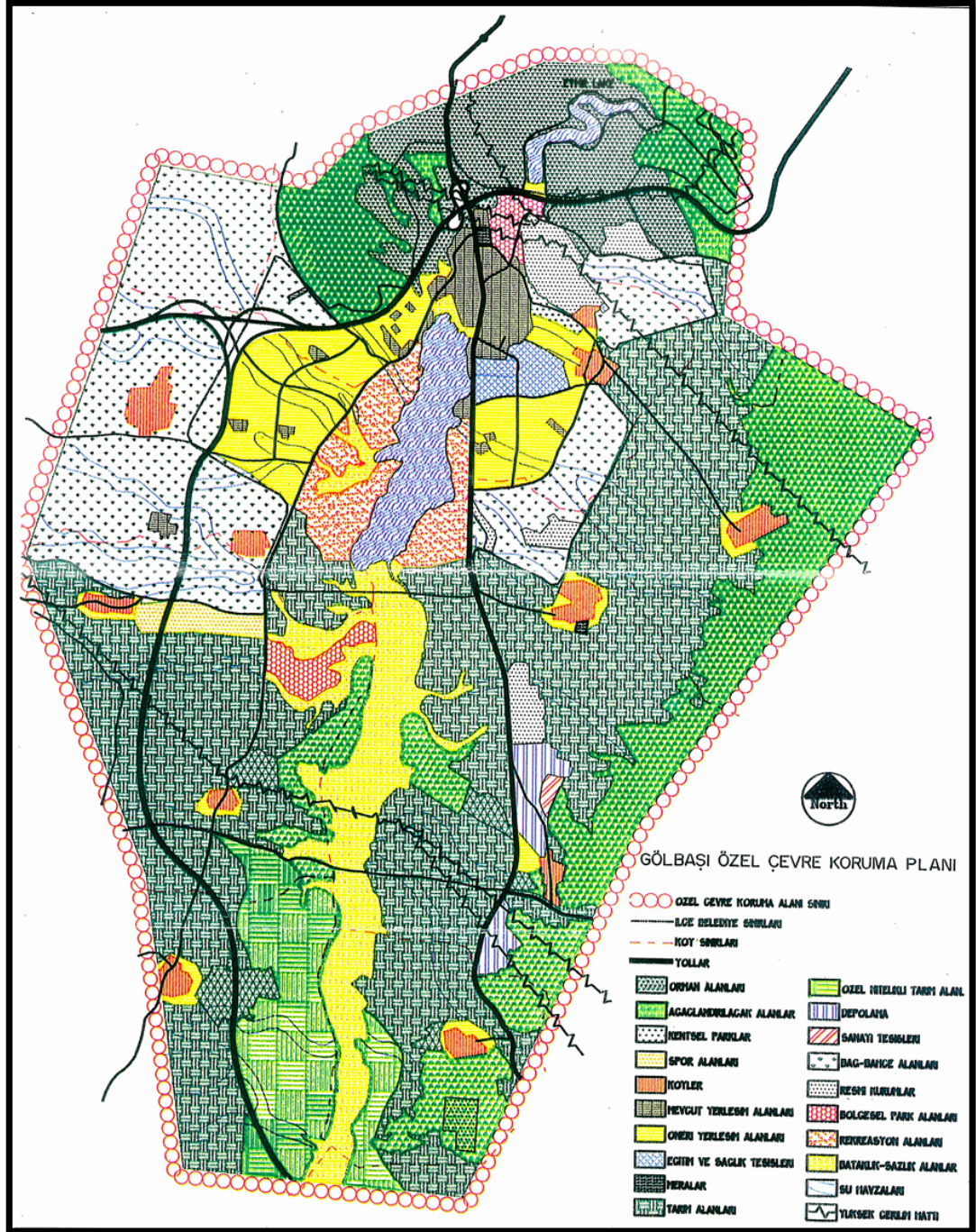
1. Çevre Düzeni Planı

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nca 31.08.1992 tarihinde, 22.10.1990 tarih ve 90/ 1117 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile tespit edilen Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları içinde onaylanan 1/ 25.000 ölçekli Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Çevre Düzeni Planı, çeşitli tarihlerde yapılan değişiklikler sonucu 24.01.2006 tarihli onay ile revize edilmiştir.

04.06.2014 tarihinde plan sınırı değiştirilerek 1/ 25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Revizyonu yapılmıştır (URL-34). TMMOB Şehir Plancıları Odası (Ankara Şubesi) tarafından, Bakanlıkça 04.06.2014 tarihinde onaylanan Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesine ait 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Değişikliği'nin yürütülmesinin durdurulması ve iptali talebiyle açılan davada Ankara 15. İdare Mahkemesi'nin 10.07.2015 tarih ve E.2014-1961, K.2015/ 964 sayılı kararı ile 'Dava konusu işlemin iptaline' hükmedilmesiyle 2006 yılında onaylanan planın geçerliliği söz konusu olmuştur.

1992 tarihli Gölbaşı ÖÇKB Çevre Düzeni Planı'nda (bkz. Şekil 38), Gölbaşı ÖÇKB'nin koruma ve kullanma dengesini sağlamak ve bu yolla doğal kaynakların geleceğini garanti altına alabilmek temel amaç olarak belirtilmiştir.

Şekil 38: 1992 Tarihli Çevre Düzeni Planı

Kaynak: Gölbaşı Belediyesi 1995c: 49.

Planın temel ilkesi: “İnsanlığın ortak malı olan çevrenin korunması, doğal kaynaklar ile olası gelişmenin dengelenerek geleceğe taşınması” olarak tanımlanmıştır⁵⁶. Ayrıca, çevre düzeni planıyla getirilecek üst düzey plan kararlarıyla nazım imar planlarına, yatırımcı sektörlerle ve tüm aktörlere fiziki alan kullanımında bütüncül yönlendirici hükümler ortaya koymak amaçlanmaktadır. Gölbaşı plan nüfusu 65000, kabul edilen plan nüfusu 174700 olarak planlanmıştır (Gölbaşı Belediyesi, 1995c: 50).

1992 yılında yapılan Gölbaşı ÖÇKB Çevre Düzeni Planı'nın hedefleri; 1) bu alanın ve çevresinin doğal güzelliklerinin ekolojik dengesinin su altı ve su üstü canlı ve cansız varlıklarını korumak ve bunların gelecek nesillere intikalini sağlamak, 2) Bakanlar Kurulu'nun imzaladığı ve Türkiye'nin taraf olduğu çevre ile ilgili uluslararası ve bölgesel sözleşme ve protokollerde çevrenin korunmasına ilişkin ön görülen tedbirleri almak, planlama alanı içerisinde kalan ve doğal yapıları ile ekolojik özellikleri açısından önem arz eden kesimlerin koruma ağırlıklı kullanım dengelerinin kurulmasını sağlamak, 3) sınırlı ve verimli nitelikteki tarım alanlarını korumak, sulak alanların (bataklık, sazlık, sulak çayırılık, türbiyer veya sular) ekonomik, kültürel, bilimsel ve rekreasyonel olarak büyük bir kaynak teşkil ettiğine ve kaybedilmeleri halinde bir daha geri getirilmeyeceğine inanarak; sulak alanların kaybına sebep olacak hareketleri durdurmak, 4) 2000'li yılların metropolüne örnek alanlar oluşturmak ve düzensiz yapılaşmayı önlemek, alanı sağlıklı, huzurlu ve estetik açıdan zengin ve çekici kılmak, 5) bölge içerisindeki yerleşmeler ve diğer

⁵⁶ Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurulu, (1992), **Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Çevre Düzeni Planı Raporu 1/25000**, Etüt Plan Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ağustos, Ankara, s: 4.

gelişme alanlarından çevreye uyumlu kent dokusu ve özgün silüetlerin oluşmasını temin etmek, alanın günlük yaşam, çalışma ve dinlenme gibi sosyal ihtiyaçları karşılayacak kullanımları mümkün olduğunca çeşitlendirerek sunmak olarak belirlenmiştir.

Sanayi alanları ile ilgili olarak; ÖÇKB ilanından önce rekreasyon bölgesi içerisinde yapılmış bulunan sanayi tesisleri için planda, gerek kapladıkları alan, gerekse nitelikleri açısından dondurma kararı getirilmiştir. Bu kullanımlar çevre standartları açısından gerekli tedbirleri alarak üretimlerine devam edecekleri, ancak ilave ve yenileme yapamayacakları belirtilmiştir. Sanayi alanlarının ekonomik ömürlerinin sonunda planda belirtilen karara uygun olarak buldukları arazinin rekreasyon alanı haline getirilmesi⁵⁷ hedeflenmiştir. Depolama alanları için var olanlardan çevreye kirletici etkisi görece olarak az olanlara izin verilerek yeni alanların gelişmesine izin verilmemiştir.

Spekülatif amaçlı baskıları önlemek amacıyla köy yerleşik alanlarında en küçük parsel büyüklüğü 1000 m², en fazla iaks 0.20, köy gelişme alanlarında en küçük parsel büyüklüğü 1500 m², en fazla iaks 0.20 önerilmiştir. Mogan Gölü ve Eymir Gölü arasındaki sazlık alan (Gölbaşı Düzlüğü) Bölge Parkı olarak planlanmıştır. Kentsel gelişme alanı olarak tanımlanan alanlar, Haymana yolunun batısında ve Konya yolunun doğusunda, merkez yerleşmeden kopuk ve plansız gelişen alanlardır. Bu alanların kamuya açık sosyal ve kültürel tesislerle çekiciliğinin artırılması önerilmiştir. Planda, merkezdeki mevcut yerleşik alan orta yoğunlukta,

⁵⁷ Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurulu, (1992), **Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Çevre Düzeni Planı Raporu 1/25000**, Etüt Plan Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ağustos, Ankara, s. 121.

yerleşik konut kooperatiflerinin bulunduğu Haymana yolu ile Çevreyolu arasında kalan alan, orta yoğunlukta gelişme alanı ve bu alanların devamında Konya yolunun batısı ile çevreyoluna bağlanan yeni devlet yolu arasında kalan alanlar seyrek yoğunlukta gelişme alanları olarak planlanmıştır. Gelişme alanları çevresindeki tarım alanları ise özel şartlı bağ-bahçe alanları olarak belirlenmiştir.

Çevre Düzeni Planı'nda Gölbaşı ÖÇKB için ortaya konulan hedefler koruma, kullanma, geliştirme ve çevreye duyarlılığı sağlayacak bilinçlendirme içerikli olup eko-kent planlama özellikleriyle bağdaşmaktadır. Eko-kent koruyarak kullanma ve tüketmeme hedeflerini içermektedir. Gölbaşı kenti için Mogan ve Eymir Gölleri ile bütünleşen ve doğal çevreyle uyumlu gelişen bir kent öngörülmektedir. Bu öngörülerde, Mogan ve Eymir Gölleri'nin sadece Gölbaşı'nda yaşayanlara değil Ankaralıları ve küresel kullanıma hizmet edeceği düşüncesi hakimdir. Bu hedef eko-kentlerin yerel kimliklerini küresel düzeyde markalaştırarak tanıtması açısından önemlidir.

Planda öngörülmeven ve plan onayından sonra oluşan yapılaşmalar nedeniyle 24.01.2006 tarihinde Çevre Düzeni Planı'nda revizyon yapılmıştır. Planın hedefleri, 1992 yılı hedefleriyle aynı olup ÖÇKB için sakıncalı olan yapılaşmalar, sanayi alanları ve tarım dışı faaliyetlere yönelik keskin önlemler içeren hükümler, ifraz şartları getirilerek değiştirilmiştir. Genel hükümler bölümünde, planın onay tarihinden önce ruhsat almış ve su basmanı seviyesini geçmiş yapıların bulunduğu alanlarda ruhsat aldığı tarihteki yapılaşma koşullarının geçerli olduğu kararı yer almaktadır. Ayrıca; 1) plan sınırları içinde bulunan mevcut tesislerin plan onayından itibaren en geç 6 (altı) ay süresince atık su ve arıtma tesisi projelerini uygulamaya

geçirmemesi halinde ikinci bir işleme gerek kalmaksızın faaliyetlerinin iptal edileceği, 2) planla yeni arazi kullanım kararı getirilen alanlarda 1/5000 ölçekli imar planı şemasına dayalı olarak hazırlanan 1/1000 ölçekli uygulama imar planları TVKGM (ÖÇKK) onaylanmadan imar uygulaması yapılamayacağı, 3) TVKGM (ÖÇKK)'ce onaylanan özel çevre koruma bölgelerindeki kamu arazilerine ilişkin plan hükümleri ilkelerine uyulacağı, 4) TVKGM (ÖÇKK)'ce onaylanan Gölbaşı andezit taşı imalatçılarına ait 1/5000 ve 1/1000 ölçekli nazım ve uygulama imar planı bulunan alan dışında bu plan sınırı içerisinde kum, taş ve maden ocağı kurulamayacağı, eski ocakların ruhsatlarının bitim tarihinde yenilenmeyeceği, mevcut ocakların çevre kirliliği yaratmayacak, doğal yapıyı bozmayacak tarzda işletilmesi için gerekli tedbirlerin alınacağı, aksi halde kanuni süreleri içindeki yazılı ihtarla rağmen tedbir alınmadığı durumda izin işlemi ilgili idaresince iptal edileceği, 5) akarsu ve göl kıyılarında, bu planda yer almayan ve projesi onaylanmayan ve doğal kıyı çizgisine müdahale edecek dolgu, rıhtım, mendirek, barınak, yüzer bile olsa iskele, bağlama yeri ve iç kesimlerde arazinin doğal topografik yapısını değiştirecek hiçbir kazı-dolgu yapılamayacağı, taş ve maden ocağı kurulamayacağı ve kum, çakıl, saz, yosun yakılamayacağı ve çekilemeyeceği, gerek göl kıyılarına gerekse iç kesimlere moloz, cüruf, çöp vs. dökülemeyeceği, 6) göl yüzeylerinde ve göl içerisinde yapılacak etüt ve araştırmalar ile bunun için gerekli olabilecek yüzer hizmet araçlarının kullanılabilmesi için TVKGM görüşünün alınması gerektiği, 7) yerleşim alanlarında ve çevrelerinde kirlilik tespiti ile ÇED uygulamaları yapılarak ekolojik yapıya zarar verebilecek faaliyetlerin önlenmesi için tedbirler alınmasının mecburi olduğu, bölgedeki yatırımcı kamu kurum ve kuruluşlarıyla özel kişi ve kuruluşlarının kurumca gerekli görülen hallerde, yatırımlardan önce ÇED formatına

uygun rapor hazırlanmalarının zorunlu olduğu, 8) bu plan içerisindeki kentsel yerleşme ve gelişme alanlarında hazırlanacak planların uygulanmasından önce bu planların tatbiki ile planlanmış bölgelerin şartlarına göre yolların, pis su ve içme suyu şebekeleri gibi teknik alt yapının oluşturulmasını sağlamak üzere imar programlarının hazırlanmasının gerekli olduğu, 9) bu plan içerisindeki alt ölçekli planlarda plan kararlarına ve yapılacak imar programlarına göre teknik altyapı sistemi (yol, içme suyu ve kullanma suyu, enerji sistemi, pis su sistemi ve çöp toplama sistemi) tümüyle yapılmadan ve bu sistem bölgesel ölçekli bir şebekeye bağlanmadan yapılaşmaya izin verilemeyeceği, buna göre; a) planlama alanında gerekli kapasite ve sağlık normlarına uygun içme suyu, pis su şebekesi ve arıtma tesislerinin yapılması zorunludur, b) pis su (endüstriyel ve evsel atık su) hiçbir şekilde göl, akarsu, kanal, dere ve tabii araziye deşarj edilemez, c) kanalizasyon şebekeleri ve atık su arıtma sisteminin çevre kirliliği yaratmayacak şekilde ve imar planlarına uygun olarak hazırlandığı mahalli idare tarafından belirlenmedikçe ve TVKGM (ÖÇKK) görüşü alınmadıkça yapılara inşaat izni, sistem faaliyete geçmeden de yapılara kullanma (iskân) izni verilemez, genel hükümleri bulunmaktadır.

kültürel tesisler, açık alan ve spor alanlarının yer alabileceği ve teknolojik üretim özelliklerinden doğan zorunluluklar halinde yüksekliğe ait özel şartların yeniden belirleneceği hükmü yer almaktadır. Planda depolama alanı olarak tanımlanan alanlarda açık ve kapalı depolama ve stok alanı, yükleme ve boşaltma alanları, açık ve kapalı otoparklar, garajlar, altyapı tesis alanları, optik ve elektronik sanayi gibi dumansız ve çevre kirletici özelliği olmayan sanayi tesisleri yer alabilir, hükmü getirilerek en fazla yükseklik (hmax) 7,50 m olarak belirlenmiştir.

Konut dışı kentsel çalışma alanları (Konya ve Bala yoluna cepheli alanlar) ayrılmıştır. Bu alanlar, içerisinde akaryakıt ve bakım istasyonlarının, resmi ve sosyal tesislerin, dumansız, kokusuz atık ve artık bırakmayan ve çevre sağlığı yönünden tehlike yaratmayan imalathanelerin ve patlayıcı, parlayıcı ve yanıcı maddeler içermeyen depoların yapılabileceği alanlar olarak tanımlanmıştır. Planda konut dışı kentsel çalışma alanı olarak belirlenmiş alanlar dışında Konya yoluna ve Bala yoluna en az 50 m cephesi olan alanlarda da yukarıda belirtilen faaliyetler yer alabilir, hükmü bulunmaktadır. Bu alanlarda yapılaşma koşulları; en küçük imar parsel 3000 m², en fazla taks 0.20, en fazla yükseklik (hmax.) 9.50 m olarak belirlenmiştir. Özel şartlı bağ-bahçe alanlarında 3000 m² ifraz şartı getirilmiştir. Tarımsal niteliğini kaybetmiş ve üzerinde kısıtlı ve düşük verimli tarım yapılan alanlara 5000 m² ifraz şartı, verimli tarım topraklarında (korunacak tarım alanları) 10000 m² ifraz şartı getirilmiştir.

Çevre Düzeni Planı'nda taş ocağı işletmelerinin Mogan ve Eymir Gölleri'ni kirletmesini önlemek için aldığı karar şu şekildedir: "... ağaçlandırılacak alan olarak belirlenen andezit taşı imalatçılarına ait alan dışında yeni kum, taş ve maden ocağı

kurulamaz. Bu planın onay tarihinden önce ‘işletme ruhsatı’ almış mevcut andezit taşı ocağı işletmeleri, ruhsatlı sahalarında faaliyetlerine devam edebilecektir. Ancak ruhsat süreleri sona erdiğinde faaliyete devam edilip edilemeyeceğine ilişkin Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün uygun görüşünün alınması zorunludur. Mevcut ocakların çevre kirliliği yaratmayacak, doğal yapıyı bozmayacak tarzda işletilmesi için gerekli tedbirler alınır, kanuni süreleri içindeki yazılı ihtara rağmen tedbir alınmadığı durumda izin işlemi ilgili idaresince iptal edilir.” Bu hüküm önceki planla tamamen kaldırılmasına yönelik ortaya konulan engelleyici tutumun, çevreye duyarlı ve çevreyi kirletmeyen ekolojik işletmelerin kurulmasına imkan verdiği veya ekolojik işletme anlayışına dönüşümü zorunlu kılan anlayışa bıraktığı söylenebilir.

Mogan Gölü’ne atık atılmasını önlemek amacıyla plan hükümlerinde, hiçbir çöpün gölün kıyısına veya iç kesimlerine atılamayacağı, hatta göl yüzeyi ve içiyle ilgili etüt araştırmaları yapılmadan önce Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nden izin alınması gerektiği belirtilmiştir. Yerleşim alanlarında ve çevrelerinde kirliliklerin tespit edilmesi ve ekosisteme zarar verebilecek her türlü faaliyetin önlenmesi için ÇED uygulamalarının yapılması mecburi tutulmuştur. Gerekli kapasite ve sağlık normlarına uygun içme suyu, pis su şebekesi ve arıtma tesislerinin yapılması zorunlu tutularak pis suyun (endüstriyel ve evsel atık su) hiçbir şekilde göl, akarsu, kanal, dere ve tabii araziye deşarj edilemeyeceği belirtilmiştir.

Kentsel gelişme alanları için orta ve düşük yoğunluk verilmiştir. Orta yoğun gelişme alanlarında yapılaşma koşulları için en küçük parsel 700 m², en fazla inşaat alanı kat sayısı 0.30, en fazla yükseklik 6.50 m olarak, düşük yoğunluklu gelişme alanlarında yapılaşma koşulları için en küçük parsel 700 m², en fazla inşaat alanı kat

sayısı 0.20, en fazla yükseklik 6.50 m, özel şartlı bağ-bahçe alanlarında en küçük parsel 1500 m², en fazla inşaat alanı kat sayısı 0.15, en fazla yükseklik 6.50 m olarak belirlenmiştir.

ÖÇKB içinde koruma alanları olarak Hassas Bölgeler belirlenmiş ve bu alanlara yönelik hükümler getirilmiştir. Hassas Bölge ekolojik dengelerin korunmasında gerekli görülen her türlü tedbirin öncelikle alınacağı doğal rezerv alanı olarak tanımlanmıştır. Hassas Bölgeler 1999-2000'li yıllarda yürütülen bir takım bilimsel çalışmalar ve uzman ekiplerin yapmış olduğu arazi çalışmaları sonucunda belirlenerek Çevre Düzeni Planı'na işlenmek üzere önerilmiştir. Hassas Bölgeler planda iki kategoride (IUCN standartlarına göre) Hassas A Bölgesi ve Hassas B Bölgesi şeklinde gösterilmiştir (Mogan Gölü'nün çevresi bu bölgeler ile çevrelenmiştir⁵⁸).

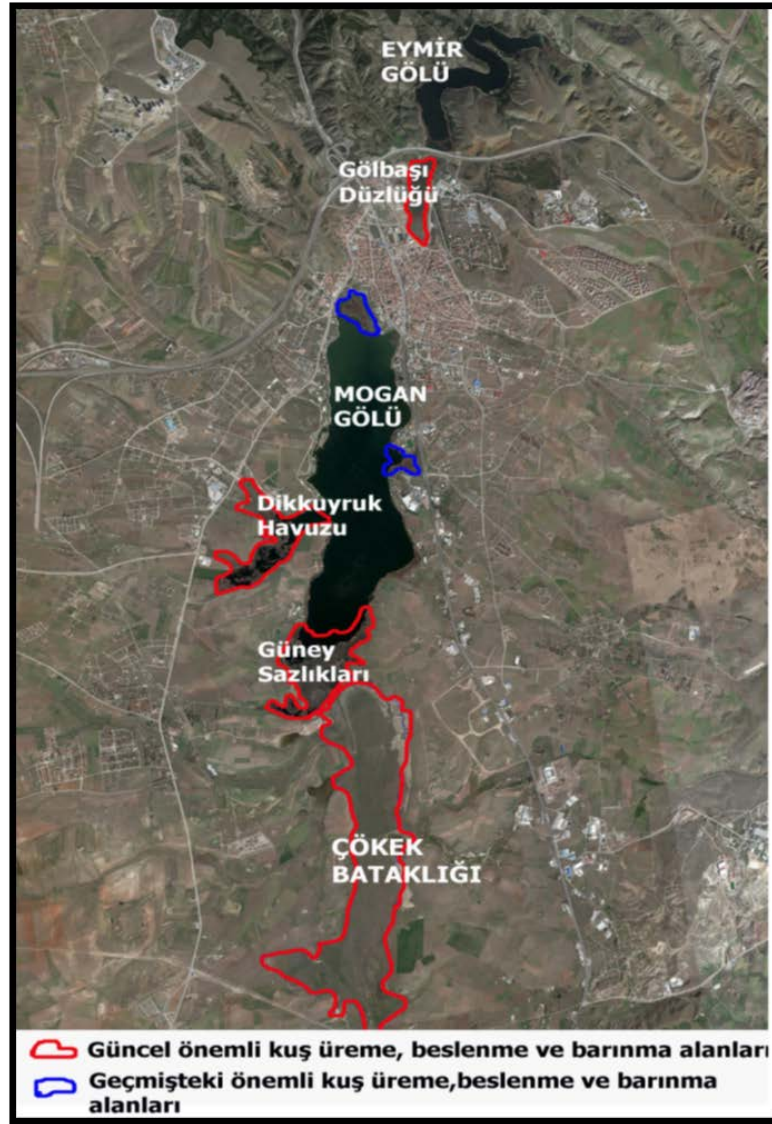
Hassas A Bölgesi mutlak koruma altındaki çeşitli habitatların korunması amacıyla sadece Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün (ÖÇKK) uygun görüşüyle bilimsel araştırmalar için izin verileceği ve bu alanda yer alan mülkiyeti hazineye ait taşınmazların satış, tahsis ya da takas usulüne konu edilemeyeceği plan notunda belirtilmiştir.

Hassas A Bölgeleri, biyolojik çeşitliliğin en yoğun olarak bulunduğu, kaybedilmesi durumunda biyolojik çeşitlilik bakımından telafisi mümkün olmayacak zararların yaşanacağı, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile ulusal mevzuatımız uyarınca korunması gereken bitki ve hayvan türlerinin önemli üreme, beslenme, barınma ve yayılım alanları olup ekolojik ilişkilerin, su düzenininin

⁵⁸ Mekansal gösterimi için bu çalışmanın Ekler bölümüne bakınız.

ve kalitesinin korunması bakımından doğal yapısı ve ekolojik özellikleri mutlak korunması gereken alanlardır (Yönetim Planı, 2016: 99/ URL-39). Hassas A Bölgesi içine önemli kuş üreme alanları (Çökek Bataklığı, Dikkuyruk Havuzu, Güney Sazlıkları) ve Yanardöner Çiçeği yetiştirme alanları girmektedir (bkz Şekil 40).

Şekil 40: Gölbaşı ÖÇKB Kuş Üreme Bölgeleri

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 72/ URL-39.

Çökek Bataklığı; Mogan Gölü'nün güneyinde geniş sazlıklar, sulak çayırlar ve gölcüklerden oluşan yaklaşık 750 hektarlık bir alanı kapsamaktadır (bkz. Şekil

40). Mogan Gölü sulak alan ekosisteminin en önemli parçasıdır ve yaban hayatı bakımından bölgenin en değerli alanlarının başında gelmektedir. Çökek Bataklığı, içlerinde nesli evrensel olarak tehlike altında bulunan birçok yırtıcı kuş türü için (özellikle göç dönemlerinde) önemli beslenme ve konaklama alanıdır (Yönetim Planı, 2016: 99/ URL-39).

Çevre Düzeni Planı'nda Gölbaşı Düzlüğü Hassas A Bölgesi kapsamına alınmamıştır. Gölbaşı Düzlüğü (bkz. Şekil 41), Mogan Gölü ile Eymir Gölü arasında yer alan uzunluğu yaklaşık 1300 m, genişliği ise ortalama 280 m olan yaklaşık 35 hektar büyüklüğündeki sazlık alandır. Sazlıklar kuşlar için korunaklı, ideal üreme, beslenme ve barınma alanları oluşturduğu için hassas bölgelerdir. Mogan Gölü'nde kuluçkaya yatan türlerin hemen tamamı Gölbaşı Düzlüğü'nde kuluçkaya yatmaktadır. Gölbaşı Düzlüğü, Eymir Gölü su rejiminin ve su kalitesinin korunması bakımından da önemlidir (Yönetim Planı, 2016: 100/ URL-39).

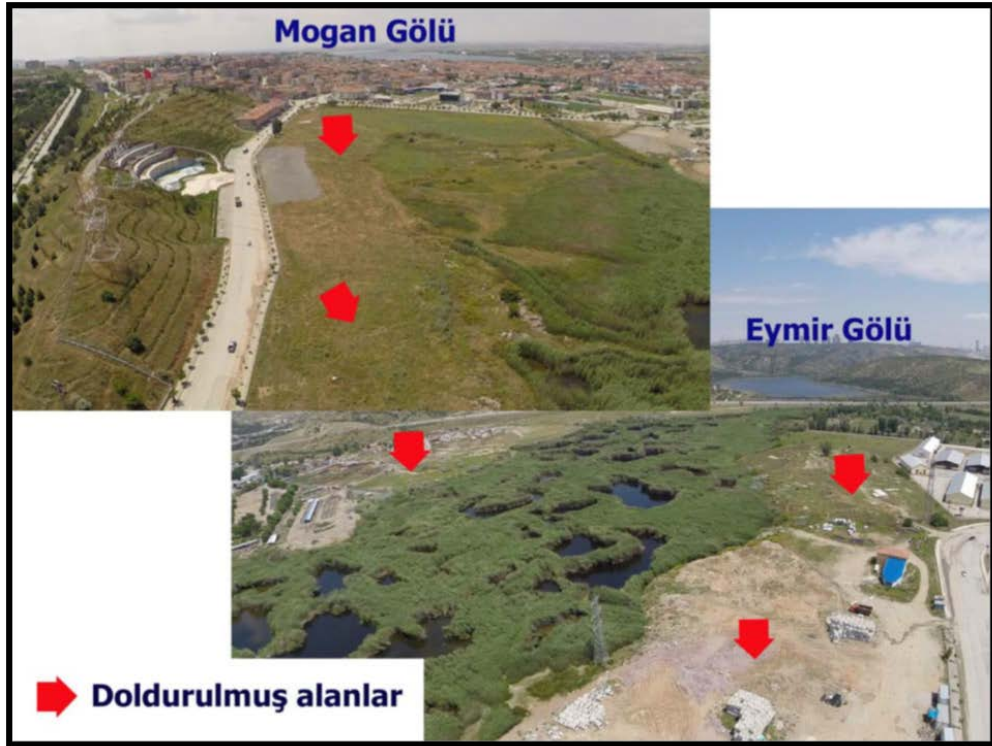
Şekil 41: Gölbaşı Düzlüğü

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 35/ URL-39.

Geçmiş yıllarda, alanda bulunan ve kaçak olan taş işletmelerden ve inşaatlardan cüruf ve hafriyat dökülerek alanın bir kısmı doldurulmuştur. Hala zaman zaman inşaatlardan getirilen hafriyat alana dökülmektedir. Doldurulan alanların bir kısmı büz depolama alanı ve kamyon parkı olarak kullanılmaktadır. Gölbaşı Düzluğu 1992 tarihli Çevre Düzeni Planı'nda 'Bölge Parkı' olarak tanımlanmış ve 2001 yılında 'Gölbaşı Bölge Parkı Yakın Çevresi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Proje Yarışması' düzenlemiştir. Yarışma sonuçlanmış olmasına rağmen uygulanmasına ilişkin gelişme olmamıştır. 2006 tarihli onaylı mevcut Çevre Düzeni Planı'nda 'Büyük Kentsel Yeşil Alanlar' olarak önerilmiştir. Alanın sazlık kesiminin ekolojik boyuttaki özelliklerinden dolayı Hassas A olarak tanımlanması için Yönetim Planı'nda değişiklik önerileri bulunmaktadır (Yönetim Planı, 2016: 100/ URL-39).

Şekil 42: Mogan ve Eymir Gölleri'nde Doldurulmuş Alanlar

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 106/ URL-39.

Hassas B Bölgesi, zemin yüzeyini kaplayarak su geçişini engelleyecek hiçbir faaliyete ve yapılaşmaya izin verilmeyen alanlardır. Bu alanlarda yola cephesi olması ve projesi Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nce onaylanması koşulu ile günübürlük, rekreasyon, spor tesisleri vb. faaliyetlere ilişkin sökölüp takılabilir, temelsiz, ahşap, en fazla 90 m² büyüklüğünde yapılar yapılabileceğı belirtilmiştir.

Planda, Kentsel Gelişme Alanları; Haymana yolunun batısında ve Konya yolunun doğusunda, merkez yerleşimden kopuk, plansız gelişen konut alanlarıdır. Bu alanların kamuya açık sosyal ve kültürel tesislerle çekiciliğinin artırılması önerilmiştir. Planda ilçe merkezindeki mevcut yerleşik alan orta yoğunlukta, yerleşik konut kooperatiflerinin bulunduğu, Haymana yolu ve Çevreyolu arasında kalan alan, orta yoğunlukta gelişme alanı, Konya yolunun batısı seyrek yoğunlukta gelişme alanı olarak belirtilmiştir. Gelişme alanları çevresindeki tarım alanları özel şartlı bağ-bahçe alanları olarak tanımlanmıştır. Rekreasyon Alanları; Mogan Gölü çevresindeki alanlarda eğlence, dinlence ve sportif aktivitelerin yer alacağı rekreasyon alanları planlanmıştır. Rekreasyon alanları içinde bulunan ve daha önce yapılmış olan sanayi kullanımlarında dondurma kararı alınmıştır.

Gölbaşı ÖÇKB Çevre Düzeni Planı için 24.02.2014 tarihinde revizyon yapılmış olup Şehir Plancıları Odası tarafından koruyucu önlemleri azalttığı ve yoğunluğu artırıcı politikaları içerdiği gerekçesiyle dava açılarak Gölbaşı ÖÇKB Plan revizyonunun 2015 yılında iptal edilmesi sağlanmıştır.

2014 yılında yapılan Çevre Düzeni Planı'nın planlama sınırının, ÖÇKB alanı içinde bulunan Eymir Gölü'nün kuzeyini ve Mogan Gölü'nün kuzeybatısını içine almadığı görölmektedir. ÖÇKB sınırının hemen kuzey kesiminde bulunan

İptal edilen bu planda, Gölbaşı için 4 kategoride Özel Proje Alanı oluşturulmuştur. Bu alanlar Mogan Gölü'nün korunmasını sağlayacak çevreye duyarlı yerleşim alanı, spor alanı, rekreasyon alanı, botanik bahçe ve arboretumdur. Özel Proje Alanı 1; çevreye duyarlı yerleşim alanı ve bölgesel spor alanlarını ifade etmektedir. Sürdürülebilir ve sakin yaşam felsefesi anlayışıyla doğal ve kültürel değerler korunarak çevre ve yaşam kalitesinin yüksek olduğu bir yerleşim alanı oluşturulması gereklidir. Özel Proje Alanı 2; arboretum ve botanik bahçesi alanıdır. Bu alanlarda arboretum, botanik bahçesi, koruma ve rezerv alanlar, doğa müzesi (jeoloji, zooloji, botanik), herbaryum, kütüphane, idari ofisler, tohum odaları, araştırma laboratuvarları, konferans ve sergi salonları, sağlık merkezi, doğa kulübü, hediyelik eşya ve kitap satış birimleri, koleksiyon seraları, kış bahçesi, üretim ve deneme seraları, doğal amfi tiyatro, yenilenebilir enerji unsurları, simgesel yapılar, restoran, kafeterya, otoparklar, bisiklet yolları, familya ve türlere dayalı kullanımlar, bilimsel araştırmalar için dış mekan kullanımları, gösteri alanları, ekonomik konulara dayalı bitkiler, tematik bahçeler, ülkeler bahçesi, üretim amaçlı kullanımlar, rekreasyon amaçlı kullanımlar, şirketler bahçesi, dünya renkleri bahçesi vb. uygulamaların yapılabileceği alanlardır. Özel Proje Alanı 3-4; Mogan Gölü sulak alanı doğu ve batı yakasında yer alan ekolojik öneme sahip, aynı zamanda kentsel rekreasyon alanı niteliğinde, kirlenme ve bozulmaya duyarlı bölgelerdir. Güncel alan kullanımında da bu alanlar kuş gözlem kuleleri, sportif yapılar, seyir amaçlı yaya yolları, gününbirlik lokanta, büfe, çay bahçesi ve gezi parkurları şeklinde plan hükümlerine uygun projelendirilmiştir.

Bu planda çevreye duyarlı yerleşim ve yapı kavramı; “sürdürülebilir planlama anlayışıyla oluşturulmuş, yerel ekosisteme entegre olmuş, enerji verimli binaların yer

aldığı, enerjisini yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlayan, atıkların geri dönüşümünün yapılabilirdiği, ulaşımda yaya veya toplu taşıma odaklı yerleşimlerdir” şeklinde tanımlanmıştır. Genel hükümler bölümüne; 1) “konut dışı kentsel çalışma alanı ve rekreasyon alanı olarak tanımlanan alanlar dışında kalan, ancak Konya yoluna en az 50 m cephesi olan parsellerde, konut dışı kentsel çalışma alanları için belirtilen yapılaşma koşullarına uyularak karayolu kamulaştırma sınırından itibaren en fazla 100 metre mesafe içinde; imalat birimleri içermeyen, sergileme ve satış tesisleri yer alabilir. Bu alanlarda 1/5000 ile 1/1000 ölçekli imar planlarının yapılması zorunludur” hükmü, 2) hazine mülkiyetindeki araziler, öncelikle hassas bölgede kalan özel mülkiyete konu parsellerin takası için değerlendirileceği, 3) taş ocaklarına yönelik, ruhsat süreleri sona erdiğinde faaliyete devam edilip edilemeyeceğine ilişkin TVKGM’nin uygun görüşünün alınması gerektiği eklenmiştir.

2007 yılında başlayan TOKİ projelerine bağlı olarak plana toplu konut alanlarıyla ilgili hükümler eklenmiştir. Brüt nüfus yoğunluğu 120 kişi/hektarı geçmemek kaydıyla uygulama imar planları hazırlanarak bakanlıkça onaylanması gerektiği ve toplam inşaat alanının uygulama imar planlarında belirleneceği, tüm kamusal yapıların ve açık alanların yapım ve peyzaj düzenlemeleri ile altyapı bağlantıları tamamlanmadan yapı kullanma izin belgesi verilemeyeceği hükümleri bulunmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi’nin 17.06.2005 tarihli ve 1642 sayılı kararı ile onaylanan Gölbaşı Yaylabağ toplu konut alanı için plana genel hükümler eklenmiştir. Bunlar, a) bu alana ilişkin hazırlanacak ulaşım etüdü için TVKGM’den görüş alınması zorunludur, b) bu alanın özel çevre koruma bölgesi sınırları içerisinde kalan bölümünün, imar planlarında andezit taşı imalatçıları sanayi

sitesi ve taş ocağı işletmeleri ile konut alanları arasında tampon olacak şekilde yeşil alan olarak düzenlenmesi esastır, ancak her durumda nazım imar ve uygulama imar planlarında ÖÇKB sınırları içinde yer alacak konut alanlarının yoğunluğu brüt 15 kişi/ha, bina yüksekliği hmax 6.50 m (2 kat)'yi geçemez, c) bu alana ilişkin 1/5000 ölçekli nazım imar ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planları TVKGM tarafından onaylanmadan uygulama yapılamaz, toplu konut alanının tamamı için belirlenen brüt nüfus yoğunluğunun geriye kalan kısmı, toplu konut alanının ÖÇKB dışında kalan kısmında kullanılabileceği şeklinde düzenlenmiştir.

Konut dışı kentsel çalışma alanları yapılaşma koşulları; en küçük parsel büyüklüğü, 5000 m² en fazla taks 0.50, en fazla yükseklik 9.50 m olarak değiştirilmiştir. Özel şartlı bağ-bahçe alanlarında yapılaşma koşulları en küçük parsel 1500 m² ye düşürülmüştür. Korunacak tarım alanları mutlak tarım alanları olarak değiştirilerek yapılaşma koşulları en az ifraz 10000 m² den 20000 m² ye çıkarılmıştır. Önerilen üniversite kampüs alanları için en fazla inşaat alanı kat sayısı 1.00 olarak yüksekliklerin yapıların fonksiyonlarının gerektirdiği şekilde düzenlenebileceği maddesi eklenmiştir.

2. Stratejik Plan

2015-2019 yılları için hazırlanan Gölbaşı Stratejik Planı⁵⁹'nın misyonu: "Gölbaşı Belediyesi; halkın katılımını sağlayarak kalite ilkelerine ve etik değerlere bağlı kalarak, kaynaklarını etkin, ekonomik ve verimli kullanıp Gölbaşı'nda yaşayan vatandaşlarımızın huzurunu ve yaşam kalitesini artırmak için vardır" ve vizyonu

⁵⁹ Gölbaşı Belediye Başkanlığı, (2014), **2015-2019 Gölbaşı Belediyesi Stratejik Planı**, Gölbaşı Belediye Başkanlığı Stratejik Planlama Yayınları, Yayın No: 2, Ağustos, Ankara.

“yüz yıllık hayalleri gerçekleştiren, değişen ve gelişen lider ülkede; sosyal, kültürel, eğitim ve turizm ile yapısal proje uygulamalarında lider bir belediye olmak” şeklinde belirtilmiştir. Misyon ve vizyonun gerçekleştirilmesi yönünde temel alınan ilkeler; 1) katılımcı ve şeffaf bir yönetim anlayışı, 2) vatandaş odaklı olmak, 3) hukuka saygılı olmak, 4) dürüst yönetim sergilemek, 5) hesap verebilirlik, 6) öngörülebilirlik, 7) kaynakları etkin, ekonomik ve verimli şekilde kullanmak, 8) kalite ve verimliliği artırmak, 9) adil ve tutarlı bir yerel kamu yönetimi politikasını izlemek, 10) etik kurallara bağlı kalmak, 11) eşitlik ilkesini gözetmek, 12) çevre ve doğayı korumak, 13) hayat boyu öğrenmeyi yaşam tarzı haline getirmek, 14) yetkinlik, üretkenlik ve girişimcilik ruhuna sahip olmak, 15) ar-ge ve teknolojiyi etkin kullanmak şeklinde sıralanmıştır. Stratejik Plan kapsamında Mogan ve Eymir Gölleri'nin korunması ve çevre kalitesinin artırılması için temel politika ve öncelikler bölümünde a) düzenli bir kentsel yapının ve kent kimliğinin oluşmasının sağlanacağı, b) çevrenin ve Mogan Gölü'nün korunmasına önem verileceği, çevre bilincinin oluşması için çalışmalar yapılacağı, c) bilgi ve bilinç düzeyini artıracak seminer, konferans, panel vb. etkinliklerin yapılmasına önem verileceği gibi ilkeler benimsenmiştir.

2015-2019 yılları için belirlenen kentsel, çevresel ve toplumsal yapıya yönelik stratejik amaçlar; a) Gölbaşı'nda kişi başına düşen yeşil alan miktarını dünya standartları üzerinde tutarak, yaşanabilir bir çevrenin oluşmasını sağlamak, b) halkın doğaya saygılı, çevre bilinci olmuş bireyler olarak temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamasını sağlamak, c) çevre, insan ve hayvan sağlığı alanlarında modern ve hızlı bir hizmet sunmak, ç) Gölbaşı halkının huzur ve mutluluğunu artıracak, hemşehri hukuku ve birlikte yaşama bilincinin oluşmasını sağlayacak eğitim, kültür, turizm, spor, sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerinde bulunmak, d) katılımcı yönetimi

sağlamak, e) bilgi ve bilişim alanlarında günümüz teknolojilerine uygun hizmet sunmak ve f) Mogan Gölü'nün temizliği ve düzeni için gerekli çalışmaların yapılmasını sağlamak şeklinde belirtilmiştir. Bu politikalar ekolojik kentsel gelişimin sosyal ve teknik altyapısını sağlayan amaçlara destek olmakta ve nazım imar ve uygulama imar planlarıyla bütünleştirilerek uygulamaya geçirildiğinde çevre öncelikli bir kent yaratılmasını sağlamaktadır.

3. Yönetim Planı

1990 yılında Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilen Gölbaşı ÖÇKB'nin Yönetim Planı 2016 yılında tamamlanmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü tarafından 2015-2019 yılları temel alınarak hazırlanan Yönetim Planı'nın Vizyonu: "Doğal, kültürel ve sosyo-ekonomik kaynakların iyileştirilerek korunduğu, koruma kullanma dengesinin gözetilmesi suretiyle kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlandığı ve çevre bilincinin yüksek olduğu örnek olarak gösterilecek bir Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak belirlenmiştir (URL-39). Dört ideal hedef (uzun vadeli hedef), 1 Yıllık Uygulama Döneminde gerçekleştirilmesi öngörülen 11 uygulama hedefi ve yönetimi bu hedeflere ulaştıracak 48 faaliyet tanımlanmıştır. İdeal hedefler⁶⁰; 1) Mogan ve Eymir Gölleri'nde su rejimi ve su kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi, 2) Gölbaşı ÖÇKB'de yaban hayatı ve yaşama alanlarının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, 3) tarım, hayvancılık, kentleşme, turizm ve rekreatif faaliyetlerin alanla uyumlu ekolojik dengeyi koruyacak şekilde düzenlenmesi, 4) ilgi gruplarının yönetim süreçlerine katılımlarının sağlanmasıdır (URL-39). Yönetim Planı'nda, belirlenen faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için ilgili hedeften sorumlu ve yardımcı

⁶⁰ Detaylı bilgi için bu çalışmanın ekler bölümüne bakınız.

kurum ve kuruluşlar belirlenerek belirli bir takvime bağlanmıştır. Ancak, Yönetim Planı uygulama sürecinin aşamaları ve kontrol biriminin tanımlanmaması ve oluşturulan hedeflerin uygulanabilirliğini sağlayacak üst düzey bir koordinatörlük oluşturulmaması hedeflerin hayata geçirilmesi konusunda şüphe oluşturmaktadır.

4. Arsa-Arazi Değer Değişimleri

Gölbaşı kentinde uygulanan asgari düzeydeki arsa ve arazi birim metre kare değerlerindeki değişimler incelendiğinde yıllara oranla hızla arttığı görülmektedir. Her yıl yenisi eklenen, Demirkent, Mogan, Doktorlar, Hipokrat Doktorlar, Bahçelievler Doktorlar, Kınıkoğlu, Huzur ve Göl Konakları Sitesi gibi güvenli siterin yer aldığı Karşıyaka Mahallesi yüksek gelir gruplarının kısa süreli ikamet için yer seçtiği ikincil konut alanı konumundadır ve yoğunlukla boş olan konutların hafta sonlarında ve yaz aylarında kullanıldığı gözlenmektedir (bkz. Şekil 44).

Şekil 44: Villa Tipi Konut Alanları

Kaynak: Erdoğan, 2008: 157.

2002 ve takip eden yıllarda arsa ve arazi birim metrekare fiyatlarının en yüksek olduğu alanlar, Karşıyaka Mahallesi'nde bulunan Siteler ve 700'lük konut alanı, Ankara Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Cemal Gürsel Caddesi, Vilayetler Evi Bölgesi (restoranlar alanı), Şafak Mahallesi'nde yer alan TEDAŞ Sosyal Tesisleri, Polis Eğitim Merkezi, Eymir Gölü Tesisleri ve çevresi olmaktadır. Bu yıllarda Gölbaşı ilçesi 5 merkez mahalle ve 3 belde belediyesinden oluşmaktadır.

2006 ve takip eden yıllarda arsa ve arazi birim metrekare fiyatlarının en yüksek olduğu alanlar, Ankara Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Cemal Gürsel Caddesi, Vilayetler Evi Bölgesi (restoranlar alanı), Karşıyaka Mahallesi'nde bulunan Siteler ve 700'lük konut alanı, Şafak Mahallesi'nde yer alan TEDAŞ Sosyal Tesisleri, Polis Eğitim Merkezi, Eymir Gölü Tesisleri ve çevresi olmak üzere, 2002 ve takip eden yıllara oranla değerinde önemli derecede artış olan diğer cadde ve sokaklar; Bahçelievler Mahallesi Şahin Tepesi, Villa 41 Sitesi, Gaziosmanpaşa Mahallesi Sahil Caddesi, Karşıyaka Mahallesi Haymana Caddesi, Seğmenler Mahallesi 101-551 Sokak Kooperatifler ve Karanfil Caddesi olduğu görülmektedir. Bu yıllarda kentin mahalle sayısı 29, belde belediyesi sayısı 1 olmuştur. Bahçelievler, Gaziosmanpaşa, Karşıyaka, Seğmenler ve Şafak olmak üzere kent merkezinde yer alan ve ÖÇKB içinde yer alan beş mahalleye Oğulbey, Hacılar, Hacıhasan, Ballıkpınar, Yavrucak, Gökçehöyük, Yağlıpınar, Karaoğlan, Yurtbeyi ve Örencik (2012 yılında 6360 sayılı kanunla mahalle statüsü kazanan) Köyleri de eklenmiştir.

Şekil 45: 2004 Yılı Gölbaşı Uydu Görüntüsü

Kaynak: 2004 Yılı Google Earth Gölbaşı uydu görüntüsünden hazırlanmıştır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 2004 yılında planlanan ve 2006 yılında 500000 m² alana inşa edilen Mogan Parkı ile Mogan Gölü kıyı şeridinde yoğun bir kullanım getirilmiş, dolayısıyla göl, insan etkisine doğrudan maruz bırakılmıştır. Bunun yanı sıra Sahil Caddesi boyunca rekreatif etkinlikler artırılarak kentsel rant yaratılmış ve arsa değerleri yükseltilmiştir.

2010 ve takip eden yıllarda arsa ve arazi birim metrekare değerlerindeki değişimler incelendiğinde; Ankara Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Cemal Gürsel Caddesi, Vilayetler Evi Bölgesi (restoranlar alanı), Karşıyaka Mahallesi Siteler ve 700'lük konut alanı, Şafak Mahallesi'nde yer alan TEDAŞ Sosyal Tesisleri, Polis Eğitim Merkezi, Eymir Gölü Tesisleri, Sahil Caddesi ve Sahil Caddesi Restoran adası en yüksek değere sahip alanlar olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Eymir Sitesi (892.-915. Sokaklar arasındaki Özel Toplu Konut Sitesi) ve TOKİ Park Eymir konutlarının tamamlanması, Şafak Mahallesi'ne bağlı olan alanın Eymir Mahallesi olarak ayrılmasına ve kentsel saçaklanmalar yaratarak arsa ve arazi değerlerinde

artışlara yol açmıştır. 2010 yılı uydu görüntüsünden hazırlanan Şekil 46'da yapılan önemli yatırımların kent makroformuna etkisi gösterilmektedir. Doğu yönüne gelişme eğiliminde olan kent, Çevre Düzeni Planı doğrultusunda gelişmektedir. Toplu Konut Projeleri, güvenli siteler ve Mogan Gölü çevresindeki kıyı bandı düzenlemeleri kentin gelişmesini etkileyen önemli imar kararlarıdır. Kentin alan kullanım modelinin oluşmaya başladığı ve tamamlanan konut ve rekreasyon düzenlemeleriyle günümüzdeki makroformunu doğu yönünde yayılarak sürdürdüğü ve Karşıyaka Mahallesi'ndeki kooperatif konut üretiminin boş alanlarda devam ettiği görülmektedir (bkz. Şekil 46 kıyı şeridi peyzaj planları ve TOKİ).

Şekil 46: 2010 Yılı Gölbaşı Konut Yoğunluğu ve Önemli Yatırımlar

Kaynak: Google Earth uydu görüntüsünden uyarlanmıştır.

2014 ve takip eden yıllarda uygulanacak olan asgari arsa ve arazi birim metrekaare değerlerinden en yüksek olanları, Ankara Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Cemal Gürsel Caddesi, Vilayetler Evi Bölgesi (restoranlar alanı), Karşıyaka Mahallesi Siteler ve 700'lük konut alanı, Şafak Mahallesi'nde yer alan TEDAŞ Sosyal Tesisleri, Polis Eğitim Merkezi, Eymir Gölü Tesisleri, Sahil Caddesi ve Sahil Caddesi Restoran adası, Eymir Mahallesi'dir.

Şekil 47: Günümüz Gölbaşı Mogan Parkı'ndan Görünüm

Kaynak: <http://video.ankara.bel.tr/URL-29>.

Şekil 48: Mogan Parkı

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 48/ URL-39.

2014 ve takip eden yıllarda arsa değerlerinde artış sağlayan bir diğer proje, Yaylabağ Toplu Konut Alanı olarak planlanan yaklaşık 833,4 hektarlık uygulamadır. Ankara merkezinin 15 km, Çankaya ilçesinin 7 km güneyinde, Gölbaşı ilçesinin 3 km doğusunda yer almaktadır. Gölbaşı Yaylabağ Toplu Konut Alanı Projesi'nin gerçekleştirileceği alan, Gölbaşı Belediyesi'nin 10 Mart 2005 tarih ve 66 Sayılı Belediye Meclis Kararı ile Toplu Konut Alanı olarak belirlenmesi uygun görülmüş ve Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 17 Haziran 2005 tarih ve 1642 sayılı kararı ile de bu karar onaylanmıştır. Proje, 1/25000 ölçekli '2023 Başkent Ankara Çevre Düzeni Planı' ve Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Çevre Düzeni Planı'nda Toplu Konut Alanı olarak yer almaktadır. Bu planlara uygun olarak hazırlanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı ilgili kurumlarca onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. Tüm bu planlama çalışmaları

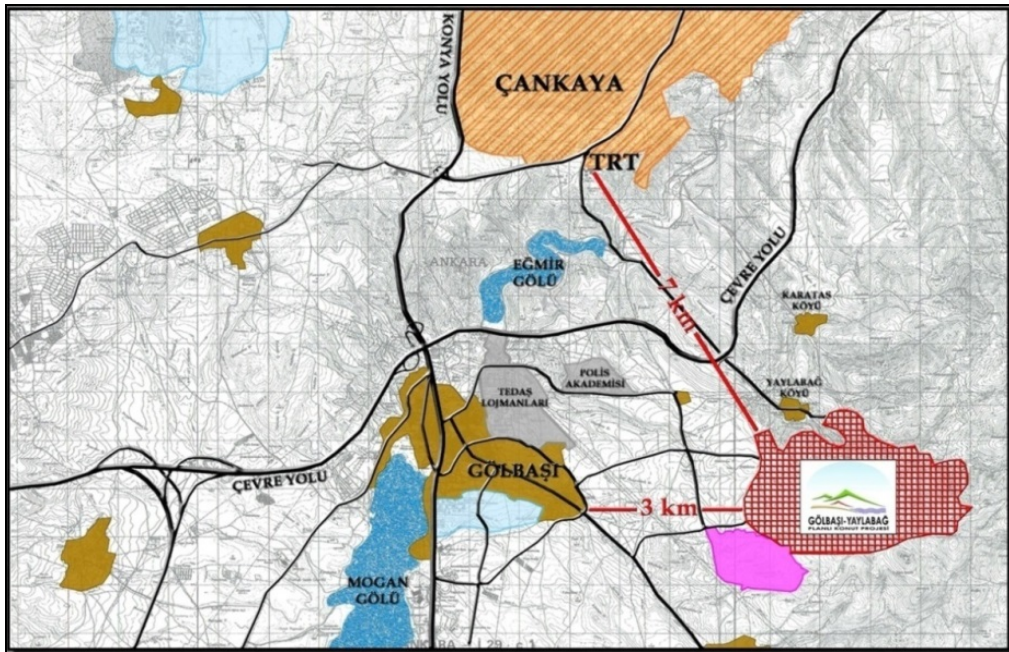
sonucunda, parselasyon planları hazırlanmış ve ilgili kurumlarca onaylanarak imar tapuları alınmıştır. Ayrıca, alana ilişkin Kentsel Tasarım Planı ilçe belediyesince onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Şekil 49: Yaylabağ Toplu Konut Alanı İnşaat Öncesi

Kaynak: www.yaylasehirhaber.com/ URL-30.

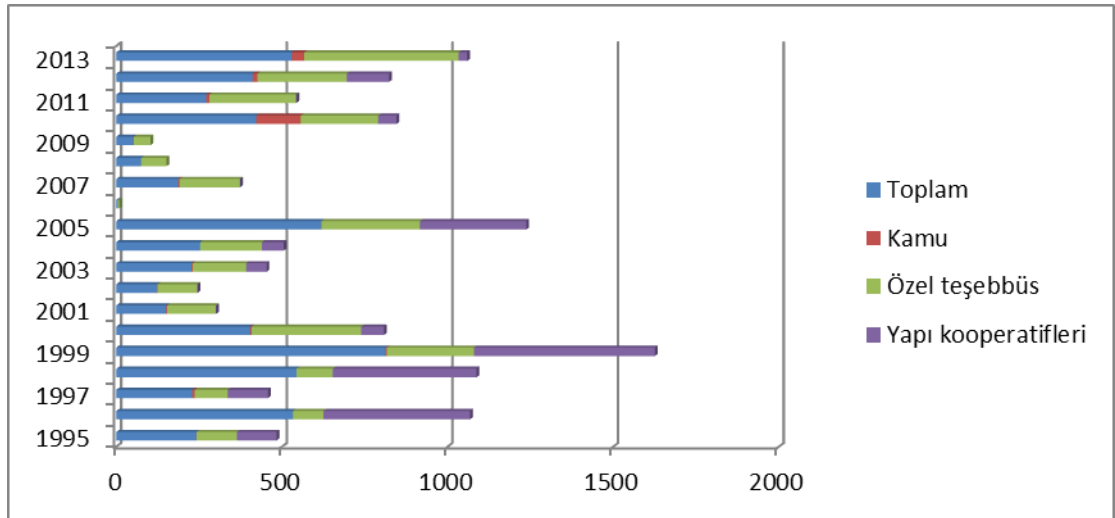
Şekil 50: Yaylabağ Toplu Konut İnşaat Alanı

Kaynak: www.yaylasehirhaber.com/ URL-30.

1995-2013 yıllarına göre yapı ruhsatı verilme durumu incelendiğinde, kentte kamu, özel teşebbüs ve yapı kooperatiflerince yapılan yapı değişimlerinden kooperatif sistemiyle lüks konut üretiminin yoğun olarak üretildiğini görmekteyiz. Özel mülkiyet payının yüksek olduğu bölgede kamuya ait yapı üretimi azdır. Yapı kooperatiflerinin konut üretiminin yıllara oranla azaldığı, en çok üretimin 1999 yılında olduğu görülmektedir.

Şekil 51: Yıllara Göre Yıllık Yapı Ruhsatı (Yapılacak yeni ve ilave yapılar) Sayısı (1995-2013)

Kaynak: www.tuik.gov.tr/URL-23.

III. Ekolojik Olanaklar ve Sorunlar

Konumu, doğal kaynakları, sit alanları ve kültürel çeşitliliğiyle sahip olduğu ekolojik altyapıyı Çevre Düzeni Planı ve plan hükümleriyle korumayı hedefleyen Gölbaşı ÖÇKB'nin ekolojik potansiyelleri ve sorunları değerlendirildiğinde, planların uygulanmasında ve plan kararlarının denetlenmesinde Türkiye genelinde olan uygulama eksikliği ve yetki karmaşası Gölbaşı kenti için de söz konusudur.

Özellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Valiliği, Gölbaşı Kaymakamlığı, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Gölbaşı Belediye Başkanlığı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi'nin bu alanda yetkili olması yetki karmaşasına yol açmaktadır. Bu durum, planların uygulanma sürecini uzatmakta ve revizyon sayısını artırmaktadır.

Gölbaşı ÖÇKB'nin ekolojik olanakları; 1) Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler kapsamında, 22 Ekim 1990 tarihinden beri Özel Çevre Koruma Bölgesi olması, Mogan ve Eymir Gölleri ile bunları çevreleyen sazlıklar, bataklıklar, ıslak çayırlar ve step alanları ile tarım ve orman alanları gibi farklı alanları içermesi ve bu alanların yaban hayatı yönünden önemli habitatları kapsaması, uluslararası öneme sahip sulak alan, önemli kuş alanı, önemli bitki alanı özelliklerine sahip olması (Ramsar Sözleşmesi gereği korunan sulak alanlar içerisinde yer alması, Bern Sözleşmesi kapsamında korunan flora ve fauna çeşitliliği, doğal güzellikleri, I. Derece ve II. Derece Doğal Sit Alanları), 2) Ankara'nın gelecekteki gelişim akslarından birinin üzerinde yer alması, Ankara'ya yakınlığı, 3) Ankara-Konya otoyolunun kente ve diğer şehirlere olan ulaşımında sağladığı kolaylıklar, 4) kentsel hizmetlerin çözümünde Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin yetkili olması ve finansman ve nitelikli işgücü eksikliğini azaltması, 5) sosyo-kültürel çeşitliliği, 6) göllerin rekreatif, estetik ve görsel çekiciliği, 7) kıyı şeridi planlarının tamamlanmış olması, 8) I. Sınıf verimli tarım topraklarıyla çevrili olması ve alanın yaklaşık % 50'sini tarım ve özel mahsul alanlarının oluşturuyor olması, 9) koruma öncelikli yapılan, kentin bütüncül değerlendirilmesini sağlayan ve yürürlükte

olan 1/ 25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, 10) çalışabilir genç nüfusun yıllara göre artması ve yüksekliği, 11) göl etrafında yoğunluğu düşük villa türünde yapılaşmaların yer alması ve eko-bina uygulamasına uygun ölçekte olmaları, 12) kent merkezinde bulunan yapıların eski ve ömrünü tamamlamış olması ve kentsel dönüşüm, yenileme ve sağlıklılaştırma alanları içinde yer almaları, 13) ekonomik yapının tarımsal aktivitelere dayalı olması ve çeper mahallelerde kırsal kimliğin korunmuş olması, 14) alternatif enerji kaynağı potansiyeline sahip olması, 15) ar-ge merkezlerinin bulunması, 16) bilinçlenme açısından Türkiye standartlarına göre okur-yazar oranının yüksek olması, 17) yeşil sanayi politikalarının uygulanabileceği sanayi kuruluşlarının ve özyeterliliği sağlayabilen doğal maden rezerv alanlarının bulunması, 18) doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasını öngören ulusal mevzuat ve kurumsal yapıların varlığı, 19) farklı kurumlar ile farklı fonların alana mali/proje desteği sağlama potansiyellerinin olması ve 20) tarihi, arkeolojik ve doğal turizm imkanı olarak sayılabilir.

Sorunları; 1) Mogan Gölü çevresinde düzensiz- plansız yapılaşmalar, 2) yıllara oranla artan kentsel nüfus baskısı, göçler ve buna bağlı olarak göle giren su miktarının azalması ve su sirkülasyon süresinin uzaması, 3) arazi değerinin yüksek olması, 4) andezit taşı ocaklarında yapılan patlamalar sırasında yeraltı suyunun kirlenmesi, taş ocaklarındaki denetimin yetersizliği, 5) taşkın riski, 6) sazlıkların yakılması ve kesilmesi, 7) korumada öncelikli hayvan türleri üzerindeki insan baskısı (kaçak avcılık), 8) rekreasyonel anlamda alan kullanımlarıyla ilgili olarak planlama eksikliği, 9) doğal ve kültürel değerleri hakkında yöre halkının bilgi ve bilinç düzeyinin yetersizliği, 10) göllerin gezilen alanlarında bilgilendirme levhalarının olmaması, 11) atık su regülatörlerine bağlanmayan yapıların atık sularını göle deşarj

etmesi, 12) Mogan ve Eymir Gölleri'nde evsel ve endüstriyel kirlilik oranının yıllara göre artması, 13) gölleri besleyen derelerin temiz tutulmaması, su akışlarının çeşitli nedenlerle engellenmesi, 14) bina, arsa ve arazilerin miras yoluyla bölünmesi-çok hisseli özel mülkiyet yapısı, 15) yoğun arsa talebi ve yapılaşmalar, 16) kaçak yapı ve tesislerin denetimindeki yetersizlikler, 17) aspir ekiminin yaygın olmasının Yanardöner Çiçeği'ne olumsuz etkisi, 18) doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasını öngören ulusal mevzuatın yeteri kadar uygulanamaması, 19) kurumlar arasındaki koordinasyonun yetersizliği ve çevre bilincini artıracak derneklerin olmaması, 20) parçacıl planlar ve koruma-kullanma dengesine aykırı yoğunluk artırıcı plan değişiklikleri, 21) Stratejik Plan kararlarında ÖÇKB için koruyucu hedefler oluşturulmaması ve Yönetim Planı'nda hedeflenen faaliyet projelerinin denetim/takip politikalarının belirtilmemesi olarak sıralanabilir.

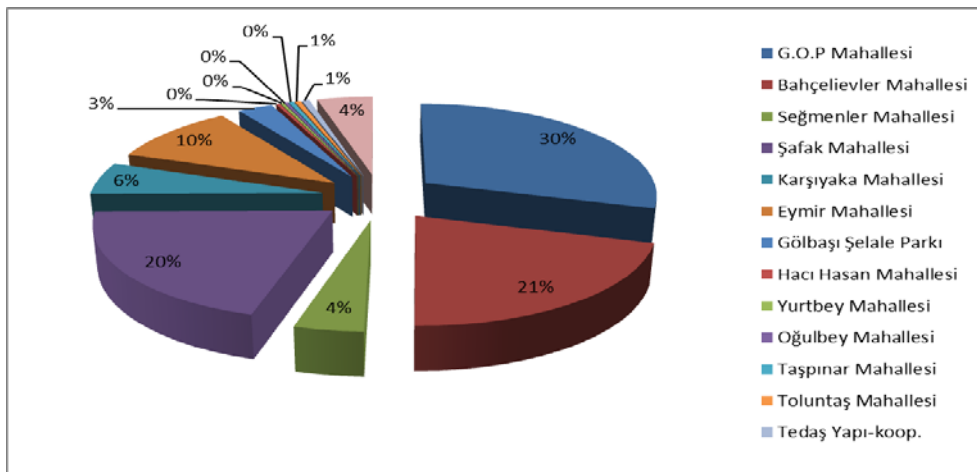
Uygulamada eksikliklerin ve denetim yetersizliğinin olmasına rağmen çevre düzeni planı ve uygulama imar planlarında tasarlanan yeşil kuşak bağlantılarıyla yaya öncelikli çözüm önerilerinin bulunması ve kararların Mogan Gölü etrafında tasarlanmış olan açık yeşil alanlarla bütünleştirilmesi, eko-kent planlaması açısından destekleyici kararlardır (bkz. Şekil 52). Aktif yeşil alan kullanımlarından park ve bahçeler toplam 504058 m² (~50 hektar)'dir. Gölbaşı Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nden alınan verilere göre alansal olarak en yüksek mahalle parkına sahip yerleşimler Gaziosmanpaşa Mahallesi (% 30), Bahçelievler Mahallesi (% 21), Şafak Mahallesi (% 20) ve Eymir Mahallesi (% 10)'dir (bkz. Şekil 53).

Şekil 52: Seğmenler Parkı ve Diğer Mahalle Parkları (örnek alan)

Kaynak: Erdoğan, 2008: 299.

Şekil 53: Mahallelere Göre Park ve Bahçe Alanları

Kaynak: Gölbaşı Belediyesi.

Gölbaşı ÖÇKB için genel özellikleri, ekolojik olanakları ve sorunları çerçevesinde aşağıda bir eko-kent model önerisi sunulacaktır.

IV. Eko-Kent Model Önerisi

Gölbaşı'nın ekolojik kent kimliğiyle gelişmesi; üretim, tüketim ve atık dengesinin kurulması (Özcan, 2012: 406) ve bu sürecin eko-teknolojik sistemlerle kontrolü ve denetimiyle sağlanabilir. Gölbaşı, kimliğini Mogan Gölü'yle elde etmiştir. Mogan Gölü'nün kirlenmesinin başlıca nedeni akarsular ve atmosferdir (Karacan, 2013: 374). Arazi kullanımındaki değişiklikler, endüstriyel faaliyetlerin yoğunlaşması (fosil yakıtların yanması, endüstriyel gaz atıkları, halojenürlü hidrokarbon vb.), yağmurun asitlenmesi gibi nedenler akarsuların ve göllerin kirlenmesine yol açmaktadır. Yeraltı ve yerüstü sularının kirlilik oranlarını azaltmak evsel ve endüstriyel atıkların arıtılmasıyla sağlanabilir (Karacan, 2013: 374).

Verimli tarım topraklarına sahip bölgenin tarımsal üretimden kazanç sağlamasına yönelik politikalar geliştirilmelidir. Böylece kırsal kimlik yok edilmeden ekolojik değerlerin korunması sağlanmalıdır. Merkezde yoğunlaşan kentsel baskıyı azaltıcı politikalar benimsenmelidir. Bunun için ÖÇKB sınırı içinde bulunan çevre mahallelerin hizmet sektöründeki çeşitliliğinin artırılması, mesire alanı özelliği ve ekolojik turizm potansiyelini güçlendirecek yatırımların sağlanması gereklidir. Dolayısıyla merkez mahallelerde bulunan hizmet, ticaret ve turizm faaliyetlerinin niteliksel ve niceliksel olarak diğer mahallelerle dengelenmesi gereklidir.

Ekolojik kentsel mobilyaların kullanımı, sağlıksız yapıların ekolojik yapı standartlarına dönüşümü, kent bütününde enerji dönüşümü ve atık kontrolleri sağlanmalıdır. Andezit taşının çıkarıldığı maden merkezlerinde yeşil istihdam ve

yeşil sanayi anlayışına geçilmesi gereklidir. Eko-kontrol sistemleriyle kaçak avcılık ve her türlü çevresel kirlilik denetlenmelidir. Bu uygulamalar özel çevre koruma bölgesi sınırları içerisinde uygulanması gerekli sınırlayıcı katı çevreci uygulamalardır.

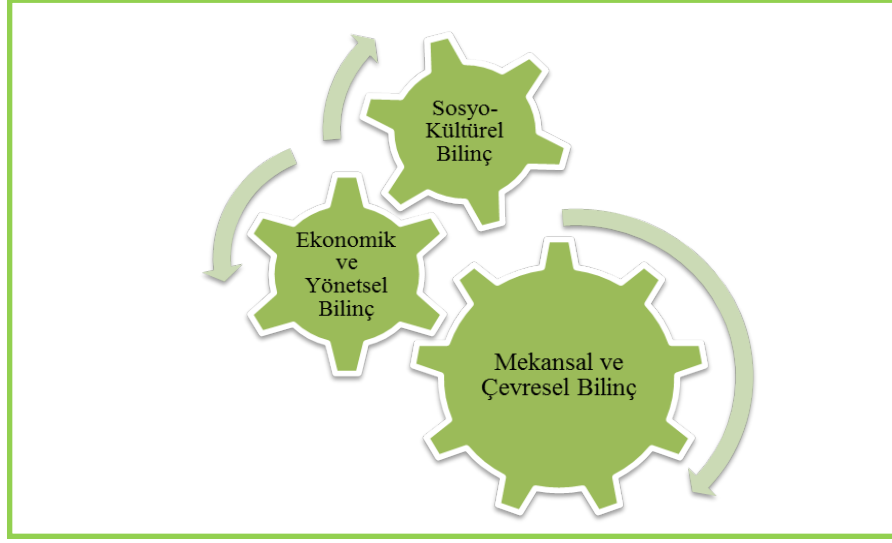
Enerji konusunda bağımlılığı azaltmada güneş enerjisinin ve toprak kaynaklı ısı enerjisinin aktif kullanımına yönelik yatırımların sağlanması kendi kendine yetebilen bir Gölbaşı için önemli bir uygulamadır. Uluslararası çalışmalarda da kentlerde düzenlenmek istenen, kendi kendine yetebilen, çevrelerini koruyabilen ve geliştiren ekolojik kentlerdir. Fosil kaynakların kullanımındaki azalma öncelikle yeni binalarda ve meskun yapıların dönüşümüyle sağlanmalıdır. Bu süreci destekleyecek olan yasal düzenlemelerle enerji tüketiminin azaltılması ve sıfır karbon politikası gerçekleştirilebilir. Alternatif enerji kaynaklarına yönelik yatırım fonlarının devlet destekli ilerleyebilmesi için öncelik koruma alanlarına verilmelidir. Böylece, ekosistemlerin kalitesini artıran dengeli bir kentsel yaşam alanı oluşturularak ekolojik alanların sürdürülebilirliği sağlanabilir.

Ar-Ge (mevcut üniversite alanları içinde faaliyet gösteren) ve sanayi işbirliğiyle Mogan ve Eymir Gölleri'nin temizlenmesini sağlayacak araçların alternatif enerji kaynakları kullanılarak şarj edilmesi, bunun yanı sıra, turizmi canlandıran göl turları için alternatif enerji kaynaklarıyla çalışabilen ve gürültü, çevre ve göl kirliliğini engelleyebilecek deniz araçları ve sahil turları için elektronik araçlar geliştirilebilir. Ayrıca kışın ısıtma, yazın soğutmada kullanılabilen su kaynaklı ısı pompaları, Gölbaşı ÖÇKB sınırlarında kullanılabilir. Gölbaşı ÖÇKB, biyolojik çeşitliliğin korunması, türlerin devamlılığının sağlanması ve endemik türlerin yok

olmaması gibi önemli sorunları içeren ve kentsel baskılara maruz kalan riskli bir alandır. Toprak iyeliğine ve tüketim alışkanlıklarına yönelik yasal sınırlamalar, planlama faaliyetlerinde de özel mülkiyet sorunu olmaksızın ekolojik ilkelere uygun kararlar alınmasını sağlayacaktır. ÖÇKB olması kirletici ya da zarar verici her türlü faaliyetin yapılmasını engelleyebilecek yetkiyi ve mali kaynağı sunmaktadır. Çevre Düzeni Planı, Uygulama İmar Planı ve kanun hükmünde geçerliliği olan plan hükümleri ekolojik bir kent olmasını sağlayacak yasal dayanakları da oluşturmaktadır. Bu aşamada, önemli olan etkili bir denetim sisteminin oluşturularak koruma politikalarının uygulanabilirliğini sağlamak ve kurumlar arası koordinasyon oluşturmaktır.

Verimli tarım topraklarıyla çevreli olan Gölbaşı ÖÇKB kırsal kalkınmayı ve çiftçilik kültürünü canlandıracak politikalarla desteklenmeli, böylece kent merkezine olan yoğun göçün ve Mogan Gölü'ne olan yoğun kentsel baskının önüne geçilmeye çalışılmalıdır. Kırsal niteliklerin, köy yerleşmelerinin mahalle birimlerine dönüştürülmesine yol açan 6360 sayılı kanunla yok olma tehlikesi altında olacağı açıktır. Mogan ve Eymir Havzası etkilenme bölgeleri içinde değerlendirilerek üretim ve kalkınma kararları alınmalıdır. Sadece sınırları belirlenmiş alan özelinde yapılan klasik planlama anlayışının uygulanamadığı açıktır. Bunun için bütüncül bir bilinç ağı oluşması gereklidir. Gölbaşı ÖÇKB sorunları çerçevesinde bu süreci birbirleri üzerinde üstünlüğü olmayan ancak birlikte gelişmesi gerekli olan a) sosyo-kültürel bilinç, b) ekonomik-yönetimsel bilinç, c) mekansal-çevresel bilinç olarak üç boyutta tanımlayabiliriz (bkz. Şekil 54).

Şekil 54: Çevre Bilinci Şeması

Hazırlayan: Meydan Yıldız, S.

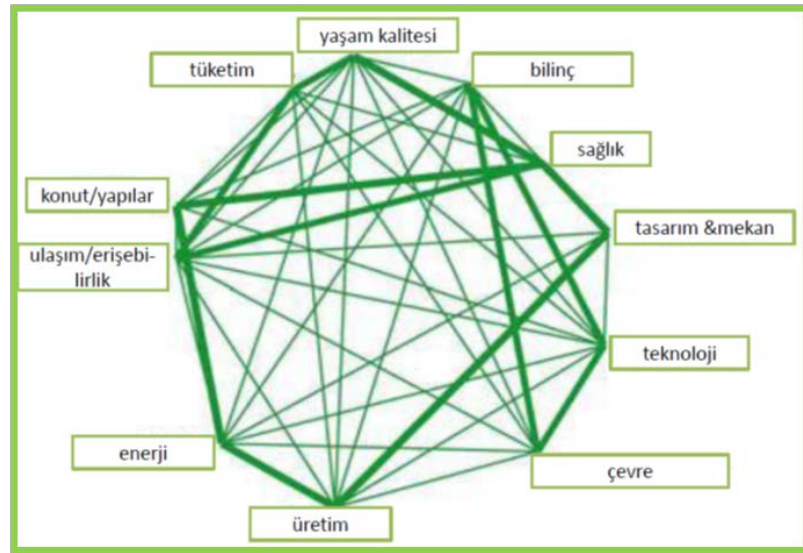
a) *Sosyo-Kültürel Bilinç: Eko-okullar ve eko-mahalleler aracılığıyla sağlanabilir:* Dengeli ve düzenli bir nüfus dağılımı, yaşlı ve genç bağımlılık, bebek ölüm ve erken ölüm oranlarında azalış, çalışabilir nüfusun toplam nüfus içindeki oranında artış, kırsal ve kentsel alanlarda dengeli bir nüfus dağılımı, eğitim seviyesinin, yaşam standartlarının, kültürel birikimin yükselmesi, sağlıklı, bilgiye meraklı, çağdaş, yeniliklere açık nesil için yatırımlar, cins, dil, din, ırk, etnik ayrımcılığın olmadığı, koruma-kullanma-yaşatma duyarlılığına sahip bir sosyal yapı oluşturacaktır.

b) *Ekonomik ve Yönetmel Bilinç: Eko-yönetim, yeşil sanayi-geri dönüşüm-yenilenebilir enerji teknolojileri ve eko-turizm aracılığıyla gerçekleştirilebilir:* Tarım, enerji, altyapı, hizmet, bilişim ve turizmin doğa öncelikli ve dengeli gelişimi, kaynakların etkin ve verimli kullanımı, canlı ve cansız varlıklara saygı gösterilmesi, katılımcılığın, doğrudan demokrasinin, yönetim bilincinin oluştuğu, doğaya ve emeğe yabancılaşmaya yol açmayan bir çalışma birliği, doğa ile uyumlu teknik ve

teknolojik gelişmelerin kurgulandığı teknolojik merkezler, tüketmeyen, atık üretmeyen, toplum yararının her kurum, kuruluş ve birey tarafından gözetildiği, kuşaklararası adaletin sağlandığı ve ekolojik dengelerin korunduğu bir toplumsal yapı oluşturacaktır.

c) *Mekansal ve Çevresel Bilinç: Eko-kent planlaması modeliyle gerçekleştirilebilir:* İnsan ölçeğinde yapılaşma, konut-çevre-toplum dengesi, bilginin paylaşıldığı ve sosyalliğin sağlandığı, birbiriyle hiyerarşik olarak bağlantılı toplanma alanlarının tasarlandığı, birbiriyle uyumlu ve dengeli bir yapılaşma, hiyerarşik yoğunluk dağılımı, merkezde toplanan yoğunlaşmış kamusal alanlar, yeşille iç içe, doğal kaynakların ve yenilenebilir enerjinin kullanımını sağlayacak akıllı binalar ve yaya öncelikli erişim olanaklarıyla sağlanabilir.

Şekil 55: Çevre-Mekan-Bilinç Döngüsü

Hazırlayan: Meydan Yıldız, S.

Sosyo-kültürel ve mekansal bilinç, odak noktası sürdürülebilirlik olan eko-kentleşmeyle sağlanabilir (Cilliers-Siebert, 2012). Bu sürecin disiplinlerarası bir

özveriyle yürütülmesi gereklidir. Yasal, yönetsel ve toplumsal bütünlük sağlanmadığı sürece ekolojik planlamanın gerçekleşemeyeceği açıktır. Bu süreç, eşgüdümü gerektirmektedir (bkz. Şekil 55). Koruma ve kullanma dengesinin ekolojik yaklaşımlarla hayata geçirilebilmesi, doğal kimliğini koruyan bir Gölbaşı yaratacaktır. Eko-kent planlaması özelliklerinin kent merkezinde ve çeperlerinde kentsel dönüşüm, kentsel sağlıklılaştırma ve canlandırma politikalarıyla etaplara ayrılarak gerçekleştirilmesi gereklidir. Kent merkezinin konut yoğunluğunu artırıcı imar kararları alınmamalıdır.

Sanayi alanı ÖÇKB sınırları ve etkilenme bölgesi dışında bir alana taşınmalı ya da çevreye olan etkileri düzenli olarak denetlenmelidir. Kentsel nüfus baskısı kırsal yerleşimlerle dengelenmelidir. Böylelikle niteliksel açıdan yaşamsal ve kentsel faaliyetlerin kırsal merkezlere taşınması sağlanabilir. Derelerde, akarsularda, Mogan ve Eymir Gölleri'nde kirliliğe yol açarak göl ekosistemini tehdit eden sanayi faaliyetlerinin kaldırılması, hizmet, eğitim ve turizm odaklı bir gelişim sağlayacaktır. Verimli tarım topraklarının etkin kullanımı için üniversite, Ar-Ge merkezleri, teknoloji merkezleri gibi bilim ve teknoloji odaklı birimlerle halkın işbirliği ve eşgüdüm sağlanarak organik tarımsal üretimde marka haline gelebilen akıllı ve ekolojik bir Gölbaşı vizyonu oluşturulabilir. Gölbaşı, doğal güzellikleri, tarihi olanakları, organik tarımsal üretim faaliyetleri ve eko-kentin kendi kendine yetebilen kent ilkesiyle ekolojik turizmde bir marka haline gelebilir. Geleneksel yapının bilim ve teknolojiyle bütünleştiği yeni ekolojik yaşam tarzı, tüketim alışkanlıklarını da değiştirerek tüketmeyen, dönüşüm teknolojisiyle sürekli yenilenen ve kendi kendine yetebilen bağımsız kent yapısını yaratacaktır. Gölbaşı kentinde, yenilenebilir enerji kaynaklarının aydınlanma, ısıtma ve soğutmada etkin kullanımı, araç trafiğinin

azaltılarak yaya öncelikli çözümlerin ve teknolojik araçların kullanımıyla trafik sıkışıklığının ve hava kirliliğinin önlenmesi sağlanabilir.

Dengeli ve düzenli bir nüfus politikası eko-kentin temel vizyonudur. Koruma-kullanma dengesinin ussal bir biçimde uygulanabilmesi için Gölbaşı ÖÇKB’de nüfus sınırlaması yapılmalıdır. Mülkiyet temelli oluşan spekülasyonların engellenmesi, sınırları belirli alan içerisinde özelleştirmelerin sınırlandırılması ve keyfi uygulamaların önlenmesiyle sağlanabilir. Kentlerin denetimsiz büyümesi ve kırsal yerleşimlerin kentsel yerleşimlere dönüştürülmesi, belediye hizmetlerindeki aksaklıklara, denetimsiz ekonomik dağılıma, taşınmaz mal alım satımlarında artışa ve arsa spekülasyonu yoluyla varlıklı toprak sahiplerinin haksız kazanç elde etmelerine yol açabilir (Keleş, 2014: 21-23). Gölbaşı ÖÇKB sınırları içinde bulunan köy yerleşmelerinin 6360 sayılı kanunla mahalle birimlerine dönüştürülmesi merkez mahallelerle çevre mahallelerin saçaklanarak birleşmesine ve özel mülkiyet hakkının yol açtığı kentsel toprak rantının, uzun vadede çevresel sorunlara yol açacağı açıktır. Sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan yer seçecek olan kentsel gereksinimler nitelik olarak kırsal kullanımdan farklılaşarak yeni yatırım ve kararları gerekli kılmaktadır. Dengesiz nüfus baskısı ve antropolojik etkiler göl ekosisteminin kalitesini bozabilir.

ÖÇKB kapsamında, toprak üzerindeki mülkiyet hakkı sınırlandırılarak toprak rantının engellenmesi, kamu yararı ilkesine bağlı olarak kullanımların teşviki ve toprak alım satımlarında yüksek vergi ve kullanım sınırlaması sağlanarak caydırıcı uygulamalar yapılabilir. Böylelikle, korunması gerekli doğal, kültürel ve tarihi alanlarda bireysel çıkarlar yerine, gelecek kuşakları, biyolojik çeşitliliği ve ekolojik sistemlerin kalitesini koruyacak küresel yarar ilkesi benimsenmiş olacaktır.

Eko-mahalle yönetim anlayışı, kentsel ve çevresel haklar konusunda bilinçlenmeyi sağlayarak tüketmeme, yeniden kullanma alışkanlığının benimsenmesi ve kentsel suçların azaltılması gibi rolleri üstlenmeli ve eko-mahalle birimleri yeniden kullanımın yapılacağı teknoloji merkezlerine destek vermelidir. Dolayısıyla halkın kendi kendisini denetlediği bu ekolojik yaşamda temel ilke çevre bilinci olacaktır. Yerel yönetim birimlerini destekleyen eko-mahalleler, eko-binalar, yenilenebilir enerji kaynaklarının tanıtımı, toplu taşıma, bisiklet merkezli araç kullanımının plana aktarılması ve aksi kullanım ve uygulamaların yasal ve finansal eylemler aracılığıyla cezalandırılması (eko-devlet uygulamaları), böylelikle eko-kent ilkelerinin hayata geçirilmesi kültürel olarak benimsetilmelidir. Merkezde yer alan ömrünü tamamlamış yapıların eko-binalara dönüştürülmesi etaplara ayrılarak gerçekleştirilmelidir. Gölbaşı Belediyesi, Gölbaşı ÖÇKB sınırları içindeki bulunan merkez mahalleler (Bahçelievler, Şafak, Eymir, Seğmenler, Karşıyaka ve Gaziosmanpaşa) dışındaki yerleşim alanları ve ilçe sınırı içerisindeki diğer yerleşimlerde 22 tip (6 adet tek katlı, 6 adet garajlı, 10 adet iki katlı) konut projesi geliştirmiştir. Böylece mahalleye dönüşen kırsal yerleşim yerlerinin kimliğinin korunması ve ÖÇKB sınırı dışındaki yerleşimlerin konut yoğunluğunun artmasının engellenmesi öngörülmektedir. Bu alanlarda farklı ölçeklerde konut tasarımı içeren imarlı ve kadastral parseller oluşturmak hedeflenmektedir. Projenin amacı yöresel mimari dokuyu yaşatmak, kentsel dönüşüme destek vermek, kaçak yapılaşmayı önlemek olarak belirtilmektedir (URL-38). Ön görülen projenin yerel kimliğin sürdürülebilirliği ve imar planı açısından önemli bir gelişme olduğu ancak, çevresel duyarlılık, enerji verimliliği ve plan bütünlüğü açısından eksik olduğu görülmektedir. Bu proje geliştirilerek eko-kent modeliyle bütünleştirilmelidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bilimsel ve teknolojik ilerlemelere paralel olarak artan nüfus hareketliliği, tarım dışı uzmanlaşmış meslek gruplarını ortaya çıkarırken kentsel mekanı tüketim odaklı değiştirmektedir. Toplumlar ve politik süreçler değiştikçe kentleşme koşulları da değişmekte ve her değişme aşamasında gelişme ve büyüme dinamikleri yeniden oluşmaktadır. Tarım toplumu, doğaya uyum sağlamaya yönelmişken, sanayi toplumu doğayı kontrol etmeye ve değiştirmeye yönelmiştir. Doğanın sermaye aracı olarak kullanılması doğal dengelerin bozulmasına yol açmıştır. Tarım toplumunda doğaya uyum sağlama, sanayi toplumunda doğanın kontrol edilmeye çalışılması, bilgi toplumunda ise doğaya hakim olmaya yönelik bir bakış açısı egemendir. Dolayısıyla sanayileşme, ekonomik gelişmenin yanı sıra teknolojik yenilikleri de içermektedir. Kentleşme, ekonomik rekabeti temel alarak bireylerin, kentlerin ve devletlerin tüketme, daha iyisine erişme ve doğal kaynakları sömürme bencilliği ve hırsıyla, ekolojik dengelerin kalitesini bozmaya başlamıştır.

Gelecek kuşakları düşünmeksizin en yüksek faydayı elde etme düşüncesi ekolojik dengeleri bozarak kıyıların, orman alanlarının, mer'aların ve koruma bölgelerinin yerleşime açılmasına neden olmuştur. Ekolojik dengelerin göz ardı edilmesi kuraklık, sel, asit yağmurları, tarımsal ürün verimsizliği, vasıfsız mer'a ve su kıtlığı gibi birçok çevresel sorunu tetiklemektedir. Çevre sorunları tüm toplumlarda aynı düzeyde değerlendirilmemelidir. Farklı toplumsal ve ekonomik gelişmişlik düzeyinde bulunan kentlerin çevre sorunları ve bu sorunları algılama biçimleri de değişkenlik göstermektedir (Karacan, 2012: 5). Çevre bilincine sahip

bireyler kentleşmenin planlı ilerlemesi ve çevresel değerlerin korunması yönünde sorumluluk alabilmekte ve karar aşamasından uygulama aşamasına kadar kentin tüm yapılanmalarına katılmaktadır.

Planlama faaliyetleri imar mevzuatında insan, çevre ve toplum münasebetlerini en yüksek seviyede tutma ve kaynakların verimli kullanımına yöneltme şeklinde tanımlanmasına rağmen planlama, ekoloji ve ekonomi arasında seçim yapmaya yönelten mekansal kararlar olarak değerlendirilmektedir. Oysa, planlamanın özünde düzenleme, organize etme, olasılıkları belirleme ve kamu yararı ilkesine dayalı karar verme hedefleri bulunmaktadır.

Rio +20 sürecine uygun olarak kentlerin, enerji, kültür ve çevre dengesini sağlayabilme aracı ve yeşil politikaların uygulanabilir olduğu alanlar olarak kurgulanması gereklidir. Ayrıca küresel ısınma, iklim değişikliği, sosyo-psikolojik sorunlar, yoğunluk ve kentsel teknik altyapılardaki çözümsüzlükler ekolojik politikaları gerekli kılmaktadır. Ekonomi ve ekoloji dengesi ile bütüncül bir vizyon içinde tasarlanan kentsel mekan koruma ve kullanma dengesi oluşturulabilir. Dolayısıyla alan kullanım kararları, çevre bilinci ve kamu yararı üzerinde kurgulanarak yapılmaktadır. Sermaye odaklı gelişim stratejileri, detaylı analiz ve uğraş gerektiren imar kararlarının ve eylemlerinin günübürlük alınan yer seçimi kararları ve arsa spekülasyonlarıyla kağıt üzerinde kalan birer resme dönüşmelerine yol açmaktadır. Böylece sağlıksız ve güvensiz kentler ortaya çıkmaktadır. Bunların önlenmesi eko-kent planlaması özellikleriyle mümkündür. Bu özellikler, sınırlı kaynaklardan olan toprağın, ekolojik ilkeler, sürdürülebilirlik ve eko-kent planlaması teknikleri çerçevesinde düzenlenmesini sağlamaktadır. Kentin geleceğine yönelik

saptanan ekolojik hedefler, kaynak kullanımında en yüksek seviyede verimliliği sağlaması ve tüketmeme kültürünü oluşturması açısından önemlidir.

Kaynakların etkin ve verimli kullanımı, kamu yararı, çevresel duyarlılık, tüketmeme, yenilenebilirlik, saydamlık, hesap verebilirlik, katılım ve demokrasi ilkeleriyle tanımlanmış ekolojik alan kullanım kararlarıyla sağlanabilir. Bu süreç, ekolojik kent modeli oluşturan ve koruma-kullanma dengesini sağlayan eko-kent planlamasıyla çözümlenebilir. Ekolojik planlama ilkeleriyle tasarlanan kent, sağlıklı, güvenli ve estetik bir yapıya dönüşmektedir. Kentin bozulmuş, yıpranmış, yasal olmayan kararlarla çevrelenmiş sosyal ve mekansal açıdan gerilimlerin yaşandığı çöküntü bölgelerinden kurtulup doğa ile dengeli bir yapıya dönüşmesi eko-kent planlaması aracılığıyla sağlanmaktadır.

Ekolojik planlamayı mevcut planlama anlayışı haline getirebilecek yasal, yönetsel ve toplumsal altyapının oluşturulması sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacaktır. Birçok bileşenden oluşan ekolojik planlama süreci, enerji üretimi, eğitim politikaları, ekonomi süreçleri, bilimsel ve teknolojik ağlar, ekolojik dengeler ve demografik gelişmelerle desteklenerek çevre bilincini oluşturmakta ve tüketmenin normalleştiği düşünce tarzını değiştirmektedir. Bu yapı, çevre ilkelerinin uygulanması, yürütülmesi ve sistemli denetlenmesi ile sağlanmaktadır.

Eko-kent sosyal dayanışma ve toplumsal katılımı tasarlanan, ekonomiyi olduğu kadar, toplumu ve çevreyi de geliştirmeyi hedefleyen bir planlama modelidir. Mekansal algının toplumsal açıdan çevre bilincine dönüşmesi ancak kentsel sistemlerle yaratılabilir ve kalıcı bir yaşam tarzına dönüşebilir. Eko-kent, sürdürülebilirlik ve tüketmeme bilincinin yaşam tarzı olarak benimsenmesinde bir

mekansal algı oluşturarak alışkanlıkların değiştirilmesini sağlamaktadır. Eko-kent sürdürülebilirlik anlayışıyla kurulan, yerel ekosistemle bütünleşmiş enerji verimli binaların yer aldığı, enerjisini yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlayan, atıkların geri dönüşümünün yapılabilirdiği, ulaşımda yaya veya toplu taşıma odaklı çözümlerin üretildiği bir yerleşim oluşturmaktadır.

İçinde bulunduğumuz ekolojik bunalımlar, doğal, tarihi, kültürel ve arkeolojik kaynakların korunması politikalarının, eko-kent planlama anlayışının temel dayanağı olan ekolojik yaklaşımlarla desteklenerek gelişmesini ve uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB) olarak tanımlanan alanların mülkiyet, yönetim ve imar sorunlarının eko-kent planlaması ilkeleri çerçevesinde çözülmesi gereklidir. ÖÇKB, sahip olduğu doğal, tarihi, ve kültürel değerler bakımından uluslararası önem taşıyan, bunun yanı sıra kentleşme, turizm ve sanayi gibi faaliyetlerin kirlilik tehdidi altında olan, ekolojik açıdan mutlak korunması gerekli hassas alanlardır. ÖÇKB'ler uluslararası çalışmaların ve sözleşmelerin katkısıyla ülkemizde, ekolojik öneme sahip, çevresel kirlenmeye ve bozulmaya hassas, tarihi ve doğal değerler açısından zengin alanlarda ilan edilmektedir. ÖÇKB ilanının amacı bu alanların gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak, getirilecek koruma ve gelişme kararlarıyla bu alanların devamlılığını teminat altına almaktır.

Türkiye'de kalkınma ile ekolojik denge arasındaki en rasyonel çözüm politikasını oluşturarak küresel ölçekte ekolojik öneme sahip olan ve biyolojik çeşitlilik açısından tehlike altında olan ÖÇKB'lerin, çevre öncelikli yaklaşımlar doğrultusunda ekolojik özelliklerini dikkate alarak planlanmasından TVKGM

sorumludur. Çalışmamızın örneklem alanını oluşturan ve ülkemizde bulunan 16 adet ÖÇKB'den biri olan Gölbaşı ÖÇKB, Ankara ili, Gölbaşı ilçesinde yer alan Mogan ve Eymir Gölleri ile bu göllerin etrafında yer alan ekolojik yapısı bakımından önemli sulak-bataklık alanlarını, doğal ve tarihi sit alanlarını içermektedir. Nesli yok olma tehlikesi altında olan flora ve fauna türlerinin yer aldığı bölge yoğun kentsel ve endüstriyel faaliyetlerin yol açtığı kirlilik baskısı altındadır.

Ekolojik bir kent planlamasının uygulanabilirliği halk, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ve eşgüdümü ile gerçekleşebilir. Çevre bilincinin toplumsallaşması, mekanın ekolojik odaklı gelişmesini sağlar. İlk aşamada, aktörlerin etik duruşu önemlidir. Ekolojik kentleşme mevcut durum dikkate alındığında, bir anda gerçekleşmesi mümkün bir yaşam tarzı değildir. Stratejik sorunlu alanların tespiti ve etaplara ayrılan uygulamalar, disiplinlerarası bir uğraş gerektirmektedir. Dongtan eko-kent planlaması örneğinde olduğu gibi yerel halk tarafından çevre bilinciyle benimsenmeyen ve plan karar aşaması halk katılımlarıyla gelişmeyen bir eko-kent projesinin uygulanmasında aksaklıklar olabilir.

Yerel ve merkezi idari birimler, doğal ve tarihi çevrenin korunması konusunda öncelikli alanlar olarak belirlenen ÖÇKB'lere ödenekler ayırarak bu bölgelerin, eko-kent özelliklerine uygun olarak planlanması yönünde teşvik ve desteklerde bulunmalı; bu amaçla hazırlanan planların mutlak bir biçimde uygulanmasını sağlamalıdır. Aksi takdirde, Gölbaşı kent özelinde olduğu gibi, oluşturulan planların uygulanamama sorunu ortaya çıkmaktadır.

Yerel halkın kentin kimliğine sahip çıkmasını, korumasını ve kentin geleceğine yönelik alınan kararlarda yer almasını sağlayan kent konseyleri

demokratik bir müzakere ortamında kentsel ve çevresel sorunların ele alınmasını sağlamaktadır. Kent konseylerinde ortaya konulan kent yaşamına ve çevreye yönelik koruyucu, geliştirici ve önleyici politikaların uygulanması ve denetlenmesi çevre bilincinin oluşmasında önemli bir faktördür. Gölbaşı kentinde yıllara oranla kent konseylerine katılım oranının, alınan kararların sadece yazılı olması ve uygulamaya geçmemesi nedeniyle azaldığı; hatta kent konseyi toplantılarının yeterli katılım sağlanamadığı gerekçesiyle sürekli ertelendiği görülmektedir.

Eko-kent planlamasının hayata geçirilmesi planlama sürecinin ve uygulama aşamasının gönüllü kuruluşlar ve halk tarafından sürekli kontrolü ile sağlanmaktadır. Gölbaşı ÖÇKB ilanından sonra düzenlenen Çevre Kurultayları'nda alınan kararların uygulanması için yetkilendirilen Gölbaşı Belediyesi'nin bu kararları etkili bir şekilde yerine getirememesi, Çevre Düzeni Planı hükümlerinin uygulanmasına yönelik yeterli ve etkin koordinasyonun ve kontrolün TVKGM tarafından sağlanamaması ve sosyal sorumluluk projelerini yürütecek gönüllü kuruluşların Mogan ve Eymir Gölleri'nin ve yakın çevresinin korunması, geliştirilmesi ve markalaştırılması için bilinçli ve uyumlu çalışamaması eko-kent ilkelerinin hayata geçirilememesinin ve güncel arazi kullanımında yaşanan çevresel ve kentsel sorunların temel nedenidir.

Kültürel olarak rasyonel çözümlenmeleri benimseyen bireyler iyi-kötü, doğru-yanlış, doğal-yapay gibi sorunları çevresel duyarlılıkla çözümlenebilecektir. Böylece kentsel sorunların engellenmesi, önlenmesi ya da sağlıklılaştırılması konusunda bilinçli bir tutum kendiliğinden oluşabilecektir. Marx'ın tanımladığı gibi bireysel bilinç toplumsal bir üründür. Dolayısıyla, bireylerin bilinçleri maddi yaşamlarını değil, maddi yaşamları bilinçlerini belirlemektedir. Mekansal kararlar ve politikalar

bireylerin toplumsal tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Demokrasinin üretilebileceği sosyal mekanların, yeşil akslar ve ekolojik konutların doğal işlevlerle bütünleştirilerek tasarlanması toplumsal ekolojinin yaşam felsefesi olarak benimsenmesini sağlayacaktır. Bu durum, Gölbaşı ÖÇKB özelinde değerlendirildiğinde belirlenen sınır, koruma-kullanma politikası için yetersiz kalmaktadır. Göl ekosisteminin sürekliliğini sağlayabilmek için etkileşim alanıyla (havza sınırıyla) ilişkilendirilerek koruyucu yatırımlar yapılmalıdır.

Gölbaşı ÖÇKB'nin kentsel ve çevresel değerleri parçalı mülkiyet yapısı içinde bilinçsizce yok edilmektedir. Daha fazlasını elde etme hırsı ve bencilliği toprak rantını, doğal özellikleri açısından özel çevre alanı olarak belirlenen sınırlar içinde dahi engellenemez boyutlara getirmiştir. Hızla artan spekülasyon faaliyetleri ve bu duruma göz yuman bürokratik yaklaşımlar Gölbaşı'nın kimliğini oluşturan Mogan ve Eymir Gölleri'nin yok olmasına yol açabilir. Özellikle, Gölbaşı ÖÇKB sınırları içinde bulunan köy yerleşmelerinin 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı kanunla mahalle birimlerine dönüştürülmesi merkez mahallelerle çevre mahallelerin saçaklanarak birleşmesine ve özel mülkiyet hakkının yol açtığı kentsel toprak rantının artmasına neden olabilir.

Gölbaşı ÖÇKB için oluşturulacak stratejik eko-mahalle birimleri, kentlinin ekolojik yaşam koşullarını benimsemesini sağlayarak kırsal-kentsel bütünleşme sağlayabilir. Nüfus baskısıyla tarımsal arazilerin yapılaşmaya açılması, yoğunlaşan ve yayılan bir kent modeli yaratmaktadır. Kırsal alanların ekolojik tasarımlarla desteklenmesi ve özgün kimliklerini koruyabilmeleri sağlanmalıdır. Böylece organik tarımsal üretimin, çiftçilik, hayvancılık, arıcılık gibi faaliyetlerin, doğal üretim

teknikleriyle yapılması sadece Gölbaşı için değil Ankara metropolü için önemli bir üretim ve turizm merkezi oluşturabilir. Verimli tarım topraklarına sahip olan ve tarımsal üretime etkin biçimde devam edilen mahallelerde organik üretimlerin desteklenmesi göl ekosisteminin korunmasını sağlayacaktır.

Gölbaşı ÖÇKB, merkezde Mogan Gölü, kuzeyde Eymir Gölü ve güneyde İmrahor Vadisi'nden akan İmrahor Deresi ile bağlantılı olarak (havza sınırları içinde) ele alınması gerekli bir yerleşim alanıdır. Göl çevresinde var olan ve yatırımlarla hızla artan yapılaşmalardan, tarımsal üretimden ve günübirlik kullanımlardan kaynaklanan kirliliklerin ve sediment kökenli kirleticilerin göl ekosistemine verdiği zararların engellenmesi için gerekli tedbirlerin alınması gereklidir. Artan balıkçılık faaliyetleri, endüstriyel ve evsel atıklar göl ekosistemini olumsuz etkilemektedir. Gölde turna, sazan ve kadife balıkları ile kerevit bulunmaktadır. Ayrıca su kaplumbağası, su yılanı ve kurbağa türlerine rastlanmaktadır. Göl çevresinde yapılaşmanın artmasıyla gölün ekolojik özellikleri ve kalitesi azalmaktadır.

Dağınık yer seçen sanayi faaliyetleri göl ekosistemini olumsuz etkilemektedir. İlçe önemli sanayi kollarının yer aldığı sanayi gelişim alanıdır. Gölbaşı Küçük Sanayi Sitesi kentin kuzeydoğusunda yer almaktadır. ÖÇKB Çevre Düzeni Planı'nda 100 hektarlık yeni sanayi alanı ve depolama alanı önerilmiş olması endüstriyel kirlenmeyi artıracaktır.

Yerleşmenin güneyinde planlanan sanayi kuruluşları Ankara-Konya yolu boyunca yayılmaktadır. Güncel kullanımla, yerleşmenin güneyinde Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi eşik oluştururken, kentsel gelişme yönü üniversitelerin güneyi ve Karşıyaka Mahallesi yani, Mogan Gölü'nün doğu ve batısı

olarak belirlenmiştir. Yaylaşehir olarak tanımlanan Yaylabağ Mahallesi'nin güneybatısında önerilen üniversite yerleşkesi kentin saçaklanarak gelişmesine ve nüfus baskısına yol açacaktır.

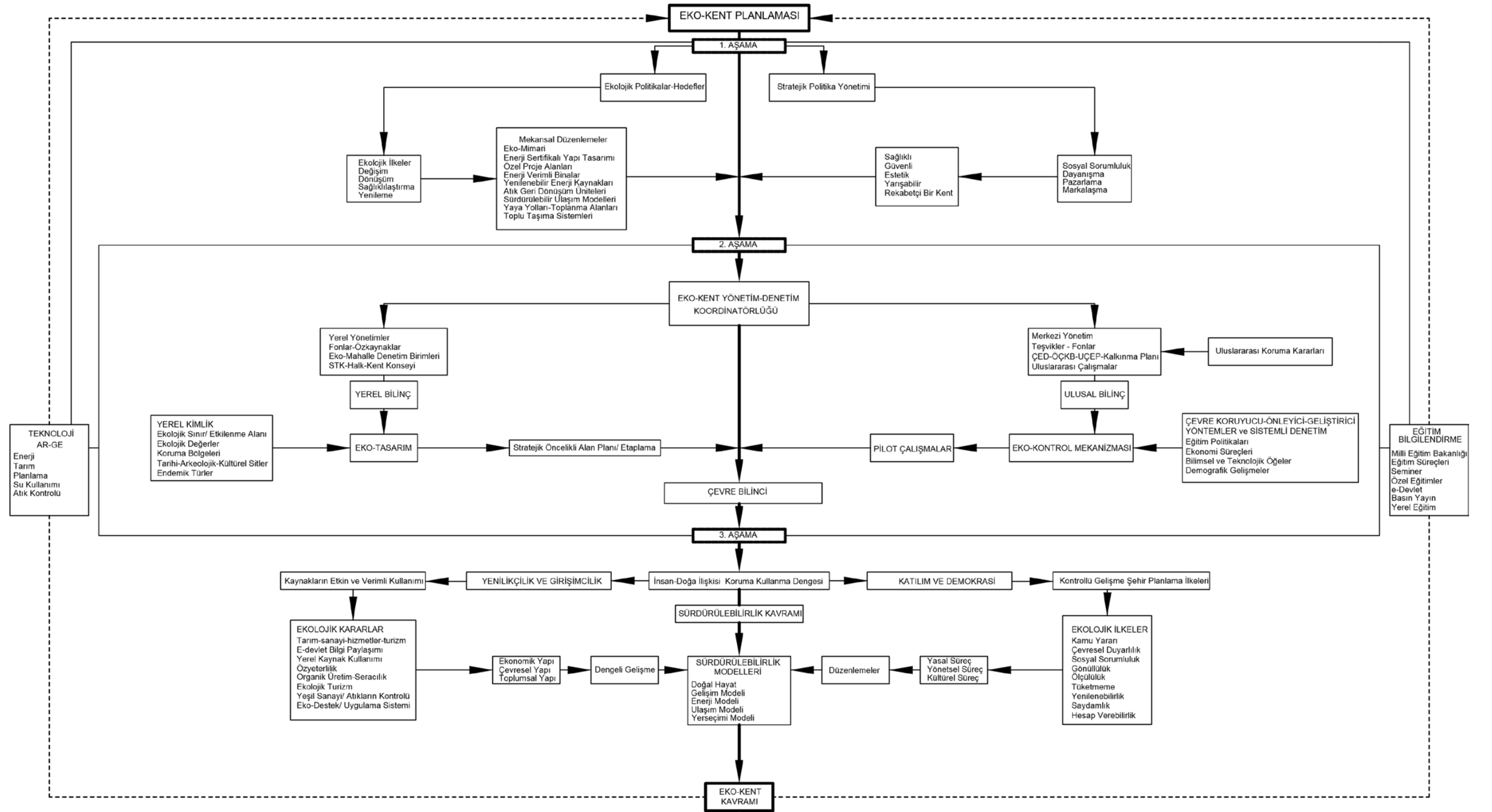
Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Planı, klasik planlama anlayışı doğrultusunda alınan kararlar ve hedeflerden oluşmaktadır. Gelişme ve kalkınma odaklı politikalar belirleyen plan, kentsel yayılmayı ve arsa spekülasyonlarını engellemeye yönelik kararlarda yetersiz kalmıştır. Özellikle Toplu Konut Projeleri ile desteklenen kentsel gelişme, saçaklanmalar yaratarak yapılaşmanın olmaması gereken alanların imara açılmasına imkan vermektedir. Yaylabağ Konut Projesi'yle yaratılacak olan yeni uydu kent vizyonu, Mogan Gölü Havzası'nın ekolojik özelliklerini kaybederek Kızılırmak Havzası'nın bir kolu olan yapay bir göle dönüşmesine neden olabilir. Dengeli bir nüfus politikası, yeni yerleşim yerlerinin açılmasını engelleyebilecek ve kentsel yoğunluğun azaltılmasını sağlayabilecek plan kararlarına bağlıdır. Ömrünü tamamlayan ve ekolojik açıdan tehdit oluşturan göl çevresindeki yapıların ekolojik yaklaşımlarla dönüştürülmesi ve sağlıklılaştırılması gereklidir. Kentsel kalkınmada, sanayi ağırlıklı uygulamalar yerine turizm ve eğitim sektörleriyle desteklenen doğal yaşam, organik üretim ve tüketmeme bilinci oluşturulması ve Çevre Düzeni Planı plan hükümlerinde yer alan koruma öncelikli kararların ekolojik planlama özellikleriyle ilişkilendirilerek uygulamaya geçirilmesi gereklidir.

Eko-kent planlaması aşamaları ve eko-kent planlaması sürecinde izlenecek olan yöntemler Şekil 56'da belirtilen 3 aşamalı bir döngü içinde gerçekleşmektedir. Bu döngünün her aşamasını besleyen eğitim-bilgilendirme faaliyetleri ve teknolojik

gelişmeler ile Ar-Ge çalışmaları yer almaktadır. Eko-kent planlaması 1. aşamada eş zamanlı ve birbirleriyle bağlantılı olarak gelişmesi gereken Ekolojik Politikalar-Hedefler ve Stratejik Politika Yöntemi'nden oluşmaktadır. Bu aşamada ekolojik politikalar-hedefler; ekolojik ilkeler, değişim, dönüşüm, sağlıklılaştırma ve yenileme araçları ve eko-tasarım kriterlerinden beslenerek ekolojik odaklı mekansal düzenlemeler yaratmaktadır. Stratejik Politika Yöntemi; sosyal sorumluluk, dayanışma, pazarlama ve markalaşma yöntemleriyle oluşturulan sağlıklı, güvenli, estetik, yarışabilir ve rekabetçi bir kent kurgulayarak yaşam kalitesini artırmaktadır.

2. aşamada kentsel yaşam alanında Eko-Kent Yönetim-Denetim Koordinatörlüğü'nün önemi vurgulanmaktadır. Bu aşama, merkezi ve yerel yönetimlerin sosyo-demografik, kültürel, mekansal, çevresel, toplumsal, ekonomik ve yönetsel bilinci artırmaya yönelik analiz, tasarım ve uygulama çalışmalarından ve bu süreci besleyen yerel kimliği ve çevreyi koruyucu, önleyici ve geliştirici sistemli kontrollerinden oluşmaktadır. 3. aşamada ekolojik kararların ve benimsenen ekolojik ilkelerin gerçekleşmesini sağlayan katılım-demokrasi ve yenilikçilik-girişimcilik öğelerinin önemi belirtilmektedir. 1., 2., ve 3. aşamadaki değişim ve dönüşümler sürdürülebilirlikle beslenen, ekoloji, ekonomi ve teknoloji dengesi kurabilen bir eko-kent kavramını oluşturmaktadır. Eko-kent planlaması insan-doğa ilişkisinde koruma-kullanma dengesi yaratarak sürdürülebilirliği sağlamaktadır. Aynı zamanda sürdürülebilirliği destekleyen yasal, yönetsel ve kültürel düzenlemeler ile çevresel, toplumsal ve ekonomik gelişmeler arasındaki denge, kentleşme sürecinin eko-kent bilinciyle oluşmasını sağlamaktadır.

Şekil 56: Eko-Kent Planlaması Süreci Şeması

Hazırlayan: Meydan Yıldız, S.

KAYNAKLAR

Ahern, Jack, (2002), **Greenways as Strategic Landscape Planning: Theory and Application**, Doctoral Thesis, ISBN 90-5808-605-4, Wageningen University, The Netherlands,
http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1011&context=ahern_ack, (Erişim Tarihi: 29.09.2015).

Akgün, Ahu Aliye, (2012), “Akıllı Kent”, **Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Ninova Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, s. 7.

Akıllı, Hüsniye, Kemahlı, Funda, Okudan, Kadriye, Polat Ferihan, (2008), “Ekolojik Ayak İzinin Kavramsal İçeriğı ve Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde Bireysel Ekolojik Ayak İzi Hesaplaması”, **Akdeniz İİBF Dergisi**, Sayı: 15, s. 1-25.

Aksu, Ceren, (2011), **Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre**, Güney Anadolu Kalkınma Ajansı Yayınları.

Altaban, Özcan, (1987), “Ankara Kentsel Alanının Doğal Çevrede Yayılımı (1923-1985)”, s.126-148, Ankara Büyükşehir Belediyesi EGO Genel Müdürlüğü, **Ankara 1985’ten 2015’e**, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Çalışma Grubu, Ajans İletişim Matbaası, Ankara.

Altuğ, Fevzi, (1990), **Çevre Sorunları**, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.

AnaBritannica, (Ansiklopedi), Cilt: 8.

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü, (1995), **Gölbaşı Mogan-Eymir Gölleri için Su Kaynakları ve Çevre Yönetim Planı Projesi**, Proje Yöneticisi: Prof. Dr. Doğan Altınbilek, Kesin Rapor, Cilt: 1, Ankara.

Ankara Valiliği Çevre ve Şehircilik Genel Müdürlüğü, (2013), **2012 Yılı Ankara İl Çevre Durumu Raporu**, Ankara.

Arapkırlioğlu, Kumru, Yener, Zerrin, (2007), “Kentler, Sürdürülebilirlik Ve Bir ‘Yerel Gündem 21’ Öyküsü”, **Dosya 05**, Bülten:51, Haziran, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s. 58-65.

Arat, Güzin, Türkeş, Murat, (2002), “Uluslararası Sözleşmeler Ön Rapor”, Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, (Aralık), Ankara, https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-8.pdf, (Erişim Tarihi: 29.10.2015).

Aydın, Suavi, (2013), “Kültür Kavramı”, **Antropoloji**, Editör: Handan Üstündağ, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 912, s. 23-46.

Aydoğdu, İlke Bezen, (2013), “Bilgi Kenti: Bir Değişimin Anatomisi”, **Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, Cilt: 8 Sayı: 2, s. 15-26.

Aygün, Banu, Mutlu, Ahmet, “Ekolojik Toplumun Organik Toplumla İlişkisi Üzerine” **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 61, Sayı: 1, s. 3-35.

Aytaç, Ömer, (2006), “Tüketimcilik ve Metalaşma Kıskaçında Boş Zaman”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1 s. 27-53

Bahadır, Gülmez, (2013), “Evrensel Bir Kavram: Kültür; Yeni Bir Bilimsel Alan: Kültür Tarihi”, **Kültür Tarihi**, Editör: Bahadır Gülmez, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1296, s. 2-20, Eskişehir.

Balamir, Murat, (1995), “Mogan Eymir Havzasında Planlama Yöntemi ve İmar Hakkı Aktarımı”, Gölbaşı Belediyesi Mogan ve Eymir Gölleri I. Çevre Kurultayı, Mine Ofset, Ankara.

Baldemir, Ercan, Kaşmer Şahin, Tezcan, Kaya, Funda, (2013),“Yavaş Şehir Olma Durumunun Analitik Hiyerarşi Süreci ile Değerlendirilmesi”, **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, (Haziran), s. 29-50.

Baykal, Tan, (2010), “Türkiye’de Çevre Yönetim Sisteminin Yerel Örgütlenmesi”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 13, s. 476-492.

Bobaroğlu, Metin, “Kültür Ve Uygarlık Üzerine” s. 1-13.
[Http://Www.Anadoluaydinlanma.Org/Yazilar/Kultur_Ve_Uygarlik.Pdf](http://www.Anadoluaydinlanma.Org/Yazilar/Kultur_Ve_Uygarlik.Pdf),
(Erişim Tarihi: 20.02.2014).

Bookchin, Murray, (2013), **Özgürlüğün Ekolojisi, Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü**, Çeviren: Mustafa Kemal Coşkun, Sümer Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.

Bookchin, Murray (1999), **Toplumunu Yeniden Kurmak**, Çeviren. K. Şahin, Metis Yayınları, İstanbul.

Bookchin, Murray, (1996), **Ekolojik Bir Topluma Doğru**, Çeviren: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bozkurt, Veysel, (2008), **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Ekin Yayınevi, Ankara.

Budak, Sevim, (2004), “Uluslararası Çevre Düzenlemeleri Bağlamında Politika Adalet ve Katılım”, **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler**, Editörler: Mehmet C. Marin, Uğur Yıldırım, s. 385-430, Beta Basım Yayım, 1.Baskı, Mayıs, İstanbul.

Callenbach, Ernest, (2010), **Ekotopya**, Çeviren: Osman Akınhay, İdil Matbaacılık, Agorakitaplığı, 2. Baskı, İstanbul.

Cangızbay, Kadir (1992), “Kültür-Medeniyet Kutuplaştırmacılığı ya da Amiyane Bilginin Bir Tuzağı”, **Yeni Toplum**, Sayı 1, s. 23-45.

Cangızbay, Kadir, (1989), “Habeas Corpus’tan Habeas Qikos’a veya Ekolojizmin Zorunlu Güzergahı”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı: 3, (Haziran).

Caprotti, Federico, (2014), “Critical Research on Eco-Cities: A Walk Through The Sino-Singapore Tianjin Eco-City, China” **Cities The International Journal of Urban Policy and Planning**, Volume: 36, pp. 10-17.

Chang, Chun Catherine and Sheppard, Eric, (2013), “China’s Eco-Cities as Variegated Urban Sustainability: Dongtan Eco-City and Chongming Eco-Island”, **Journal of Urban Technology**, Volume:20, No: 1, pp. 57-75.

Cilliers, S. S. and S. J. Siebert, (2012) “Urban Ecology in Cape Town: South African Comparisons and Reflections”, **Ecology and Society**, Volume:17, No:3, <http://dx.doi.org/10.5751/ES-05146-170333>, (Erişim Tarihi: 25.06.2015).

Ciomasu, Ioan M. Ciomasu, (2013), “Dynamic Decision Trees For Building Resilience Into Future Eco-Cities”, **Technological Forecasting & Social Change**, Volume: 80, pp. 1804-1814.

Çamur, Derya, Vaizoğlu, Songül A., (2007), “Çevreye İlişkin Önemli Toplantı Ve Belgeler”, **TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni**, Cilt: 6, Sayı: 4, s. 297-306.

Çeçen, Anıl, (1983), “Anayasa ve Kültür”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:16, Sayı: 3, s. 48-64.

Çeçen, Anıl, (1985), “Kültür Yönetimi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 2, s. 113-140.

Çelebi, Cengiz (2010), **Gölbaşı (Ankara) ve Çevresindeki Yeraltı Sularında Bor Kirliliğinin İncelenmesi**, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Bilimleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Ankara Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, (2003), **Mogan Gölü**

Havzası Erozyon Projesi Sonuç Raporu, Özel Çevre Koruma Kurumu Yayını, Ankara.

Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, (2001), **Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Bölge Parkı ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Proje Yarışması Şartnamesi**, Özel Çevre Koruma Kurumu Yayını, Ankara.

Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, (2000), **Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi**, Hazırlayan: Derya Kuşhan, Özel Çevre Koruma Kurumu Yayını, Ankara.

Çevre Bakanlığı, **Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Raporu**, http://www.cem.gov.tr/erozyon/files/disiliskiler/temel_guncel_belgeler/riodek.g%c3%bcndem21%20orman%20pre.pdf, (Erişim Tarihi: 16.06.2015).

Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, (1992), **Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Çevre Düzeni Planı Raporu 1/25.0000**, Basım: Etüt Plan Proje Daire Başkanlığı, Ankara.

Çevre ve Orman Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, (2010), **Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Habitat ve Tür Koruma İzleme Projesi**, Özel Çevre Koruma Kurumu Yayını, Ankara.

Çevre ve Orman Bakanlığı, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı (2010), **İl Durum Raporu**,

www2.ormansu.gov.tr/COB/ilDurumRaporlari/ilRapor.aspx?sflang=tr,
(Erişim Tarihi: 20.05.2015).

Çınar, Tayfun, (2005), “Yerel Yönetimlerde Stratejik Planlama ve Performans Yönetimi”, **Genel-İş Emek Araştırma Dergisi**, Sayı: 2, s. 27-39.

Çınar, Tayfun, (2004), **Dünyada ve Türkiye’de Başkentlik Sorunu**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 32, Tezler Dizisi: 15, (Nisan), Ankara.

Çoban, Aykut, (2002), “Çevreciliğin İdeolojik Unsurlarının Eklemlenmesi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 57, Sayı: 3, s. 3-30.

Değirmendereli, Ali, (2004), “Çevrenin Korunmasında Özel ve Kamu Girişimi ya da Çevre Koruma Araçları”, **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetmel Perspektifler**, Editörler: Mehmet C. Marin, Uğur Yıldırım, s. 489-514, Beta Basım Yayım, 1. Baskı, İstanbul.

Dinçol, A., (1982), **Hititler Öncesinde Anadolu**, Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi, Anadolu Uygarlıkları, Görsel Yayınlar, Cilt: 1, s. 216.

Duru, Cihan, Atik, Hayriye, (2002), **Bilgi toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye**, 1. Baskı, Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Dünya Bankası, (2009) **Eco2 Cities: Ecological Cities as Economic Cities Program**, <http://preview.tinyurl.com/ecocitiesfullreport> (Erişim Tarihi: 05.01.2016).

Eğe, Mustafa, (2006), **Türkiye’de Özel Çevre Koruma Bölgelerinin Yönetim Sorunları Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi Örneği**, Pamukkale

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

Emrealp, Sadun, (2005), **Türkiye Yerel Gündem 21 Programı Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Elkitabı**, Birmat Matbaası,
<http://www.umraniye.bel.tr/images/kentkonseyi/yg21%20el%20kitabi.pdf>
(Erişim Tarihi: 15.07.2015).

Erdoğan, A., Meriç, S., (2009), “Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesinde Alan Yönetimi Ve Çevre Düzeni Planı Kararlarının CBS Desteği İle Oluşturulması” TMMOB Coğrafi Bölge Sistemleri Kongresi, 02-06 Kasım 2009, İzmir.

Erdoğan, Abdülkerim, (2008), **Tarih İçinde Gölbaşı**, Gölbaşı Belediyesi Başkanlığı Kültür Yayınları, Semih Ofset, 2. Baskı, Ankara.

Erkan, Hüsnü, Erkan, Canan, (2008), “Bilgi Bazlı Yenilikçi Gelişme Stratejisi Bağlamında Türkiye'nin Kurumsal Dönüşüm İhtiyacı”, **Bilgi, Ekonomi ve Yönetim**, Editör: İbrahim Güran Yumuşak, Cilt: 1, Avcı Matbaacılık, İstanbul, s. 9-21.

Erkan, Hüsnü, (1992), **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İzmir.

Ersoy, Melih, (2012), “Planlama Kuramlarına Giriş”, **Kentsel Planlama Kuramları**, Derleyen: Melih Ersoy, İmge Kitabevi, Ankara.

Ertan, Birol, (2004), “Çevre ve Hukuk”, **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetmel Perspektifler**, Editörler: Mehmet C. Marin, Uğur Yıldırım, s. 369-384, Beta Basım Yayım, 1. Baskı, İstanbul.

Ertan Akkoyunlu, Kıvılcım, (2004), “20. Yüzyıl Kent Ütopyları”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 3, (Temmuz), s. 5-12.

Ertaş, Şeref, (2012), **Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku**, İleri Kitabevi, 2. Baskı, (Ocak), İzmir.

Eryıldız, Semih, Xhexhi, Klodjan, (2012), “Eco Cities Under Construction”, **Gazi University Journal of Science**, pp. 257-261, <http://kutuphane.dogus.edu.tr/makale/13039709/2012/cilt25/sayi1/M0011770.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.04.2015).

Eryıldız, Semih, (1996), “Kentsel Ekoloji”, **Mimarlık**, Sayı: 269, s. 25-30, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=328>, (Erişim Tarihi: 22.09.2015).

Eryıldız, Semih, (1995), **Ekokent: Çevreyi Geliştirici Kentleşme**, Gece Yayınları, 1. Baskı, (Mayıs), Ankara.

Eyyubi, Sevtap, (2004), **Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisinin Uygulanmasında Ekosistem Yönetiminden Ülkemizde Bir Yöntem Olarak Yararlanma**, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 211, Ankara.

Fishman, Robert, (2002) “Yirminci Yüzyılda Kent Ütopyaları: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright ve Le Corbusier”, **20. Yüzyıl Kenti**, Derleme ve Çeviri: Bülent Duru, Ayten Alkan, İmge Kitabevi, Ankara, s. 107-126.

Gökalp, Emre, (2011), “Kültür: Antropolojik Yaklaşımlar”, **Kültür Sosyolojisi**, Editörler: Ali Ergur, Emre Gökalp, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 24-51, Eskişehir.

Göksu, Çetin, (2012a), “Güneş Kent”, **Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Ninova Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, s. 129-130.

Göksu, Çetin, (2012b), “Eko-Kent”, **Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Ninova Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, s. 106-107.

Göksu, Çetin, (2011), “Eko-kent (Ekolojik Kent, Eco-city, Eco-town, Eko-polis)”, **Güney Mimarlık Dergisi**, Sayı: 6, s. 23-24.

Gölbaşı Belediye Başkanlığı, (2014), **2015-2019 Gölbaşı Belediyesi Stratejik Planı**, Gölbaşı Belediye Başkanlığı Stratejik Planlama Yayınları, Yayın No: 2, Ağustos, Ankara.

Gölbaşı Belediyesi, (2009), **2010-2014 Stratejik Plan Raporu**, Gölbaşı Belediye Başkanlığı Stratejik Planlama Yayınları, Yayın No: 4, http://www.ankaragolbasi.bel.tr/rapor/2010-2014_plan.pdf, (Erişim Tarihi: 04.12.2014).

Gölbaşı Belediyesi, (1999), **Gölbaşı Yerel Gündem 21 Mevcut Durum Raporu**, Hazırlayan: Kumru Arapkirlioğlu, Mine Ofset, Ankara.

Gölbaşı Belediyesi, (1995a), **Gölbaşı 1995**, Varan Matbaacılık, Ankara.

Gölbaşı Belediyesi, (1995b), **Gölbaşı 30. Yıl 1965-1995**, Kentkur Yayınları, Ankara.

Gölbaşı Belediyesi, (1995c), **Gölbaşı Mogan ve Eymir Gölleri Çevre Kurultayı Sonrası 1. Rapor**, Kentkur Yayınları, Ankara.

Gölbaşı Belediyesi, (1995d), **Atatürk Sahil Parkı ve Mogan Gölü Kıyı Bandı Birinci Etap Koruma Kentsel Tasarım ve Peyzaj Projesi-Açıklama Raporu**, Kentkur Yayınları, (Ekim) Ankara.

Gölbaşı Belediyesi, (1995e), **Mogan ve Eymir Gölleri I. Çevre Kurultayı**, Mine Ofset, Ankara.

Gölbaşı Belediyesi, (1997), **Mogan ve Eymir Gölleri II. Çevre Kurultayı**, Mine Ofset, Ankara.

Günay, Baykan, (2012a) “Sanayi Kenti”, **Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Ninova Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, s. 381-386.

Günay, Baykan, (2012b) “Bahçe Kenti”, **Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Ninova Yayınları, İstanbul, s. 21-26.

Günay, Baykan, (2012c), “Tasarım İmara Karşı”, **Planlama**, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Sayı: 53, (Temmuz-Aralık), Ankara, s. 3-17.

Gönç Şavran, Temmuz, (2013a) “Bilim Olarak Sosyolojinin Doğuşu”, **Klasik Sosyoloji Tarihi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2685, s. 2-31.

Gönç Şavran, Temmuz, (2013b) “Sosyolojinin İlk Dönem Gelişmeler”, **Klasik Sosyoloji Tarihi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2685, s. 32-60.

Gündoğan, Ali Osman, “Çoğulculuk Ve Değer Bunalımı”, [Http://Www.Aliosmangundogan.Com/PDF/Bildiri/Ali-Osman-Gundogan-Cogulculuk-Ve-Deger-Bunalimi.Pdf](http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Bildiri/Ali-Osman-Gundogan-Cogulculuk-Ve-Deger-Bunalimi.Pdf), (Erişim Tarihi: 12.09.2013).

Günlü, Ebru, (2014), “Sürdürülebilir Turizm ve Yöntem”, **Sürdürülebilir Turizm, Kavramlar-Uygulamalar**, İkinci Bölüm, Editör: Metin Kozak, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, s. 63-81.

Günöz, Aslı, (2008), **Gölbaşı’na Endemik *Centaurea Tchihatcheffu* Fish. & Mey. (Sevgi Çiçeği) Tohumlarının Çimlenmesi Üzerinde Araştırmalar**, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s. 89.

Görmez, Kemal, (2003), **Çevre Sorunları ve Türkiye**, Gazi Kitabevi, Ankara.

Gürpınar, Hulusi, (2013), **Gölbaşı Sevgi Çiçeği**, Azim Matbaacılık, Ankara.

Gürpınar, Hulusi, (2012), **Köyden Kente Gölbaşı**, Azim Matbaacılık, Ankara.

Gürpınar, Ergün, (1989), Çevre Sorunları Ders Notları, İstanbul.

Güvenç, Bozkurt, (2013), **Kültürün ABC’si**, Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, (Ocak), İstanbul.

Güvenç, Bozkurt, (1999), **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Hamamcı, Can, (1997), “Çevrenin Uluslararası Boyutu”, **İnsan Çevre Toplum**,
Editör: Ruşen Keleş, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, s. 395-412.
- Havemann, Robert, (2005), **Yarın: Yol Ayrımındaki Sanayi Toplumu Eleştiri ve Gerçek Ütopya**, Çeviri: Filiz Özçelik, 1. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Hersperger, Anna M., (2006), “Spatial Adjacencies And Interactions: Neighborhood Mosaics For Landscape Ecological Planning”, **Landscape and Urban Planning**, Volume: 77, pp. 227-239.
- Huberman, Leo, (2012), **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, Çeviri: Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hunter, C., (1997), “Sustainable Tourism As An Adaptive Paradigm”, **Annals of Tourism Research**, Volume: 24, No: 4, pp. 850-867.
- Jong, Martin, Wang, DongandYu, Chang, (2013), “Exploring the Relevance of the Eco-City Concept in China: The Case of Shenzhen Sino-Dutch Low Carbon City” **Journal of Urban Technology**, Volume: 20, No: 1, pp. 95-113.
- Joss, Simonand Arthur P. Molella, (2013) “The Eco-City as Urban Technology: Perspectives on Caofeidian International Eco-City (China)” **Journal of Urban Technology**, Volume: 20, No: 1, pp. 115-137.
- Kahraman, Nüzhet, Türkay, Oğuz, (2006), **Turizm ve Çevre**, Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

Kalabalık, Halil, (2011), **İmar Hukuku Dersleri**, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara.

Kansu, Günal, (2004), **Planlı Yıllar**, Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Karacan, Ali Rıza, (2012), **Çevre Ekonomisi ve Politikası**, Ege Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İzmir.

Karagül, Mehmet, (2010), **Tehdit ve Fırsatlarıyla Dünya Ekonomisi**, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, (Eylül), Ankara.

Karakaş, Mehmet, “Tarihsel Gelişim Sürecinde Kent Kısıtlı Tarihsellik Anlayışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 121-132, <http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/III1/9.pdf> (Erişim Tarihi: 09.04.2015).

Keleş, Ruşen, (2015), **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, 14. Baskı, (Mart), Ankara.

Keleş, Ruşen, Mengi, Ayşegül, (2014), **İmar Hukukuna Giriş**, İmge Kitabevi, 2. Baskı, (Mayıs), Ankara.

Keleş, Ruşen, (2014), **100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu**, Cem Yayınevi, 1. Baskı, (Şubat), İstanbul.

Keleş, Ruşen, (2014), **100 Soruda Çevre: Çevre Sorunları ve Çevre Politikası**, Yakın Kitabevi, Genişletilmiş 2. Baskı, İzmir.

- Keleş, Ruşen, Mengi, Ayşegül, (2013), **Avrupa Birliğinin Bölge Politikaları**, Cem Yayınevi, (Ekim), İstanbul.
- Keleş, Ruşen, (2012), “Türkiye’de Kentleşme”, **Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Ninova Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, s. 447-449.
- Keleş, Ruşen, Hamamcı, Can, Çoban, Aykut, (2009), **Çevre Politikası**, İmge Kitabevi, 6. Baskı, Ankara.
- Keleş, Ruşen, (2007), “Kente Karşı Suç”, **Dosya 06: Kent ve Suç**, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten 55, (Kasım-Aralık), s. 45-46
- Keleş, Ruşen, (2005), “Kent ve Kültür Üzerine”, **Mülkiye**, Cilt: 29, Sayı: 246, s. 9-18.
- Keleş, Ruşen, Ertan, Birol, (2002), **Çevre Hukukuna Giriş**, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Ankara.
- Keleş, Ruşen, Geray, Cevat, Emre, Cahit, Mengi, Ayşegül, (1999), **Toprak Rantının Kamuya Kazandırılması**, TÜRKKENT, Ankara.
- Keleş, Ruşen, (1998), **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, Ruşen, (1997), “Çevre ve Siyaset”, **İnsan Çevre Toplum**, Editör: Ruşen Keleş, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, Ruşen, (1987), “Kentleşme ve Çevre Politikaları”, **Şehirleşme ve Çevre Konferansı**, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları.

Kılıç, Selim, (2008), “Küreselleşme Sürecinde Ekonomik, Ekolojik ve Toplumsal Riskler”, **Akademik İncelemeler**, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 31-54.

Kılıç, Selim, (2013), **Çevre Etiği**, Orion Kitabevi, Ankara.

Kışlalıoğlu, Mine, Berkes, Fikret, (2003), **Ekoloji ve Çevre Bilimleri**, Remzi Kitabevi, 4. Baskı, (Ekim), İstanbul.

Kottak, C.P., Anthropology, The Exploration of Human Diversity, Mcgraw-Hill, Inc., (1997), Aktaran: Metin Özbek, (2000), **Dünden Bugüne İnsan**, İmge Kitabevi, Ankara.

Kozak, Metin (Ed.), (2014), **Sürdürülebilir Turizm, Kavramlar-Uygulamalar**, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Lange, Eckart, Schmid, Willy, (2000), “Ecological Planning with Virtual Landscapes”, **Landscape Journal**, Volume: 19, pp.156-165.

Levi-Strauss, Claude, (1997), **İrk, Tarih ve Kültür**, Metis Yayınları, İstanbul.

Lian, Koh Kheng, Gunawansa, Asanga and Bhullar, Lovleen, (2010), “Eco-Cities and Sustainable-Cities-Whither ?” , **Lien Centre for Social Innovation**, pp. 84-92, <https://centres.smu.edu.sg/lien/files/2013/10/SocialSpace2010-KohKhengLianAsangaGunawansaLovleenBhullar.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2016).

Mayer, Heike, Knox, Paul L., (2006), “Slow Cities: Sustainable Places In a Fast World”, **Journal of Urban Affairs**, Volume: 28, Number: 4, pp. 321-334.

- Marx, Karl, (2003), **Kapital: Kapitalist Üretim Eleştirel Bir Tahlili**, Çeviri: Alaattin Bilgi, 3. Baskı, Eriş Yayınları, Ankara.
- Marx, Karl, Engels, Friedrich, (2008), **Komünist Manifesto**, Çeviri: Celâl Üster ve Nur Deriş, Can Yayınları, İstanbul.
- Mengi, Ayşegül, (2012a), “Çevre-Merkezcilik”, **Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Ninova Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, s. 76-79.
- Mengi, Ayşegül, (2012b), “İnsan-Merkezcilik”, **Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Ninova Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, s. 169-170.
- Mengi, Ayşegül, (2007), “Kente Karşı Suç-İmar Suçu”, **Dosya 06: Kent ve Suç**, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten 55, (Kasım-Aralık), s. 47-49.
- Meriç, Cemil, (2009), **Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist**, İletişim Yayınları, 13. Baskı, İstanbul.
- Meydan, Seçil Gül, (2013), “Kent Planlama Sürecinde Çevre Bilinci ve Kentsel Rant İlişkisi”, **Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 175-179.
- Meydan, Seçil Gül, (2011), **Kentleşme ve Kentsel Rant İlişkisi: Kayseri Örneği**, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Newman, Peter, (2010), “Greenurbanism and its Application to Singapore”,
Environment And Urbanization Asia, Volume: 1, No: 2, pp. 149-170.

Odabaşı, Yavuz, (2013), “Tüketim Toplumu”, **Ekonomi Sosyolojisi**, Editörler:
Veysel Bozkurt, Fatime Güneş, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:
2303, s. 172-191, Eskişehir.

Öncü, Ayşe, Weyland, Petra, (2010), **Mekan, Kültür, İktidar Küreselleşen
Kentlerde Yeni Kimlikler**, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ökmen, Mustafa, (2004), “Politika Ve Çevre”, **Çevre Sorunlarına Çağdaş
Yaklaşımlar Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler**,
Editörler: Mehmet C. Marin, Uğur Yıldırım, s. 327-368, Beta Basım Yayım,
1. Baskı, İstanbul.

Özcan, Koray, (2012), “Sürdürülebilir Kent Modeli”, **Kentsel Planlama
Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Nivona Yayınları, 1. Baskı,
İstanbul, s. 406-408.

Özbek, Metin, (2000), **Dünden Bugüne İnsan**, İmge Kitabevi, Ankara.

Özdemir, Şevket, (1988), **Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Çevre Sorunlarına
Duyarlılık**, Palme Yayınları, Ankara.

Özügül, Mehmet Doruk, (2012), “Ekolojik Planlama”, **Kentsel Planlama
Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Nivona Yayınları, 1. Baskı,
İstanbul, s. 107-112.

Özügül, Mehmet Doruk, (2006), “Ekolojik Planlamada Kullanılabilecek Analitik Bir Model Önerisi- Ömerli İçme Suyu Havzası Örneği”, **Megaron Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 4, (Aralık), s. 201-217.

Pekin, Faruk, (2011), **Çözüm: Kültür Turizmi, Turizm ve Kültür Politikaları**, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Premalatha, M., Tauseef, S.M., Abbasi, Tasneem, Abbasi, S.A., (2013), “The Promise Andt The Performance of The World's First Two Zero Carboneco-Cities” **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, Editor: Lawrence L. Kazmerski, Volume: 25, pp. 660-669.

Rittersberger-Tılıç, Helga, (2013), “Kavram Olarak Kent Sosyolojisi”, **Kent Sosyolojisi**, Editör: Fatime Güneş, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2978, s. 2-24, Eskişehir.

Rosnay, Jöel de, (1998), **Ortakyaşar İnsan Üçüncü Binyıla Bakışlar**, Çeviri: İsmet Birkan, Telos Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.

Rosnay, Jöel de, **The Macroscope**, <http://pespmc1.vub.ac.be/macrbok.html>, (Erişim Tarihi: 07.11.2014).

Roseland, Mark, (1997), “Dimensions of the Eko-City”, **Cities**, Volume: 14, No: 4, pp. 197-202.

Sırım, Veli, (2011), “Çevreyle Bütünleşmiş Bir Yerel Yönetim Örneği Olarak “Sakin Şehir” Hareketi ve Türkiye'nin Potansiyeli”, **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 4, s. 119-131.

- Shwayri, Sofia T., “A Model Korean Ubiquitous Eco-City The Politics of Making Songdo” **Journal of Urban Technology**, Volume: 20, No: 1, pp. 39–55.
- Sjoberg, Gideon, (2002), “Sanayi Öncesi Kent”, **20. Yüzyıl Kenti**, Derleme ve Çeviri: Bülent Duru, Ayten Alkan, İmge Kitabevi, Ankara, s. 37-54.
- Sonuç, Nil, (2014), “Sürdürülebilir Turizm: Tanım ve İçeriği”, **Sürdürülebilir Turizm, Kavramlar-Uygulamalar**, Birinci Bölüm, Editör: Metin Kozak, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, s.13-29.
- Suğur, Serap, (2013), “Sosyolojide Temel Yaklaşımlar”, **Sosyolojiye Giriş**, Editör: Nadir Suğur, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2551, s. 34-53, Eskişehir.
- Soyak, Alkan, (2003), “Türkiye’de İktisadi Planlama: DPT’ye İhtiyaç Var mı?”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Sayı: 4, Cilt: 2, (Temmuz), s.167-182.
- Şengül, Mihriban, (1999), “Yerel Düzeyde Çevre Yönetimi ve Belediyeler”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Sayı: 3, Cilt: 8, (Temmuz), s. 91-102.
- Tamkoç, Günseli, (1994), “Derin Ekolojinin Genel Çizgileri”, **Birikim**, (Ocak-Şubat), Sayı: 57-58, (Ocak-Şubat), s. 87-91.
- Tandaçgüneş, Nilnur, (2011), “Pazarlama İletişiminde Sürdürülebilir Tüketim Olgusuna Farklı Bir Bakış: Ernest Callenbach ve Ekotopya Yapıtı Üzerine Hermeneutik Okuma Çalışması”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 41, s. 103-124.

Tanilli, Servet, (1990), **Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş**, Say Yayınları, 6. Baskı, Ankara.

Thorns, David C., (2004), **Kentlerin Dönüşümü Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam**, Çeviri: Şahin Bingöl, Gözde Çetin, Soyak Yayınları, İstanbul.

Tokman, Leyla, (2013), “Çevre Sorunları ve Çevrenin Korunması”, **Şehircilik**, Editör: Bülent Açma, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2559, s. 128-147, Eskişehir.

Torunoğlu, Ethem, (2013a), “Çevre, Ekosistem ve Temel Kavramlar”, **Çevre Sorunları ve Politikaları**, Editör: Ülker Bakır Öğütveren, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2554, s. 2-23, Eskişehir.

Torunoğlu, Ethem, (2013b), “Ulusal Çevre Koruma Politikaları”, **Çevre Sorunları ve Politikaları**, Editör: Ülker Bakır Öğütveren, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2554, s. 110-127, Eskişehir.

Tuçcu, Tuncar, (2003), **Batı Felsefesi Tarihi**, 4. Baskı, Alesta Yayınları, Ankara.

Tümertekin, Erol, Özgüç, Nazmiye, (2006), **Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekan**, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Türk, Mevlüt, (2011), **Çevre Bilinci Yasal Zorunluluktan Sosyal Sorumluluğa**, Nobel Yayınevi, 2. Baskı, (Ekim), Ankara.

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, (2014), **Stratejik Plan 2014-2018**,
Merdiven Reklam Tanıtım Yayını, Ankara,
<http://www.udhb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 10.01.2016).

UNEP, (2012), **Akdeniz, Deniz ve Kıyı Çevresinin Durumu**, Karar Vericiler İçin
Özet,
http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/environment_energy/state_of_the_mediterranean_marine_and_coastal_environment_2012.html,
(Erişim Tarihi: 28.07.2015).

UNESCO, (1982), **Mexico City Declaration On Cultural Policies World
Conference On Cultural Policies Mexico City**, 26 July - 6 August 1982,
http://Portal.Unesco.Org/Culture/En/Files/12762/11295421661mexico_En.Pdf/Mexico_En.Pdf, (Erişim Tarihi: 18.05.2015).

URL-1: <http://www.arcosanti.org> (Erişim Tarihi: 29.09.2015).

URL-2: Geoforum-43, (2012), “China’s Eco-Cities”, pp. 169–171,
www.elsevier.com/locate/geoforum, (Erişim Tarihi: 21.06.2015).

URL-3: <http://www.cmb-chalmers.se/nordisktforum/Davies.pdf>, (Erişim Tarihi:
10.06.2015).

URL-4: http://www.yapi.com.tr/haberler/cin-dongtan-eko-city---arup_95743.html,
(Erişim Tarihi: 13.07.2015).

URL-5: <http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/islamin-cevre-bilincine-katkisi>,
(Erişim Tarihi: 12.04.2015).

- URL-6:http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 10.07.2015).
- URL-7: <http://cittaslowturkiye.org>, (Erişim Tarihi: 07.12.2015).
- URL-8:https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, (Erişim Tarihi: 30.09.2015).
- URL-9:<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Misyon-Vizyon>, (Erişim Tarihi: 09.10.2015).
- URL-10:<http://www.enerji.gov.tr/ROOT%2f1%2fDocuments%2fMevzuat.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.10.2015).
- URL-11:<http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11596/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-yesil-yildiz.html>, (Erişim Tarihi: 08.10.2015).
- URL-12:<http://www.aile.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 09.10.2015).
- URL-13:<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=1&l=1>, (Erişim Tarihi: 09.10.2015).
- URL-14:<http://www.ormansu.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 09.10.2015).
- URL-15:<file:///C:/Users/BILTEM/Downloads/a3abe-8bd4f-4e72d-cb396.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.10.2015).
- URL-16:<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/viewFile/1023001737>, (Erişim Tarihi: 03.10.2015).

- URL-17:<http://www.cevremuhendisligi.org>, (Erişim Tarihi: 14.06.2015).
- URL-18: <http://www.eldis.org/fulltext/spturk.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.11.2015).
- URL-19:<http://www.csb.gov.tr/projeler/ockb/index.php>, (Erişim Tarihi: 07.04.2016).
- URL-20:<http://www.csb.gov.tr/gm/tabiat/php?Sayfa=sayfa&Tur=ustmenu&Id=73>, (Erişim Tarihi: 07.04.2016).
- URL-21:<http://www.usgbc.org/certification>, (Erişim Tarihi: 14.06.2015).
- URL-22:http://www.cedbik.org/hakkimizda_p4c_tr_11_.aspx, (Erişim Tarihi: 22.06.2015).
- URL-23:<http://www.frmartuklu.org/konu/ankara/>, (Erişim Tarihi: 03.04.2016).
- URL-24:<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, (Erişim Tarihi: 02.05.2015).
- URL-25:<http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/ANKARA.pdf>, (Erişim Tarihi: 16.06.2015).
- URL-26:<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9579/turizm-tesisleri.html>, (Erişim Tarihi: 19.05.2015).
- URL-27:<http://www.ankarakultur.gov.tr/ankara-ilceleri/golbasi>, (Erişim Tarihi: 16.06.2015).

URL-28:www.oib.gov.tr/2012/dosyalar/6proje/22052012.../Gokcehoyuk.doc,
(Erişim Tarihi: 19.04.2015).

URL-29:<http://video.ankara.bel.tr/360derece/>, (Erişim Tarihi: 27.04.2015).

URL-30:www.yaylasehirhaber.com/images/.../yaylasehir_tanitim_dosyasi.doc,
(Erişim Tarihi: 29.09.2015).

URL-31:<http://www.csb.gov.tr/gm/tabiat/php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=195>, (Erişim Tarihi: 10.05.2015).

URL-32:http://www.eie.gov.tr/yenilenebilir/ruzgar-ruzgar_enerjisi.aspx, (Erişim Tarihi: 14.05.2015).

URL-33:<http://www.eie.gov.tr/MyCalculator/pages/6.aspx>, (Erişim Tarihi: 29.09.2015).

URL-34:<http://www.csb.gov.tr/gm/mpgm/index.php?Sayfa=sayfaicerik&IcId=880>,
(Erişim Tarihi: 08.03.2016).

URL-35:http://www.unep.ch/regionalseas/regions/med/t_barcel.htm, (Erişim Tarihi: 10.12.2015).

URL-36:<http://www.csb.gov.tr/db/tabiat/webmenu/webmenu12468.pdf>, (Erişim Tarihi: 18.12.2015).

URL-37:www.golbasigazetesi.com/, (Erişim Tarihi: 24.01.2016).

URL-38:http://www.ankaragolbasi.bel.tr/imar_pano_dosyalar/koy_evleri.pdf,
(Erişim Tarihi: 10.02.2016).

URL-39:[https://www.csb.gov.tr/db/tabiat/editordosya/golbasi_yonetim_plani\(1\).pdf](https://www.csb.gov.tr/db/tabiat/editordosya/golbasi_yonetim_plani(1).pdf),
(Erişim Tarihi: 01.03.2016).

URL-40:<http://www.csb.gov.tr/gm/ced/index.php?Sayfa=sayfaicerikhtml&IcId=673&detId=674&ustId=673>, (Erişim Tarihi: 24.05.2016).

Uslu, Orhan, (1993), **Çevresel Etki Değerlendirmesi**, Türkiye Çevre Koruma Yayınları, Önder Matbaa, Ankara.

Ültanır, Mustafa Özcan, “İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü Karşısında Türkiye'nin Durumu”, www.ressiad.org.tr/makaleler.php?id=30,
(Erişim Tarihi: 22.05.2015).

Ünal, Feyzullah, (2010), “Toplumsal Ekoloji”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 26, (Nisan), s. 114-123.

Üstündağ, Ö., Akarsu, E. Engür, (2007), “Yerel Yönetimlerde Akıllı Kent Haritaları Hazırlanması Gerekliliği (Elazığ Örneği)”, **Doğu Anadolu Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 26-32.

Yalçınkaya, Timuçin, (2001), “Sanayi ve Bilgi Toplumlarında Rekabet Ekonomisi”, **Rekabet Bülteni Dergisi**, ESC Consulting Yayını, Sayı: 5, s. 1-13.

Yaşar, Gamze Ceren, Öztürk, Songül, (2012), “Yavaş (Sakin) Kent”, **Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük**, Derleyen: Melih Ersoy, Ninova Yayınları, İstanbul, s. 477-480.

Yaylı, Hasan, Çelik, Vasfiye, (2011), “Çevre Sorunlarının Çözümü İçin Radikal Bir Öneri: Derin Ekoloji”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 26, s. 369-377,
<http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/viewFile/175/159>, (Erişim Tarihi: 29.05.2015).

Yıldız, Kazım, Sipahioğlu, Şengün, Yılmaz, Mehmet, (2000), **Çevre Bilimi**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz, Müge, (2010), **Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetimi ve Sürdürülebilir Çevre Koruma Anlayışının Oluşumuna Etkisi: Datça-Bozburun Örneği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yumuşak, İbrahim G., (2013), “Türkiye’de Sanayileşme”, **Endüstri Sosyolojisi**, Editörler: Veysel Bozkut, Nadir Suğur, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2327, s. 208-242, Eskişehir.

Yumuşak Canbaz, Firdevs, (2012), “Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği”, **Bilig Dergisi**, Sayı: 61, (Bahar), s. 47-70.
<http://yayinlar.yesevi.edu.tr/files/article/522.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.04.2015).

Williams, R., (2005), **Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı**,
Çeviren: Selim Kılıç, İletişim Yayınları, İstanbul.

Wong, Tai-Chee, Yuen, Belinda, (2011), **Eco-City, Policies, Practice and Desing**,
Springer, London.

Wood, R., (2007), “Dongtan Eco-City, Shanghai”, Arup Presentation at the Planning
Institute of Australia National Congress, (May),
[http://www.arup.com/_assets/_download/8CFDEE1A-CC3E-EA1A-
25FD80B2315B50FD.pdf](http://www.arup.com/_assets/_download/8CFDEE1A-CC3E-EA1A-25FD80B2315B50FD.pdf), (Erişim Tarihi: 20.04.2015).

Tüzel Kaynaklar

- Kanunlar ve Kanun Hükmünde Kararnameler

442 Sayılı Köy Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 68, Tarih: 07.04.1924.

6200 Sayılı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında
Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 8592, Tarih: 25.12.1953.

6831 Sayılı Orman Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 9402, Tarih: 08.09.1956.

244 Sayılı Milletlerarası Antlaşmaların Yapılması, Yürürlüğü ve Yayınlanması İle
Bazı Antlaşmaların Yapılması İçin Bakanlar Kuruluna Yetki Verilmesi
Hakkında Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 11425, Tarih: 11.06.1963.

278 Sayılı Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Kurulması Hakkında
Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 11462, Tarih: 24.07.1963.

634 Sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 12038, Tarih: 02.07.1965.

- 775 Sayılı Gecekondu Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 12362, Tarih: 30.07.1966.
- 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 13195, Tarih: 10.05.1969.
- 1164 Sayılı Arsa Ofisi Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 13195, Tarih: 10.05.1969.
- 1173 Sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 13201, Tarih: 17.05.1969.
- 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 13799, Tarih: 04.04.1971.
- 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 13172, Tarih: 28.04.1972.
- 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 17354, Tarih: 29.05.1981.
- 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 17635, Tarih: 16.03.1982.
- 2803 Sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu Resmi Gazete Sayısı: 17985, Tarih: 12.03.1983.
- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 18113, Tarih: 23.07.1983.
- 2872 Sayılı Çevre Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 18132, Tarih: 11.08.1983.
- 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 18132, Tarih: 11.08.1983.

- 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 18215, Tarih: 08.11.1983.
- 2946 Sayılı Kamu Konutları Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 18218, Tarih: 11.11.1983.
- 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 18229, Tarih: 22.11.1983.
- 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 18344, Tarih: 17.03.1984.
- 3067 Sayılı Kalkınma Planlarının Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğün Korunması Hakkında Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 18567, Tarih: 06.11.1984.
- 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 18592, Tarih: 01.12.1984.
- 3194 Sayılı İmar Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 18749, Tarih: 09.05.1985.
- 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 18785, Tarih: 15.06.1985.
- 3234 Sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nın Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 18922, Tarih: 08.11.1985.
- 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 19134, Tarih: 14.06.1986.
- 3402 Sayılı Kadastro Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 19512, Tarih: 09.07.1987.
- 3621 Sayılı Kıyı Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 20495, Tarih: 17.04.1990.

4342 Sayılı Mer'a Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 23272, Tarih: 28.02.1998.

4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 24461, Tarih:
13.07.2001.

4847 Sayılı Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 25084,
Tarih: 19.04.2003.

4848 Sayılı Kùltür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun,
Resmi Gazete Sayısı: 25093, Tarih: 29.04.2003.

4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 25165, Tarih: 11.07.2003.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 25531, Tarih:
23.07.2004.

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 25745, Tarih: 04.03.2005.

5393 Sayılı Belediye Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 25874, Tarih: 13.07.2005.

5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, Resmi Gazete Sayısı:
25880, Tarih: 19.07.2005.

5627 Sayılı Enerji Verimliliği Kanunu, Resmi Gazete Sayısı: 26510, Tarih:
02.05.2007.

5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında
Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 26814 Tarih: 12.03.2008.

5747 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 26824 Tarih: 22.03.2008.

6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 28309, Tarih: 31.05.2012.

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmi Gazete Sayısı: 28439, Tarih: 06.12.2012.

178 Sayılı Maliye Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Sayısı: 18251, Tarih: 14.12.1983.

383 Sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Sayısı: 20341, Tarih: 13.11.1989.

634 Sayılı Avrupa Birliği Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamesi, Resmi Gazete Sayısı: 27958, Tarih: 08.06.2011.

635 Sayılı Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Sayısı: 27958, Tarih: 08.06.2011.

639 Sayılı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Sayısı: 27958, Tarih: 08.06.2011.

644 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Sayısı: 27984, Tarih: 04.07.2011.

645 Sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Sayısı: 27984, Tarih: 04.07.2011.

648 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde
Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete
Sayısı: 28028, Tarih: 17.08. 2011.

652 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Sayısı: 28054, Tarih: 14.09.2011.

655 Sayılı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri
Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Sayısı: 28102, Tarih:
01.11.2011.

663 Sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında
Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete Sayısı: 28103, Tarih:
02.11.2011.

- **Yönetmelikler**

Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Yayın Yönetmeliği, Resmi
Gazete Sayısı: 20743, Tarih: 23.12.1990.

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Disiplin Amirleri Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 20627, Tarih: 06.09.1990.

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Çevre Koruma Eğitim Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 21205, Tarih: 20.04.1992.

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Çevre Koruma Projelerinin Yapıtırılması Esaslarına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 21152, Tarih: 24.02.1992.

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Taşra Teşkilatının Görevleri, Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 22086, Tarih: 19.10.1994.

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Bütçe, Gelir ve Gider Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 24728, Tarih: 16.04.2002.

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 25687, Tarih: 31.12.2004.

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 25882, Tarih: 21.07.2005.

Kent Konseyi Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 26313, Tarih: 08.10.2006.

Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 26898, Tarih: 08.06.2008.

Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 27052, Tarih: 12.11.2008.

Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 27075, Tarih: 05.12.2008.

Enerji İle İlgili Ürünlerin Çevreye Duyarlı Tasarımına İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 27772, Tarih: 07.10.2008.

Valilik ve Kaymakamlık Birimleri Teşkilat, Görev ve Çalışma Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 27958, Tarih: 08.06.2011.

Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 28097, Tarih: 27.10.2011.

Yeraltı Su Kalitesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 28483, Tarih: 11.02.2012.

Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları İle Özel Çevre Koruma Bölgelerinde Bulunan Devletin Hüküm ve Tasarrufu Altındaki Yerlerin İdaresi Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 28635, Tarih: 03.08.2013.

Tabiat Varlıkları, Doğal Sit Alanları ve Özel Çevre Koruma Bölgelerinde Kalan Yapı Yasaklı Taşınmazların Hazine Taşınmazları İle Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 28727, Tarih: 03.08.2013.

Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Belgelendirilmesi ve Desteklenmesine İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 28782, Tarih: 01.10.2013.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 29186, Tarih: 25.11.2014.

Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 28962, Tarih: 04.04.2014.

Sürdürülebilir Yeşil Binalar ile Sürdürülebilir Yerleşmelerin Belgelendirilmesine Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 29199, Tarih: 08.12.2014.

- **Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler**

Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi), Resmi Gazete Sayısı: 18318, Tarih: 20.02.1984.

Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi (Barcelona Sözleşmesi), Resmi Gazete Sayısı: 17368, Tarih: 12.06.1981.

Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarının Korunmasına Ait Protokol, Resmi Gazete Sayısı: 19968, Tarih: 23.10.1988.

Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Sözleşmesi, Resmi Gazete Sayısı: 17959, Tarih: 14.02.1983.

Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması Sözleşmesi (Ramsar Sözleşmesi), Resmi Gazete Sayısı: 21937, Tarih: 17.05.1994.

Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi, Akdeniz'de Gemilerden ve Uçaklardan Boşaltma veya Denizde Yakmadan Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılması Protokolü, Akdeniz'in Kara Kökenli Kaynaklardan ve Faaliyetlerden Dolayı Kirlenmeye Karşı

Korunması Protokolü, Akdeniz’de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol, Resmi Gazete Sayısı: 24854, Tarih: 22.08.2002.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Resmi Gazete Sayısı: 25181, Tarih: 27.07.2003.

- **Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik 20. Yüzyıldan İtibaren Olan Uluslararası Sözleşmeler**

1933 Yabani Fauna ve Floranın Kendi Doğal Koşullarında Korunmasına İlişkin Londra Sözleşmesi.

1942 Batı Yarımkürede Yaban Hayatın Himaye Altına Alınması ve Doğanın Korunması Üzerine Sözleşme.

1946 Balina Avcılığının Kontrolü için Uluslararası Sözleşme.

1950 Kuşların Himayesi için Uluslararası Sözleşme.

1959 Antarktika Paktı.

1964 Antarktika’nın Fauna ve Florasının Korunması için Anlaşma Tedbirleri.

1968 Doğanın ve Doğal Kaynakların Korunmasına İlişkin Afrika Sözleşmesi.

1968 Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi.

1971 Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme.

- 1972 Dünya Doğal ve Kültürel Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme.
- 1973 Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme.
- 1974 Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı- Stockholm Bildirgesi.
- 1976 Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması İçin Sözleşme.
- 1976 Akdeniz'in Gemilerden ve Uçaklardan Vaki Olan Boşaltma Sonucunda Kirlenmeden Korunmasına Ait Protokol.
- 1978 Deniz Çevresinin Kirlenmeye Karşı Korunması Üzerine İşbirliği İçin Kuveyt Bölgesel Sözleşmesi.
- 1978 Denizlerin Gemiler Tarafından Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme.
- 1979 Yabani Hayvanların Göçmen Türlerinin Korunmasına İlişkin Bonn Sözleşmesi.
- 1979 Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yasama Ortamlarının Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi.
- 1980 Antarktika'daki Deniz Yasam Kaynaklarının Korunması Üzerine Sözleşme.
- 1981 Avrupa Yerel Topluluklar ve Ya Yönetimler Arasındaki Sınır Ötesi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi.
- 1981 Güneydoğu Pasifik Kıyı Alanı ve Deniz Çevresinin Himayesi için Sözleşme.

1981 Batı ve Orta Afrika Bölgesi'nin Deniz ve Kıyı Çevresinin Gelişmesi ve Himayesinde İşbirliği için Sözleşme.

1982 Aden Körfezi Çevresi ve Kızıl Deniz'in Korunması için Bölgesel Sözleşme.

1982 Birleşmiş Milletler Denizler Hukuku Sözleşmesi.

1982 Akdeniz Özel Çevre Koruma Bölgelerine İlişkin Protokol.

1983 Büyük Karayipler Bölgesi'nin Deniz Çevresinin Geliştirilmesi ve Korunması için Sözleşme.

1984 Miras Park Alanları ve Rezervleri Üzerine ASEAN Deklarasyonu.

1985 Doğal Kaynaklar ve Doğanın Korunması Üzerine ASEAN Sözleşmesi.

1985 Doğu Afrika Bölgesi'nde Yabani Fauna Flora ve Koruma Alanlarına İlişkin Protokol.

1985 Doğu Afrika Bölgesi'nin Kıyı ve Deniz Çevresinin Geliştirilmesi, Yönetilmesi ve Korunması için Sözleşme.

1985 Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi.

1986 Güney Pasifik Bölgesi Çevresinin ve Doğal Kaynaklarının Korunması için Sözleşme.

1989 Güney Pasifik Kıyı ve Deniz Koruma Alanlarının Yönetimi ve Korunması için Protokol.

- 1989 Tehlikeli Atıkların Sınır Aşırı Taşınması ve Bertaraf Edilmesinin Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi.
- 1990 Büyük Karayipler Bölgesinin Deniz Çevresinin Gelişmesi ve Korunması için Sözleşmeye Dair Yaban Hayatı ve Özel Koruma Alanlarına ilişkin Protokol.
- 1991 Antarktika Anlaşması Çevre Korumasına Yönelik Protokol.
- 1992 Baltık Denizi Deniz Çevresinin Korunması Üzerine Sözleşmesi.
- 1992 Oslo ve Paris Sözleşmeleri- Kuzey Atlantik Deniz Çevresinin Korunması İçin Sözleşme.
- 1992 Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi.
- 1992 Yabani Fauna ve Flora Doğal Yaşam Alanlarının Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Direktifi.
- 1992 Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi.
- 1992 Orta Amerika Yabanıl Alanlarının Himayesi ve Biyolojik Çeşitliliğinin Korunması İçin Sözleşme.
- 1992 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi.
- 1994 Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi.
- 1994 Victoria Gölü İçin Üç Taraflı Çevresel Yönetim Programının Hazırlanması Üzerine Sözleşme.

1995 Afrika-Avrasya Göçmen Su Kuşlarının Korunması Üzerine Sözleşme.

1995 Akdeniz’de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunmasına İlişkin Protokol.

1998 Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Çevresel Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru AARHUS Sözleşmesi.

1999 Güney Afrika Yaban Hayatı Protokolü.

2000 Avrupa Konseyi Avrupa Peyzaj Sözleşmesi.

ÖZET

MEYDAN YILDIZ, Seçil Gül, Çevre Bilinci ve Eko-Kent Planlaması: Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Örneği, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ayşegül MENGİ, s. 333.

Sanayileşme, teknolojik gelişme, hızlı nüfus artışı, ekonomik rekabet, düzensiz kentleşme, kentsel rant ve arsa spekülasyonu gibi birçok etkenin uzun yıllardan beri zemin hazırladığı çevresel sorunlara yönelik çözüm arayışları 1960'lı yıllarda başlamıştır. Türkiye'de 1980'li yıllarda başlayan çevre odaklı kentsel gelişme politikası; uluslararası sözleşmeler, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ve bu gelişmelerin ulusal mevzuatta yer almasıyla önem kazanmıştır.

Doğal kaynakların korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi için ortaya konulan yasal ve yönetsel düzenlemeler eko-kent planlamasının uygulanmasına destek olan gelişmelerdir. Çevre bilinci, ekolojik düşünce sistemini oluşturan bir bakış açısıdır. Akılcı ve sürdürülebilir kaynak kullanımının kentsel çevreye aktarılmasını ifade eden eko-kent planlaması köklü bir tarihe sahiptir. Eko-kent, 19. yüzyıldan itibaren süregelen ütopyalardan 20. yüzyılın teknolojik kentlerine kadar ekonomi ve ekoloji dengesi kurmaya çalışan çevreci akımların ve uluslararası çalışmaların bir yansımasıdır.

Temelleri tarım toplumuna dayanan, 20. yüzyılda kuramlaşan ve sürdürülebilirlik kavramıyla küresel düzeyde önem kazanan eko-kent, günün koşullarına göre değişen ve teknolojik ilerlemelere göre çeşitlenen koruma odaklı bir kent modelidir. Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları içinde yer alan Mogan ve Eymir Gölleri plansız ve ekolojik ilkelerden uzak bir kentleşmenin yol açtığı çevresel sorunlar nedeniyle yok olma tehlikesi altındadır. Özel Çevre Koruma

Bölgesi'nde uygulanması gerekli olan koruma politikalarının eko-kent özellikleriyle bütünleştirilmesi sürdürülebilir kentsel gelişmeyi sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eko-Kent, Çevre Bilinci, Sürdürülebilirlik, Planlama,
Özel Çevre Koruma Bölgesi.

ABSTRACT

MEYDAN YILDIZ, Seçil Gül, Environmental Consciousness and Eco-City Planning: Case of Gölbaşı Special Environmental Protection Area, PhD Thesis, Advisor: Prof. Ayşegül MENGİ, p. 333.

The search for the solutions regarding the environmental problems have began in 1960s for which various factors such as industrialization, technological development, rapid population growth, economic competition, unplanned urbanization, urban rent and land speculation etc. have paved the way for many years. Environment-led urban development policy which has come into play in Turkey in 1980s; has become crucial with the international contracts, the studies of nongovernmental organizations and the inclusion of these developments in the national legislation.

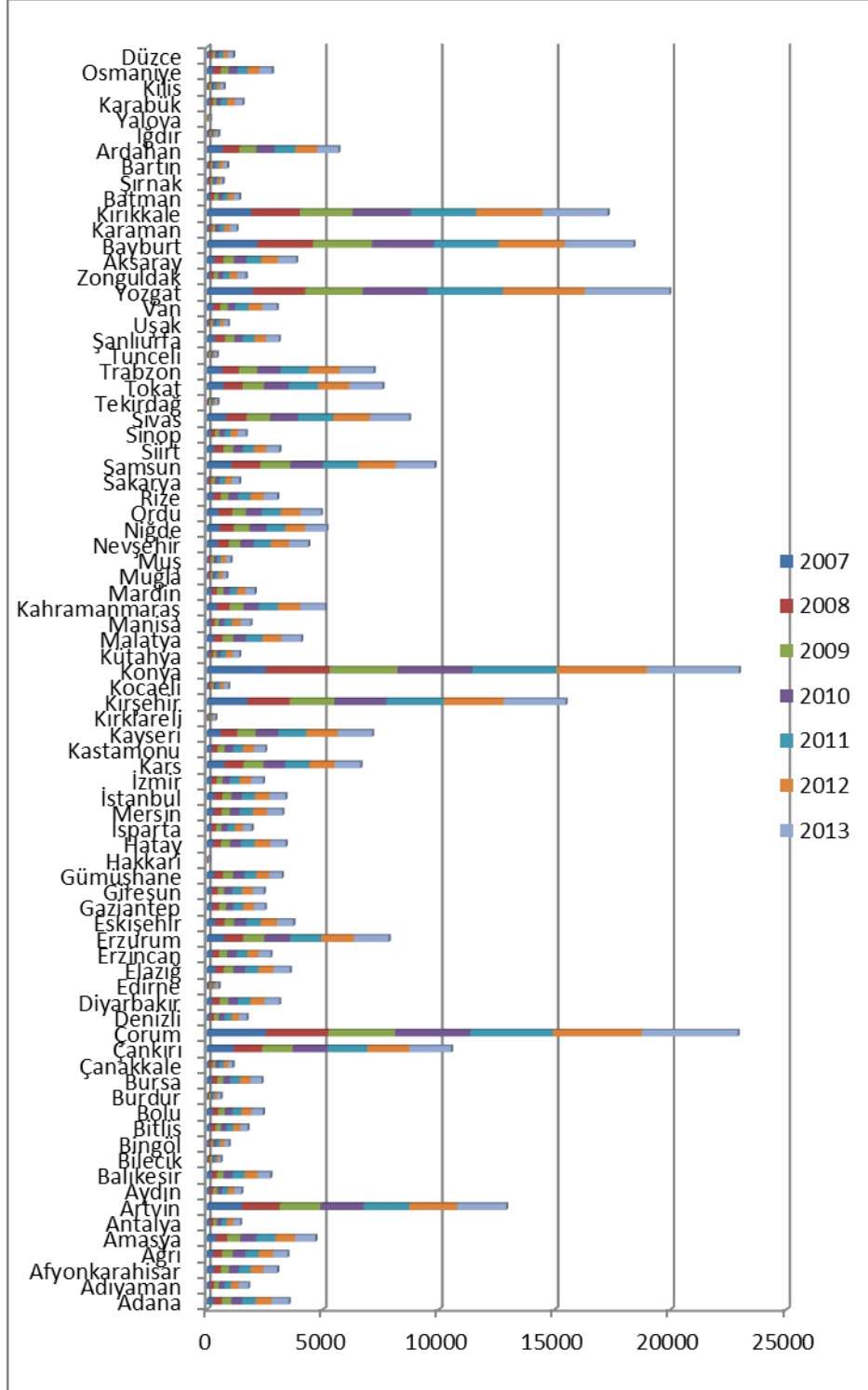
The legal and administrative regulations which have been set forth for protecting the natural sources and preventing the environmental pollution, are developments supporting the application of eco-city planning. Environmental consciousness is a point of view which forms the ecologic system of thought. Eco-city planning which refers to the transfer of the rational and sustainable use of sources to the environment, has a longstanding history. Eco-city is a reflection of the environmentalist approaches and international studies which have been trying to balance economy and ecology from the ongoing utopias since 19th century to technological cities of 20th century.

Having grounded on agricultural society, theorized in 20th century and gained importance at the global level with the sustainability concept; eco-city is a protection based urban model changing according to the conditions of the day and diversifying

according to the technological developments. Mogan and Eymir Lakes, located within the boundaries of Gölbaşı Special Environmental Protection Area, are in danger of extinction because of the environmental problems caused by an unplanned urbanization far from ecological principles. The integration of the protection polices, which are required to be applied in the Special Environmental Protection Area, with the eco-city characteristics will provide a sustainable urban development.

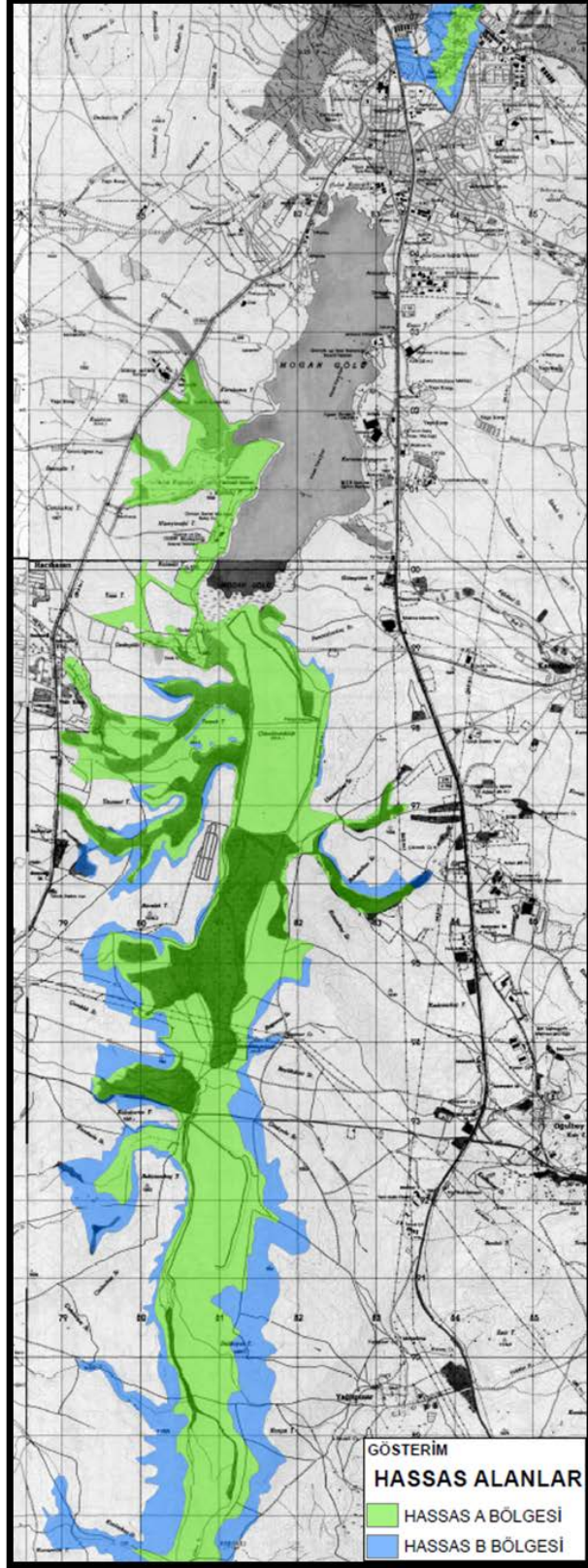
Key Words: Eco-City, Environmental Consciousness, Sustainability, Planning, Special Environmental Protection Area.

Ek 1: Nüfusa Kayıtlı Olunan İl Farklı Olup Gölbaşı'nda İkamet Eden Kişi Sayısı (2007-2013)

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ URL-23.

Ek 2: Gölbaşı ÖÇKB Hassas A ve Hassas B Bölgeleri

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 197/ URL-39.

Ek 3: Gölbaşı ÖÇKB TVKGM Araştırma İzleme ve Koruma Faaliyetleri ve İşbirliği Yapılan Kuruluşlar

Devam Eden ve Tamamlanan Faaliyetler	İşbirliği Yapılan Kuruluşlar	Faaliyet Yılı
Gölbaşı ÖÇKB Yönetim Planı Hazırlama ve Uygulama Projesi	Özel Sektör	2014-2016
Su Kalitesi ve Arıtma Tesisleri İzleme Projesi	Özel Sektör	2012-2014
Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Sosyo-Ekonomik Tarihi ve Kültürel Değerlerin Araştırılması Projesi	-	2011
Su Kalitesi ve Arıtma Tesisleri İzleme Projesi	-	2011
Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Tür ve Habitat Koruma İzleme Projesi	Özel Sektör	2010
Su Kalitesi İzleme Çalışması	Özel Sektör	2010
Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesine ait uydu görüntüsü/hava fotoğrafı ve CBS veri tabanı oluşturulması projesi	-	2010
Su Kalitesi İzleme Projesi (13 istasyon)	Özel Sektör	2009
Nesli Tehdit ve Tehlike Altında Olan Tür ve Habitatların Korunması Yanardöner Çiçeği	Özel Sektör	2009
Mogan Gölü ve Gölü Besleyen Derelerde Katı Atık Temizliği	Özel Sektör	2009
Mogan Gölündeki Balık Ölümünün Araştırılarak Ölü Balıkların Bertarafı ve Bilimsel Olarak Nedenlerinin Ortaya Konması Hizmet Alımı	Özel Sektör	2009
Nesli Tehdit Altındaki Tür ve Habitatların Korunması Projesi (Yanardöner Çiçeği)	Üniversite	2008

Devam Eden ve Tamamlanan Faaliyetler	İşbirliği Yapılan Kuruluşlar	Faaliyet Yılı
Gölbaşı ÖÇKB' de Yanardöner Eylem Planı, hazırlık çalışmaları başlatılmış ve 2005 yılı içerisinde de çalışmalara devam edilmiştir.	Sivil Toplum Kuruluşları, ANÇEVA, Gölbaşı Belediyesi'nin de katılımıyla Eylem Planı	2005
Su Kalitesi İzleme Projesi	Özel Sektör, Çevre ve Orman Bakanlığı	2005- Sürekli
Mogan Gölü'ne Karışan Bazı Akarsularda Kirletici Yüklerin Belirlenmesi ve Doğal Arıtım Yöntemleriyle Islahı Projesi	TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi	2003- 2004
Cumhuriyet'in 80.Yıl Etkinlikleri çerçevesinde Gölbaşı Ağaçlandırma Projesi	Çevre ve Orman Bakanlığı- Ankara İl Müdürlüğü- Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Şube Müdürlüğü ve Gölbaşı Belediye Başkanlığı	2003- 2004
Mogan Gölü Havzası Erozyon Projesi	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Ankara Araştırma Enstitüsü	2001- 2003

Devam Eden ve Tamamlanan Faaliyetler	İşbirliği Yapılan Kuruluşlar	Faaliyet Yılı
Mogan Gölü Havzası Biyolojik Zenginliğin Tespiti Projesi	Hacettepe Üniversitesi Biyoloji Bölümü	2001-2002
Mogan Gölü Su Kalitesini İzleme Projesi	Çevre Bakanlığı Çevre Referans Laboratuvarı	2001-Devam Ediyor
Mogan ve Eymir Gölleri Havzası Hidrometeoroloji Projesi	Elektrik İşleri Etüd İdaresi Genel Müdürlüğü	1998-Devam Ediyor
Ağaçlandırma	Orman Genel Müdürlüğü, Valilik	1997-1998
Dip Çamuru Araştırma	Hacettepe Üniversitesi- UKAM	1996-1997
Sivrisinek Entegre Mücadelesi	Üniversite	1994-1995
Anadolu Botanik Bahçesi Projesi	Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi	1993-1994
Eymir ve Mogan Gölleri'nin Korunmasına Yönelik Jeoloji ve Hidrojeoloji İncelemesi	MTA	1992
Çevre Eğitimi	Yerel Yönetimler	1991-Sürekli

Kaynak: www.csb.gov.tr/ URL-19.

Ek 4: Yönetim Planı İdeal Hedefleri ve Örnek Uygulama Hedefi Yöntemi

İDEAL HEDEF-1: MOGAN VE EYMRİR GÖLLERİNDE SU REJİMİ VE SU KALİTESİNİN KORUNMASI VE İYİLEŞTİRİLMESİ	
Uygulama Hedefi 1.1. 2017 yılı sonu itibariyle Mogan ve Eymir gölleri su rejiminin doğal işleyişine en yakın şekilde yönetiminin sağlanması	
Faaliyetin adı	1.1.1. Mogan ve Eymir Göllerinde modelleme çalışmalarıyla kurak ve ıslak periyotlardaki su seviyesi ve su bütçesini belirlemek
Sorumlu kurum veya kuruluş	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (TVKGM)
İşbirliği yapılacak kurum, kuruluş veya kişiler	Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (ASKİ) Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) Gölbaşı Belediyesi
Nerede?	Mogan ve Eymir Gölleri ve bu gölleri besleyen su kaynaklarında
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	Yönetim planının onaylanmasına takiben
Nasıl? (Sorumlu/destekleyen kurum ve kuruluşların görev ve sorumlulukları da belirtilecek)	ASKİ, DSİ ve TVKGM elinde bulunan Mogan ve Eymir gölleri ve gölleri besleyen su kaynaklarına ait tüm verileri yönetim planının onaylanmasına takiben ODTÜ Biyoloji Bölümüne verecektir. ODTÜ Biyoloji Bölümüne İnşaat Mühendisliği Su Kaynakları Laboratuvarı tarafından Mogan ve Eymir Göllerinde olması gereken aylık su seviye değerlerinin belirlenmesine ilişkin bir modelleme çalışması 2016 yılı içerisinde tamamlanacaktır. Şimdi ve gelecekte küresel ısınmanın etkilerini de dikkate alarak göllerin doğal ve hidrolojik yapılarının uygun yönetimi için gerekli bilgi veriler belirlenecektir. Çalışmanın maliyeti TVKGM tarafından karşılanacaktır.
Personel, ekipman, maliyet	Çalışma da yer alacak personel ve çalışmanın maliyeti TVKGM ile ODTÜ Biyoloji Bölümünün karşılıklı görüşmesiyle belirlenecektir.
Danışılacak kurum, kuruluş veya kişi/ler	ODTÜ Biyoloji Bölümü ODTÜ İnşaat Mühendisliği Su Kaynakları Laboratuvarı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ)

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 130/ URL-39.

Ek 4'ün Devamı

İDEAL HEDEF-2: GÖLBAŞI ÖÇKB'DE YABAN HAYATI VE YAŞAMA ALANLARININ KORUNMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN SAĞLANMASI	
Uygulama Hedefi 2.1. 2019 yılı sonu itibariyle alandaki yanar döner çiçeği (<i>Centaurea chihatcheffii</i>) popülasyonunun en az %30 artırılması	
Faaliyetin adı	2.1.1. Türün yayılım alanlarında Aspir ekilmemesi konusunda yöre halkını bilgilendirmek
Sorumlu kurum veya kuruluş	Gölbaşı İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Ankara Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (TVKGM)
İşbirliği yapılacak kurum, kuruluş veya kişiler	Üniversiteler, Gölbaşı Ziraat Odası Başkanlığı
Nerede?	Gölbaşı ÖÇKB bölgesinde türün yayılış alanlarında
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	Her yıl Kasım ayında bilgilendirme toplantısı
Nasıl? (Sorumlu/destekleyen kurum ve kuruluşların görev ve sorumlulukları da belirtilecek	Gölbaşı İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından 2016 yılı mart ve nisan aylarında Hacılar köyünde "Aspir ekiminin yanar döner çiçeğine verdiği zararlar ve alternatif ürünlerin ekimi" hakkında bilgilendirme toplantısı yapılacaktır. Aspir yerine alternatif ürün ekimi konusunda da bilgi verilecektir. Gölbaşı Ziraat Odası tarafından bölgede Aspir Tarımıyla uğraşan çiftçilerin toplantıya katılımının sağlanması için destek olunacaktır. Konun uzmanları tarafından toplantıda yanar döner ve alandaki dağılışı hakkında bilgilendirme yapılacaktır.
Danışılacak kurum, kuruluş veya kişi/ler	Gazi Üniversitesi, Biyoloji Bölümü Hacettepe Üniversitesi, Biyoloji Bölümü Ankara Üniversitesi, Biyoloji Bölümü Düzce Üniversitesi, Biyoloji Bölümü ODTÜ Biyolojik Bilimler Bölümü

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 139/ URL-39.

Ek 4'ün Devamı

İDEAL HEDEF-3: TARIM, HAYVANCILIK, KENTLEŞME, TURİZM VE REKREKTİF FAALİYETLERİN ALANLA UYUMLU EKOLOJİK DENGİYİ KORUYACAK ŞEKİLDE DÜZENLENMESİ	
Uygulama Hedefi 3.1. 2019 yılı sonu itibariyle Gölbaşı ÖÇKB içinde kalan çiftçilerin en az 1/3'ünün iyi tarım uygulamaları prensiplerine uygun tarım yapmalarının sağlanması	
Faaliyetin adı	3.1.1. İyi tarım uygulamaları hakkında gerekli bilgilendirme ve örgütlenme sağlamak
Sorumlu kurum veya kuruluş	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Gölbaşı İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
İşbirliği yapılacak kurum, kuruluş veya kişiler	TVKGM, Gölbaşı Ziraat Odası Başkanlığı
Nerede?	Gölbaşı ÖÇKB'de
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	Yönetim Planı süresince her yıl tekrarlanacaktır.
Nasıl? (Sorumlu/destekleyen kurum ve kuruluşların görev ve sorumlulukları da belirtilecek	Ankara İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından mevcut eğitim programları ve eğitim materyalleri de dikkate alınarak aşağıdaki konu başlıklarını içeren eğitim materyalleri hazırlanacak. Toprak analizi ve gübre kullanımı Sulama ve toprak işleme, Entegre zirai mücadele ilaç kullanımı İyi tarım uygulamalarının avantajları ve destekler Gölbaşı İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından 2016 ve 2019 yıllarını kapsayan dört yıllık "İyi Tarım Uygulamaları Eğitim Programı" hazırlanacak ve eğitimler bu programa uygun olarak gerçekleştirilecektir. İyi tarım uygulamaları ve entegre mücadele çalışmaları konusunda çiftçilerin birlikte hareket etmelerini sağlayacak örgütlenmeler için Gölbaşı Ziraat Odası Başkanlığınca çalışmalar yapılacaktır.
Personel, ekipman, maliyet	
Danışılacak kurum, kuruluş veya kişi/ler	

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 168/ URL-39.

Ek 4'ün Devamı

İDEAL HEDEF-4: İLGİ GRUPLARININ YÖNETİM MEKANİZMALARINA KATILIMLARININ SAĞLANMASI	
Uygulama Hedefi 4.1. Her yılın sonunda Yönetim Planı uygulamalarının katılımcı şekilde izlenmesi ve değerlendirilmesi	
Faaliyetin adı	4.1.1. Gölbaşı ÖÇK Bölgesi Yönetim Planı Yürütme Komitesini kurmak ve işletmek.
Sorumlu kurum veya kuruluş	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Ankara Valiliği Ankara İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü
İşbirliği yapılacak kurum, kuruluş veya kişiler	Yönetim planında görev ve sorumluluk üstlenmiş tüm kurum ve kuruluşlar
Nerede?	Ankara ilinde
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2017 yılına kadar
Nasıl? (Sorumlu/destekleyen kurum ve kuruluşların görev ve sorumlulukları da belirtilecek	Yönetim planının onaylanmasını takiben "Gölbaşı ÖÇK Bölgesi Yürütme Komitesi"nin teşkili, görevleri, sekretarya ve çalışma şekli ile komitede görev alacak kurum ve kuruluş listesini içeren olur yazısı Ankara İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü tarafından hazırlanacak ve Ankara Valiliğinin olurlarına sunulacaktır. Komite kurma çalışmalarında yüklenici AK-TEL Mühendislik her türlü desteği sağlayacaktır. "Gölbaşı ÖÇK Bölgesi Yürütme Komitesi"nin Valilik makamınca onaylanmasını takiben 15 gün içerisinde yürütme komitesi ilk toplantısını yapacak ve komite hakkında katılımcıları bilgilendirecek ve ilk 6 ayın çalışmaları görüşülecektir. Toplantı 2016 yılında yapılacaktır. Toplantı giderleri ve organizasyon yüklenici AK-TEL Mühendislik tarafından karşılanacaktır.

Kaynak: Yönetim Planı, 2016: 177/ URL-39.